

YHTEINEN VANHEMMUUS SIJAISHUOLLOSSA

Tarinoita yhteistyöstä vanhemmuuden tehtävää hoitavien välillä

Tuija Suikkanen-Malin,
Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen
tiedekunta, Sosiaalityön
erikoistumiskoulutukseen kuuluva
lisensiaatintutkimus, Yhteisösosiaalityön
erikoistumisala

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä/Författare – Author Suikkanen-Malin Tuija		
Työn nimi / Arbetets titel – Title Yhteinen vanhemmuus sijaishuollossa. Tarinoita yhteistyöstä vanhemmuuden tehtävää hoitavien välillä		
Oppiaine /Läroämne – Subject Sosiaalityön erikoistumiskoulutus, Yhteisösosiaalityön erikoistumisala		
Työn laji/Arbetets art – Level Ammatillinen lisansiaatintutkimus	Aika/Datum – Month and year marraskuu 2015	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 145 sivua + liitteet
Tiivistelmä/Referat – Abstract Tutkimuksessa tarkastellaan sijoitetun lapsen vanhemmuuden tehtäviä hoitavien aikuisten yhteistoiminnan tarpeita ja mahdollisuuksia. Tutkimustehtävään ”Millaisena sijaishuollossa kasvavan lapsen vanhemmuustehtäviä jakavien aikuisten yhteistyö kerrotaan?” haetaan vastausta kolmen tutkimuskysymyksen kautta: Millaisia tarinoita yhteistyöstä kerrotaan? Miten yhteistyö näyttäytyy tarinoissa lapsen edun mukaisena? Miten keskusteluissa rakentuu yhteistä vanhemmuutta hoitavien aikuisten ryhmä? Tutkimuksen taustalla ovat sosiaaliseen konstruktionismiin perustuva tiedonkäsitys ja systeeminen ihmiskäsitys. Tutkimus paikantuu yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tutkimuksen kenttään ja liittyy sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimuksen suuntaukseen, jossa narratiivit ovat tärkeä osa ihmisten välisiä keskusteluja. Tutkimusmetodi on narratiivinen ja prosessuaalinen. Tutkimuksen alussa avataan keskeistä käsitteistöä sijoitetun lapsen vanhemmuustehtävän hoidosta. Aineistona on 65 eläytymismenetelmällä kerättyä tarinaa. Tarinoita ovat kirjoittaneet sijoitettujen lasten vanhemmat, sijaisvanhemmat, sijaiskasvattajat, sosiaalityöntekijät sekä lastensuojelun edunvalvojat. Tarinat on analysoitu aineistolähtöisesti tyypitellen ja teemoitellen. Analyysit on palautettu kirjoittajista kootuille arviointiryhmille, joiden keskustelut on analysoitu jäsenyysskategorisoinnin avulla. Johtopäätösten taustalla on tarinallisen kiertokulun teoria sekä systeeminen vanhemmuuskäsitys. Tarina-aineistosta nousee esiin viisi tyyppitarinaa. Tarinat kertovat ihanteellisesta yhteistyöstä, jossa kaikilla on selkeät roolit ja vastuut sekä yhteistyötaidot. Lapsen edun toteutumisen takeena tarinoissa on yhteys lapseen ja toimiva yhteistyö. Toiveena tarinoissa on sosiaalityöntekijän rooli vastuullisena vallan käyttäjänä ja vanhemmuuden johtajana. Vanhempien ja sijaisvanhempien keskinäisen suhteen merkitys sijaishuollossa olevan lapsen vanhemmuustehtävien hoidossa on suuri. Analyysiin liittyvistä arviointikeskusteluista nousee esiin yhteistyön tarinaan liittyviä jännitteitä, jotka vaarantavat lapsen edun toteutumisen. Nämä jännitteet liittyivät pääosin toimijoiden sisäiseen tarinaan. Analyysin pohjalta muodostuu yhteisen vanhemmuuden ja toimivan yhteistyön suhteen nelikenttä, johon tarinoissa esiin nousseet viisi tyyppitarinaa asettuvat. Tyyppitarinoin liittyvät omat lapsen edun takeet sekä vanhemmuutta hoitavien aikuisten ryhmän kokoonpano. Erityisen jännitteen tarinoin tuo se, että aikuiset eivät koe olevansa osallisia vanhemmuuteen tai halua osallisuutta sijaishuollossa olevan lapsen vanhemmuudesta. Jotta yhteiskunnan lupaus sijaishuollossa olevalle lapselle huostaanottoa edeltäneeseen aikaan verraten paremmasta vanhemmuudesta toteutuisi, tulisi lastensuojelun vanhemmuuskäsitystä selkiyttää. Ilman selkiytystä vastuu valuu yhteiskunnalta vanhempien ja sijaisvanhempien tai pahimmassa tapauksessa lapsen ratkaistavaksi.		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords sijaishuolto lapsen etu vanhemmuus yhteistyö narratiivisuus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Faculty of Social Sciences		Laitos/Institution– Department Department of Social Research	
Tekijä/Författare – Author Suikkanen-Malin, Tuija			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Common Parenting in Foster Care. Stories on Co-Operation between the Carers of Parenting Responsibilities			
Oppiaine / Läroämne – Subject Specialized Area of Social Work; Community Social Work			
Työn laji/Arbetets art – Level Professional licentiate thesis		Aika/Datum – Month and year November 2015	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 145 page + supplements
Tiivistelmä/Referat – Abstract The purpose of this research is to explore the co-operation between adults who share the parental responsibilities of a child in substitute care. The research task is “How is the co-operation of adults who share the parenting tasks of a child in substitute care depicted?” This was searched through three research questions: What kind of stories are told about the co-operation? How does the co-operation appear in the stories in compliance with the best interest of the child? How is the group of adults who share the parenthood formed in the conversations? The frame of reference lies in the theory of knowledge based on social constructionism and in the systemic human conception. The research is focused on the field of individual-oriented and family-oriented child protection field and is related to the present orientation of the study of interaction in welfare work where the narratives are an important part of conversations between people. The research method is narrative and procedural. The core terms regarding the parenting of a child in substitute care are explained at the beginning of the research. Data about 65 stories collected by using a role-playing method are presented next. The stories are written by the children’s parents in substitute care, foster parents, social workers and guardians working in child protection. The stories were analyzed thematically and typologically. The analyses were handed back to the evaluation groups consisting of the writers of the stories and the conversations were analyzed by using a multiple correspondence analysis. The conclusions have been drawn based on the theory of narrative circulation and systemic view of parenthood. Five model narratives arose from the story data. The stories are told about ideal co-operation where everyone has specific roles and responsibilities as well as abilities to co-operate. Due to a close relationship to a child and functional co-operation guarantees the realization for the best interest of the child in the stories. The role of a social worker being a responsible authority and the leader of parenting was greatly desired. The significance of the relationship between the parents and the foster parents in foster care is considerable. Tensions in co-operation related to the narratives arose in the analysis of the evaluation conversations. These tensions endanger the realization of the best interest of the child and are mostly connected to the actors’ inner narrative. According to the analysis, a fourfold table of the relation between shared parenthood and functional co-operation was created into which five model narratives were settled. Guarantees for the best interest of the child as well as the composition of the group of adults sharing the parenting responsibilities were related to the model narratives. The special tension was emerged though due to the fact that the adults did not feel as if they were involved in the parenting of the child in substitute care. The conception of parenthood should be clarified in order to fulfil the promise of the society for better parenthood. Without clarification, the responsibility will devolve from the society upon the parents and foster parents or in the worst case upon the child.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords foster care the best interest of the child parenting cooperation narrative research			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA	8
	2.1 Lapsen etu tavoitteena	8
	2.2 Ihmiskäsitys lastensuojelun taustalla	12
	2.3 Vanhemmuustehtävien jakautuminen sijaishuollossa	16
	2.4 Jännitteet jaetussa vanhemmuudessa	17
	2.5 Kohti yhteistä vanhemmuutta	21
	2.6 Yhdessä toimimista ja yhteistyötä	23
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	30
4	TUTKIMUSOTE	31
	4.1 Narratiivisuus metodologisena valintana	32
	4.2 Tarina-aineisto	36
	4.2.1 Tarinoiden kerääjät ja opinnäytteet	43
	4.2.2 Tarinoiden keräys ja kirjoittajat	44
	4.3 Analyysi	46
	4.3.1 Tarinoiden analyysi	48
	4.3.2 Tarina-analyysin asettaminen arvioitavaksi	51
	4.3.3 Arviointiryhmien analyysi	53
	4.4 Yhteenvedo tutkimusasetelmasta	54
	4.5 Tutkimuseettiset kysymykset	56
5	TARINATYYPIT	58
	5.1 Tyypitarina ”Tilanteessa olo”	58
	5.2 Tyypitarina ”Sosiaalinen vaikuttaminen”	59
	5.3 Tyypitarina ”Peli”	65
	5.4 Tyypitarina ”Yhteistyö”	67
	5.5 Tyypitarina ”Yhteistoiminta”	75
	5.6 Yhteenvedo tyypitarinoista	78

6 LAPSEN ETU KERTOMUKSISSA	80
6.1 Sosiaalityö	80
6.2 Vuorovaikutus ja kanssakäyminen	84
6.3 Toimintatavat	86
6.4 Tavoite	87
6.5 Aikuisten osallisuus	88
6.6 Yhteenveto	89
7 ARVIOINTIRYHMÄT	92
7.1 Vanhemman kategoriat ja yhteistyö	96
7.2 Sosiaalityöntekijän kategoriat ja yhteistyö	101
7.3 Sijaiskasvattajan kategoriat ja yhteistyö	107
7.4 Sijaisvanhemman kategoriat ja yhteistyö	109
7.5 Edunvalvojan kategoriat ja yhteistyö	112
7.6 Yhteenveto jäsenyyuskategorioista	113
8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	115
8.1 Lapsen edun mukainen yhteinen vanhemmuus	115
8.2 Ideaalitarina yhteisestä vanhemmuudesta	117
8.3 Jännitteet yhteisessä vanhemmuudessa	121
8.4 Johtopäätökset	123
9 LOPUKSI	128
KIRJALLISUUS	130
LIITTEET	
Liite 1. Tutkimuslupahakemus	146
Liite 2. Ohjeet aineiston keräämiseen	147
Liite 3. Kehyskertomuskaavake	148
Liite 4. Yhteistyökutsu opiskelijoille	149
Liite 5. Taulukko teemottelun kokonaisuudesta	151
Liite 6. Suostumus fokusryhmään	154
Liite 7. Kirje arvointiryhmään ilmoittautuneille	155
Liite 8. Power Point -esitys arvointiryhmille	156

KUVAT

Kuva 1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet huolenpidossa	12
Kuva 2. Kehittyvän olion ympäristöllinen kontekstuaalisuus, holistis-systemaattinen ihmiskäsitys (Niemelä 2014, 163)	13
Kuva 3. Systeeminen malli perheestä (mukailtu Niemelä 2014, 163)	15
Kuva 4. Systeeminen yhteinen vanhemmuus (mukailtu Niemelä 2014, 163)	22
Kuva 5. Sosiaalisen vuorovaikutuksen tasot (Mönkkönen 2001, 435)	26
Kuva 6. Tarinallinen kiertokulku sovellettuna yhteiseen vanhemmuuteen (Hänninen 2002, 21)	34
Kuva 7. Analyysiprosessi	47
Kuva 8. Tutkimusasetelma	55
Kuva 9. Sosiaalinen vaikuttaminen – tyyppitarinan kehyskertomusvariaatioiden vertailu	60
Kuva 10. Yhteistyö-tyyppitarinan kehyskertomusvariaatioiden vertailu	68
Kuva 11. Yhteisen vanhemmuuden yhteistyömalli (mukailtu Whittington 2003, 40–41)	120
Kuva 12. Tarinat yhteisestä vanhemmuudesta suhteessa yhteistyöhön	127

TAULUKOT

Taulukko 1. Yhteistyön puitteet (mukailtu Loxley 1997, 78)	25
Taulukko 2. Eläytymistarinamatriisi tarina-aineistosta	40
Taulukko 3. Koodauksen symbolit	41
Taulukko 4. Kertojan äänet kirjoittajaryhmittäin	42
Taulukko 5. Esimerkki tarinoiden luokittelusta alaluokkiin	50
Taulukko 6. Esimerkki kehyskertomusvertailuin luokittelusta ala- ja yläluokkiin	50
Taulukko 7. Tiivistetty yhteenvedo tyyppitarinoista onnistuneen yhteistyön näkökulmasta	78
Taulukko 8. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”sosiaalityö”	83
Taulukko 9. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”vuorovaikutus ja kanssakäyminen”	85
Taulukko 10. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”toimintatavat”	86
Taulukko 11. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”tavoite”	87
Taulukko 12. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”aikuisten osallisuus”	88
Taulukko 13. Yhteistyönteemat jäsenyneenä systeemisen vanhemmuuden osiin	89
Taulukko 14. Vanhemman jäsenyysskategoriat	100
Taulukko 15. Sosiaalityöntekijän jäsenyysskategoria	106
Taulukko 16. Sijaiskasvattajan jäsenyysskategoriat	109
Taulukko 17. Sijaisvanhemman jäsenyysskategoriat	112
Taulukko 18. Edunvalvojan jäsenyysskategoria	113
Taulukko 19. Kategorioiden suhde vanhemmuuteen	114
Taulukko 20. Systeeminen vanhemmuus ja tarinallisuuden kiertokulku	125

1 JOHDANTO

Pestauduin vuonna 1979 noin kaksikymmenvuotiaana itäsuomalaisena pienessä yhteisössä kasvaneena ydinperhetyttönä harjoittelijaksi Naulakallion vastaanottokotiin Helsinkiin. Tuona vuoden mittaisena aikana en tavannut tai nähnyt yhdenkään lapsen vanhempia, vaikka välillä lähes asuin laitoksella. Lastensuojelun ja sosiaalityön opinnot Tampereella veivät minut mennessään. Vanhempien näkymättömyys jäi kuitenkin kalvamaan ajatuksiini. Kahdeksankymmentäluvun puolivälissä toimin nuorisokodin sosiaalityöntekijänä. Tuolloin vanhemmat kävivät kiltisti vuosittaisissa neuvotteluissa ja olivat yhteistyössä lapsen lomien ja kotivierailujen toteutumisen suhteen. Tämän kaltainen muodollinen yhteys tuntui riittävän niin meille ammattilaisille kuin vanhemmillekin. Yhdeksänsankymmentäluvulla eläessäni ja toimiessani perhekodin vanhempana kuulin usein lastemme äitien sanovan, että hekin haluaisivat muuttaa lastensa kanssa perhekköotiin. Tunsin heidän joskus suhtautuvan mieheeni ja minuun kuin isovanhempiin tuolloin verrattain nuoresta iästäni huolimatta. Kaikkina näinä vuosikymmeninä muistan olleeni mukana keskusteluissa, joissa puhuttiin miten työskentely sijaishuollossa lasten kanssa olisi helppoa, jos vanhempia ei olisi olemassa. Vielä nykyäänkin törmään välillä tämän kaltaisiin asenteisiin. Mistä oikein on kysymys?

Huostaanottojen syiksi on tutkimuksissa todettu vanhempien tilaan tai toimintaan liittyvät syyt, kuten vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, lapsen huolenpidon laiminlyönti tai kaltoinkohtelu (Myllärniemi 2006, 76; Heino 2007; Eronen 2013; Hiitola 2009). Toisaalta sijaishuollon seurantatutkimuksissa on todettu, että lapsen selviytymistä tukevat sosiaaliset suhteet myös vanhempien ja lähiverkoston kanssa. Uhkana lapsen selviytymiselle korostuvat vanhempien ja suvun elämänvaikeudet. Vanhempisuhteet voivat siis merkitä sijaishuollossa olevalle lapselle sekä hyvää että huonoa. (Eronen 2013, 49.) Sijaishuollon sosiaalityön vaativa tehtävä on ymmärtää lapsen suhteet ajassa muuttuvina ja arvioida niiden merkitystä lapsen edun kannalta. Sijaishuollon sosiaalityöllä on auttamisen ja valtaistamisen rinnalla vahva kontrollitehtävä ja oikeus käyttää valtaa. (Heino 2014, 286, 297.) Tästä näkökulmasta katsottuna työskentelyn vanhempien kanssa tulisi olla keskeistä, johtaapa se sitten tiiviimpään tukeen lapsen ja vanhempien suhteelle tai äärimmillään lapsen eristämiseen vanhemmistaan. Tämä haastaa myös arvioimaan kaiken aikaa ammatillisen työn ja sijoitetun lapsen vanhemman välistä suhdetta.

Huono-osaisuuden voidaan nähdä kasautuneen huostaan otettujen lasten vanhemmille. Vertailussa on todettu heillä olevan vastaavaa väestöä huonompi terveydentila, työmarkkina-asema ja toimeentulo (Saarikallio-Torp ym. 2010, 259). Sijaishuollossa elävien lasten vanhempien koulutustaso on alhaisempi kuin vastaavalla muulla väestöllä. Tutkimuksissa on havaittu kasvu- ja kehitysympäristöihin liittyviä kodin ulkopuolelle sijoittamista ennustavia tekijöitä. Keskeisimpinä tekijöinä on todettu vanhempien kouluttamattomuus, äidin mielenterveysongelmat, äidin yksinhuoltajuus lapsen syntymähetkellä sekä perheen taloudelliset vaikeudet. (Kestilä ym. 2012a, 45–48; Heino 2007, 56–58.) Sijoitettujen lasten vanhempien tuen tarve on tullut esille tutkimuksissa, kuten myös heidän kokemuksensa jäämisestä tuen ulkopuolelle (Eronen 2013, 65–67; Pitkänen 2011, 61–64, 115) sekä tulemisesta epätasa-arvoisesti kohdelluksi (Alhanen 2014, 67). Huono-osaisuus ja tuen kohdentumattomuus eivät ole pelkästään sosiaalityöllä ratkaistavia kysymyksiä, vaan ne vaatisivat yhteiskunnallisia toimia, kuten poliittista tahtoa ja hyviä päätöksiä. Sosiaalialan paikkaa yhteiskunnassa kuvatessaan Antti Särkelä (2011, 131) on kirjoittanut:

Syrjäytyneet, yhteiskunnan marginaalissa olevat, ovat yhteiskunnan ratkaisematta jääneiden ongelmien sijoituspaikka. Se muistuttaa menestyksen velasta, jonka yhteiskunnan ydin pyrkii kieltämään. Syrjäytymisen kuorma on jaettava kuitenkin yhteisesti vastattavaksi. Sosiaalinen auttamistyö on tätä kuorman uudelleen jakamista. Siinä missä taloudellinen projekti siirtää ongelmien kuormaa kokonaisuudelta osalle, sosiaalinen auttamistyö pyrkii siirtämään sitä takaisin kokonaisuudelle yleisesti jaettavaksi. Siinä missä yhteiskunnalliset kehitystendenssit piiloutuvat yksilöllisiksi ongelmiksi, sosiaalialan työntekijät tekevät nämä ongelmat jälleen yhteiskunnallisesti näkyviksi.

Paneudun tutkimuksessani kuvaamaan aikuisten kokemuksia ja näkemyksiä lapsen edun mukaisesta yhteistyöstä sijaishuollossa. Sijaishuoltoon liittyvää tutkimusta on toivottu huostaanottotutkimuksen rinnalle (Pekkarinen 2011, 60). Joskaan tämä tutkimus ei otteeltaan edusta perustutkimusta, se voi osaltaan auttaa kehittämään ammatillisia toimintatapoja ja -kulttuuria. Tutkimuksen kirjoittajana olen kokemuksellinen yhdistelmä sosiaalityöntekijästä, sijaisäidistä, lastensuojelun edunvalvojasta ja tutkijasta. Positioni on tälle kertomukselle ristiriitainen. Tunnen tutkimuskontekstin vuosikymmenten ajalta

nahoissani kokemuksellisuuden tuotteena, ajassa muuttuvana uuden tiedon ymmärryksenä sekä uusissa toimintaympäristöissä ja sosiaalisissa areenoissa syntyneinä käsityksinä. Tämä haastaa minut tutkijana reflektiivisyyteen niin asenteitteni kuin tietämiseni tavan suhteen. Koen tämän tutkija-asemani osin analogisena lastensuojelun sosiaalityöhön, samanaikaisesti minun tulee tutkijana valtaistaa informaattieni tuottamaa tietoa, kontrolloida tietämisen tapaa ja käyttää tutkijan valtaa.

Tutkimusaineisto koostuu lapsen edun kannalta onnistuneista ja epäonnistuneista yhteistyökertomuksista. Kertomukset olen kerännyt eläytymismenetelmällä, jossa olen pyytänyt vastaajia kirjoittamaan kehyskertomukseksi kutsutun orientaation antamien mielikuvien perusteella pienen tarinan. Eläytymismenetelmätarinat kertovat siitä, miten asiat voisivat olla; ne eivät kerro täsmällisesti, miten asiat ovat. Eläytymismenetelmäaineisto ei välttämättä sisällä kuvauksia todellisuudesta. (Eskola 2001, 72.) Tässä tutkimuksessa kertomusten kontekstina on asiakassuunnitelmaneuvoittelu ja kertojina ovat lastensuojelun sijaishuollon asiakassuunnitelmaneuvoitteluihin osallistuneet aikuiset; vanhemmat, sosiaalityöntekijät, sijaisvanhemmat, sijaishuoltopaikkojen ohjaajat ja lastensuojelun edunvalvojat. Tutkimusaineistossa on kaikkiaan 65 kertomusta. Kirjoittajia on ollut neljä enemmän, koska osa sijaisvanhemmista halusi kirjoittaa tarinan pariskuntana.

Tuija Eronen (2012, 101) kuvaa lastensuojelun tarinallisen ympäristön olleen 2000-luvulla huolen täyteistä, aikuisten pelkoja sekä erilaisiin lapsiin ja lapsuuteen liittyviä riskejä pullollaan. Ympäröivät tarinat vaikuttavat ihmiseen ja voivat siirtyä itseymmärrykseksi (Hänninen 2002, 20–21). Tutkimuksessani haluan nostaa esille tarinoita, jotka eivät määritä ja leimaa sijaishuollossa eläviä lapsia vaan kertovat aikuisten välisen yhteistyön onnistumisista. Lisäksi haluan antaa mahdollisuuden 2000-luvulla harvinaiseen eri kertojien yhtäaikaiseen moraaliseen kerrontaan (Eronen 2012, 102).

Tutkimusta taustoittavassa toisessa luvussa esittelen työn käsitteellistä perustaa ja rakennan tutkimuksen vanhemmuuskäsityksen nojaten Pauli Niemelän (2014) systemaattiseen ihmiskäsitykseen. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimusongelman ja tutkimuskysymykset. Tutkimusasetelman esittelen neljännessä luvussa, jossa kuvaan aluksi narratiivista tutkimusta. Prosessuaalisen tutkimusmetodini kokonaiskuvan esitän aineisto- ja analyysikuvausten lopuksi. Neljännen luvun lopussa pohdin tutkimuseettisiä kysymyksiä. Luvuissa viisi, kuusi ja seitsemän keskityn aineiston analysointiin ja tuloksiin

edeten tutkimuskysymyksittäin. Luvussa kahdeksan vastaan tutkimuskysymyksiin sekä esitän yhteenvedon ja johtopäätökset. Loppuluvussa pohdin kollektiivista vastuuta sijoitetuista lapsista.

2 TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA

2.1 Lapsen etu tavoitteena

Lastensuojelun keskeinen tehtävä on lapsen kehityksen ja terveyden turvaaminen ja sitä vaarantavien tekijöiden poistaminen (Bardy 2009, 41). Huostaanotto ja lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon on yhteiskunnan lupaus lapselle paremmasta huolenpidosta ja kasvuolosuhteista, mitä huostaanottoa edeltäneenä aikana hänellä on ollut. Lupaus lapselle on sisäänkirjoitettu sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen velvollisuuteen huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen. Tässä velvoitteessa tulee täytyä kolme ehtoa yhtäaikaaisesti. Ensimmäisessä ehdossa vaihtoehtoisesti huostaanotto tulee tehdä, ”jos puutteet lapsen huolenpidossa ja muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä” tai ”jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään”. Huostaanoton viimesijaisuutta toimenpiteenä osoittaa ehto, jonka mukaan avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia. Huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen yhteydessä tulee osoittaa, etteivät nämä toimet ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai riittäviä. Kolmantena ehtona täytyy lapsen sijaishuollon arvioida olevan lapsen edun mukaista. (LsL 40§; Rätty 2007, 227.)

Sosiaalihuoltolain (ShL 1301/2014) viidennessä pykälässä määritellään lapsen etu. Se sisältää asiakkaan etua määrittävän neljännen pykälän lisäksi neljä lasta koskevaa asiakokonaisuutta. Ensiksikin lasta koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa on turvattava hänen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Toiseksi lapselle on turvattava mahdollisuus saada ymmärrystä sekä iän ja kehitystason mukainen huolenpito. Kolmanneksi lapselle tulee turvata mahdollisuus turvalliseen kasvuympäristöön sekä ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus. Neljänneksi toimenpiteiden ja ratkaisujen on turvattava lapselle itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen. Edellä mainittu lapsen edun turvaaminen vaatii niin tiedollisesti kuin taidollisesti monitieteistä osaamista sekä myös pitkälistä

ymmärrystä lapsen historiaan ja erityisesti hyvää yhteistyösuhdetta ja tuntemusta lapsen ja hänen verkostonsa kanssa.

Yhteiskuntasidonnaisuus lapsen edun periaatteena nousee esille niin ikään lainsäädännössä. Lapsen etua määritellään tarkemmin lastensuojelulaissa lastensuojelun keskeisten periaatteiden yhteydessä (LsL 2007, 4§). Keskeisinä periaatteina ovat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin lisäksi vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen huollosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lisäksi velvoitteena esitetään ennaltaehkäisevä ja varhainen puuttuminen perheen ja lapsen ongelmiin. Säädös sisältää seitsemän kohdan luettelon huomioitavista asioista lapsen etua arvioitaessa. Ennaltaehkäisevän ja varhaisen puuttumisen velvoite lisää lapsen edun arvioinnin osaamiseen vaatimuksen kyvystä havainnoida heikkoja signaaleja. Lisäksi se vaatii ymmärrystä ja tietoa vaikuttavuuden arvioinnista lapsiin ja perheisiin.

Lapsen etua on pidetty hankalasti jäsennettävänä käsitteenä, vaikka se on ollut vuosikymmeniä keskeistä lastensuojelussa. Lapsen etua voidaan lähestyä hyvin monesta näkökulmasta ja se saattaa tuottaa eri näkökulmista käsin keskenään ristiriitaisia näkemyksiä. Lapsen etu on vaikeasta määriteltävyydestään huolimatta keskeinen toimintaa ohjaava lainsäädännöllinen käsite. Lapsen etua voidaan lähestyä oikeusjärjestyksen kannalta kolmella eri tasolla; yhteiskuntapoliittisena ohjelmana, eri säädösten tavoitteena, yksittäisenä ratkaisuohteena. Yleisenä yhteiskuntapoliittisena ohjelmana se merkitsee lapsen edun ensisijaisuutta kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, säädöksissä ja asenteissa. Tässä lainsäädäntötoimintaa sitoo Suomen hyväksymien ihmisoikeussitoumusten ja erityisesti Lapsen oikeuksien sopimuksen (YK 1989) oikeusvaikutukset. Eri säädösten nimenomaisena tavoitteena lapsen etuun viitataan noin kymmenessä eri säädöksessä, useissa kymmenissä lainkohdissa ja vielä laajemmin lakien valmisteluasiakirjoissa. Yksittäisten tapausten ratkaisuohteena lapsen edun määrittely on oikeudellisesti ongelmallisin. Jokainen tapaus on yksilöllinen, mutta tulkinta-apua voidaan hakea esimerkiksi ratkaisukäytännöistä, mietinnöistä ja tulkintasuosituksista. (Oulasmaa 1994, 107–119.)

Lapsen etu voidaan kansainvälisesti nähdä aikuisten vastuullisena toimintana lapsen oikeuksien toteutumiseksi. Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus Lapsen oikeuksista (YK 1989) voidaan tiivistää kolmeen teemaan. Ensimmäisenä teemana on lapsen oi-

keus erityiseen suojeluun ja hoivaan (protection). Toisena teemana on lapsen oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (provision) ja kolmantena lapsen oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon (participation). Sopimukseen liittyy neljä pääperiaatetta. Kaikki lapset ovat tasa-arvoisia. Lapsen etu on ensisijainen kaikessa päätöksenteossa. Lapsella on oikeus hyvään elämään. Lapsen näkemys on otettava huomioon. Sopimuksessa painotetaan, että lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. (Lapsiasiainvaltuutettu 2013.) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3(1) artikla on kirjoitettu imperatiivimuotoon (”Kaikissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.”). Tämä asettaa velvoitteen eri virkamiehille, niin lain säätäjille kuin sen käyttäjillekin (Oulasmaa 1994, 109).

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983, 1§) määrittää lapsen huoltoa tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin yksilöllisten tarpeiden sekä toivomusten mukaisesti. Laki huomioi tarpeen turvata lapsen ikätason mukainen hyvä hoito ja kasvatus sekä valvonta ja huolenpito. Lakipykälän kolmannessa momentissa määritellään hyvän kasvatuksen elementtejä. Ne ovat lapsen osakseen saama ymmärrys, turva ja hellyys. Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) lapsen edun määritelmä sisältää ymmärryksen ja turvan takaamisen lapselle, mutta hellyys on jäänyt määritelmästä pois. Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983) ensimmäisessä pykälässä määritellään kasvatuksen tavoitteeksi vastuullisuuteen ja aikuisuuteen kasvaminen. Tämän lain perustana voidaan nähdä käsitys siitä, että lapsuus on välivaihe aikuiseksi kasvamisessa. Tämä näkemys poikkeaa edellä mainitun lapsen oikeuksien yleissopimuksen lapsuuskäsityksestä, jossa lapsuus on arvokas oma elämänvaihe sinällään eikä aikuiseksi kasvamisen välivaihe. Uuden sosiaalihuoltolain määritelmä nojautuu selkeämmin lapsen oikeuksien yleissopimuksen lapsikäsitykseen.

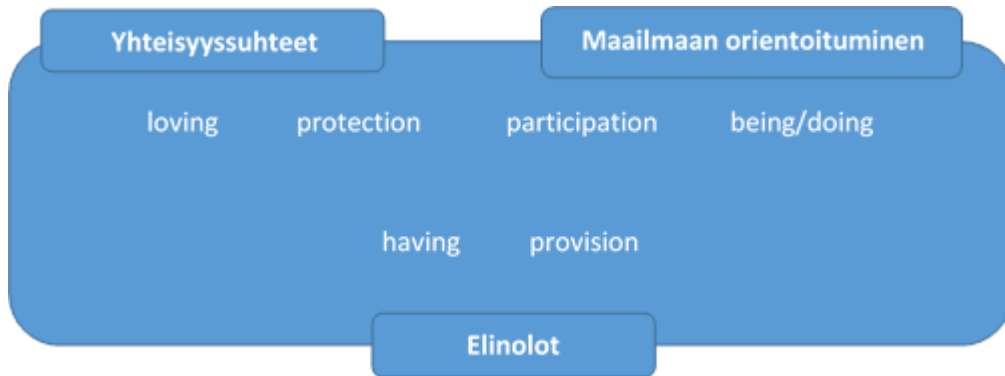
Lapsen edun arviot vaihtelevat niin arvioinnin ajan kuin paikankin vaikutuksesta (Enroos 2008, 137). 1990-luvun alussa kirjoitettiin lastensuojelun näkökulmasta lapsen edun käsitteestä niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa (Törrönen 1994; Fox Harding 1997). Lapsen edun kuvaamiselle on olemassa erilaisia paineita myös samassa ajassa prosessin eri vaiheissa. Arja M Ahonen on lisensiaatintutkimuksessaan (2013, 84, 88) tutkinut lapsen edun argumentaatiota sijaishuollossa sosiaalityön asiakirjojen kautta. Hänen tutkimuksensa tuloksissa kuvataan lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon argumentaatiota lapsen etuun vedoten. Tässä argumentaatiossa korostuu lapsen etuun

vetoava kohtaamiseen ja moniäänisyyteen perustuva dokumentaatio. Yhteydenpitoa kyseenalaistettaessa oikeusistuimessa sen puolustaminen vaatii vakuuttelua ja silloin moniäänisyys katoaa.

Edellä esitellyn lainsäädännöllisen näkökulman lisäksi lapsen etua voidaan lähestyä myös hallinnollisesti. Lapsen edun toteutuminen voi näyttäytyä sijaishuoltopaikkojen valinnan toimintatavoissa. Riitta Laakson (2013, 90–97) tutkimuksessa lastensuojelun toimijat arvioivat lapsen edun toteutuneen sijaishuoltopaikan valinnassa pääsääntöisesti hyvin, koska paikan valinta oli voitu tehdä lapsen tarpeiden pohjalta. Tutkimuksessa nousi kuitenkin esiin jännitteitä lapsen edun ja sijaishuoltopaikan valinnan välillä. Jännitteet liittyivät lainsäädännön linjauksiin, hallinto-oikeudessa tehtyihin ratkaisuihin sekä kunnan ja palveluntuottajien tekemiin linjauksiin. Laakso (2013, 103) toteaa tutkimuksensa tekevän näkyväksi lapsen edun kiistanalaisuuden ja lapsen edun tulkintaan liittyvät näkemyserot. Vaikka huostaanoton edellytyksenä on sijaishuollon lapsen edun mukaisuus, on tutkimusta sijaishuoltopaikan ja lapsen tarpeiden yhteensovittamisesta niukasti myös englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa (Dance ym. 2008).

Marjatta Bardy (2009, 36–37) kuvaa lapsen hyvinvoinnin ulottuvuuksia huolenpidossa (kuva1). Kuvaus on tehty yleisellä tasolla. Erik Allardtin (1993, 89) kolme toisiaan täydentävää ja inhimillisiin perustarpeisiin pohjautuvaa hyvinvoinnin ulottuvuutta Bardy (2009, 36) yhdistää lasten oikeuksien sopimuksen kolmeen teemaan: suojelu (protection), osuus yhteiskunnasta (provision), osallisuus (participation). Hyvinvoinnin ulottuvuutena elinolot (having) sisältää lapsella olevia mitattavia resursseja. Yhteisyyssuhteet (loving) viittaavat moninaisiin suhteisiin, lähisuhteisiin niin perheissä kuin muualla. Lapsen iän ja kehityksen mukaan näiden suhteiden merkityksellisyys tunnetaan nykyään aiempaa paremmin. Arkinen huolenpito ja kasvatus tapahtuvat lapsilla näissä lähisuhteissa, tavallisesti perhesuhteissa. Maailmaan orientoituminen (being) hyvinvoinnin ulottuvuutena käsittää lapsen osallistumisen omaa ja yhteistä elämää koskeviin toimiin ja päätöksiin kehitystasonsa mukaisesti. Se sisältää myös mahdollisuudet vapaa-ajan tekemiseen (doing), mielekkääseen toimintaan ja luonnosta nauttimiseen. Hyvinvointitutkijat ovat kehittäneet tätä ajatusta vielä yhdistämällä siihen Pauli Niemelän (2009, 218) toiminnallisuuden teoriaan perustuvan hyvinvointikäsityksen (Veistilä 2013, 178). Tässä tutkimuksessa fokus on enemmän lapsesta huolehtivien aikuisten keskinäisessä

kanssakäymisessä, kun he tähtäävät toiminnallaan lapsen etuun, kuin lapsen osassa tai kokemuksessa.

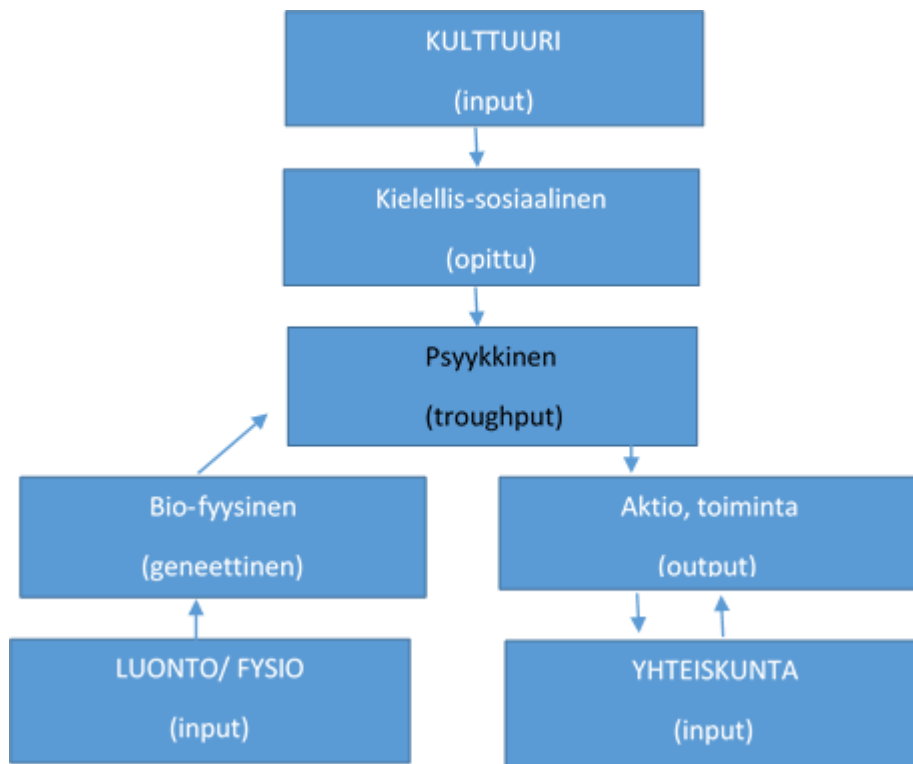
Kuva 1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet huolenpidossa (Bardy 2009, 36)

Sijaishuollossa elävän lapsen etu on huostaanoton perimmäinen tavoite. Sijaishuoltoon sijoittaminen on lupaus paremmista kasvu- ja kehitysolosuhteista lapselle kuin mitä hänen olosuhteensa ovat ennen sijoitusta. Seurantatutkimuksissa on todettu sijoitettujen lasten huono-osaisuus, alempi koulutustaso ja aikaisempi kuolleisuus kuin muilla vastaavilla ikäryhmillä. (Kestilä ym. 2012b; Kestilä 2008; Hiitola 2008) Myös sijaishuolto- paikan on todettu vastanneen heikosti lapsen tarpeisiin (Eronen 2013, 58). Pahimmassa tapauksessa lapsen edun virheellinen tulkinta on saattanut lapsen olosuhteisiin, joissa hän sai surmansa (Kumpula 2013). Huostaanotto ja sijoittaminen ovat myös pelastaneet monia lapsia, kuten niiden kuuluukin tehdä (Varilo ym. 2012; Pinnalla 2009). Lapsen edun määrittelytyö tulisi kuitenkin saada sille tasolle, etteivät virhearviot ja katteettomat lupaukset ole mahdollisia. Liian monelle lapselle lupaus paremmasta on jäänyt toteutumatta.

2.2 Ihmiskäsitys lastensuojelun taustalla

Ihmiskäsitys on pohja näkemykselle lapsesta. Ajatteluni perustuu sosiaalipsykologiseen käsitykseen ihmisestä sosiaalisena olentona, jota voidaan ymmärtää huomioiden hänen käyttäytymisensä ja kokemustensa sosiaalinen konteksti (Burr 2007, 157). Pauli Nieme-

lä (2014, 17–20, 162–163) esittelee systeemiteoreettisen ympäristösystemin ja kontekstien perusteella ihmistä osajärjestelmien kautta kokoavan kuvauksen (kuva 2). Systeemiajattelun lähtökohtana on koko järjestelmä, joka muodostuu osajärjestelmistä sekä niiden suhteesta ympäristöön. Tässä se tarkoittaa ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta. Osajärjestelmiä ei voi irrottaa toisistaan, vaan niitä on tarkasteltava kokonaisuutena. Yleisen systeemiteorian esittämät ympäristönsä kanssa kommunikoivat avoimet järjestelmät. Nämä kommunikoinnit toimivat jatkuvina palautteina (input-throughput-output) (Bertalanffy 1969). Niemelän kuvaus osoittaa keskinäistä riippuvuutta osajärjestelmissä, jotka ihmisellä ovat bio-fyysinen, kielellis-sosiaalinen, psyykinen sekä toiminnallinen. Toisaalta se nostaa esille myös psyyken osajärjestelmän erityisyyden, eri vaikutusten alaisena ja toisaalta samalla itsenäisenä, kontekstista riippumattomana ytimenä koko ihmisjärjestelmässä. Malli osoittaa, miten ihminen on sidoksissa fyysisesti luontoon, kielellis-sosiaalisesti kulttuuriyhteisöön ja toiminnallisesti yhteiskuntaan.

Kuva 2. Kehittyvän olion ympäristöllinen kontekstuaalisuus, holistis-systemaattinen ihmiskäsitys (mukailtu Niemelä 2014, 163)

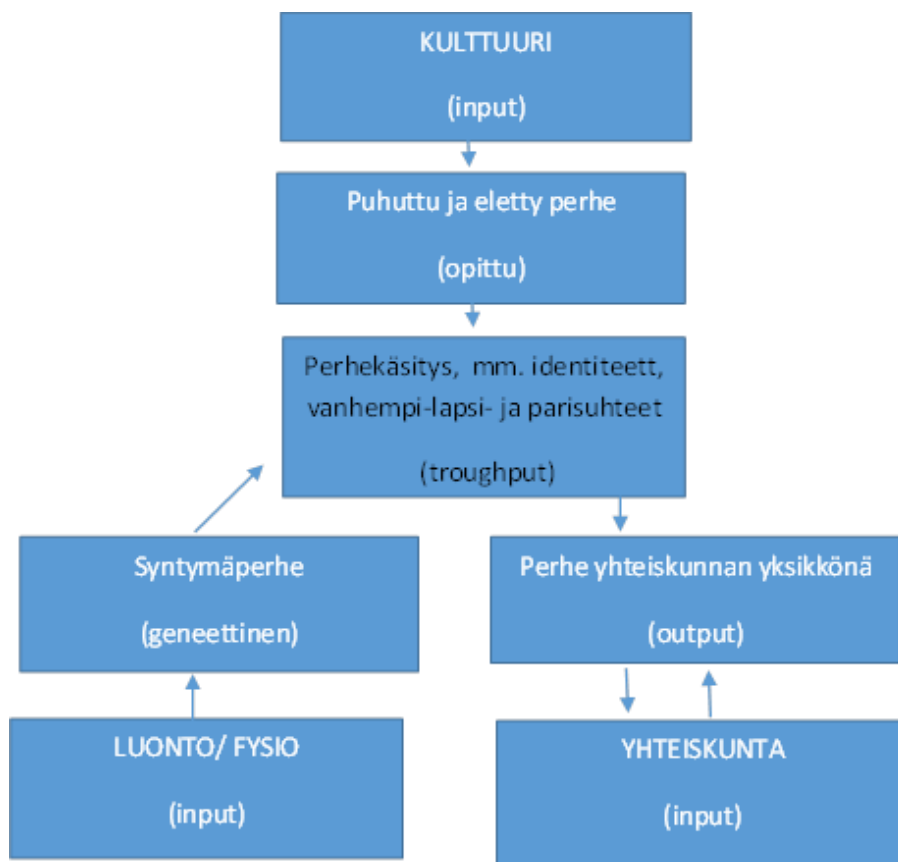
Käsitys ihmisestä usean osasysteemin kokonaisuutena ja ihmisen kehityksen riippuvuus ympäristöstään haastaa myös lapsen edun määrittelyä. Toisaalta se puoltaa moninaisen ja erinäkökulmaisen lapsen edun tarkastelua. Myös aikuiset systeemeinä ovat kommunikatiivisessa vuorovaikutuksessa omien ympäristöjensä kanssa. Yleisen systeemiteorian mukaan koko maailma on järjestynyt hierarkkiseksi järjestelmiksi, kukin järjestelmä on jonkin suuremman järjestelmän alajärjestelmä ja pienemmän järjestelmän yläjärjestelmä. Systeemiteoreettisen tarkastelutavan mukaan järjestelmä kokonaisuutena toimii vain osajärjestelmiensä ansiosta (Buchanan & Huczynski 2004, 879–880). Niemelän (2014, 163) holistis-systeeminen ihmiskäsitys vaatii hyvin monien tieteenalojen ymmärrystä. Tässä tutkimusyhteydessä riittää ymmärrys ihmisestä osasysteemien ja niiden ympäristöjen välisenä kommunikaationa. Tämän ajattelun kautta todentuu myös toiminnan, ei-toivotunkin, välittämä viesti koko systeemin toiminnasta.

Lapsen tilanne ja tuen tarve rakentuu osana perhesysteemiä. Olen rakentanut edellä esittelemäni Pauli Niemelän holistis-systeemisen ihmiskäsityksen kontekstuaalisen mallin pohjalle systeemisen mallin perheestä kontekstissaan (kuva 3). Ajattelussani se mukaillee niin konfiguraationaalista kuin konstruktionistista lähestymistapaa perheeseen. Olen omaksunut ajattelun osajärjestelmien keskinäisestä riippuvuudesta fyysisesti luontoon, kielellis-sosiaalisesti kulttuuriyhteisöön ja toiminnallisesti yhteiskuntaan. Keskeistä osajärjestelmää kutsun sosiaalisiksi suhteiksi, jonne liitän kuuluviksi niin perheen suhderakenteet, kuten lapsi-vanhempisuhteen ja vanhemmuuden, kuin perheen identiteetin ja siihen liittyvät pyrkimyksetkin. Tällä kuvalla haluan osaltaan paikantaa omaa tutkimustani perhetutkimuksen kentällä.

Konfiguraationaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna perhe muodostuu ihmisten sosiaalisista siteistä. Siinä perheen määrittelyn lähtökohtana ovat eletyt ja merkityksellisiksi koetut suhteet ihmisten välillä. Näitä ihmisten välisiä sidoksia yritetään ymmärtää laajemman suhdemuodostelman ja siinä vaikuttavan dynamiikan kautta. Konfiguraationaalinen näkökulma tunnistaa sekä perhesuhteiden muodostelmien että yksilöllisten identiteettien, pyrkimysten tai elämänprojektien merkityksen. Lisäksi se korostaa suhdemuodostelmien kiinnittymistä aikaan ja paikkaan muuttuen niiden mukana. (Castrén 2014, 152–153.) Perhe käsitteenä pitää sisällään näin ajatellen myös yksilön suhteessa hänen omaan menneisyyteensä.

Tuija Eronen (2012, 102) nostaa esille narratiivisen ympäristön merkityksen perhekäsitykselle tutkiessaan ihmisten kertomuksia lastenkotiajasta osana elämäntarinaa. Hänen mukaansa elämme kulttuurisen, kuvitteellisen, alati suojaavan ja pysyvän perhekertomuksen ympäröimänä. Eronen muistuttaa, että tämä kuva voi olla äärimmäisen kaukana arkisesta elämästä perheestä.

Tein pari vuosikymmentä sitten pro gradu-tutkielmaani (Suikkanen-Malin 1993) lasten perhekäsityksistä. Keräsin aineistoni lapsilta, pyytäen heitä keskustelumme aluksi nimeämään heille tärkeitä henkilöt. Lopussa kysyin heiltä, ketkä näistä henkilöistä kuuluvat heidän perheisiinsä ja keitä muita henkilöitä sinne kuuluu. Eräs lapsi kysyi minulta tässä vaiheessa, että saako hän todella kertoa oman näkemyksensä vai sen mitä muut ajattelevat. Tämä pieni lapsi opetti minulle alkeet konstruktionistiseen lähestymistapaan. Konstruktionistisen lähestymistavan juuret perhetutkimuksessa liittyvät Gubrium ja Holsteinin (1990) teoreettis-metodologisiin valintoihin kuten kulttuurin ja sosiaalisten suhteiden merkitykseen sosiaalisten ilmiöiden (perhe) tavoittamisessa. (Forsberg 2014, 123–124.)

Kuva 3. Systeeminen malli perheestä (mukailtu Niemelä 2014, 163)

Sijaishuollossa tuetaan lapsen ja perheiden välistä yhteydenpitoa monin tavoin, mutta silti tuen riittämättömyys on tullut esille sekä vanhempien että lasten näkökulmasta. Lapsille on tärkeää omien sosiaalisten verkostojen ylläpito niin sijoitusten aikana kuin niiden päätyttyäkin. Hyvän yhteistyön ja yhteydenpidon sijaishuoltopaikan, lapsen ja vanhempien välillä on todettu vaikuttavan lasten ja nuorten hyvinvointiin. (Pitkänen 2011; Törrönen ym. 2012)

2.3 Vanhemmuustehtävien jakautuminen sijaishuollossa

Tässä yhteydessä tarkastelen vanhemmuutta tehtäväorientoituneesti. Jaana Vuori (2001, 374) on tutkinut vanhemmuutta käsitteleviä tekstejä eritelläkseen, miten asiantuntijat sukupuolistavat vanhemmuutta. Tutkimustuloksissaan hän nostaa esille kolme diskursssia; äidinhoiva, jaettu vanhemmuus ja psykososiaalinen taso. Vuoren käyttämä jaetun vanhemmuuden diskurssi kuvaa pääasiassa äidin naisena ja isän miehenä välistä vanhemmuuden jakautumista ammattilaisille tarkoitetuissa teksteissä. Vuori (2001, 368–375) kuvaa asiantuntijoiden kirjoituksissa jaetun vanhemmuuden diskurssia ongelmalliseksi, koska se on huonosti liitettävissä laajempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiin. Ammatilaisten diskursseissa jaetusta vanhemmuudesta näkyvät kolmannet tahot, kuten lastensuojelulaitosten ohjaajat, vanhempien lisäksi harvoin. Näkyessään diskursseissa ne ovat vanhempien tukena tai potentiaalisena uhkana vanhempien ja lasten suhteelle tai lapsen kehitykselle (Vuori 2001, 368). Jaetun vanhemmuuden käsite tiukalla tulkinnalla voi sulkea mahdollisuuksien ulkopuolelle niin yhteisen tekemisen kuin ammatilliset toimijatkin. Käsitteenä se kuvaa ilmiötä.

Tutkimuksessani käytän jaetun vanhemmuuden termiä vanhemmuustehtävien jakamisesta. Vanhempien tehtävät, joihin liittyy oikeudellisia velvoitteita ja ulottuvuuksia, nousevat esille erityisesti perhetilanteiden muutosten yhteydessä. Vanhempien ero ja lapsen huostaanotto ja sijoitus ovat muun muassa paikkoja, joissa vanhemmuuden tehtäviä konkreettisesti ja laillisesti jaetaan.

Huostaanotto ja lapsen sijaishuoltoon sijoittaminen ei tarkoita vanhempien syrjäyttämistä lastensa elämästä. Lapsen elämästä vastuussa olevan vanhemman päätäntävällän siir-

tyminen pitäisi tapahtua vain siinä mittakaavassa kuin se lapsen edun mukaisen sijaishuollon kannalta on tarpeen. Huostaanoton yhteydessä vanhemmuuden tehtävät pilkotaan ja jaetaan eri toimijoiden kesken. Huostaanotossa valtaosa huoltajan tehtävistä siirtyy sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Lapsen huoltoon liittyvä päätösvalta siirtyy ilman erillistä päätöstä sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle siinä määrin kuin se huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi on tarpeellista. Sosiaalityöntekijän päätettäviksi jäävät ne päätösvaltaan liittyvät asiat, jotka huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi on tarpeellista hänelle jättää. Huostaanotetun lapsen huolto -säädös (LsL, 45§) painottaa yhteistoimintaa lapsen, huoltajan ja vanhempien kanssa. Yhteistoiminnalla tarkoitetaan osapuolten kuulemisen lisäksi heidän informoimistaan lapsen elämään, terveyteen ja koulutukseen liittyvistä tärkeistä hoitoon ja huolenpitoon liittyvistä päätöksistä. Lisäksi säädöksessä rajoitetaan toimielimen päätösvaltaa lapsen asioissa suhteellisuusperiaatteen mukaisesti asioihin, joita sijaishuollon järjestäminen ja toimeenpano välttämättä edellyttävät. Lapsen huoltajalle jää aina oikeus päättää lapsen uskontokunnasta ja nimestä, sekä puhevalta lapsen kansalaisuudesta. (Saastamoinen 2010, 140–142; Rätty 2007, 281–283.)

Huoltajuuden käsite liittyy vajaavaltaisuuteen, jollainen alle 18-vuotias lapsi on. Huoltajan tehtävät painottuvat lapsesta huolehtimiseen eli arkihuoltoon, päätöksentekoon lapsen asioissa sekä lapsen edustamiseen viranomaisessa (Laki lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta 1983, 4§). Huostaanotetun lapsen arkihuolto on käytännön tasolla sijaishuoltopaikassa jakautuen kasvatus- ja hoitovastuun osalta vanhempien ja sijaishuoltopaikan kesken ilmeisen rationaalisista syistä (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95). Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on valvonnallinen ja päätösvallallinen vastuu sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen puolesta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee hakea lapselle edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, mikäli lapsen huoltaja ei voi valvoa lapsen etua puolueettomasti ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen lapsen asian selvittämiseksi. Hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi voi tehdä myös huoltaja tai maistraatti (LsL 22§). (Rätty 2007, 287–288.)

2.4 Jännitteet jaetussa vanhemmuudessa

Lastensuojelulain (LsL 2007, 2§) mukaan vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Yhteiskunnan tuki vanhemmuuden toteuttami-

sessä on keskeistä. Perheen elinoloja ja vanhempien tilannetta kuvaavat tekijät ovat yleisimpiä huostaanoton syitä ja riskitekijöitä (Heino 2007, 58; Myllärniemi 2006, 63). Suomen perustuslain (SpL 1999, 19§) mukaan julkiselle vallalle kuuluu velvollisuus tukea perheen ja muiden lasten huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi. Viime vuosina on kuitenkin tutkimuksin todettu julkisen vallan laiminlyöneen tämän tehtävänsä, mikä on näkynyt muun muassa jatkuvana lapsiperheiden köyhymisenä (VM 2012). Tämä vastuu ulottuu kaikkiin lapsiperheisiin, ei ainoastaan lastensuojelulasten perheisiin. Tämä laiminlyönti tarkoittaa sitä, että julkinen valta on laiminlyönyt velvollisuuttaan lapsia kohtaan.

Johanna Hiitola (2015) on väitöskirjassaan tutkinut huostaanottopäätösten perusteina olevia vanhemmuutta koskevia normeja. Hiitola on tarkastellut huostaanottopäätöksiä, hallinto-oikeuksien perusteluja sekä vanhempien vastineita. Hänen tutkimuksessaan vanhemmuuden määrittely rajautui lapsen biologiseen tai ydinperhevanhemmuuteen. Hyvän vanhemmuuden määrittely näissä asiakirjoissa perustuu osin normatiivisiin käsitteisiin, jossa perheen kunnollisuus on keskeisessä osassa. Vanhempien kunnollisuuteen Hiitolan tutkimuksessa (2015, 211) ottavat kantaa oikeustoimijat ja lasten vanhemmat osoittamalla vanhempien kunnollistumisen tai todistamalla vanhempien kunnollisuutta oikeudessa. Tämä osoittaa hyvän vanhemmuuden määritelmän vaikeuden jo huostaanoton yhteydessä, missä tarkastelun kohteena on lapsen huostaanottoa edeltävä vanhemmuus.

Lastensuojelulain (2007, 4§) periaatteena esitetään lapsen edun mukaisena tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Marjatta Bardy (2009, 41) tiivistää tämän perheen ensisijaisuuden ja lapsen oikeuksien kunnioituksen käsitteeseen lapsikeskeinen perhelähtöisyys. Lastensuojelun toimenpiteillä pyritään kotitilanteen korjaamiseen ja/tai korvaamiseen lapsen tarpeita vastaavaksi. Lastensuojelun juridishallinnollisen koneiston tavoitteena on ongelmien kategorisointi ja muutoksen aikaansaaminen viimekädessä lapsen elinoloissa (Swift 1995, 92). Sosiaalityön työskentely on kohdistettu pääasiassa lapseen huostaanoton aikana. Huostaanotettujen lasten vanhempien elämäntilanne on ennen ja jälkeen huostaanoton hyvin moninainen ja se vaatii tullakseen nähdyksi herkkyyttä työntekijöiltä. Lastensuojelulaki (2007) edellyttää, että lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehdään yhteistyössä asiakassuunnitelma. Siihen kirjataan lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet.

Lastensuojelulain 30§ velvoittaa tarvittaessa laatimaan vanhemmille oman asiakassuunnitelman vanhemmuuden tueksi. Sen laatimiseksi tulisi tehdä yhteistyötä esim. päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa. Asiakassuunnitelmia tutkittaessa ovat nousseet esille asiakassuunnitelmien erilaiset kirjaamiskäytänteet. Ne ovat johtaneet siihen, ettei vertaistutkimuksissa aineistoja ole ollut käytössä (Heino 2014). Lisäksi vanhemmille on tehty omia asiakassuunnitelmia harvoin (Eronen 2013, 65; Hoikkala & Heinonen 2013, 43). Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, vanhemmat kokevat itsensä usein ulkopuoliseksi ja jopa syrjäytetyiksi (Alhanen 2014; Eronen 2013; Hoikkala & Heinonen 2013; Pitkänen 2011; Heinonen 2011). Tämä kuvastaa lapsen edun mukaiseksi ajatellun perheiden jälleenyhdistämisen laiminlyöntiä sekä yhteistyön vaikeutta viranomaisten ja vanhempien välillä.

Tuen, auttamisen ja valtaistamisen rinnalla lastensuojelun sosiaalityöhön liittyy vahva kontrollitehtävä sekä oikeus käyttää niin viranomais- kuin ammatillista valtaa (Heino 2014, 286). Tämä tuen ja kontrollin arkinen olemassaolo näkyy erityisesti lasten sijaishuollon moraalisisissa ja eettisissä jännitteissä. Lastenkotityötä tarkasteltaessa paljastuvat toistensa kanssa kilpailevat eettiset periaatteet. Esimerkiksi lapsen ja vanhemman välisen suhteen merkitystä korostavan työskentelyn kanssa kilpailee työntekijän vastuu tuon samaisen suhteen kontrolloinnista (Laakso 2012, 41). Riitta Laakso (2009, 221–222) on väitöstutkimuksessaan nostanut esille muun muassa lastenkotityön vanhempien kanssa. Hän on nimennyt vanhempien kanssa tehtävästä työstä löytämänsä kolme ulottuvuutta käytännölliseksi kasvatuskumppanuudeksi, vanhemmuuden kontrolloinniksi sekä vanhemmuuteen houkutteluksi. Käytännöllisessä kasvatuskumppanuudessa työntekijät ja vanhemmat jakavat vastuuta lapsesta yhteisymmärryksessä. Vanhemmuuteen houkuttelua tehdään silloin kun lapsen ja vanhemman välinen yhteys oli katkennut. Vanhempia etsitään, kannustetaan pitämään yhteyttä lapseen ja houkutellaan vanhemmiksi tai vanhemmuuteen. Vanhemmuuden kontrolloinnissa työntekijän paikka on lapsen ja vanhemman välissä säätelämässä ja varmistamassa lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia.

Huostaanottotilanteissa on raportoitu selkeämmin tunnistettavien päihde- ja mielenterveysongelmien lisäksi riittämättömästä vanhemmuudesta tai vanhempien jaksamattomuudesta. Riittämättömyys ja jaksamattomuus ovat tulkinnallisuutensa vuoksi ongelmallisia käsitteitä. Niiden tulkinnallisuus on saattanut vaihdella niin työntekijöiden kuin alueiden työkuultuurien välillä. (Hiitola 2009, 16–17.) Lastensuojelun sosiaalityön laatu

on riippuvaista niin työntekijästä kuin toimintakulttuurista, mikä on vastoin tasalaatuisten palveluiden periaatetta. Toimiva lastensuojelu -selvitystyöryhmä (Lavikainen & Juurikko 2014, 16, 29) on esittänyt sekä työn organisointiin ja työkäytäntöihin että lastensuojelun asiakasprosessin kehittämiseen liittyviä parannusehdotuksia. Epätasaisen laadun lisäksi sijoitusta edeltävään työskentelyyn liittyvät tulkinalliset, sijoituksen valmisteluun ja arviointiin liittyvät ristiriidat saattavat vaikuttaa vanhemman ja sosiaali-työntekijän välisiin suhteisiin vaikeuttaen näin aikuisten keskinäistä yhteistyötä (Pitkänen 2011, 57).

Kokonaisvaltaisena ja kokonaisrakenteellisena käsitteenä vanhemmuudella on erityinen olemisen tapansa, joka poikkeaa esimerkiksi ammattikasvattajuudesta. Vanhemmuuden käsitteelle ei tee oikeutta leimata sitä pelkästään biologiseksi kategoriaksi, jolloin se rajoittuu synnyttäjäksi tai siittäjäksi. Juridisena ja sosiologisena käsitteenä sekä pelkästään sosiaalisena roolina vanhemmuuden käsite on riippuvainen kustakin aikakaudesta sekä yhteiskuntajärjestelmän vaihtuvista oikeudellisista ja uskonnollisista instituutioista. Tällaisena käsitteenä vanhemmuus on täysin suhteellinen. Vanhemmuus nähdään eksistentiaalistisesti perimmiltään sosiaalisista konventioista ja ajallisista vaihteluista riippumattomana sekä objektiivisesti velvoittavana. Vanhemmuuden erityislaatua ja vastuun lähtökohtia voidaan ymmärtää tarkasteltaessa sitä ontologisena käsitteenä, jolloin vanhemmille lankeaa välitön vastuu avuttoman lapsensa hyvinvoinnista. (Värri 1997, 115–116.)

Lastensuojeluinstituutio omaa valtuudet perheen avaamiseen. Lastensuojelussa tarkastellaan lasta sekä perheensä jäsenenä että yksilönä. Ristiriidan kohdatessa lastensuojeluinstituutio ravistelee perheinstituution perustaa. Perheeseen ajatellaan yleisesti kuuluvan sekä aikuisia että lapsia. Jos lapset viedään perheestä, jääkö perhe vielä olemaan. Vanhempien menetettyä kasvatusoikeutensa on kokemusta vanhemmuudesta haasteellista saavuttaa. (Saurama 2002, 224–225.)

Yhteisön kannalta on tarkoituksenmukaista perustaa lastensuojelun toimenpiteet rationaaliseen tietoon lapsen uhanalaisista oloista ja asettaa tämä tieto totuudeksi, joka ylittää vanhempien valtasuhteen lapsiinsa ja legitimoii vanhempien kasvatusoikeuden. Vanhempien totuus ei useinkaan perustu tietoon, vaan sen ymmärretään nousevan luonnosta. Varhaisessa viettiperäisessä kiintymyssuhteessa kehittyy myös emotionaalinen pe-

rusta sosiaaliselle käyttäytymiselle. Erilaiset häiriöt kiintymyssuhteissa, hylkäämiset ja turvattomat kiintymyssuhteet ovat sosiaalityön kentällä tavanomaisia silloin, kun joudutaan puuttumaan lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Tuo suhde on hankalasti eriteltävissä keskusteluihin koska se perustuu halun, emootioiden ja affektien maailmaan. (Saurama 2002, 239.)

2.5 Kohti yhteistä vanhemmuutta

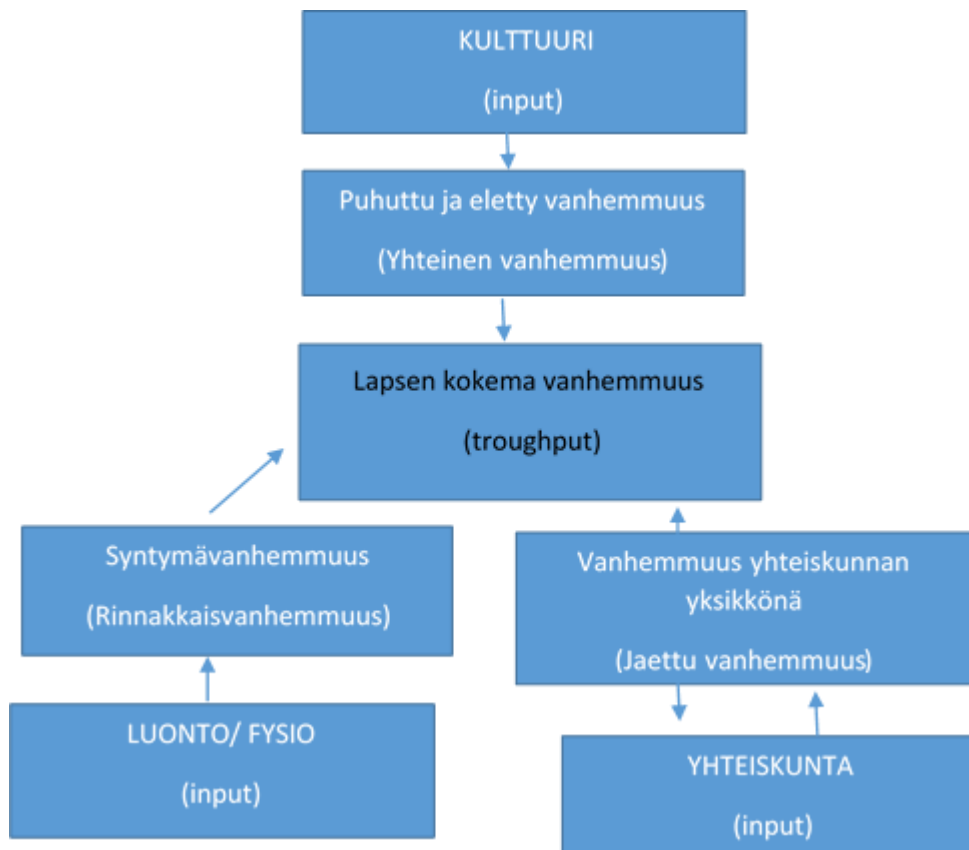
Mia Pitkäsen (2011, 88) tutkimuksessa vanhempien tukikokemuksista sijaishuollon aikana syntyi käsite rinnakkainen vanhemmuus (parallel parenting). Tämä käsite kuvaa vanhemmuuden toteutumista ammatillisista lähtökohdista mukana olevien aikuisten rinnalla. Rinnakkaisvanhemmuus kiinnittyy lapsen ja vanhemman väliseen suhteen yksityisyyteen, jota lapsen huostaanoton vuoksi ei tarvitse jakaa henkilökohtaisen ulkopuolelle. Rinnakkaisvanhemmuus on emotionaalisesti latautunut, oman vanhemmuuden työstetty muoto, joka mahdollistaa tasapainoisen asettautumisen sijaishuollon rinnalle. Biologisen ja huoltajavanhemman käsitteet viittaavat lapsen ja vanhemman väliseen juridiseen suhteeseen. Etävanhemman käsite pohjautuu asuinjärjestelyjen mukaiseen määrittelyyn. Vanhempien kokemukset roolistaan sijaishuoltomuodon rinnalla puoltavat rinnakkaisvanhemmuuden käsitettä. (Pitkänen 2011, 88–90.)

Sosiaalityön areenoilla ammatillisessa mielessä on monenlaista yhteistyötä. Suomessa moniammatillinen yhteistyö -käsitettä on käytetty 1980-luvulta lähtien (Isoherranen 2005, 13). Lastensuojelulaki muuttui samoihin aikoihin. Miten tämä asiakkaan hyväksi toteutettava yhteistyö taipuu tehtäväksi yksityishenkilöiden ja viranomaistahojen välillä. Lasten biologiset vanhemmat ovat yksityishenkilöitä, vailla virallista ammatillista orientaatiota, edustaen itseään ja perhettään. Yhteistyön velvoite vanhemmuutta jakavien toimijoiden kesken on lastensuojelun laadukkaaseen toteutukseen kytkeytyvää. Sijaishuollon laatusuosituksen tavoite on synnyttää lähiverkoston, perheen, sijaisvanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän välille aito mahdollisuus yhteistyöhön ja valita yhteiseksi näkökulmaksi lapsen edun toteutuminen niin, että kaikille osapuolille syntyy aito kokemus osallisuudesta. (Lavikainen & Ruuskanen 2013, 10–11)

Lapsen vanhemmuussuhteiden säilyttämisen tärkeyttä sijoituksen aikana ovat moraalisesta näkökulmasta tutkinet Milligan ja Stevens (2006). Tehdessään lastenkotitutkimus-

ta englantilaiset tutkijat totesivat kaikkien lastenkotityöntekijöiden pitäneen tärkeinä lasten ja vanhempien suhteiden tukemista sijoituksen aikana, mutta vanhempia tutkijat olivat tavanneet näissä laitoksissa vain ani harvoin (Berridge & Brodie 1998, 101–103). Myös suomalaisessa etnografisessa lastenkotitutkimuksessa kuvaukset vanhempien paikasta lastenkodeissa ovat vähäisiä, vaikka lasten ja vanhempien välistä suhdetta kerrotaan tuettavan, ylläpidettävän ja uudelleen synnyttävän sijaishuollossa (Laakso 2009; Pösö 2004; Törrönen 2003).

Aikuisten keskinäisten suhteiden kriisiytymisen ei pitäisi vaikuttaa lapsen vanhemmuuden toteutumiseen. Lasta tukee parhaiten se, että hän saa ristiriidoitta rakentaa suhdetta niin vanhempiinsa kuin sijaisvanhempiinsa ilman kilpailua kiintymyksestä ja suosiosta (Laurila 2008, 115). Lain henki pitää sisällään vahvan yhteistyövelvoitteen, johon perustan käyttämäni käsitteen yhteisestä vanhemmuudesta. Näen yhteisessä vanhemmuudessa systeemistä analogiaa niin edellä esittelemääni holistis-systemaattiseen ihmiskäsitykseen kuin systeemiseen perhekäsitykseenkin (kuva 4).

Kuva 4. Systeeminen yhteinen vanhemmuus (mukailtu Niemelä 2014, 163)

Systeemisen yhteisen vanhemmuuden ajatusta tukevat myös lasten näkökulmasta tehdyt tutkimukset. Erosen (2012,111) lastenkotiin liittyvistä tarinoista koostuvassa tutkimuksessa nousivat esille henkilökohtaista kertomista sääteleviksi nousseet institutionaaliset, kulttuuriset sekä kollektiiviset kertomisen ja muistelun käytännöt. Hämäläisen (2012, 186) tutkimuksessa nousivat esille sijoitettujen lasten perhesuhteiden relationaalisuus ja sidoksellisuus. Lasten perhesuhteiden neuvoteltavuus yhdistyy sidoksellisuuteen ja he elävät moninaisten perhesuhteiden keskellä.

2.6 Yhdessä toimimista ja yhteistyötä

Yhteistyötä (*collaboration*) on tutkittu eri tieteenaloilla. Käsitteenä se on haastava ja se on ymmärretty hyvin monella tapaa. Yhteistyöllä on tarkoitettu niin tiedon ja materiaalin jakamista, yhteisten tavoitteiden toteuttamista kuin pidempään jatkunutta vuorovaikutustakin. Yhteistyön lähikäsitteitä ovat mm. yhteistoiminta (*cooperation*), kumppanuus (*partnership*) ja koordinaatio (*coordination*), jossa erilliset osat liitetään toisiinsa mahdollisimman tehokkaiden ja laadukkaiden tulosten saavuttamiseksi. (Lewis 2006, 200, 203–204.)

Vanhemmuustehtäviä hoitavien toimijoiden yhteistyön keskeinen tavoite on vanhemmuuden takaaminen sijaishuollossa elävälle lapselle. Toimijoiden moninaiset asemat haastavat yhteistyön toteuttamista. Whittington (2003, 39) on muotoillut mallin yhteistyöstä, jossa osallistujiksi (*participant*) hän nimeää palveluiden käyttäjät (*the service users*), huoltajat (*carers*), ammattilaiset (*professionals*), työryhmät (*teams*) ja heitä yhdistävät organisaatiot (*organizations to which they relate*). Malli perustuu systeemiseen ajattelulle ja sosiaaliseen konstruktionismiin. Malli on kehitetty selkiyttämään monimutkaista osallisten kumppanuutta ja vuorovaikutusta. Huolenpito työ on muuttunut monimutkaisemmaksi muun muassa uudenlaisten organisaatioiden vuoksi. Lastensuojelussa on erilaisia ja alati muutoksessa olevia organisaatioita julkisten ja järjestöjen lisäksi monikansallisista palveluntuottajista perhehoitajiin. Lisäksi työtä monimutkaistavat muutokset ammattilaisten, toimijoiden, palvelujen käyttäjien sekä yhteistyökumppaneiden kesken. (Whittington 2003, 57.) Moniammatillisen tiimityön käytännössä vaatimukset ammatilliseen kuuliaisuuteen ryhmittelevät työntekijät joukkueiksi ammatikunnittain. Whittingtonin (2003, 58) mukaan yksittäisten yksilöiden ja ryhmien valtaa suhteessa yhteistyöhön täytyy pitää kurissa. Mallissa keskeiset tekijät menestykselliseen

organisaatioiden väliseen kumppanuuteen ovat tavoitteiden selkeys, realismi, jaettu sitoutuminen, johtajuus, luottamus sekä selkeä päämäärä.

Toimijoiden erilaiset sosiaaliset elementit tuovat erilaisia painotuksia ja vaatimuksia yhteistyön ydintaitoihin. Loxley (1997, 1, 25) esittää kolme yhteistyötä koskevaa sosiaalista vuorovaikutusteoriaa analysoidessaan enemmän käytännön ymmärryksellä kuin tieteellisenä näytteenä moniammatillista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Teoriat ovat systeemiteoria, sosiaalisen vaihdon teoria sekä yhteistyön teoria. Kaikkien teorioiden mukaan yhdessä tehden saavutetaan parempia tuloksia kuin yksin tehden. Yhteistyö on keino erilaisiin päämääriin, joita muun muassa ovat yksittäisen ihmisen tarpeet, taloudellisten resurssien tehokas käyttö tai sosiaali- ja terveydenhuollon välinen yhteistoiminta. Yhteistyö määrittyy yhteiskunnan kulloisenkin määrittelyn ja ymmärryksen mukaan. Vaikka yhteistyö on vaikeaa jo sinällään, sosiaali- ja terveydenhuollossa se kohtaa vielä yksittäisen asiakkaan tai potilaan kompleksiset tarpeet ja vastaa moninaisiin sosiaalisiin ongelmiin. Yhteistyön tärkeydestä ja vaativuudesta huolimatta, yhteistyön teoria ja käytännöt ovat verrattain kehittymättömiä. Yhteistyön tehokkuus on kuitenkin yhteydessä yhteistyötaitoihin, rakenteisiin sekä tapoihin organisoida ja johtaa työtä.

Loxleyn (1997, 78–79) yhteistyön puitteiden kuvauksessa (taulukko 1) hän soveltaa sosiaalisen vuorovaikutusteorioita sosiaalisiin elementteihin, joiden pohjalta nousevat yhteistyön ydintaidot. Sosiaaliset elementit ovat kulttuuri (*culture*), kykyisyys (*power*) ja rakenne (*structure*). Kulttuuri sisältää arvot. Kykyisyys kuvaa voimaa, joka ylläpitää yhteistyötä ja rakenteet käsittävät yhteistyön mahdollistumisen. Systeemiteoria pitää sisällään keskenään kompleksisten ja toisistaan riippuvien yhteisöjen ymmärryksen, joka on tarpeellista lastensuojelun sijaishuollon kentällä. Sosiaalisen vaihdon teoria on ajankohtainen mahdollistaen yhteistyön taloudellisella alueella, jossa tulee hyväksyä panoksiin ja tuotoksiin liittyvä riski. Yhteistyön teoria on tarpeellinen lastensuojelun sijaishuollossa, koska se osoittaa epävarmoissa olosuhteissa yhteistyön olevan kaikkein tehokkain toimintatapa saavuttaa molemminpuolinen hyöty ja saada luottamus syntymään. Vastavuoroisuus ja luottamus ovat keskeisiä vaikuttajia sosiaalityön vaikuttavuuteen liittyviä tekijöitä.

Taulukko 1. Yhteistyön puitteet (mukailtu Loxley 1997, 78)

SOSIAALISET ELEMENTIT				YDINTAIDOT
Kulttuuri ja arvot	Itsenäinen ja holistinen	Hyväksyy paanos/tuotos riskin	Usko ja luottamus kapasiteettiin	Resurssien arviointi
Kyvykkyys	Itsemäärittäminen ja jakaminen	Riittävä mahdollisuus osallistumiseen ja toimintaan	Riittävä innostuminen	Rakenteiden luominen
Rakenteet	Avoimet rajapinnat	Avoim ja mahdollistettu vaihto	Jatkuva ja vakaa näkymä tulevaisuuteen	Prosessin johtaminen
	Systeemitteoria	Sosiaalisen vaihdon teoria	Yhteistyön teoria	Tulosten arviointi
	Sosiaalisen vuorovaikutuksen teoriat			

Loxleyn kuvaus (taulukko1) osoittaa rakenteiden merkityksen niin sosiaalisena elementtinä kuin yhteistyön ydintaitonakin. Yhteistyön mahdollistavana ydintaitona rakenteiden luominen on keskeistä kaikissa kolmessa Loxleyn esittämästä sosiaalisen vuorovaikutuksen teoriassa. Rakenteiden luomisen lisäksi ydintaitoja ovat resurssien arviointi ja prosessin johtaminen. (Loxley 1997, 78–79.) Lastensuojelutyössä nämä ydintaidot ovat keskeisiä vaatimuksia sekä sosiaalityön että lastensuojeluprosessien johtamisessa.

Intersubjektiivisuus käsitteenä tarkoittaa yleisesti ihmisten välistä yhteisymmärrystä, joka mahdollistaa kokemusten jakamisen. Sosiaalinen vuorovaikutus toimii ympäristönä intersubjektiivisuudelle, johon ihmisen toiminnan kautta perustuu niin sosiaalinen järjestys kuin yksilön kehitys ja hyvinvointikin. (Intersubjektiivisuus vuorovaikutuksessa 2015.) Yhteistyöhön liittyy vastavuoroisuuden elementti, jota voidaan tarkastella vaihtona, saamisena ja antamisena (Sennet 2013, 72–86). Sijaishuollon vanhemmuutta jakavien aikuisten yhteistyössä vaihdetaan ennen kaikkea tietoa, kokemuksia, toimintatapoja ja tehtäviä. Vaihtamisen tavoitteena on rakentaa yhteistä kokonaisnäkemyä lapsen parhaasta ja yhteisistä tavoitteista. Isoherranen (2005, 23) puhuu sosiaalisesti jaetusta kognitiosta, jonka saavuttamisen edellytyksenä on toimiva sosiaalinen vuorovaikutussuhde.

Kaarina Mönkkönen (2001, 435–441; 2002, 43) kuvaa sosiaalisen vuorovaikutuksen viitenä tasona (kuva 5). Sosiaalisen vuorovaikutuksen ensimmäisessä tasossa osapuolet eivät juuri vaikuta toisiinsa ja molemmat tietävät, ettei suhteesta tule mitään. Tätä ensimmäistä tasoa kutsutaan tilanteessa oloksi. Toinen taso on sosiaalinen vaikuttaminen, jossa vuorovaikutus voi olla yksi- tai kaksisuuntaista, mutta toisella osapuolella voi olla valtaa hallita, määrittää tai ohjata tilannetta. Kolmatta sosiaalisen vuorovaikutuksen tasoa kutsutaan peliksi. Tämä taso edellyttää, että osapuolilla on jokin yhteinen intressi, johon pyritään erillään. Tällä käsitteellä viitataan analogiaan kilpailutilanteesta. Yhteistyö on neljäs taso, jossa osapuolilla on yhteinen päämäärä, jonka saavuttamiseksi he tarvitsevat työnjakoa sekä yhteistä ymmärrystä. Viides vuorovaikutuksen taso yhteistoiminta, edellyttää yhteistä päämäärää ja sen yhteistä tiedostamista. Lisäksi se edellyttää sosiaalista tietoisuutta, johon sisältyy luottamus.

Kuva 5. Sosiaalisen vuorovaikutuksen tasot (Mönkkönen 2001, 435)

Mönkkösen (2007, 120–123) määrittelemän yhteistoiminnan käsitteen vuorovaikutustaso on toiminnallisesti sen kaltaista asiakastyötä, että sitä voidaan tarkastella eri organisaatioiden välisen yhteistyön vuorovaikutuksena. Annaleena Aira (2012, 130–131) on väitöskirjassaan tarkastellut monen organisaation välistä verkostoyhteistyötä. Hän päätyi kuvaamaan toimivaa yhteistyötä vuorovaikutussuhteen, tiimin prosessien sekä verkoston hallintana. Lastensuojelun sijaishuollossa elävän lapsen vanhemmuustehtäviä hoitavien henkilöiden välillä on monenlaisia sidoksia. Toisaalta siinä voi olla kyse assuhteista ja toisaalta eri yhteisöjen välisestä yhteistyöstä.

Vuorovaikutussuhteen hallinta sisältää luottamuksen rakentamisen, vuorovaikutussuhteen ylläpidon sekä etäisyyden ja läheisyyden välisen tasapainon. Nämä kolme vuorovaikutussuhteen hallintaan liittyvää ominaisuutta ovat keskeisiä myös sosiaalityössä. Luottamuksen rakentamiseen liittyvät sosiaalityössä erityisen korostuneesti salassapidon vaatimukset. Luottamus on toimivan yhteistyön välttämätön edellytys ja se rakentuu säännöllisen ja merkityksellisen vuorovaikutussuhteen myötä. Vuorovaikutus ei ole aina yhteistyötä edistävää, joten toimiva yhteistyö edellyttää myös vuorovaikutussuhteen ylläpitoa. Vuorovaikutussuhteen rakentuminen ja ylläpito ovat keskeisiä myös luottamussuhteen syntymiselle. Näin ollen vuorovaikutussuhteen ylläpidolla on keskeinen merkitys toimivalle yhteistyölle kaikissa konteksteissa. Silloin kun kaikilla osapuolilla on yhtäläiset odotukset vuorovaikutussuhteen sosiaalisesta välimatkasta, ei ilmiö läheisyyden ja etäisyyden välisestä tasapainosta nouse välttämättä esille. Yhteistyön kannalta optimaalisin vuorovaikutuksessa koettu sosiaalinen välimatka on jossain täysin etäisen ja täysin läheisen välimaastossa. Verkostoteoreettiset näkökulmat heikoista ja vahvoista siteistä, ylläpitoteorioiden näkemykset yksityiselämän asioiden jakamisesta vuorovaikutuksen läheisyyden mittarina sekä yhteistyö- ja vuorovaikutusteorioista tuttu osapuolten välinen riippuvuus osoittavat vuorovaikutussuhteen läheisyyden ja etäisyyden jännitteen kiinnostavuutta. (Aira 2012, 131–135.)

Vanhemmuuden tehtäviin kuuluu yhtenä osa-alueena kasvatus. Kasvatuskumppanuudesta on viime vuosina kirjoitettu paljon erityisesti varhaiskasvatuksen ja vanhempien näkökulmasta (Karila 2006). Myös maahanmuuttajaperheiden ja päivähoidon välinen kasvatuskumppanuus on ollut tutkijoiden kiinnostuksen kohteena. Kumppanuudella tarkoitetaan kahden tai useamman toimijatahon voimavarojen keskittämistä tärkeiksi katsomiensa asioiden hyväksi. Toimiva kumppanuus rakentuu avoimuudelle, luottamukselle ja tiettyyn pisteeseen asti yhteiselle arvopohjalle ja samansuuntaisille tavoitteille. Olennaista kumppanuuden synnylle on yhteisen tarkoituksen ja päämäärän näkeminen sekä osapuolten voimavarojen yhteensopivuus. (Anttila & Rousu 2004, 49.) Kasvatuskumppanuus rajaa tässä yhteydessä toiminnan vain vanhempien ja sijaishoitopaikkojen välille ja toisaalta se edellyttäisi halukkuutta voimavarojen yhteen sovittamiseen, joten se ei ole käyttökelpoinen käsite vanhemmuuden kokonaiskuvan kannalta. Sen sijaan tiimimäinen työskentely, jossa kaikilla toimijoilla on oma erityinen tehtävänsä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, voisi olla lapsen kannalta ihanteellinen aikuisten välisen yhteistyön malli.

Tiimin prosessihallinta koostuu toimivan yhteistyön näkökulmasta tiimin muodostumisesta, vuorovaikutuskäytänteiden luomisesta sekä aktiivisesta johtamisesta. Tiimin muodostumista voidaan jäsentää rakenteistumisprosessina (Giddens 1984). Siinä tiimin käytössä olevat resurssit ja normit muokkaavat tiimin jäsenten välistä vuorovaikutusta, ja vastavuoroisesti vuorovaikutus muokkaa normeja ja resursseja. Tiimin muodostumisesta voidaan edistää aktiivisella rakenteistumisella, jossa sovitaan vuorovaikutuskäytänteistä, tiimin jäsenten rooleista ja tiimin normeista. Vuorovaikutuskäytänteistä sopiminen auttaa tiimiä keskittymään tavoitteiden kannalta olennaisiin asioihin. Itsestään muodostuneissa vuorovaikutuskäytänteissä on riski päätyä toimimattomiin tapoihin ja reaktiivisiin otteisiin ennakkoinnin, suunnittelun ja innovatiivisten toimintatapojen sijaan (Keyton & Stallworth 2003, 246–249). Johtajalla on merkittävä rooli tiimin yhteistyön kehittäjänä. Johtajan mahdollisuudet yhteistyön edistäjänä ovat monipuolisemmat kuin muilla tiimiläisillä. Tiimin johtaja voi vaikuttaa koko tiimin vuorovaikutuksen aktiivisuuteen pitämällä itse säännöllisesti ja tiiviisti yhteyttä tiimin jäseniin. Samoin hän voi järjestää tiimille mahdollisuuksia vuorovaikutukseen. Järjestelmälliset vuorovaikutuskäytänteet voivat tukea myös johtamista. (Aira 2012, 137–140.) Vanhemmuutta jakavien aikuisten ryhmän voidaan nähdä toimivan myös tiiminä ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tiimin johtajana.

Vanhemmuutta toteuttavien tahojen taustaryhmistä, organisaatioista ja perheistä muodostuu verkosto, jossa kukin toimija edustaa itsensä lisäksi myös taustaryhmäänsä. Verkostojen hallintaan sisältyy toimivassa yhteistyössä keskinäisen kilpailun hallinta, erilaisuuden hyödyntäminen sekä suunnitelmien konkretisointi. Keskinäinen kilpailu ja jännitteet osapuolten välissä ovat tyypillistä yhteistyölle. Tästä yhteistyön ja kilpailun yhtäaikaista olemassaolosta ilmiönä voidaan käyttää englanninkielistä nimitystä *copetition* (Luo 2005, 72). Kilpailun läsnäolo on tyypillistä verkostoyhteistyössä, jossa ovat läsnä useamman organisaation omat tavoitteet yhteisten tavoitteiden lisäksi. Osapuolten erilaisuus asettaa haasteita yhteistyön onnistumiselle. Toisten ajatusmallien ja näkemysten ymmärtäminen on haasteellista. Erilaisuuden hyödyntäminen tapahtuu yhteisten merkitysten muodostumisen kautta. Jos merkitykset ovat hyvin erilaisia, vuorovaikutus keskittyy mielipiteiden vaihtoon ja väärinymmärrysten selvittelyyn. Vuorovaikutuksen kannalta on tärkeää edistää suunnittelusta toteutukseen siirtymistä. Lisäksi yhteisten tavoitteiden ja järkevien toimintatapojen löytäminen ovat keskeistä yhteistyön onnistumiselle ja osapuolten sitoutumiselle. Järkevät vuorovaikutuskäytänteet auttavat keskit-

tymään tavoitteiden kannalta olennaisiin asioihin, mikä lisää toiminnan tuloksellisuutta. (Aira 2012, 141–143.)

Vanhemmuutta jakavien aikuisten viiteryhmät tai heidän edustamansa organisaatiot ovat hyvin eritasoisia. Siitä syntyy jännitteitä tasa-arvoiselle yhteistyölle. Lastensuojelun sosiaalityötä ohjaavat vahvasti lainsäädännölliset ja ammatilliset kokonaisvaltaiset velvoitteet, kun taas sijaishuollon työtä toteuttavien ohjaajien ja sijaisperheiden tehtävä on selkeästi rajattua, toki myös lainsäädännön ohjailemaa. Esimerkiksi lastensuojelun edunvalvojien toimintaa ohjaavat eettiset ja moraaliset velvoitteet lapsen edun puolustamisesta. Vanhempia ohjaa oma emotionaalinen ja asemallinen rooli vanhempana. Ihmisen olemista ja tietoisuutta koskevaan eksistentiaalis-ontologiseen peruskäsitykseen liittyy ajatus heikommassa asemassa olevien (sorrettujen) mahdollisuudesta muuttaa tilannetta. Sorron käsitteen Freire (2005, 44) määrittelee sellaiseksi, missä joku estää toisen pyrkimystä tulla enemmän ihmiseksi. Jotta sorrettujen taistelulla tilanteen muuttamiseksi olisi merkitystä, tulisi heidän taistella molempien (sorrettujen ja sortajien) ihmisyyden palauttamiseksi. Ajattelu perustuu velvoittavaan etiikkaan, jossa jokaiselle suodaan ehdoitta tasavertainen mahdollisuus kehittyä elämänsä subjektiksi ja kehittää inhimillisyytensä eri puolia. Jotta tasavertaisuus mahdollistuisi, alistettujen tulisi tiedostaa oma tilansa. Myös alistettujen oma tapa hahmottaa maailmaa on esteenä heidän subjektiutensa kasvulle. Kokemus alistettuna olemisesta saattaa siis muodostua yhteistyön esteeksi. (Freire 2005, 44–45.)

Se miten yhteistoiminta on mahdollista ja mitä se merkitsee yksilön tasolla, on George Herbert Meadin ajattelun ytimenä sosiaalisen yhteistoiminnan analyysissä. Keskeisenä käsitteenä on yleistyneen toisen käsite. Se viittaa siihen, että yksilö orientoituu toiminnassaan toisiin ja sitoutuu toiminnallisiin normeihin. Mead oli intersubjektiivisuuden tarkastelija ja dialogisen minäteorian tärkeä edustaja. Sosiaalisen konstruktionismin tunnetut nimet (mm. Harré ja Shotter) eivät tunnista Meadia edeltäjänään vaikka heidän teoriansa ovat selkeästi sukua. Oman ajatteluni taustalla on sosiaaliseen konstruktionismiin perustuva minäteoria, jossa ”minä” ei ole synnynnäinen piirre tai olomuoto vaan se syntyy dialogisessa suhteessa ympäristön ja toisten olevaisten kanssa. Meadin ajattelun mukaan ”I” on subjektiminä, joka kykenee arvioimaan ja tarkastelemaan minuutta, se edustaa uutta. ”Me” on objektiminä, joka edustaa toteutunutta, toisten odotuksia, joita yksilö on omaksunut, tämä ylläpitää normatiivista käyttäytymistä. Tämä kaksipuolisuus

tekee ymmärrettäväksi uusissa tilanteissa totutuista ratkaisuksista poikkeavat toimintatavat. (Kuusela 2001, 74–76.) Ymmärrän niin, että Meadin minäteoria tukee Freiren ajattelua. Vanhemmuutta toteuttavan aikuisryhmän suhteen tämän voisi ajatella puoltavan yhteisöllistä keskinäistä työtapaa, joka voisi perustua Freiren dialogisen pedagogiikan periaatteelle. Tämän työtavan tarkoituksena olisi mahdollistaa vanhemmille oman vanhemmuustilansa reflektointi ja mahdollisuus kehittyä elämänsä subjektiksi vanhempana, lapsensa asioiden hoitajana ja edun puolustajana.

Lapsen vanhemmuutta jakavien aikuisten yhteistoiminnan yhdeksi tavoitteeksi sijaishuollossa voidaan nähdä huoltajavanhempien tukeminen oman elämäntilanteensa hallitsemiseksi. Emotionaalisesti ja toiminnallisesti vaativassa roolissa huoltajavanhemmat joutuvat kohtaamaan ja käsittelemään mahdollisesti häpeäänsä (Eronen 2012). Praksis eli tietoinen toiminta syntyy todellisuutta pohtivan tarkastelun (reflektio) ja sitä muuttavan toiminnan yhtyessä. Tämä vaatii kriittistä tiedostamista, jossa ihminen (vanhempi) kykenee saamaan etäisyyttä omaan elämäntilanteeseen ja tarkastelemaan sitä problematisoivasti. Prosessi, jonka avulla ihminen voi saada etäisyyttä omaan elämäänsä, vaatii dialogisuutta. Se on tarpeen myös aidon muutoksen saamiseksi. Ihminen tarvitsee kommunikaatiota, dialogia ollakseen ihminen. (Freire 2005, 69, 139–142.) Tämä freireläinen ajattelu työskentelyn perustana puoltaa paikkaansa sosiaalityössä, jossa lähes aina tavoitellaan muutosta.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksellisen otteen ohella tässä työssä vaikuttimena taustalla on myös kehittämisintressi. Vanhemmuutta toteuttavien aikuisten yhtenevät ja/tai erilaiset yhteistyötavat ja niihin kohdistuvat toiveet keskustelun kohteiksi avattuina voivat osaltaan auttaa uusien, parempien yhteistoimintatapojen löytämisessä. Aikuisten ajatteluun ja toimintatapoihin vaikuttamisen on todettu auttavan lapsia. Ruotsissa on tehty tutkimus, jossa opettajien ja sijaisvanhempien asenteisiin ja ajatteluun vaikuttamalla, on saatu positiivisia muutoksia lapsen kehitykseen ja käyttäytymiseen (Tideman ym. 2011).

Tutkimuksen tavoitteena on löytää ymmärrystä sijoitetun lapsen vanhemmuuden tehtäviä toteuttavien aikuisten yhteistoiminnan tarpeisiin ja mahdollisuuksiin. Hypoteettisena lähtökohtana voisi olla ajatus yhteisöllisen toiminnan tarpeesta ko. aikuisryhmän kes-

ken. Kliseenä tunnetaan sanonta: ”Lapsen koti on vanhempien parisuhde”. Miten tämä ajatus toimii huostaanotetun ja sijoitetun lapsen elämässä? Toimiiko huostaan otetun lapsen maailmassa samankaltaiset eri yhteisöjen puristukset, joita esim. maahanmuuttajanuorilla on havaittu. Onko huostaanotetulla lapsella maahanmuuttajanuoren tapaan riski olla vailla kehityksensä turvaksi tarvitsemaansa yhteisöä, jos vanhemmuutta toteuttavat aikuiset eivät kykene yhteisölliseen toimintaan? (Herranen & Kivijärvi 2009, 175.)

Lastensuojelun sijaishuollossa lapsen vanhemman tehtäviä, velvoitteita ja vastuita on jakamassa useita aikuisia eri konteksteista. Aikuisten väliset suhteet ovat osin alisteisia, osin säädeltyjä sekä emotionaalisesti latautuneita. Miten tämä monimutkainen ja problemaattinen suhdeverkosto taipuu yhteistyöhön, jonka yksiselitteisenä tavoitteena on hankalasti määriteltävä lapsen etu.

Lapsen mahdollisuus lapsuuteen edellyttää sijaishuollossa kasvavan lapsen vanhemmuutta hoitavilta aikuisilta yhteisen näkemyksen luomista yhteistyössä. Tähän yhteistyöhön haastavat niin lapsen kasvuolosuhteet kuin lainsäädännölliset paineetkin. Yhteistyön jännittiminä ovat niin yhteiskunnan lasten asemaa ja etuja polkeva politiikka, ammatilliset käytänteet kuin yksittäisten aikuisten asenteetkin. Hypoteettinen lähtökohtani on se, että lapsen edun mukainen vanhemmuus tulisi hoitaa vanhemmuuden tehtäviä jakavien aikuisten välisenä yhteistyönä. Tästä hypoteesista lähtevä tutkimustehtäväni on selvittää, millaisena sijaishuollossa kasvavan lapsen vanhemmuustehtäviä jakavien aikuisten yhteistyö kerrotaan.

Tutkimuskysymykset, joilla haen vastausta tutkimustehtävään:

Millaisia tarinoita yhteistyötä kerrotaan?

Miten yhteistyö näyttäytyy tarinoissa lapsen edun mukaisena?

Miten rakentuu keskusteluissa yhteistä vanhemmuutta hoitavien aikuisten ryhmä?

4 TUTKIMUSOTE

Tutkimukseni paikantuu lastensuojelun tutkimuksen kenttään, tarkemmin se kohdentuu yksilö- ja perhekohtaiseen lastensuojelutyöhön. Samalla tutkimus liittyy myös sosiaali-

työn vuorovaikutuksen tutkimuksen nykysuuntaukseen, jossa narratiivit ovat tärkeä osa ihmisten välisiä keskusteluja. Narratiivien sisältöön vaikuttavat niin kirjoittajat kuin oletettu kuulijakuntakin. (Juhila 2004, 173–174.) Tutkimuksessa on taustalla sosiaaliseen konstruktionismiin perustuva tiedonkäsitys ja systeeminen ihmiskäsitys. Sosiaalinen todellisuus rakentuu ihmisten välisissä suhteissa kielen välityksellä, tätä kutsutaan sosiaaliseksi konstruktionismiksi.

Olen lähtenyt tutkimuksessani liikkeelle aineistokeskeisesti, mikä tarkoittaa tutkimuksen pääpainon olevan aineistossa. Lähtökohtanani on ollut myös työhypoteettinen ajatus yhteistyön tärkeydestä vanhemmuustehtävien hoidossa. Tutkimuksen tarkoitus ei kuitenkaan ole hypoteesin testaaminen vaan pysyminen aineistossa. (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Kaikissa valinnoissani ohjaavana tekijänä on ollut tutkimustehtävä, joka on tarkentunut tutkimusprosessin edetessä. Tutkimustehtävän tarkentuminen on tavanomaista laadullisessa tutkimuksessa. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuva tieto saadaan tutkimuksessa aikaan ja se kehittyy ainoastaan tutkijan tiedon ja osallistujien vuorovaikutuksessa (Guba & Lincoln 1994, 111). Tutkimusprosessini toteutuksessa olen ylläpitänyt vuorovaikutussuhdetta osallistujien kanssa palauttamalla tarina-analyysini heidän arvioitavakseen.

Tutkimusalueeni (yhteinen vanhemmuus sijaishuollossa) ja tutkimustehtäväni (kerrottu yhteistyö yhteisessä vanhemmuudessa) sisältävät yhtäaikaaisesti niin emotionaalisia, toiminnallisia, kulttuurisia kuin rakenteellisiakin vaatimuksia ja odotuksia. Tämän monimuotoisuuden esille tuomisen mahdollistamiseksi päädyin valitsemaan tutkimustehtävän ratkaisemisen lähtökohdaksi tarinallisen menetelmän.

4.1 Narratiivisuus metodologisena valintana

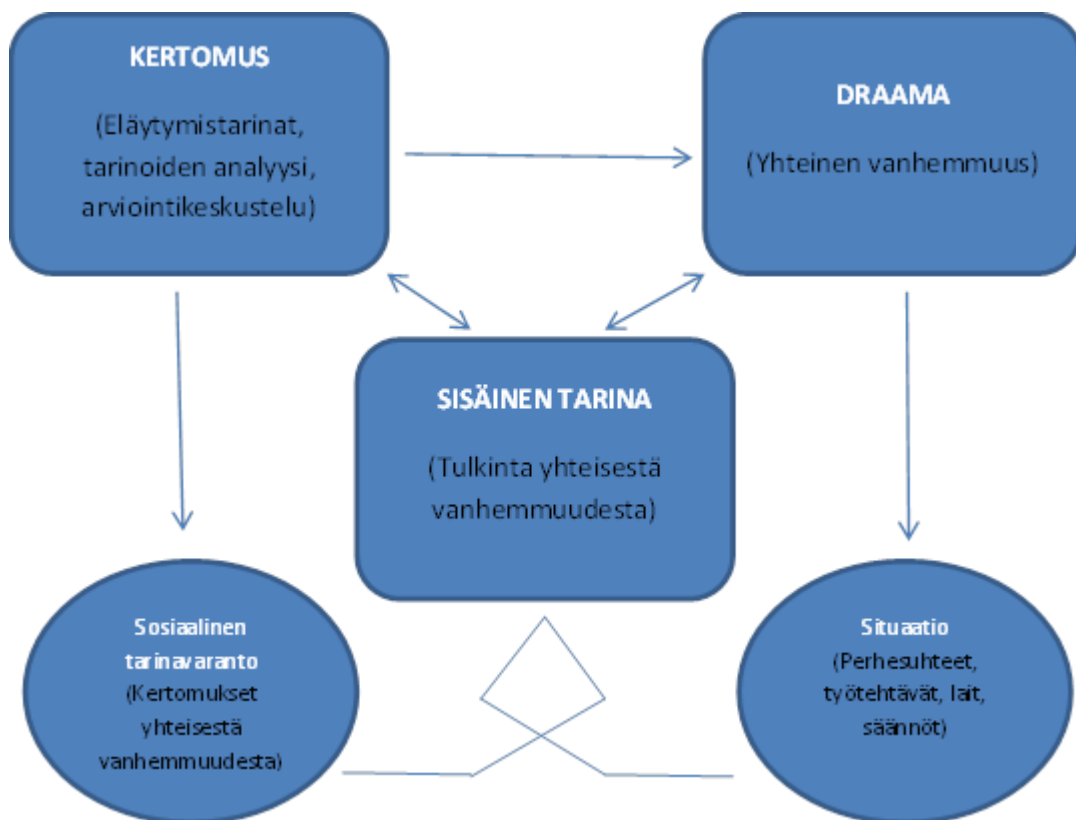
Tutkimuksen lähestymistapa kiinnittyy sosiaaliseen konstruktionismiin ja narratiiviseen tutkimukseen eli ajatukseen siitä, että luomalla tarinoita luomme myös todellisuutta. Bruner (1986, 46) kirjoittaa, ettei ihmiselle merkityksellisessä mielessä ole olemassa todellista maailmaa, vaan se rakentuu yhteydessä ihmisen inhimilliseen mentaaliseen aktiivisuuteen ja symboliseen kieleen. Tutkimusalueena on perhetutkimuksen kenttä ja erityisesti huostaan otettujen lasten vanhemmuuden tehtävien jakautuminen yksityishenkilöiden ja yhteiskunnan instituutioiden edustajien välillä. Tutkimus perustuu tari-

nalliseen (narratiiviseen) tiedon ymmärtämiseen. Ihmisten maailma perustuu tarinoiden kertomiseen ja niiden kuulemiseen. Tarina on ihmisen tapa järjestää elämän tapahtumia ymmärrettävään muotoon. Tarinallisella tutkimuksella on hermeneuttinen ydin (Hänninen 2002, 25; Bruner 1986). Tässä tutkimuksessa tarkasteltavana yksikkönä ei ole yksittäinen kertoja vaan enemmänkin niiden henkilöiden yhteisö, jotka toteuttavat yhdessä sijoitetun lapsen vanhemmuutta.

Tarinallisen kiertokulun teoriaan (Hänninen 2002, 20–22) nojautuen olen päätenyt narratiiviseen lähestymistapaan. Teorian soveltaminen yhteiseen vanhemmuuteen (kuva 6) edustaa yksilöllistä näkökulmaa tarinalliseen kiertokulkuun. Se asettaa kertomuksen, sisäisen tarinan ja draaman käsitteet keskinäisiin suhteisiin. tarinat muuntuvat yksilöllisistä myös yhteisöllisiksi ja yhteisiksi tarinoiksi, missä merkityksessä tarinallisen kiertokulun teoriaa tutkimuksessani käytän. Tässä tutkimuksessa kertomus käsitteenä perustuu kielellisen kerrontaan, jolla tarinat on kuvattu. Kertojan mielen sisäisiin prosesseihin perustuva sisäinen tarina käsitteenä tulee näkyväksi ihmisen kerronnassa ja toiminnassa, mutta osin se jää piiloon, mikä haastaa tutkijan sensitiivisyyttä. Draaman käsite viittaa elettyyn elämään ja sen toiminnallisiin prosesseihin, joissa ihmiset pyrkivät toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muotoilemiaan toiminnallisia projekteja. Kuva 6 näyttää tarinallisen kiertokulun teorian dynamiikan, jonka lähtökohtana on ihmisen elämäntilanteeseen liittyvä kokonaisuus (situaatio). Tässä tutkimuksessa kertojien toimintaa säätelevinä konkreettisina yksilöllisinä tilannetekijöinä ovat työtehtävät sekä perhesuhteet ja ideaalisina seikkoina sosiaaliset normit ja lait. Situaatio muuttuu ainoastaan toiminnan voimalla, mutta sille voidaan antaa sisäisessä tarinassa erilaisia tulkintoja. Yksilölle tarjoutuva kulttuuristen kertomusten joukko muodostaa sosiaalisen tarinavarannon, johon liittyy kaikki sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kirjallisuudessa tai tiedotusvälineissä kohdattavat tarinat.

Lastensuojelun sijaishuollossa on lapsen vanhemmuutta toteuttavien toimijoiden situaatio määritelty vahvasti lainsäädännöllä, mikä sisältää myös paljon sääntöjä ja tavoiteasetelmia yksilöllisiin tekijöihin liittyen. Sosiaalisesta tarinavarannosta omaksumiensa tarinallisten mallien avulla ihminen tulkitsee niitä malleja ja rajoja, joita elämän tapahtumat ja situaatio tarjoavat. Tätä prosessia kutsutaan sisäiseksi tarinaksi, jonka mahdollistama uusien merkitysten syntyminen on yksi keskeinen metodiseen valintaani vaikuttanut tekijä. Jo yhteisen vanhemmuuden aiheeksi nostaminen voi edistää lapsen kannal-

ta asian positiivista kehittymistä. Ihminen pyrkii toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muodostamiaankin projekteja tässä ja nyt tapahtuvissa toiminnallisissa prosesseissa (draama) kuten tässä yhteisessä vanhemmuudessa. Draamassa on useita toimijoita ja siihen vaikuttavat niin kertojan pyrkimykset sekä impulssit kuin muiden toimijoiden teot, sattumat ja vastoinikäymisetkin. Draamassa toteutuvalla toiminnalla on seurauksia, jotka saattavat muuttaa tilanteen toiminta-ehdoja (situaatiota) ja sen kautta sisäistä tarinaa. Kerromalla tarinaa ihminen voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, jakaa kokemuksiaan, saada jäsenyykselleen sosiaalista vahvistusta sekä reflektoida kokemustaan. Kertomus siirtyy sosiaaliseen tarinavarantoon kuulijoiden resurssiksi, jota he voivat käyttää oman elämänsä tulkitsemisessa. (Hänninen 2002, 19–23.)

Kuva 6. Tarinallinen kiertokulku sovellettuna yhteiseen vanhemmuuteen (Hänninen 2002, 21)

Huomioni keskittyy aikuisten toimijoiden ajatteluun mahdollisesta. Tätä mahdollista todellisuutta päästään lähestymään tarinallisella lähestymistavalla (Eskola & Suoranta 2008, 22–23). Tarinallisuus liittyy tässä tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen (tarinoiden ulottuvuudet tyyppitarinoissa). Toisaalta kerättävä aineisto on laadultaan tarinallista ja koostuu tarinoista. Narratiivisessa tutkimuksessa kiinnitetään huomiota siihen,

millä tavalla kertojat antavat merkityksiä asioille tarinoidensa kautta. (Heikkinen 2007, 144–146.) On syytä erottaa ammatillinen ja tutkimuksellinen narratiivien käyttö toisistaan. Esimerkiksi identiteettityössä elämäntarinaa tuotetaan ja nostetaan tarkastelun kohteeksi elämän eheyttämiseksi ja elämänhallinnan tunteen lisäämiseksi. Psykoterapiassa työskennellään niin ikään elämäntarinoiden kanssa. Ammatillisessa käytössä ei ole merkityksellistä tarinoiden totuudellisuus vaan niiden toimivuus tarkoituksenmukaisesti. Tutkimuksen tarkoituksena on muodostaa pätevää tietoa, mikä erottaa sen narratiivien ammatillisesta käytöstä. (Heikkinen 2007, 151–152.)

Narratiivisuus tutkimuksissa viittaa lähestymistapaan, jossa huomio kohdistuu kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. On huomattu, että tietämisen prosessi perustuu paljolti kertomusten kuulemiseen ja niiden tuottamiseen (Heikkinen 2007, 144). Narratiivinen tutkimus perustuu konstruktionistiseen tapaan, mutta painottaa myös kokemusmaailman ymmärtämistä ja kuvaamista. Narratiivisuudella voidaan viitata muun muassa ihmisen tapaan jäsentää kokemuksiaan tarinan muotoon, miten kertoja jäsentää tarinansa. Narratiivisuus muodostaa väljän tutkimuskehyksen, jossa ei ole yhtenäistä tutkimustapaa. Narratiivista tutkimusta tehdään eri tavoin ja eri tieteenalojen sisällä. Narratiivisuuden leviäminen monien tieteenalojen jäsennyvälineeksi kertoo sen potentiaalista tehdä ymmärrettäväksi ihmiselämän ilmenemismuotoja. (Erkkilä 2008, 196; Hänninen 2002, 16–19.)

Narratiivisessa tutkimuksessa tutkimuskohteena oleviin kertomuksiin suhtaudutaan niin, että ne ovat mahdollisia tosia kertojalle. Narratiivinen tutkija pyrkii kuvaamaan kokemuksen monia ulottuvuuksia ja ymmärtämään, miten kokemus on mukana kerrotussa tarinassa. (Erkkilä 2008, 201–202.) Kokemukseen keskittyvänä lähestymistapana tarinallisuus sisältää peräkkäisiä tapahtumia, mielekkyyttä ja ihmisyyttä. Uudelleen järjesteltynä kokonaisuutena se palauttaa alkuperäisen ilmentymän sekä tuo esille muutoksen (Squire 2008, 42). Itse kiinnitän huomioni erityisesti ymmärrykseen pyrkivään otteeseen. Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofisen tradition mukaan voidaan ajatella, että oleminen on tulkintaa sekä ymmärtämistä ja kuvaaminen on yksi tapa tulkita (Niskanen 2008, 111).

Hyvärinen (2004, 307–308) nostaa esille kolme kerronnallisen (narratiivisen) tutkimuksen vaikuttavuuden tapaa. Ensinnäkin kootuilla ja analysoiduilla kertomuksilla on yksi-

löllisiä ja kulttuurisia seurauksia. Tässä tutkimuksessa yksilölliset ja kulttuuriset seuraamukset mahdollistuivat arviointiryhmien keskustelujen kautta, kun niissä reflektoitii niin yksilöllisiä kuin kulttuurisiakin toimintatapoja. Toiseksi vaikuttavuuden ydin liittyy kertomusten juoneen, mikä näyttää olevan tutkimuksen kulttuurisesti vaikuttavin elementti. Tällöin kaikki tutkitut elementit on järkevää suhteuttaa juoneen. Tämän tutkimuksen keskeinen juoni on arviointiryhmien esille nostamissa kysymyksissä tarinoista analysoidusta yhteisestä vanhemmuudesta. Kolmanneksi yleisönsä kohtaava kertomuksen tutkimus on Hyvärisen (2004, 208) mukaan kulttuurisesti vaikuttavaa yleistettävyydestä riippumatta. Yksilöllinen ja poikkeava kertomus voi toimia analogisena vertailukohtana ja olla sen vuoksi vahvasti toimintaa avaava.

Konstruoidut merkitykset ja maailmat luodaan, niitä ei löydetä. Ihmiset luovat maailmoita arkielämän, tieteen ja taiteen avulla. Ei ole siis vain yhtä tapaa luoda maailmaa. Eikä mikään luoduista maailmoista ole todellisempi kuin toinen. Millään luoduista maailmoista ei ole ontologista etuoikeutta aitona todellisuutena. (Bruner 1986, 96; 149.) Yhtenä kriteerinä totuudelle voidaan Brunerin (1986, 98) mukaan pitää konstruktioiden koherenttiutta.

4.2 Tarina-aineisto

Tarinat vakuuttavat elämänkaltaisuudella (lifelikeness) ja todentuntuisuudella (Bruner 1986, 11). Niiden tuoma tieto perustuu uskottaviin ja todentuntuisiin tuloksiin. Sijais-
huollossa kasvavien lasten vanhemmuuteen tiedetään liittyvän erilaisia jännitteitä ja näkökulmia, joiden yhtäaikaista näyttämistä voi olla hankalaa. Tarinat sopivat siksi tässä yhteydessä aineistonkeruumuodoksi, koska niihin luodaan vaihtelevia perspektiivejä ja sitä kautta saadaan kokemusta ymmärrettävämmäksi. Tarinoissa ovat sekä toiminnan että tietoisuuden maailmat mahdollisia, mikä auttaa niin ikään kokonaisuuk-
sien ymmärtämistä. (Bruner 1986, 14; 37.)

Sijaishuollossa olevan lapsen vanhemmuuden hoidossa on yhtä aikaa läsnä niin lainsäädännölliset, kehitykselliset, kulttuuriset, tiedolliset, yksilölliset kuin emotionaalisetkin tekijät. Narratiiviselle ajattelulle on tyypillistä henkilön, ympäristön ja toiminnan erot-
tamattomuus (Bruner 1986, 39). Länsimaisissa tutkimuksissa tunteet jäävät usein vähemmälle huomiolle. Merkityksien muodostusprosessissa ja ihmisten konstruktioissa

maailmasta, joita tarinat edustavat, ovat mukana myös emotiot. Ihmisinä sosiaalis-
tumme tietyn kulttuurin jäseniksi ja alamme käyttää kulttuurin ajattelumalleja. Lisäksi
reflektoimme kokemuksiamme tämän kulttuurin tavoin. (Bruner 1986, 108; 135.) Mah-
dollistaakseni myös kulttuuristen ja emotionaalisten näkökulmien esille tulon tutkimuk-
sessani päädyin keräämään aineistoni eläytymismenetelmällä.

Eläytymismenetelmä muuttaa tiedon luonnetta selittävästä ymmärtävään ja kuvaavaan.
Eläytymismenetelmällä kerätyllä aineistolla saadaan tietoa siitä, miten asiat voisivat olla
sekä mitä ja mitkä asiat merkitsevät (Eskola 2007, 71–74). Menetelmänä se tarjoaa
mahdollisuuden löytää uusia hypoteeseja ja ajattelumalleja, mutta mitään valmiita rat-
kaisuja se ei kuitenkaan tarjoa. (Eskola 1997, 14–28.) Eläytymismenetelmässä vastaajat
voivat vapaasti kertoa käsityksiään tutkittavasta asiasta tutkijan omien hypoteesien ra-
joittamatta. Tällä tavalla voidaan löytää uusia ajatus- ja lähestymistapoja tutkittavaan
asiaan. Eläytymismenetelmätarinat ovat mahdollisia todellisuuksia, vaikka ne eivät vält-
tämättä todellisia olekaan. Näiden tarinoiden perusteella voidaan päästä tarkastelemaan
kertojen valintojen taustoilla olevia asenteita ja käsityksiä. (Eskola 2001, 78.)

Kehyskertomuksilla kerättävän tiedon laatuun vaikuttaa kertomuksissa käytetty käsit-
teistö ja kertomuksen sisältö (Helavirta 2006, 199). Yksilön näkökulman ymmärtäminen
kontekstissaan on tavoiteltavampaa kuin esimerkiksi joidenkin asioiden paikkansapitä-
vyyden tarkistaminen toisten lähteiden avulla. Kontekstikäsitteenä kattaa tarinallisuu-
dessa sekä tarinan sijoittumisen tiettyyn sosiaaliseen struktuuriin (aikaan ja paikkaan)
että kerronnan sosiaalisen kontekstin (Erkkilä 2008, 198). Tässä kehyskertomuksessa
tapahtumapaikka on asiakasneuvottelu, jonka tarkoitus oli tarjota enemmän vapautta
kirjoittajille kuin mitä asiakassuunnitelmanneuvottelu olisi muotomääräyksillään antanut.
Sosiaalinen konteksti kehyskertomuksessa oli selkeästi lastensuojelun sijaishuolto, mitä
todennettiin myös keräyspaikkojen valinnassa. Lapsen etu tavoitteellisena käsitteenä on
vaikeasta määriteltävyydestään huolimatta tuttu lastensuojelun keskeisenä käsitteenä.

Kehyskertomuksesta oli kolme variaatiota. Kehyskertomuksissa oli kytketty henkilöt,
ympäristö ja toiminta tarinallisuudelle tyypillisesti yhteen (Bruner 1986, 39) vaihdellen
vain yhteistoiminnan laadussa. Kehyskertomukset kertovat onnistuneesta, epäonnistu-
neesta ja neutraalista yhteistoiminnasta vanhemmuuden tehtäviä jakavien aikuisten vä-
lillä. Kertojan ääneksi kehyskertomukseen valitsin me-muodon, koska toivoin sen autta-

van eläytymistä ja toisaalta etäännyttää kirjoittajaa mahdollisesti raskaaksi koetusta vastuusta. Me-muoto auttaa myös roolisisidonnaisten toimijuuksien erottelua. Kuvittelun kohteeksi valittu tilanne ei saa tässä rajoittaa kirjoittajaa, jotta hänen olisi mahdollista kirjoittaa kaikki mahdolliset ajatuksensa asiasta (Eskola 1997, 34). Kehyskertomusvariatiot muodostuivat lopulta seuraaviksi:

*”Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina **palvelevan erinomaisesti lapsen etua**. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut.”* Tähän kehyskertomukseen kirjoitetuista tarinoista käytän jatkossa nimeä Erinomainen.

*”Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina **olevan lapsen edun mukainen**. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut.”* Tähän kehyskertomukseen kirjoitettuja tarinoita kutsun jatkossa nimellä Neutraali.

*”Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina **olevan vaaraksi lapsen edun toteutumiselle**. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut.”* Tämän kehyskertomuksen tarinoista käytän jatkossa nimeä Vaarallinen.

Eläytymismenetelmällä kerätyn aineiston matriisiin esitän taulukossa kaksi. Aineiston keräämiseen on osallistunut lisäksi neljä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) -opiskelijaa (tarkemmin luvussa 4.2.1), tehden aineistosta myös omia opinnäytteitään. Tutkimusluvut olemme hakeneet ja saaneet yhteisesti lisensiaattityölle

ja opinnäytetöille (liite 1). Luvan tutkimusaineiston keräämiselle haimme niiltä organisaatioilta, joiden järjestämissä tilaisuuksissa keräämistä toteutettiin. Näitä organisaatioita oli kaikkiaan viisi ja yksi niistä edusti julkista sektoria. Sieltä haimme tutkimusluvan heidän omalla lupamenettelyllään. Muiden organisaatioiden kohdalla saimme luvat sähköpostitse. Osaan keräämistilanteista erillistä lupaa ei tarvittu, vaan mahdollisuus osallistua tarjottiin tapahtumien yhteydessä järjestettyihin tiloihin, joissa halukkaat saivat osallistua. Keräystapahtuman toteutimme kaikissa tilanteissa samanlaisena (liite 2). Kerättäessä aineistoa eläytymismenetelmällä on tärkeää järjestää kirjoittamiselle mahdollisuus ja tila. Kirjoittamiseen varasimme aikaa 20 minuuttia. Keräsimme pääasiassa aineiston siten, että vastaajat kirjoittivat ryhmissä, muutamia yksittäisiä sovittuja tilanteita lukuun ottamatta. Ryhmätilanteissa (tarkemmin luvussa 4.2.2) jaoimme vierekkäisille kirjoittajille eri kehyskertomukset. Kirjoittaminen oli vapaaehtoista. Kukaan vastaaja päätti omalta osaltaan osallistumisestaan. Vielä kirjoittamistilanteissa kirjoittamatta jättäminen tai tekstin palauttamatta jättäminen oli pulmatonta. (Eskola 2001, 72–74.)

Kehyskertomustekstien lisäksi tarinan keräyspaperilla (liite 3) oli taustakysymys kirjoittajan kokemuksista seuraavista rooleista: lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, sijoitetun lapsen vanhempi, sijaiskasvattaja, lastensuojelun edunvalvoja sekä jokin muu, mikä? Taustakysymyksen tarkoituksena oli varmistua kirjoittajien kokemuksesta kehyskertomuksen rooleista, jotta kaikkien roolien edustajat olisivat päässeet tarinoitaan kirjoittamaan. Narratiivisuudessa ei ole olennaista, ovatko tarinat todellisuudessa tapahtuneita. Olennaista on, että tarina avautuu kuulijalle/lukijalle uskottavana, jotta hän kykenee eläytymään ja ymmärtämään tilannetta (Heikkinen 2007, 153). Taustakysymys oli sijoitettu kehyskertomuspaperin alareunaan.

Kehyskertomukset rakensin tätä tutkimustani varten ja opiskelijat saivat ne annettuina käyttöönsä omia opinnäytteitään varten. Sovimme opiskelijoiden kanssa keräystilanteissa käytettäväksi pääasiassa onnistunutta ja epäonnistunutta kehyskertomusta. Neutraalia kehyskertomusta päätettiin käyttää vain tilanteissa, joissa olisi paljon kirjoittajia. Sillä ehkäistäisiin vierekkäisten kirjoittajien samat kehyskertomukset.

Tutkimusaineistoa olemme keränneet (opiskelijoiden kanssa) sellaisissa yhteyksissä, joissa sosiaalityöntekijöitä, sijaiskasvattajia, sijoitettujen lasten vanhempia ja lastensuojelun edunvalvoja on ollut koolla. Eläytymismenetelmä soveltui siitäkin syystä hyvin

aineiston keruuseen, että se antoi mahdollisuuden kaikille osapuolille salassapitosäädöksistä huolimatta kertoa fiktiivistä tarinaa, johon voi ammentaa omasta kokemus- ja tietovarannosta. Kirjoittajien erilaiset lähtökohdat kerronnan avoimuuteen nähden eivät asettaneet heitä erilaiseen asemaan, koska eläytymismenetelmässä on kehyskertomus, joka ohjaa tarinaa sattumanvaraisesti. Onnistuneen kokemuksen yhteisestä vanhemmuudesta omaava henkilö saattoi saada epäonnistuneen yhteistoiminnan kehyskertomuksen ja päinvastoin.

Aineisto sisältää (taulukko 2) vähintään kuusi tarinaa kultakin kirjoittajaryhmältä. Tarinoiden pituudet vaihtelevat litteroituna noin 50 sanasta 350 sanaan. Aineisto käsittää kaikkiaan 65 tarinaa. Aineistoa tarinoista kertyi 33 liuskaa tekstiä, jossa fontti oli Times New Roman 12 ja riviväli 1,5. Erinomaisen lapsen edun kehyskertomuksen tarinoita aineistossa on 28 ja lapsen edulle vaaraksi olevia tarinoita on 26. Neutraaleja tarinoita, joissa lapsen etu toteutuu, on aineistossa 11.

Taulukko 2. Eläytymistarinarimatriisi tarina-aineistosta N=65

Kertoja	Kehyskertomus			YHTEENSÄ
	Erinomainen	Neutraali	Vaarallinen	
Vanhemmat	5	1	5	11
Sosiaalityöntekijät	3		3	6
Sijaiskasvattajat	7	8	10	25
Sijaisvanhemmat	9		5	14
Edunvalvojat	4	2	3	9
YHTEENSÄ	28	11	26	65

Aineistoni tarinat olivat kirjoitustyylieltään hyvin moninaisia ranskalaisista viivoista tarkkoihin tarinoihin replikointeineen. Teksteissä oli hyvin vähän kirjoitusvirheitä eikä lainkaan runsaasti lukijan tulkinnalle tilaa jättäviä ilmaisuja. Tekstit oli kirjoitettu selvällä käsialalla. Tämän aineiston tarinat voidaan lähtökohtaisesti tulkita fiktiivisiksi, koska tilannetta pyydettiin kuvittelemaan ja olin sitä kehyskertomuksessa johdatellut. Tarinat olivat todentuntuksia ja uskottavia niin, että ne jossain todellisessa paikassa oli-

sivat voineet tapahtuakin. Tarinan maailman tulisi avautua kuulijalle uskottavana, niin että eläytyminen tarinan henkilöiden asemaan olisi mahdollista (Heikkinen 2007, 156).

Saatuani tarinat kootuksi anonymisoin aineiston ja rakensin tarinoille tunnistuskoodin (taulukko 3). Eläytymismenetelmällä kerätyt tarinat on syytä koodata myös tarinavariaatioiden mukaan, koska variaatioiden vertailu on yksi keskeinen elementti näin kerätyn aineiston analyysissä (Eskola 1997, 84–86). Koodista on nähtävissä ensimmäisestä kirjaimesta kirjoittajaryhmä, toinen kirjain osoittaa kehyskertomusta ja numero on tarinoiden juokseva identiteettinumero.

Taulukko 3. Koodauksen symbolit

Koodin rakenne	Ensimmäinen kirjain	Toinen kirjain	Numero
Koodin sisältö	Kirjoittaja	Tarinan variaatio	Juokseva
Koodin symbolit	A= sosiaalityöntekijä E = edunvalvoja H = pienryhmäkodin ohjaaja O = tukikeskuksen ohjaaja S = sijaisvanhempi V = vanhempi	E = Erinomainen N = Neutraali V = Vaarallinen	1, 2, 3,.....65

Litteroinnissa käytin samanlaisia lyhenteitä, joita kirjoittajat olivat käyttäneet. Samalla korjasin vain ilmiselvät kirjoitusvirheet. Luettuani tarinat useaan kertaan luokittelin ne kirjoittajan äänen mukaan. Tämän (taulukko 4) jaottelun tein johdannoksi ja virikkeeksi tilaisuuksiin, joissa palautin analyysini kirjoittajien ryhmille, joita kutsun arviointiryhmiksi. Arviointiryhmien kokoamisesta ja muodosta kerron enemmän kappaleessa 4.3.2.

Taulukko 4. Kertojan äänet kirjoittajaryhmittäin

Y1= Yksikön ensimmäinen persoona, Y3= Yksikön kolmas persoona, M1= Monikon ensimmäinen persoona, M3= Monikon kolmas persoona, Uk/pass= Ulkopuolinen kertoja tai passiivi, Yhd= yhdistelmä useammasta äänestä

Kirjoittajaryhmä / kehyskertomusvariaatio	Y1	Y3	M1	M3	Uk/pass	Yhd
Edunvalvojat	5	1	1		2	
Vanhemmat	5		3		1	2
Sosiaalityöntekijät					6	
Sijaisvanhemmat			2		11	1
Sijaiskasvattajat	2	1	1	1	18	2

Tämän taulukon ajatuksena oli antaa arviointiryhmälle mahdollisuus halutessaan pysähtyä keskustelemaan kirjoittajaryhmistä ja heidän rooleistaan. Taulukossa neljä on näkyvillä tarinoissa kirjoittajaryhmien mukaiset kertojan äänet. Passiivissa tai ulkopuolisen silmin kirjoitetut tarinat olivat aineistossa yleisimpiä ja niitä oli kirjoitettu kaikissa kirjoittajaryhmissä. Toiseksi yleisimpänä olivat minämuotoiset tekstit. Kehyskertomuksen lähtökohta me-muotoisista kirjoituksista tuli todeksi tässä aineistossa kuudessa tarinassa. Vain yksi tekstin aineistoon jättäneistä kirjoittajista kertoi, että hänen oli vaikea ymmärtää, mitä kehyskertomuksella tarkoitettiin. Muutoin kehyskertomuksen vaikeus tai toimimattomuus ei tullut esille tutkimusprosessin aikana. Kaikki aineistoon saadut 65 tarinaa olivat kaikilta osin uskottavan tuntuisia ja tosissaan kirjoitetun oloisia. Tämän perusteella voin olettaa onnistuneeni kehyskertomusten laadinnassa.

Tarinoista suurin osa, 38 kappaletta, oli kirjoitettu passiivissa. Passiivissa kerrottuihin tarinoihin voi olla osaltaan vaikuttamassa lastensuojelutyön salassapitovelvollisuus. Ei haluta kirjoittaa millään lailla paljastavia tarinoita. Sosiaalityöntekijöiden on muissakin tutkimuksissa todettu kirjoittavan muiden näkökulmista, mutta heidän oma äänensä jää kuulumattomiin. Kysymys voi olla myös ammatillisista käytännöistä, joissa tilanteiden muuttuessa sosiaalityöntekijä viivyttelöi oman näkemyksensä esiin tuomista. (Kääriäinen 2003, 165–166.)

Kaksitoista tarinaa on kirjoitettu yksikön ensimmäisen persoonan näkökulmasta. Niitä esiintyi kaikissa eläytymistarina-varianteissa. Kertojan ollessa minä voidaan tarinoiden ajatella kertovan kirjoittajan omasta kokemuksesta. Minämuodossa tarinoita kirjoittivat tässä aineistossa sijoitettujen lasten vanhemmat, edunvalvojat sekä sijaiskasvattajat. Vanhempien minämuotoisissa tarinoissa kerronta oli hyvin yksityiskohtaista ja täsmällistä. Vanhempien tarinoissa on kuvattu myös tunteita ja tuntemuksia.

Kirjoittajaryhmien mahdollisuudet ja asemat kirjoittajina ovat erilaisia. Ammattilaisia sitoo vaitiolovelvollisuus sekä virka- ja ammattiaseman asettamat rajoitteet. Vanhempien asema ei horju, vaikka he kertovatkin omasta näkökulmastaan, ajatuksistaan ja tuntemuksistaan. Vanhemmilla on ollut paljon kokemusta siitä, ettei heitä kuunnella tarpeeksi tai he hukkuvat viranomaisraportteihin. Huostaanotettujen lasten vanhempien elämästä kertovista tarinoista ja hetkistä kirjoitetun kirjan esipuheessa tulee hyvin esille vanhempien perusteet oman tarinan kirjoittamiselle. ”*Oman tarinan kirjoittaminen kannattaa hyvällä tavalla. Se riisuu häpeää ja ylimääräistä mystiikkaa kivuliaalta kokemuksilta. Kokonaisen tarinan työstäminen käsittämättömiltäkin tuntuvista kokemuksista auttaa näkemään niiden taakse, kohti syitä ja seurauksia, merkitysyhteyksiä.*” (Svensson 2014, 5)

4.2.1 Tarinoiden kerääjät ja opinnäytteet

Työskentelyni opetustehtävissä tutkimustyön aikana oli yksi vaikuttaja siihen, että kutsuin opiskelijoita yhteistyöhön (liite 4). Kutsu julkaistiin tammikuussa 2013 Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) -opiskelijoiden Opinnäytetyön prosessi ja menetelmät -opintojakson virtuaaliopetusalueella opinnäytetyön aihepankissa. Opiskelijat hyödynsivät aineistoa omiin sosionomi (AMK) -opinnäytetöihinsä. Yhteinen tekeminen edesauttoi kaikkien osapuolten opintojen edistymistä. Omassa toiminnassani yhdistyivät näin ammatillinen työskentely ja tutkijan työ rikastaen toinen toisiaan. Yhteisen aineistonkeruun etuja ovat myös olleet keskustelumahdollisuudet opiskelijoiden kanssa ja erilaisten näkökulmien havaitseminen ja esille nouseminen. Aineiston keruusta tutkimuksen teeman mukainen yhdessä tekeminen vaati jäsentyneitä toimintatapoja ja auki kirjoitettuja sopimuksia.

Kaikki neljä kutsuuni vastannutta sosionomi (AMK) -opiskelijaa olivat aikuisopiskelijoita. Heillä oli kokemusta työskentelystä lastensuojelun sijaishuollossa ja/tai lastensuojelun perhetyöstä. Kolme opiskelijoista keräsi aineistoa omasta työympäristöstään sijaishuollossa. Heistä kaksi oli työtovereita ja he tekivät yhteistä opinnäytettä. Yhden opiskelijan intressi kohdistui erityisesti huostaanotettujen lasten vanhempiin aiemman työkokemuksen perusteella. Hän etsi tarinankirjoittajiksi halukkaita vanhempia tai heidän vertaisryhmiään.

Ensimmäisenä opinnäytetyönä aineistosta valmistui toukokuussa 2013 Tanja Jalosen opinnäytetyö: ”Minun, sinun vai meidän lapsemme? – Kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessin aikana”. Opiskelijalla oli elämäntilanteensa ja aiempien opintojensa ansiosta mahdollisuus keskittyä opinnäytetyön tekemiseen hyvin nopeassa tahdissa. Riikka Laakson ja Jere Pätärin parityö ”Antaa vanhemmuuden puhjeta kukkaan - Lastensuojelulaitoksen ohjaajien ajatuksia jaetusta vanhemmuudesta” valmistui joulukuussa 2013 ja Kirsi Mäkipään opinnäytetyö ”Yhdessä lapsen parhaaksi – rinnakkaisen vanhemmuuden rakennuspalikoita pienryhmäkodissa” valmistui huhtikuussa 2014.

Minulla oli tutkijana moninainen rooli suhteessa opiskelijoihin. Tutkimusyhteistyön ja opinnäytetöiden sopimusyhteistyön osapuolena olin opiskelijoille heidän töidensä tilaaja ja yhteistyökumppani. Lisäksi opettajan työn puolesta minut oli nimetty opiskelijoiden opinnäytetöiden ohjaajaksi. Opinnäytetyön ohjaaja on opiskelijan tukijana ja opastajana läpi koko opinnäytetyöprosessin. Lisäksi hän on toinen opinnäytetyön arvioija. Tällainen asetelma vaati opiskelijoilta lujaa luottamusta yhteistyön onnistumiseen kanssani. Toisaalta tämä velvoitti minua avoimeen ja läpinäkyvään yhteistoimintaan opiskelijoiden kanssa. Tässä suhteiden kompleksisuudessa oli analogiaa tutkimuskohteena olevan yhteisen vanhemmuuden kanssa.

4.2.2 Tarinoiden keräys ja kirjoittajat

Vanhempien tarinoista viisi on kerätty Voikukkia-hankkeen (Voikukkia 2015) kirjoittajaryhmässä keväällä 2013. Voikukkia-verkostohanke julkaisi kokoelmakirjan huostaanotettujen lasten vanhempien teksteistä keväällä 2014 (Svensson 2014). Opiskelija oli kysynyt etukäteen työntekijän välityksellä luvan ryhmältä tulla keräämään tarinoita

ryhmän kokoontuessa. Saatuaan luvan keräämiseen hän oli toiminut yhteisesti sovittujen toimintatapojen mukaisesti. Ryhmässä oli ollut tuolloin viisi henkilöä, jotka kaikki olivat halukkaita kirjoittamaan tarinan tutkimuskäyttöön. Lisäksi heistä neljä ilmoitti halukkuutensa osallistua myöhemmin mahdolliseen kirjoittajista koottuun ryhmään. Opiskelijalta palautui viiden tarinan lisäksi kolmen kirjoittajan suostumus ryhmään osallistumisesta yhteystietoineen.

Kirjoittamistilanne vaikutti olleen merkityksellinen kirjoittajille sekä tekstin tuottamisen kannalta että emotionaalisesti. Kirjoittamistilanteen esiin nostamien muistojen ja tunnetilojen tiedostettiin tarvitsevan jatkotyöstöä, johon oli mahdollista saada tukea kirjoittajaryhmässä. Kirjoittajat halusivat kopiot teksteistään jatkotyöskentelyä varten. (Jalonen 2013, 20.)

Laitosten ohjaajilta aineistoa on kerätty usean eri tapaamiskerran yhteydessä. Opiskelijat kertoivat keränneensä aineiston elo-syyskuussa 2013, mutta osallistujien kirjoittamien ryhmiin halukkuusilmoitusten perusteella keräyspäivät ajoittuivat heinä-syyskuulle 2013. Ohjaajien tarinoita kerätessään opiskelijat olivat pyrkineet pitäytymään sovituissa keräysohjeistuksissa, joskin ajan käytön suhteen he olivat joustaneet jonkin verran. Ohjaajien tarinoita kertyi näillä keräyskerroilla kaikkiaan 19. (Laakso & Pätäri 2013, 28.) Ohjaajien tarinoita kertyi aineistoon vielä kuusi pienryhmäkodin työntekijöiltä kerättyinä työpaikkapalaverin yhteydessä huhtikuussa 2013. Pienryhmäkodissa asuvien lasten vanhemmilta opiskelija keräsi neljä tarinaa yksitellen tapaamisten yhteydessä touko- ja kesäkuussa 2013. Keräämispäivät olivat asiakasneuvottelun yhteydessä, lapsen rippijuhlien yhteydessä sekä kotikäyntien yhteydessä. Näidenkin tarinoiden kerääminen oli toteutettu sovittujen käytänteiden mukaan. (Mäkipää 2014, 17–18.)

Lastensuojelun edunvalvojilta keräsin aineistoa alueellisen työnohjauskerran aluksi. Edellisessä edunvalvojien työnohjaustilaisuudessa olin esitellyt tutkimustani ja kysynyt mahdollisuutta kerätä tarinoita seuraavan työnohjauskerran yhteydessä. Läsnaolijat (viisi henkilöä) olivat myöntyväisiä tarinoiden keräämiselle ja ehdottivat keräämisen ajankohdaksi aikaa ennen työnohjausta. Kokoontumisajaksi tarinoiden kirjoittamiseen sovittiin puoli tuntia ennen työnohjauksen alkua. Keräämiskerralla kaksi ryhmäläistä saapui paikalle sovittuna aikana. Yksi ryhmäläinen halusi kirjoittaa tarinan, vaikka saapui myöhässä, koska oli unohtanut edelliskerralla sovittun ajan. Kirjoittamistilanne oli ver-

rattain rauhaton kirjoittamisen aikana tulevan työnohjaustilanteen järjestelyjen ja ihmisten saapumisten vuoksi. Kirjoittajat pyysivät minulta mahdollisuutta kirjoittaa tarinansa päätökseen työnohjauksen päätyttyä, johon suostuin. Tästä tilaisuudesta aineistoon kertyi kolme tarinaa.

Levottoman keräystilanteen ja edunvalvojien ilmoittamien monien roolien vuoksi, päätin kerätä edunvalvojilta tarinoita vielä toisen kerran. Keräyksen toteutin valtakunnallisilla edunvalvojien kesäpäivillä 2013 luentotilaisuuksien lopuksi. Keräämisestä oli sovittu Pelastakaa Lapset ry:n projektipäällikön kanssa sähköpostitse. Esittelin lyhyesti tutkimukseni ja tarinoiden kirjoittamismahdollisuuden kesäpäivien alussa ohjelman läpikäynnin yhteydessä. Virallisen ohjelman päätyttyä kesäpäivien 24 osallistujasta seitsemän jäi kirjoittamaan tarinaa ja kaksi osallistujaa oli kirjoittanut tarinan jo työnohjaustilaisuudessa. Yksi kirjoittamaan jääneistä luopui kirjoittamisesta heti alussa. Kuusi kirjoittajaa jätti tarinan aineistossa käytettäväksi.

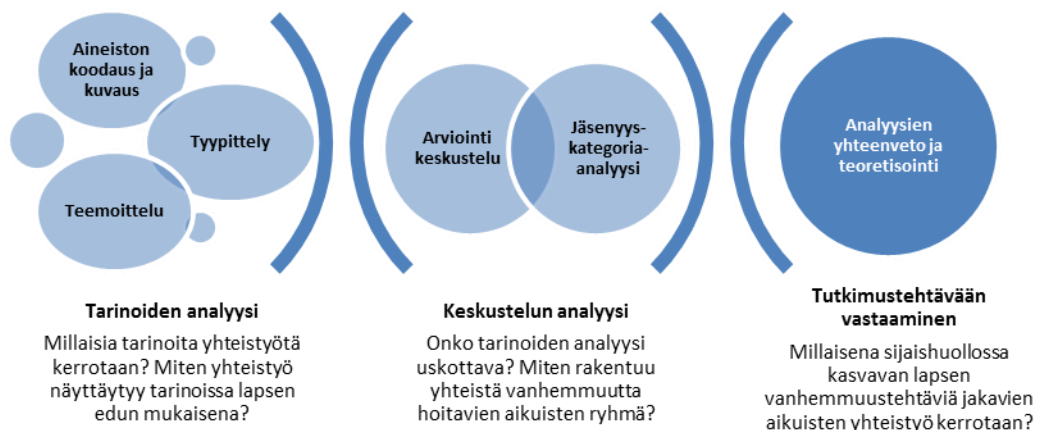
Perhehoitajien tarinat olen kerännyt maaliskuussa 2014 perhehoitajien vuosikokouksen alussa. Keräämisen mahdollisuudesta olin sopinut yhdistyksen puheenjohtajan kanssa. Puheenjohtaja oli lähettänyt kutsun tilaisuuteen niin, että kutsussa oli mainittu klo 9.00 ja kokouksen alkamisajaksi oli ilmoitettu klo 9.30. Paikalla oli tuolloin 16 sijaisvanhempaa, puheenjohtaja mukaan lukien. Viisitoista minuuttia myöhemmin toisten jo kirjoittaessa tarinoita tuli paikalle vielä yksi pariskunta sijaisvanhempia. Tilaisuudessa oli paikalla tasamäärä miehiä ja naisia, vaikkakaan kaikki eivät olleet pariskuntia. Tilaisuudesta kertyi kaikkiaan 14 tarinaa. Yksi osallistuja tuli kysymään, mitä kehyskertomus tarkoittaa. Hän vaihtoi kehyskertomuksen positiiviseen, mutta hän epäili, ymmärtääkö sittenkään kirjoittaa mitään.

4.3 Analyysi

Keräämiini tarinoihin olen perehtynyt lukemalla niitä useaan kertaan etsien samalla niistä yhteisiä ja eroavia teemoja. Tein tarinoista useita erilaisia teemoitteluja, palaten välillä tutkimuskysymyksen muotoiluun sekä kontekstin kuvaukseen, mikä on sallittua ja jopa tarpeellista tarinallisen aineiston analysoinnissa (Morse ym. 2002, 18; Eskola & Suoranta 2008, 175). Etenin tarinoiden analyysiin purkamis- ja koodausvaiheiden kautta (Eskola & Suoranta 2008, 151–153). Analysoituani tarinat palautin ne kirjoittajille

(*member cheking, respondents cheking*) varmistaakseni aineiston pysymisen keskiössä sekä omien tulkintojeni luotettavuuden (Shenton 2004, 68; Miles & Huberman 1994; Guba & Lincoln 1989). Koko prosessin perusteella haen vastausta tutkimuskysymyksiin. Tämänkaltaista lähestymistä kutsutaan tutkimusongelmakeskeisyydeksi (Räsänen ym. 2005, 10).

Analyysin olen rakentanut prosessuaalisesti (kuva 7), pitäen mielessä tutkimustehtävään ja -kysymyksiin vastaamisen lisäksi myös tutkimusprosessini seuraavan vaiheen. Ensimmäisessä analyysivaiheessa, tarinoiden analyysissä (tarkemmin luvussa 4.3.1) analysoin kerätyt tarinat tyyppitarinoiksi sekä teemoittelin niistä yhteistyön lapsen edun mukaisuuden. Koostin analyysit taulukoiksi hyödyntäen esityksessä teknisesti Kaarina Mönkkösen (2001) ja Pauli Niemelän (2014) kuvauksia. Toisena vaiheena esittelin analyysien koosteet tarinoiden kirjoittajista kootuille arviointiryhmille (tarkemmin luvussa 4.3.2), jotka arvioivat analyysien uskottavuutta ja keskustelivat tuloksista. Keskustelut analysoin jäsenyysskategoria-analyysiä (tarkemmin luvussa 4.3.3) käyttäen saadakseni näkyviin ryhmän jäsenyyden. Analyysin kolmannessa vaiheessa tarkastelin kahden ensimmäisen vaiheen tuloksia ja vastasin tutkimustehtävään.

Kuva 7. Analyysiprosessi

Aineiston käsittelytapana narratiivisuus voidaan jakaa kahteen kategoriaan Polkinghornen (1995, 6–8) mukaan. Narratiivisessa analyysissä (*narrative analysis*) tuotetaan uusi kertomus aineiston kertomusten perusteella, tarkoituksena nostaa esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. Narratiivien analyysi (*analysis of narratives*) kiinnittää huomion kertomusten luokitteluun, jota itse teen tapahtumien, tarinan etenemisen, toimijoiden ja tavoitteiden perusteella. (Heikkinen 2007, 148.) Narratiivien analyysi sallii useampia lähestymis- ja analyysitapoja. Analyysi voi olla narratiivinen, jolloin tarinaa analysoidaan kokonaisuutena. Narratiivinen analyysi voidaan tehdä esimerkiksi juonirakenteen tarkastelulla tai tarinatyyppien muodostamisella. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Itse käytän tässä analyysissä sekä tarinoiden tyypittelyä että sisältöjen teemoittelu.

4.3.1 Tarinoiden analyysi

Tyypittelyllä hain yhteistä vanhemmuutta tarinoista. Tätä aineiston analyysitapaa luonnehtii pelkistävä analyysistrategia. Tarinoissa olen kiinnittänyt huomioni erityisesti niiden selkeään (eksplisiittiseen) temaattiseen sisältöön suhteessa yhteistyön kuvaukseen (Räsänen 2003, 45). Hyvärisen (2006, 17) kertomusanalyysin jäsenyyksen mukaisesti toteutin temaattista luentaa. Tarinoiden tyypittelyssä ryhmittelin ensin tarinat yhteistyötä kuvaavan kerronnan mukaan. Kiinnitin katseeni lukiessani siihen, millaisena yhteistyö tarinassa kuvattiin, keitä yhteistyöhön osallistui ja mikä oli yhteistyön tavoite. Yhden tarinan jätin pois analyysistä, koska siinä ei kerrottu mitään yhteistyöstä.

Seuraavaksi pelkistin kussakin tarinaryhmässä tarinat kausaalisiksi ydintarinoiksi, joissa oli eriteltynä alku, keskikohta ja loppu, kuten Aristoteles (2000) Runousopissaan opettaa. Tämä tapa korostaa tarinoiden kokonaisuutta yksityiskohtien sijaan. (Hänninen 2002, 33.) Kausaalisuuden rakensin kehyskertomuksen asiakasneuvottelun suhteen: Alku, mitä neuvottelua edelsi tai kuinka se alkoi? Keskikohta, mitä neuvottelussa tehtiin tai tapahtui? Loppu, mitä tapahtui lopuksi tai mikä oli tulos? Tässä vaiheessa olin jakanut tarinat viiteen tyyppitarinaan ja värjännyt kaikki tarinat kolmeen väriin (alku, keskikohta, loppu). Tarinat oli osin kirjoitettu niin, että ne alkoivat lopputuloksesta ja myöhemmin tarinassa kerrottiin mitä oli tehty ja miten oli lähdetty liikkeelle. Jotkut tarinat olivat ranskalaisia viivoja ja kuvasivat luetteloina vain neuvottelua edeltävää aikaa.

Kaikissa tyyppitarinoissa ei ollut kehyskertomusvariaatioita, jolloin vertailu kehyskertomuksittain oli turhaa. Kahteen tyyppitarinaan oli kerääntynyt noin 20 tarinaa, jolloin tarvitsin apuvälineen, jolla sain hahmotettua kehyskertomusvariaatioiden vertailun. Eläytymismenetelmällä kerätyn aineiston tyyppikuvauksissa tiivistyvät eri kehyskertomuksiin kirjoitetut vastaukset ja niiden avulla voin tarkastella variaatioiden vaikutuksia kirjoitelmiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tarinoiden tyypittelyn lisäksi teemoittelin tarinat lapsen edun näkökulmasta, koska tarinoiden tyypittelyssä ei noussut näkyviin tarinoiden esille tuoma yhteistyön merkitys lapsen edulle. Teemoittelussa etsin vastausta kysymykseen ”Miten yhteistyö näyttäytyy tarinoissa lapsen edun mukaisena?” Rakensin tarinoiden teemoitteluanalyysini Milesin ja Hubermansin (1994) kolmivaiheista prosessia mukaillen. Ensin aineisto pelkistetään (redusointi), sitten ryhmitellään (klusterointi) ja kolmanneksi luodaan teoreettiset käsitteet (abstrahointi). Käytin aineistolähtöistä teemoittelua. Teemoittelun valitsin analyysitavaksi, koska se soveltuu aineistolähtöiseen tarkasteluun ja sen avulla voi löytää aineistosta yhdistäviä ja erottavia seikkoja. Teemoittelu antaa mahdollisuuden myös tyypittelyyn ja päinvastoin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tarinoiden variaatioita vertaillessani otin mukaan erinomaisesti lapsen etua palvelevat (28) ja lapsen edulle vaaraksi olevat tarinat (27). Analyysissä oli mukana kaikkiaan 54 tarinaa. Jätin tässä vertailussa huomiotta neutraalit tarinat (11), koska niitä oli kerätty vain satunnaisesti joiltakin kirjoittajaryhmiltä. Jätettyäni pois tästä analyysistä neutraalit tarinat tasoittuivat kirjoittajaryhmien väliset edustavuudet. Ohjaajien tarinoiden määrä väheni lähemmäs sijaisvanhempien ja vanhempien tarinoiden määriä. Neutraalien tarinoiden poisjättäminen tästä analyysistä tasoitti kirjoittajaryhmien välisiä suhteita sellaisiksi, kuin ne yhden sijoitetun lapsen reaali maailmassa ovat.

Tutkimustehtävässäni keskeisenä on lapsen edun toteutuminen. Tämän vuoksi ensiksi poimin tarinoista asiat, jotka edustivat lapsen etua tai olivat vaaraksi lapsen edulle. Seuraavaksi ryhmittelin Erinomaisen kehyskertomuksen ja Vaarallisen kehyskertomuksen tarinat niin, että samankaltaiset ilmaisut muodostivat omia ryhmiään. Näissä ryhmissä ilmaisut olivat alkuperäistarinoiden mukaisia ja analyysiyksikkönä oli lause/ajatuskokonaisuus (taulukko 5). Alaluokat ryhmittelin yläluokkiin yhteenkuuluvien

piirteiden perusteella. Yläluokat nimesin alaluokista nousseiden sisällöllisten teemojen perusteella.

Taulukko 5. Esimerkki tarinoiden luokittelusta alaluokkiin

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka
Lapsi tyytyväinen päätökseen. Edunvalvoja on tuonut neuvonpitoon lapsen ajatuksia ja tuntemuksia... ... Lapsi on palaverin jälkeen tyytyväinen ja ymmärtää mistä on kyse... ...kokevat tulleen kuulluiksi työ tehdään palaverin ulkopuolella... Lapsi koki, että hänen mielipiteensä on tärkeä ja hän uskalsi sanoa ääneen oman mielipiteensä. Jokainen osapuoli rohkaisi ja tuki lasta tässä neuvottelun aikana. Lapsella on oltava oikeus ehjään tarinaan... kuulla huostaanottoon johtaneet tapahtumat realistisesti. Lapsella on myös oikeus oireilla ja saada tarvitsemansa apu... Lasta on kuultu... lapsi on tullut kuulluksi... päästy rakentamaan vuorovaikutukseen... Lapsen omaa mielipidettä/tahtoa on kuunneltu/kuultu koko sijoitusprosessin ajan... Lapselle on myös totta kai kerrottu ikätason mukaisesti... rehellinen lapselle...	Lapsi on tietoinen asioistaan, aikuisten toiminnasta ja prosessista. Lapsi saa elää omaa arkeaan ja hänellä on lupa oireilla. Lapsen kanssa ollaan vuoropuhelussa.
... Vanhempien ja sijaisvanhempien on ollut helpompi ymmärtää lapsen hankala tilanne. Kerron asioista siten, että lapsi ei voi joutua syyllistetyksi ja että muut ymmärtävät asiat lapsen edun näkökulmasta...	Aikuiset ymmärtävät ja ottavat huomioon lapsen näkökulman

Vertasin yläluokkien perusteella erinomaisesti lapsen etua palvelleita ja vaaraksi lapsen edulle olleita tarinoita (taulukko 6). Koska kehyskertomuksesta riippumatta tarinoissa oli nostettu esiin lapsen etua palvelleita tai vaaraksi lapsen edulle olevia asioita, otin ne huomioon analyysiä tehdessäni. Vertailussa kiinnitin huomioni erityisesti siihen, mikä muuttuu asiasisällössä kun kehyskertomus muuttuu.

Taulukko 6. Esimerkki kehyskertomusvertailuin luokittelusta ala- yläluokkiin

Erinomainen kehyskertomus n=28	N= 54	Vaarallinen kehyskertomus n=26
Alaluokka	Yläluokka	Alaluokka
Lapsi on tietoinen asioistaan, aikuisten toiminnasta ja prosessista.	Lapsen osallisuus	Lapsi on yksin, kukaan ei huomioi ja kuule häntä.

Lapsi saa elää omaa arkeaan ja hänellä on lupa oireilla.	(33)	Lapsen mielipidettä kuunnellaan liian nuorena.
Lapsen kanssa ollaan vuoropuhelussa. (11)		Lapsi määrittelee ja on vastuussa aikuisten toiminnasta. (10)
Aikuiset ymmärtävät ja ottavat huomioon lapsen näkökulman. (2)		Lasta ei tunneta tai ne jotka tuntevat lapsen ovat ulkopuolisia. (10)

Analyysissä nousi esiin lopulta kymmenen yläluokkaa teemoiteltuina. Nousseista teemoista tarkastelin jatkossa tarkemmin viittä yhteistyöhön tiiviisti kytköksissä olevaa yläluokkaa. Nämä olivat seuraavat: sosiaalityöntekijän ja sosiaalitoimen toiminta, vuorovaikutus ja kanssakäyminen, toimintatavat, tavoite sekä aikuisten osallisuus. Vaille tarkempaa tarkastelua jätän tässä yhteydessä teemat: vanhempien ja lapsen välinen suhde, lapsen osallisuus, lapsi erityisenä yksilönä, perheen olosuhteet, huolenpito lapsesta. Edellä mainitut teemat ovat merkittäviä lapsen edun kannalta, mutta tässä yhteydessä kiinnitin huomioni vain aikuisten väliseen yhteistyöhön liittyviin teemoihin. Taulukko teemoittelun kokonaisuudesta on liitteenä (liite 5). Taulukossa näkyy niiden tarinoiden lukumäärä, joissa on teemaan liittyviä mainintoja.

Lopuksi kokosin yhteistyöteemat taulukkoon mukaillen systemisen yhteisen vanhemmuuden jaottelua (tarkemmin luvussa 2.5). Tein tämän koonnin arviointikeskustelujen viritystä ja analyysini esittelyä varten. Taulukon muoto oli mielestäni selkeä tapa koota tarinoista nousseet lapsen edun mukaiset yhteistyöteemat ja esitellä ne tarinoiden kirjoittajille keskustelua herättämään.

4.3.2 Tarina-analyysin asettaminen arvioitavaksi

Kehittämisentressiin ja oman tulkintani mielekkyyteen haen vastausta tarina-aineiston analyysin arviointiryhmissä. Konstruktiota rakentaessamme lähdemme jostain maailmasta rakennetusta versiosta, jota pidämme jostain syystä koherenttina. Kaikki uudet versiot luodaan aiempien pohjalta. (Bruner 1986, 97.) Analyysini palauttaminen arvioitavaksi palvelee näin ollen kehittämisentressiä muodostaen yhteisen konstruktion. Olen koonnut ryhmiä (joita aineistonkeruuvaiheessa kutsuin erheellisesti fokusryhmiksi) tari-

noita kirjoittaneista henkilöistä, jotka ovat ilmaisseet suostumuksensa osallistua näihin ryhmiin tarinoiden kirjoittamisen yhteydessä kirjallisella suostumuksella (liite 6). Arviointiryhmissä kehittämisajatuksen taustalla oli ajatus nostaa esille tarinoista sellaisia näkökulmia, joista voitaisiin oppia yhteisestä vanhemmuudesta. Tutkimuksissa on todettu ihmisten oppivan siitä mitä arvioidaan (Heikkinen 2014). Aineistolähtöisen metodin mukaisesti vein arviointiryhmiin näkyviin tyypittely- ja teemoitteluanalyysien lisäksi myös aineiston kuvauksen koosteita, jotta kirjoittajilla olisi ollut mahdollisuus arvioida myös koottua aineistoa ja sen esille nostamia kysymyksiä.

Analyysin esittelyryhmät toteutin niin, että kaikilla halunsa ilmaiseilla (18 henkilöä) eläytymistarinan kirjoittaneilla oli mahdollisuus osallistua analyysin kommentointiin. Suostumiskaavakkeen (liite 6) jätti kaikkiaan 21 tarinan kirjoittajaa, mutta kolme kaavakkeen jättänyttä eivät olleet kirjoittaneet kaavakkeeseen yhteystietojaan. Lähetin kaikille yhteystiedon antaneille sähköpostitse kirjeen (liite 7) lokakuussa 2014. Yhteydenotossani tiedustelen arviointiryhmään ilmoittautuneilta halukkuutta edelleen osallistua ryhmään, sekä heille sopivaa aikaa ja paikkaa. Annoin heille muutamia esimerkkejä tapaamisajasta ja paikasta.

Vastauksia arviointiryhmään osallistumisesta sain seitsemältä henkilöltä, joista ainoastaan yksi kertoi olevansa estynyt osallistumaan arviointiin. Muiden vastanneiden paikka- ja aikatoiveet menivät ristiin ja arviointiryhmien kokoaminen samaan paikkaan oli mahdotonta. Tämän vuoksi nauhoitin Power Point -esityksen (liite 8) tarinoiden analyysistä Adobe Connect 8 -ohjelmalla ja lähetin linkin esitykseeni kuudelle osallistumiseen myönteisesti vastanneelle. Linkin yhteydessä lähetin kutsun virtuaalitapaamiseen Adobe Connect -yhteydellä sekä ohjeet yhteyteen pääsemiseksi.

Virtuaalitapaamiseen esteensä ilmoitti kolme henkilöä ja yksi ilmoitti varmasti osallistuvansa. Ennen virtuaalitapaamista kaksi henkilöä ilmoitti tekniset vaikeudet osanottoonsa. Pystyin mahdollistamaan heille osallistumisen samassa tilassa itseni kanssa, johon he tarttuivat. Virtuaalitapaamiseen joulukuussa 2014 osallistui lopulta kolme tarinan kirjoittajaa. Yksi kirjoittaja kertoi mahdolliseksi esitykseeni kirjallisen kommentoinnin. Arviointitilaisuuteen osallistuneet kertoivat kuunnelleensa Power Point -esitykseni vielä kertauksena ennen tapaamista.

Sosiaalityöntekijät osoittivat halukkuutensa arvioimaan analyysiäni, mutta toivoivat tilaisuuden järjestettäväksi heidän oman työpalaverinsa yhteyteen. Pyysin saada tuoda mukani tilaisuuteen muitakin mahdollisesti halukkaita osallistujia. Luvan antoi minuun yhteydessä ollut sosiaalityöntekijä. Toinen arviointiryhmä kokoontui tammikuussa 2015 ja siihen osallistui kuusi kirjoittajaa. Ryhmän jäsenet kertoivat yhtä lukuun ottamatta, etteivät olleet kuunnelleet esitystäni joko ajallisista tai teknisistä syistä. Keskusteluun käytettävä aika oli rajattu enintään 45 minuuttiin. Esitin heille tiivistetyn koosteen analyysistäni ja annoin monisteena kolme analyysikoostetaulukkoani.

Kaiken kaikkiaan arviointiryhmiin osallistui yhdeksän tarinan kirjoittanutta henkilöä ja heissä oli edustettuina kaikki kirjoittajaryhmät. Nauhoitin tapaamiset ja litteroin niissä käydyn keskustelun. Arviointiryhmiin osallistujat olen koodannut numeroimalla henkilöt kummassakin tapaamisessa. Virtuaalitapaamisen koodina käytän kirjainyhdistelmää AC ja fyysisen tapaamisen koodina käytän kirjainta T.

4.3.3 Arviointiryhmien analyysi

Arviointikeskusteluista nauhoitettu keskustelu käsitti litteroituna 20 sivua keskustelua. Koska analyysi keskittyy puhtaasti keskustelun sisältöihin, litteroin ainoastaan sanallisen puheen. Merkitsin sisällöllisen puheen lisäksi ainoastaan päällekkäisen ja yhtäaikaista puheen. Tästä aineistosta hain vastausta erityisesti tutkimuskysymykseen: Miten rakentuu yhteistä vanhemmuutta hoitavien aikuisten ryhmä?

Analyysitavaksi arviointikeskusteluaineistolle valitsin jäsenyysskategorisoinnin (*Membership categoriation analysis* eli MCA). Se soveltuu aineistolähtöiseen tutkimukseen ja sillä voidaan hakea vastausta ryhmän jäsenyyden rakentumiseen ja maailman jakautumiseen sisä- ja ulkopuolisiin (Nikander 2010, 248). Analyysin kehittäjän Harvey Sacksin (1935–1975) ajatukset säilyivät jälkipolville lähinnä nauhoitteina ja litterointeina. Hän ehti julkaista itse vain muutamia artikkeleita elinaikanaan. Sacksin jäsenyysskategorisoinnin analyysin huomio kiinnittyy ihmisten itsensä käyttämään kieleen, kategorioihin ja määritelmiin. Hän kritisoi tutkijoiden ennalta asettamia kategorioita, koska ei uskonut kenenkään tietävän ennakolta, mikä ilmiötä tutkittaessa on tärkeää. Hän kiinnitti huomionsa vuorovaikutukseen osallistuvien omaan tapaan merkityksellistää ja käyttää kategorioita. (Ruusuvuori 2001, 387; 390–391.) Tutkimuksessani arviointikeskustelut

pohjautuvat minun tutkijana tuottamiin analyysihin osallistujien kirjoittamista kertomuksista. Tarina-analyysien palauttamisella kirjoittajien arvioitavaksi hain konstruktivistista ymmärrystä yhteisen vanhemmuuden rakentumiseen. Jäsenyysskategorisoinnin valinta analyysimenetelmäksi tekee näkyväksi osallistujien oman merkityksenannon esille nouseviin ilmiöihin.

Jäsenyysskategorisoinnin analyysia käytin yksinkertaistaen ja soveltaen. Käytin analyysissäni Sacksin kehittämistä keskeisistä analyysin käsitteellisistä välineistä kategoriaa (*category*), kategoriasidonnaisia toimintoja (*category bound activities*), kategoriakokoelmaa (*collection of categories*) sekä jäsenyysskategorisointivälinettä (*membership categorication device*). Kategoriolla Sacks tarkoittaa ihmistä kuvaavia ilmauksia, joita samasta henkilöstä voi olla monenlaisia tilannekohtaisesti. Kategoriasidonnaisilla toimintoilla Sacks (1972, 260) tarkoittaa kategorioihin liitettyjä kulttuurisia toimintoja. Analyysissäni liitän kategoriasidonnaisiin toimintoihin myös kategoriaan kohdistuvat toiveet ja odotukset. Toisiinsa liittyvät kategoriat muodostavat kategoriakokoelmat, joihin liitän myös tiimit, joiden kaltaisia jotkut kategoriakokoelmat ovat. Jäsenyysskategorisointiväline on kategoriakokoelman ja sen käyttöön liittyvien soveltamissääntöjen yhdistelmä, jolla kategorioita sovelletaan. (Juhila ym. 2012, 27–29.)

4.4 Yhteenveto tutkimusasetelmasta

Olen etsinyt tutkimusongelmaan vastausta vaiheittain palaamalla välillä takaisin tutkimuksen aikaisempiin vaiheisiin iteratiivisesti, mikä onkin suotavaa laadullisessa tutkimuksessa. Olen kiinnittänyt huomiota tutkimusprosessissani systemaattiseen aineiston keräykseen, fokuksesta kiinnipitämiseen, aineiston soveltuvuuteen, käsitteelliseen analyysiin, tulkintajärjestelmiin sekä jatkuvaan perusteluun. Edellä mainitut tutkimusstrategiset valinnat ovat keskeisiä tutkimusasetelman varmennukseen (verification) liittyviä seikkoja ja niihin sitoutumista esittelen seuraavaksi. (Morse ym. 2002, 17.)

Tiedon ja ymmärryksen rakentumiseksi on tutkimukseni muodostunut useammasta vaiheesta. Ensimmäinen vaihe oli tarina-aineistoon perustuva narratiivien analyysi. Tyypittelyanalyysillä hain vastausta tutkimuskysymykseen ”Millaisia tarinoita yhteistyötä kerrotaan?” Teemoitteluanalyysillä olen etsinyt vastausta tutkimuskysymykseen ”Miten yhteistyö näyttäytyy tarinoissa lapsen edun mukaisena?” Nämä analyysit palautin tari-

noita kirjoittaneista henkilöistä kootuille arviointiryhmille. Arviointiryhmien keskusteluaineistolla haen vastausta tutkimuskysymykseen ”Miten rakentuu yhteistä vanhemmuutta hoitavien aikuisten ryhmä?” Näiden tutkimuskysymysten vastausten tuomalla tiedollisella ymmärryksellä hain vastausta tutkimustehtävääni peilaten sitä tutkimukseni teoreettisiin lähtökohtiin. Tämä vuorovaikutteinen tutkimusasetelma (kuva 8) osoittaa tiedon konstruoinnin tässä tutkimuksessa.

Kuva 8. Tutkimusasetelma

Kuva tutkimusasetelmastani kertoo enemmän kokonaisuudesta kuin tutkimusprosessin kulusta. Olen edennyt tutkimuksessani välillä prosessissa eteenpäin ja välillä palannut takaisin. Tällä tavalla olen pyrkinyt irrottautumaan aiemman kokemukseni ja ymmärrykseni asettamista rajoista, jotta tutkimusaineisto ja tarinoiden kirjoittajien näkemykset pääsivät tarkoituksenmukaisesti esiin.

4.5 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkijoiden ammattietiikalla on sekä lainsäädännöllinen että moraalinen perusta, johon sisältyvät alan eettiset periaatteet, moraali, arvot ja normit. Eettinen ajattelu on kykyä pohtia sekä omien että tiedeyhteisön arvojen kautta, mikä jossakin tilanteessa on oikein tai väärin. (Kuula 2006, 21–23.) Omalla kohdallani pohdinta lähtee siitä, omaanko riittävän ammattitaidon tutkijaksi. Juhani Pietarinen (2002, 60) nostaa esiin tutkijan ammatillisuudesta älyllisen kiinnostuksen ja tunnollisuuden vaatimukset. Älyllisen kiinnostuksen vaatimus tarkoittaa tutkijan aitoa kiinnostuneisuutta uuden informaation hankkimisesta. Tässä suhteessa katson oman toimintani olevan vahvasti ja pitkäjänteisesti eettistä, koska olen etsinyt tietoa ja ymmärrystä tutkimuskohteenani olevaan asiaan jo kymmeniä vuosia. Hankkiutuminen sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen on osaltaan todisteena eettisyydestäni tutkimuksen ammatillisuuteen. Tunnollisuuden vaatimuksen edellytys on tutkijan paneutuminen alaansa niin, että hänen hankkimansa ja välittämänsä informaatio olisi niin luotettavaa kuin mahdollista. Sosiaalityön peruskoulutuksestani on kulunut jo vuosikymmeniä, joten alaan paneutuminen on ollut tarpeen myös sosiaalityön näkökulmasta. Olen pyrkinyt perehtymään myös alan uusimpaan kirjallisuuteen ja -tutkimukseen niin lastensuojelun sijaishuollon kuin yhteistyönkin aihealueissa.

Tutkijana aloittelijan roolini vuoksi halusin minimoida aineistonkeruustani informanteille aiheutuvan vaivan ja ajan pyytämällä opiskelijoita yhteistyöhön. Tämä toteutti osaltaan tutkimuksen vaaran eliminoimisen vaatimusta, mikä tarkoittaa pidättäytymistä kohtuuttoman vahingon tuottamisesta (Pietarinen 2002, 62). Tässä tapauksessa ajattelen tutkimukseen osallistuneita henkilöitä, jotta he olisivat saaneet tutkimuksesta panostukselleen vastinetta. Opiskelijoiden mukaan ottaminen yhteistyöhön teki myös aineistonkeruustani ekologisempaa koska samalla aineistonkeruulla on tehty useampia opinnäytteitä. Lisäksi opiskelijoiden työt palvelivat kyseisten työyhteisöjen tarpeita.

Tutkimuksessa on otettava huomioon informaattien anonymiteetti. Tutkittavien henkilöllisyys ei saa paljastua esimerkiksi asuinpaikan, perhesuhteiden, ammatin tai vastauksen sisällön perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 138.) Tässä tutkimuksessa aineiston keruu on kuvattu ajan suhteen tarkasti. Tarkkuus ei kuitenkaan vaaranna osallistujien anonymiteettiä, koska osallistujia on ollut useita mainituissa tilaisuuksissa. Yksittäisten tarinoiden keräyksestä tarkkaa aikaa ei ole ilmoitettu. Keräyspaikkakunnat olen jättänyt

tarkemmin mainitsematta informanttien anonymiteetin suojaamiseksi. Tarinat ovat lähtökohtaisesti fiktiivisiä ja tämän vuoksi suojaavat myös kirjoittajien anonymiteettiä.

Arviointikeskustelujen osallistujat tiesivät jo etukäteen edustavansa keskustelussa tiettyä informanttiryhmää. Anonymiteettiä heikentää se, että joistain informanttiryhmistä oli loppukeskustelussa mukana vain yksi edustaja. Keskustelin ennen ryhmien kokoon-tumista heidän kanssaan asiasta, joten he olivat tullessaan ryhmään tietoisia olevansa ainoita ryhmänsä edustajia. Kumpikin yksin ryhmäänsä edustanut kertoi tärkeäksi ryhmänsä edustuksen keskusteluissa ja halusi tuoda oman panoksensa keskusteluun. Osallistujien henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa tutkimuksessa, eikä kaikkien henkilöllisyys paljastunut keskusteluissa verkkoyhteyden vuoksi.

Metodologisesta näkökulmasta tutkimusetiikka sisältää niin tutkimuskysymyksen muotoilun, metodologiset valinnat kuin tieteentekijän hyveetkin (Rolin 2002, 92–93). Tutkimuskysymykseni tarkempi muotoilu on elänyt oman ymmärrykseni syventymisen kautta. Alkuperäinen halu oppia ymmärtämään enemmän eri toimijoiden näkökulmia huostaanotettujen ja sijaishuollossa elävien lasten vanhempien tehtävää hoitavien aikuisten yhteistyön mahdollisuuksista ja edellytyksistä on ollut kaiken aikaa keskeistä. Olen tutkimusprosessin kuluessa ja ymmärrykseni lisääntyessä hionut tutkimuskysymyksiäni sellaiseen muotoon, johon vastaaminen keräämälläni aineistolla ja käyttämälläni menetelmillä on mahdollista. Tällainen tutkimuskysymyksen tarkentava muotoilu on laadullisessa aineistolähtöisessä tutkimuksessa sallittua ja mahdollista (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimusaineiston keruussa olemme huomioineet kaikkien tarinoiden kirjoittajien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden (Jalonen 2013; Laakso & Pätäri 2013; Mäkipää 2014). Kirjoittajat ovat voineet koko kirjoitusprosessin aikana ratkaista, haluavatko he osallistua tutkimukseen. Osallistuminen kirjoitustilanteeseen on ollut vapaaehtoista, samoin kun kirjoitetun tekstin antaminen tutkimuskäyttöön. Samoin niiltä organisaatioilta, joiden tilaisuuksissa on aineistoa kerätty, on haettu tarvittavat tutkimusluvut. Kuitenkaan tutkimusluvan antaneiden organisaatioiden työkokousten yhteydessä kerättyjen aineistojen kirjoittamiseen ei ketään ole velvoitettu.

Lapsen näkökulma jää tässä tutkimuksessa vähäiseksi, lähes näkymättömäksi. Asian tärkeyttä ja merkitsevyyttä vanhemmuudelle en halua sivuuttaa. Olen tietoinen Suomessa tehdyistä tutkimuksista, jotka nostavat näkyviin lapsen näkemyksiä niin vanhemmuudesta kuin aikuisten asenteiden ja toiminnan vaikutuksista sijaishuollossa tai kriisin keskellä elävien lasten arjessa (Eronen 2012; Marjomaa & Laakso 2011; Vikman 2009; Pösö 2004; Laurila 1999; Valkonen 1995; Jussila 2014; Vanhanen 2014). Tutkimusten tulosten näen olevan yhteneviä sen ajatukseni kanssa, että aikuisten tulee kyetä refleктоimaan omia toimiaan ja asenteitaan ollakseen kykeneviä toimimaan sijoitetun lapsen vanhempina.

5 TARINATYYPIT

Tarinoiden tyypittelyanalyysillä haen vastausta tutkimuskysymykseen ”Millaisia tarinoita yhteistyöstä kerrotaan?” Analyysin tuloksena syntyi kaikkiaan viisi tyyppitarinaa. Tyyppitarinoiden muodostuttua otsikoin tarinat Kaarina Mönkkösen (2001, 435) jaottelun mukaan, vaikka olen edennyt tyypittelyssä aineistolähtöisellä temaattisella luennalla. Tyyppitarinat olen nimennyt vasta tarinatyyppien synnyttyä. Lukujen otsikointi oli kuitenkin helpompi ratkaista näin syntyneiden tyyppien mukaan. Analyysin perusteella syntyneissä tarinatyypeissä oli hyvin paljon yhteneväisyyksiä Mönkkösen jaotteluun nähden ja varsinkin nimien tuomat mielikuvat vastasivat syntyneitä tarinatyypejä. Tämä voi kuitenkin myös antaa erheellisen kuvan, että olen edennyt teorialähtöisesti.

5.1 Tyyppitarina ”Tilanteessa olo”

Sosiaalisen vuorovaikutuksen ensimmäisen tason (Tilanteessa olo) tarinat ovat kaikki Vaarallinen-kehyskertomuksen mukaan kirjoitettuja. Nämä tarinat alkavat yhteistyön puutteen kuvauksella lapsen verkostojen ja perheen kanssa. *Nina on kertonut toiveistaan mummollensa ja tyttökaverilleen. Edunvalvoja on tavannut Ninan edellisen palaverin jälkeen kerran mutta ei ole tarkastanut Ninan ajatuksia sen jälkeen. Mummo on ristiriidoissa Ninan vanhempien kanssa eikä lapsen sosiaalityöntekijä tiedä Ninan asioista. EV9 Emme ole tehneet perhetyötä emmekä yhteistyötä muutenkaan perheen kanssa[...]* *Emme ole tehneet yhteistyötä lapsen verkoston kanssa (koulu, sosiaalitoimi, perhe, hoitavat tahot jne. HV21*

Tilanteessa olo-tarina alkaa myös huolimattoman työn kuvauksella. Tässä tarinassa ei tarkkaan kuvata, kuka on toiminut koollekutsujana ja unohtanut kutsua osan toimijoista paikalle. Tarinan on kirjoittanut sosiaalityöntekijä ja muiksi henkilöiksi on tarinassa mainittu vanhemmat, edunvalvoja ja sijaisäiti. Tarinassa viitataan myös sijaishuollon työntekijöihin, joiksi luetellaan sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Voidaan olettaa, että koollekutsumistehtävä on heidän jommankumman varassa. *Neuvottelun alussa huomataan, että osa kutsutuista ei ole saapunut paikalle. Syynä, että kutsut laittamatta kaikille[...] paikalla olleet vanhemmat ja edunvalvoja poistuivat pettyneinä.* AV29

Tilanteessa olo-tarinoissa neuvottelussa ei oikein päästä keskustelemaan mistään, koska kukaan ei oikein tiedä mitään lapsen tilanteesta tai neuvottelun kohteesta olevasta asiasta. *[...] sijaishuollon työntekijät (sos.tt ja sos.ohj) eivät ole tavanneet lasta pitkään aikaan ja edunvalvojakin on ehtinyt vain soittaa sijaisperheeseen. Lapsen vanhemmat ovat olleet kiireisiä, eikä heidän ja lapsen tapaamisia ole ollut ½-vuoteen. Sijaisäiti ei ole myöskään huomannut asiasta mainita puhelinkeskusteluissa.* AV29

Tarinat päättyvät kuvaukseen epäonnistumisista sekä syyllistymiseen ja toistensa syytelyyn. *Koko aikuisporukka jää ymmälleen Ninan käyttäytymisestä. Alkavat toisten syytelyyn. Edunvalvojana tunnen piston sydämessäni ja yritän ottaa itseäni niskasta kiinni – Roolin palautus tähtäimessä ja anteeksipyyntö lapselta. EV9 Lapselle tärkeä yhteydenpito on jäänyt toteutumatta. Lasta ei ole tavattu & kuultu ollenkaan riittävästi. Sosiaalityöntekijä ei ole ollut lapsen vanhempiin yhteydessä eikä tukenut heidän & lapsen yhteydenpitoa.* AV29

Näissä tarinoissa on sisäänrakennettu asiantuntijakeskeisyys, mikäli vuorovaikutusta olisi toimijoiden välillä ollut. Mikäli nämä tarinat käännettäisiin lapsen edun mukaisiksi juoniksi, niin aikuisten yhteistyöllä kokouksessa olisi syntynyt käsitys lapsen mielipiteestä. Lapsen kuuleminen ehtona yhteistyön onnistumiselle on näiden tarinoiden keskeinen sanoma.

5.2 Tyypitarina ”Sosiaalinen vaikuttaminen”

Suurin joukko tarinoista (27) kuuluu tyypiltään Sosiaalinen vaikuttaminen-nimiseen ryhmään. Tämän tyypin tarinoita on kirjoitettu kaikista kehyskertomuksista. Myös kir-

joittajia tämän tyypin tarinoissa on kaikista kirjoittajaryhmistä. Kehyskertomusvariaatiovertailuun on koottu tarinoista yhteistyön kuvaus ja toimijoiden asetelma (kuva 9). Kuva on hyvin pelkistetty ja viitteellinen hahmotelma tarinoiden kokonaisuudesta.

Kuva 9. Sosiaalinen vaikuttaminen -tyypittarinan kehyskertomusvariaatioiden vertailu (n=27)

Sosiaalinen vaikuttaminen-tyypittarinoissa on alussa kuvausta lapsen ja vanhemman kohtelusta. Näissä kuvauksissa on näkyvissä ammattilaisten ja vanhempien välisen suhteen luonne, jossa vanhemmat ovat selkeästi ammattilaisten työskentelyn kohteena.

Erinomaisessa tyypittarinassa näkyy asiakkaan hyväksyminen sellaisena kun hän on ja erityisesti asiakkaan kokemus hyväksytyksi tulemisesta, mikä on hyvän työntekijä asiakassuhteen perusta (Särkelä 2011, 31). *Vanhempia ja lasta on kohdeltu kunnioittavasti, ystävällisesti ja heitä on kuunneltu. Jokaisen mielipiteitä ja ehdotuksia on oikeasti otettu käsittelyyn. VE12*

Vaarallisessa tarinassa viitataan työntekijän esiin nostamiin muutostarpeisiin (huoliin), joita vanhemmat eivät välttämättä koe omikseen. Tällaisessa tilanteessa saattaa asiakkaalle syntyä käsitys, ettei häntä hyväksytä sellaisena kuin hän on, vaan hyväksyntä vaatisi ensin muutoksen (Särkelä 2011, 31). *Lapsen vanhemmat ovat pitkään olleet sosiaalityöntekijän asiakkaina ja lastensuojelullinen huoli on herännyt lapsen tilanteesta jo kolme vuotta sitten. OV51*

Vanhemmat ovat näissä tarinoissa selkeästi asiakkaina, mutta toisaalta heidät on saatettu mainita myös sosiaalityöntekijän yhteistyökumppaneina. Antti Särkelä (2011, 33) nostaa työntekijän (auttaja) ja asiakkaan (autettava) välisen vastavuoroisen auttamisen keskeiseksi työskentelyn onnistumisen kannalta. Kummankin osapuolen rooleihin kuuluu sekä auttajana että autettavana oleminen. Työntekijä tarvitsee asiakkaan apua, jotta pysyisi ja osaisi auttaa asiakastaan hänen muutostyössään.

Sijoituksen aikana sosiaalityöntekijä tapasi lasta säännöllisesti ja samalla piti yhteyttä myös lapsen sijaishempeihin kysellen heidän kuulumisiaan ja jaksamistaan vastuullisessa työssään. Tytön vanhemmat olivat myös sosiaalityöntekijän ”yhteistyökumppaneita”, he arvostivat tytön saamaa hoivaa ja huolenpitoa sijaisperheessä ja olivat mielissään siitä, että myös heidän ajatuksiaan ja näkemyksiään kuultiin ja arvostettiin. Tämä antoi heille motivaatiota oman elämäntilanteensa muutokseen. He hakeutuivat päihdetömyyden hoitoon ja sitoutuivat siihen. AE28

Tarinoiden alussa korostetaan sosiaalityöntekijän asemaa niin päättäjänä kuin ennakkoon työskentelevänä koordinoijana. Asiantuntijakeskeisyys on saanut paljon kritiikkiä niin kohtaamattomuudesta kuin ulkoapäin tulevasta tai yksisuuntaisesta vaikutamisestakin (Mönkkönen 2001, 436–437). Näissä tarinoissa asiantuntijakeskeisyys näyttäytyi myös positiivisena yhteistyökuvauksena. Tarinoissa nousivat esille niin toivotut päätökset sosiaalityöntekijöiltä, kuin heidän tekemänsä virhearvioinnitkin kirjoittajan kannalta. *Sosiaalityöntekijä päättävänä viranomaisena on saanut kattavat yhteenvedot kaikilta yhteistyötahoilta. Yhteenvedot ovat olleet aitoja, neutraaleja ja tulkintavapaita. ON62 Sosiaalityöntekijän päätöksellä olemme sallineet lapselle kotilomat vanhempien luona, vaikka on huoli ettei kotilomat ole lapsen edun mukaisia. HV22*

Tarinoiden alussa on kuvausta myös sosiaalityöntekijän ennakotyöskentelystä. Sosiaalityöntekijän ennakotyöskentely on ollut neuvottelua valmistelemaan niin, että toivottu tavoite on mahdollista saavuttaa. Tämänkaltaisen työskentelyn viittaa sosiaalityöntekijän ihmissuhdetaitoihin. Hän työskentelee positiivisten ihmissuhteiden eteen, jotka harvoin voivat syntyä ensi tapaamisella. Sosiaalityöntekijällä on oltava sellainen ihmissuhde-työn ammattitaito, että asiakkaan kanssa voidaan käsitellä hänen ongelmiaan ja lisätä hänen omanarvontuntoaan, itseluottamustaan sekä elämisen ja yrittämisen haluaan (Särkelä 2011, 28).

Sosiaalityöntekijä on tehnyt alkukartoituksen oikein ja lapsi on ollut niin sanotusti ”kotiuntainen” sekä valmistellut hyvin biologiset vanhemmat kuin myös sijaisvanhemmat ja osannut valita sopivan sijaisperheen. On pidetty hyvähenkinen aloituspalaveri ja sovittu selkeät toimintatavat biologisten ja sijaisvanhempien kanssa. Ja molemmat on saatu noudattamaan niitä. SE43

Tarinoiden alulle on ominaista myös aiemmin tapahtuneen selvittely ja mahdollisimman monien tarpeellisten tahojen mukaan ottaminen. Vanhempien ongelmat huostaanoton taustalla on esitelty ja Erinomainen-tarinassa vanhemmille on laadittu oma asiakassuunnitelma, josta ammatillisessa vastuussa on aikuissosiaalityö. *Vanhemmille on laadittu oma asiakassuunnitelma, jonka avulla seurataan vanhempien tilanteen korjaantumista. Asiakassuunnitelmaa laatimassa on ollut mukana vanhempien tilannetta tukevat tahot: aikuissosiaalityö, omaohjaajat mielenterv. kuntoutuvat toimistosta. AE30*

Yhteisen tavoitteen merkitys yhteistyön onnistumiselle on niin ikään näkyvissä tarinoiden alussa. *Lähtökohtaisesti ja lapsen etu huomioiden lapsen asioista on neuvoteltu etukäteen eri viranomaistahojen kanssa, vanhempien ja sijaisvanhempien kanssa. Näin on toimittu siksi, että viranomaisilla on yhtenäinen käsitys asiasta vanhempien kanssa. OE49*

Sosiaalinen vaikuttaminen-tyyppitarinoiden neuvottelua kuvaava keskiosa painottuu vahvasti vanhempien tilanteen kuvaamiseen. Vanhempien oman elämänhallinnan seuraaminen ja toimet vanhempana ovat näissä tarinoissa keskeisiä aiheita. *...Muutaman vuoden kuluttua asiakassuunnitelmassa yhdessä voitiin todeta, että vanhemmat olivat osoittaneensa sitoumuksensa päihitteettömään elämään ja voidaan alkaa suunnittelemaan tytön paluuta kotiin. Tytön ja vanhempien kiintymyssuhde on ollut vahva koko sijoituksen ajan. AE28*

Kertojan vastuu näissä tarinoissa vanhempien tilanteesta on toisinaan lapsella. *Lapsi on kertonut, ettei jaksa enää vanhempien juopottelua ja riitoja eikä nälkää ja likaisia vaatteita. OV51*

Vanhempien ja lapsen hyvä ja tasavertainen kohtelu muiden osallistujien kanssa on niin ikään huomion kohteena tarinoissa. *Vanhemmat ja lapsi kätellään palavereissa ym. ku-*

ten muutkin. Viranomaiset pysyvät vanhempien kanssa puolueettomina. Toista vanhempaa ei osteta puoltamaan huostaanottoa lupaamalla vapautusta elatusmaksuista. VE12

Vanhempien ja lasten osallisuutta korostava puhe on tarinoissa mukana. Asiakkaiden osallisuus on ollut esillä viime vuosina sosiaalialan ammatillisissa keskusteluissa. *Vanhemmat ja lapsi/lapset ovat saaneet vapaasti ja kuullusti esittää omat mielipiteensä ja tavoitteensa ja niihin on suhtauduttu asiaan kuuluvalla vahvuudella. Kaikki osallistujat ovat saaneet puheenvuoron. ON62*

Tarinoiden keskiosassa ovat näkyvillä myös ammattilaisten roolit ja valta suhteessa asiakkaisiin. Vanhempien tuen tarpeen lisäksi sijaisvanhemmat ovat tarinoissa oikeutettuja tukeen. Vanhempien tuki on usein suunnattu muutokseen ja sijaisvanhempien tuki pysyvyyteen ja jaksamiseen. *Biologisille vanhemmille tukea ja apua omiin ongelmiin A-klinikka yms. Toimintatavat selkeät sekä ohjeet ja sanktiot kaikkien tiedossa. Edunvalvoja aktiivinen toimija ja ajaa lapsen asiaa. Sosiaalityöntekijä tehnyt toimintatavat selväksi. Sijaisvanhemmille riittävät tukitoimet vertaisryhmät, arkinen tuki. SE43*

Asiakaskeskeisissä sosiaalisen vaikuttamisen tarinoissa sosiaalityöntekijän tulkinnat ja toimintatavat ovat keskeisessä roolissa. Lapsen edun kannalta onnistuneissa tarinoissa on kuvattu erityisesti sosiaalityöntekijän toimia kun taas Vaaraksi-tarinoissa erimielisyydet sosiaalityöntekijän ja muiden aikuisten välillä ovat esillä. *Päätökset on tehty ja tehdään lapsilähtöisesti (lapsi keskiössä), sosiaalityöntekijöillä on riittävästi aikaa perehtyä lapsen / biovanhemman ja sijaisvanhempien kulloiseenkin tilanteeseen. SE39* *Lapsi saa kuitenkin haluamansa kaverit, vapauden, vastuuttomuuden omista tekemisistä pääasiassa sosiaalityöntekijän siunauksella. Sijoitusperhe jää yksin ”taistelemaan”, että koulut tulisi käytyä. SV35* *Jossain välissä sostyö yritti perustella, ettei poikaa palauteta, koska sijoitus on kestänyt niin kauan. Vastasin, että se on minusta riippumattomista syistä kestänyt. Prosessi vireille jo 2004, työntekijät vaihtuivat (3-4 x, 1. otti purkuhakemuksen vastaan) ensimmäinen purkuhakemus joulukuulta 2004 oli mennyt sos.toimistolla hukkaan. Vein sen heille uudestaan mutta kirjoitin samalla uuden ja päivitetyn version koska. VV11*

Sosiaalisen vaikuttamisen tarinat päättyvät Erinomaisissa-tarinoissa osallistujien tyytyväisyyteen ja yhteistyön laadun arviointiin. *Neuvottelusta kaikki lähtevät tyytyväisinä ja hyvän yhteistyön hengessä. EE6*

Yhteistyön ja tavoitteiden saavuttamisen arviointi on tarinoiden lopussa keskiössä erityisesti Vaaraksi-tarinoissa. Arvioissa ovat näkyvissä myös lapsen kärsimykset aikuisten toimien vuoksi. *Toteutuiko lapsen etu? Toki pitää hyvin varmistua siitä, voiko lapsi palata, mutta silti mielestäni 3 vuotta kestänyt purkuprosessi ei ollut lapsen edun mukainen. VV11 Vasta kun viranomaiset istuvat kaikki ilman vanhempia viranomaisneuvotteluun asia alkaa valkenemaan, kun saadaan kaikki tieto esille ja pohditaan yhdessä asiaa. Vasta kahden kuukauden sijoituksen jälkeen sijoitus lakkaa. Lapsi on ollut sijoituksessa turhaan, koska etävanhempi on keksinyt asioita kostaakseen eron. Viranomaiset eivät ole tutkineet asiaa tarkemmin ja ovat ottaneet huomioon vain toisen osapuolen näkemyksen. Viranomaiset eivät myöskään keskenään jakaneet tietoa. Viranomaiset uskoivat myös herkemmin etävanhempaa äitinä kuin isää. Lapsen etu ei toteutunut, koska lapsen ei olisi tarvinnut olla sijoituksessa alle kolme vuotiaana laitoksessa, jos asioita olisi selvitetty paremmin. OV52*

Tarinoiden lopussa ovat työskentelyn jatkosuunnitelmat ja toimenpiteet lueteltuina. *Seuraavassa tapaamisessa olisi tarkoitus keskustella, josko lapsi voisi pikkuhiljaa lisätä vierailuaikoja kotiinsa ja mahd. palata isän luo. => Tuetaan isää vanhempiana -> Jatketaan sos.huollon asiakkuutta myös lapselle aikoja ammattiauttajalle lasten psykapolille, PENE tmv. Lapsen lähiverkoston kartoitus ym. SE44 Jatkossa yhteistyö sujuu paremmin äidin ja sijoituspaikan kanssa. Äitiä tavataan ja sovitaan hänen kanssaan erilaisista tukimuodoista, mitä hän kokee tarvitsevansa Teemun kotiutuksessa. Vuoden kuluttua Teemu kotiutuu. AV32*

Sosiaalinen vaikuttaminen-tarinoissa on vahvasti esillä ammattilaisten valta ja odotukset sen oikeudenmukaiseen käyttämiseen. Tähän tarinatyyppiin sisältyy niin asiakas- kuin asiantuntijakeskeisiä tarinoita. Yhteistyö on tavoiteltavaa, mutta siihen liittyvät valta- ja eriarvoisuusasetelmat ovat selkeästi näkyvillä, tuoden ammatillisen osaamisen vaatimuksen keskeiseksi. Tarinoissa on vahvana käsitys biologisen vanhemmuuden ensisijaisuudesta ja työskentely suunnattiinkin vanhemmuuden vahvistamiseen, joskin tarinoissa näkyy vahvasti käsitys siitä, että tavoitteiden saavuttaminen vaatii runsaasti aikaa. Tari-

noissa vähäinen huomio kiinnitetään vanhempien kuntoutumisajan vaikutukseen lapsen elämässä. Lapsi on turvassa sijaishuollossa tuon aikaa.

5.3 Tyypitarina ”Peli”

Peli-tyypitarinoiden alussa kuvataan toimintatapoja ja erilaisia intressejä. *Asiat hoide-
taan sosiaalityöntekijän kautta, joka sitten konsultoi kaikkia osapuolia. Suuret asiat
päätetään yhdessä, esim. kouluasiat, hiustenleikkuut, korvien rei’itykset. Pidetään sovi-
tuista tapaamisista kiinni, ihan jokainen osapuoli. SE33 Lähes jokainen paikallaolijois-
ta on ajanut omia sielullisia näkemyksiään ja mielihalujaan unohtaen lapsen edun.*

VV10

Tarinan alussa on kuvattuna myös jonkun osapuolen toimintaa, joka kyseenalaistetaan tarinan edetessä tai joka tulee tarinan edetessä vaikeuttamaan yhteistyötä. Tällaiset asiat voivat toisissa yhteyksissä tai periaatteellisesti olla alun alkaen positiivisia. *Sijaisvan-
hemmat toimineet parhaalla tavalla ja lapsen edun mukaisesti useamman vuoden, jol-
loin lapsi on alkanut eheytymään. SV34 Vanhemmat vihdoin sitoutuneet oma-
aloitteisesti hoitoon ja päässeet alkoholista ja aineista eroon, saaneet töitä ja elämänsä
kuntoon kaikin puolin (näyttöä on ollut usealta vuodelta). Hakevat huostaanoton pur-
kua. ON58 Minähän olen vain halunnut olla lapseni tukena. Usein olen kuunnellut
hänen itkuisia puheluitaan, joissa hän kertoo pienryhmäkodin aikuisten kohdelleen hän-
tä huonosti. VV18*

Peli-tyypitarinassa nousee esille riski, että toisista osapuolista puhutaan pahaa lapselle tai lapsen kuullen. Pahan puhuminen aiheuttaa tarinoissa lapselle ristiriitaisuutta ja han-
kalan aikuisten välissä olon tunteen. *Mikään osapuoli ei puhu lapselle pahaa toisesta.
SE33 ... heidän tunteensa vanhempia kohtaan olivat vihaiset. Myös vanhemmat olivat
henkeen ja vereen vastustaneet lapsen sijoitusta ja kiusasivat/terrorisoivat sekä
sos.ttjää ja sijaisperhettä jatkuvien puhelinsoitoin ja rumin viestein. Lasta tavatessa he
haukkuivat sijaisvanhempia. Lapsi eli edelleen ristiriidassa ja pelossa. Sos.tt. vältteli
vanhempien väliseen riitaan puuttumista eikä rajoja tilanteeseen tullut. Molemmille
vanhemmille oli epäselvää edunvalvojan rooli ja tehtävät ja häneen kohdistui negatiivi-
suutta sos.tt:n ja vanhempien taholta. EV5*

Osapuolten yhteinen intressi, josta kilpaillaan, on lapsen saaminen omalle puolelle. Toisaalta näissä tarinoissa pahana esiintyvät useimmiten lasten vanhemmat. *Lapsen omat vanhemmat haluavat lapsen takaisin ja ovat keksineet valheellisia asioita sijaisvanhemmista sekä manipuloineet lapsen kotikäynneillä myös. Jolloin sosiaalityöntekijät ovat alkaneet uskoa satuja todeksi. SV34 Joku sanoi juuri, että minä olen se joka heittää kapuloita rattaisiin ja estää lapseni edun mukaisen yhteistyön! VV18* Näissä tarinoissa ei olla onnistuttu hyvän asiakassuhteen edellytyksessä. Siinä työntekijän tehtävä on asiakkaan ”subjektivointi” rinnalleen pohtimaan eri näkökulmista hänen elämäntilanteessaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisia toimia (Särkelä 2011, 27).

Peli-tarinoissa on paljon epäilyä ja epäluottamusta toisten toimintoja kohtaan. *Lapselle paras paikka on omien rakastavien vanhempiensa luona. Eikä jossain euroja pyörittävässä laitoksessa. Minä ls lapsen äitinä yritän tuoda tätä asiaa esille ja sanon: ” Olen kuin työnantaja. Lapseni hoitoon osallistuu varmaan jo 10 aikuista. Eikä kukaan ole vastuussa siitä, mitä hänelle tulee tapahtumaan ja on jo tapahtunut ”. VV10*

Peli-tyyppitarinoissa kuvataan myös paineita ja pakkoja, jotka ohjaavat toimintaa. Näillä viitataan muun muassa lainsäädäntöön. *Sosiaalityöntekijän olisi pakko purkaa huostanotto, koska perusteita huostassa pidolle ei ole enää. ON58*

Yhteiseen tekemiseen päättyvät Peli-tyyppitarinat painottavat yhteisiä toimintaperiaatteita ja pelisääntöjä. *Päätetään järjestää seuraava palaveri johon kutsutaan johtava sos.tt ja ulkopuolinen vetäjä ja laaditaan pelisäännöt vanhempien toimintaan ja edunvalvojalle ja lapselle rauhoitettu oma aika. EV5 Yhteisistä pelisäännöistä ei olla puhuttu tarpeeksi selvästi tai niissä ei olla päästy yhteisymmärrykseen. Lopulta energia kuluu ylimääräiseen välienselvittelyihin ja lapsen etu unohtuu/jää taka-alalle. OV57*

Lapsen edun mukainen Peli-tyyppitarina päättyy sitoutumiseen yhteisiin kasvatuseriaatteisiin. *Ollaan kiinnostuneita lapsen asioista myös muissa kodeissa tapahtuvien asioiden suhteen, ei vähätellä minkään kodin osuutta. Noudatetaan yhteneväisiä kasvatuseriaatteita jokaisessa kodissa. SV33*

Peli-tarinoissa lopussa oli epätietoisuutta. Epätietoisuuteen päättyvät tarinat olivat vanhempien kirjoittamia. *Nämä puhelut ja lupaukseni kuulemma nakertavat pohjaa hyvältä*

yhteistyöltä. En ymmärrä, miksi en seisoisi lapseni rinnalla. Uskon että hätänsä on suuri ja myös minä haluan olla hänelle tärkeä! VV18 Enkä koskaan saa vastausta. VV10

Kilpailuasetelma tarinoissa on kuvattu sijaisperheen ja vanhempien välille, vaikka päätöksentekijöiksi osoitetaan muut kuin kyseiset tahot. *Lapsi päätetään palauttaa äidille takaisin vaikka lapsen todellisen edun mukaista olisi ollut olla sijaisperheessä nuoruuden myös. SV34 Lapsen etu olisi saada jäädä sijaisperheeseen, koska ei ole elänyt vanhempiensa kanssa. ON58*

Peli-tarinat päättyvät myös keskeneräisyyteen, tietämättömyyteen ja odotteluun. *Asiat ovat sujuneet nyt kohtalaisesti. Aiemmin paljon ristiriitoja. Prosessi kesken, eikä jatkosta vielä tiedä. EV1*

Peli-tarinoissa keskeinen suuri kysymys on biologisten vanhempien asema suhteessa sijaiskasvattajiin ja erityisesti sijaisvanhempiin. Kilpailua paremmasta vanhemmuudesta käydään eri argumentein. Yhteistyö nähdään näissä tarinoissa toiminta- ja pelisääntöinä. Yhteinen intressi kaikilla on lapsen paras, mutta sen oikeasta ymmärtämisestä ollaan erimielisiä. Vanhemmat ovat ”toisia” näissä tarinoissa.

5.4 Tyypitarina ”Yhteistyö”

Olen tiivistänyt neljännen tyypitarinan kehyskertomusvariaatiot kuvaan 10. Kaikki kirjoittajaryhmät ovat kirjoittaneet Yhteistyö-tyypitarinoita ja tarinat jakautuivat myös kaikkiin kehyskertomuksiin. Neutraaleja tarinoita on kirjoitettu vain ohjaajien toimesta ja nämä tarinat ovat kaikkein yhdenmukaisimpia.

Kuva 10. Yhteistyö-tyyppitarinan kehyskertomusvariaatioiden vertailu (n=18)

Erinomainen-kehyskertomukseen kirjoitettujen tarinoiden alussa kaikkien aikuisten yhdessä tekeminen ja yhteistyö nousevat esiin. *Hoidamme Kallen 7v asioita kaikki aikuiset. EE8 Alussa lapsi on sijoitettu yhteistyössä (vanhemmat ovat tasavertaisia yhteistyökumppaneita stt kanssa) vanhempien kanssa. Vanhemmille on kerrottu (sossu) sijoituksen perusteet ja mitä sijoitus tarkoittaa. Kaikki yhteistyötahot ovat yhdessä ajatelleet lapsen etua OE50* Haasteet vanhempien osallistumiselle yhteistyöhön nousevat esiin niin ammatillisten toimijoiden kuin vanhempien kokemusta kuvaavissa tarinoissa. *Olen pelännyt, etten koskaan enää näe lastani tai saa häntä syliini[...] Olin ollut masentunut jo kauan. Minulle luvattiin että kyse on tilapäisestä asiasta. No, eihän se sitä ollut. Meni sen kaksi vuotta. Useita neuvotteluja. Vaihtuvia työntekijöitä. Ja kasvoja, joita asia ei koskaan koskettanut kuten minua ja lastani. VE16* Toimintarakenteet sijaishuollossa ovat sen kaltaiset, että ne voivat ruokkia pelkoa lapsen kadottamisesta. Tämänkin vuoksi on tärkeää saada vanhemmat subjektoitua vanhemmuuteen työntekijöiden avustamina. Täysivaltaisiksi vuorovaikutustilanteen osallistujaksi tullakseen on luovuttava tavanomaisesta asiantuntijaroolista sekä asiakkaan roolista. Vain luopumalla perinteisistä rooleista aktivoituu asiakas täysivaltaiseksi osallistujaksi vuorovaikutustilanteeseen, mikä mahdollistaa uudenlaisen oppimisen. Vuorovaikutteinen asiakassuhde vaatii myös ammattikeskeisestä asiantuntijaroolista luopumista ja siirtymistä vuorovaikutteiseen asiantuntijuuteen. (Pohjola ym. 2015, 185–186.) Sijaishuollon olosuhteet ovat sellaisia, että niihin orientoitumiseen tarvitaan aktiivista työskentelyä muutokseen pääsemiseksi (Särkelä 2011, 65).

Neutraaleiden tarinoiden alussa vanhempien haasteet yhteistyölle tulevat niin ikään näkyviin. *Vanhemmat eivät ymmärtäneet miksi eivät voi pitää tyttöä kotonaan, he eivät huomanneet toiminnassaan mitään väärää. Tytön oli vaikea sopeutua sijaisperheeseen, ja suuri syy siihen oli se, ettei tytön vanhemmat osanneet ”päästää irti” työstään.*

ON59 Vaaraksi-kehyskertomustarinoissa nousee vanhempien vaikeus esille erityisesti suhteessa sijaisvanhempiin. *Tilanteessa lapsen vanhempien ja sijaisvanhempien välillä on syntynyt konfliktitilanne. He eivät ole pystyneet purkamaan tilannetta ja kumpikin pitää omista käsityksistään kiinni.* AV31 Näissä tarinoissa vanhempia ei ajatella autettavina asiakkaina, vaan erillisinä toimijoina, joiden toimintaan kohdistetaan muutostoiveita.

Tarinoiden alussa on myös tiedostavia kuvauksia aikuisten erilaisista näkökulmista lapsen elämään. Näkökulmaeroilla viitataan kunkin aikuisen toiminta-areenoiden eroihin, mutta myös lapsi-aikuissuhteen eroihin. *Meillä kullakin on hieman erilainen tulokulma Kallen elämään. Lisäksi meillä on keskenään erilaiset tehtävät ja roolit suhteessa Kalleen.* EE8 Toiminta-areenoiden ymmärtäminen osana toimintaa ja sen määrittäjinä ulottuu tarinoissa myös sijaisvanhempien tehtäviin. *Kun lapsi huostaanotettiin, sijaisvanhemmat ymmärsivät menetyksen merkityksen sekä vanhempien ja lapsen elämässä, sekä osasivat tulkita puheita, käyttäytymistä ja toimintaa kontekstissaan, jossa eri osapuolet olivat.* AE27

Yhteisen tavoitteen merkitys yhteistyölle nousee jo tarinoiden alussa esille, kuten myös roolien tiedostaminen ja avoin työskentely. *Yhteistyö on ollut avointa ja luottamuksellista.* SE37 *Erinomaisen tärkeää sujuvalle yhteistyölle on selkeä yhteinen tavoite ja roolit.* Kun kaikille tavoite on sama, ei tule vastakkain asettelua. SE38

Yhteistyö-tyyppitarinoiden neuvotteluun liittyvä keskiosa sisältää Erinomaisen-kehyskertomuksissa kuvauksia niin yhteisestä toiminnasta kuin neuvottelun ilmapiiristäkin. Toimintakuvauksina ovat vuorovaikutukselliset toiminnot, kuten muun muassa keskustelut ja pohdinnat. Dialogisuus nousee vastavuoroisena toimintana esiin. *Tärkeää on ollut avoimuus, keskustelut, pohdinnat, joissa kukin on asettanut Kallen parhaan etusijalle.* EE8 *Neuvottelun ilmapiiri oli avoin, vuorovaikutuksellinen ja kaikkien osapuolten mielipidettä kunnioittava. Ristiriitatilanteissa pystyttiin joustamaan ja näkemään lapsen paras kaikkien osapuolien ensisijaisena tavoitteena.* AE27

Luottamus, sen rakentuminen ja merkitys ovat tarinoissa monimuotoisesti kuvattuina. *Hyvä yhteistyö perustuu totuudelle, yhteiselle tavoitteelle ja luottamukselle. SE38 Luottamus osapuolten välillä voi syntyä monella tapaa. HE23* Luottamuksen syntymisestä vastuullisina nousevat esiin ammattilaiset. *Ammattilaisten työssä tärkeää on johdonmukaisuus, saatavilla olo, aito kiinnostus, empatia sekä luotettavuus. Vanhemmilta voi ja pitää vaatia, mutta päävastuu yhteistyön toimivuudessa on sosiaalityön ammattilaisilla. HE23* Luottamuksen löytyminen on kuvattu myös symbolisesti. *Löysimme kuitenkin sen yhteisen sävelen. Siitä alkoi onnellisin ajanjakso. VE16*

Yhteiset tavoitteet, niistä keskusteleminen ja sopiminen ovat neuvotteluissa keskeisessä osassa. Lapsen etu yhteisenä tavoitteena oli annettu jo kehyskertomuksessa, kuten myös lainsäädännössä, mutta siitä huolimatta tarinoissa vakuutellaan lapsen edun tavoittelamisen tärkeyttä. *Koko prosessin aikana kaikilla yhteistyötahoilla on ollut johtoajatuksena lapsen etu ja kaikki päätökset on tehty lasta kunnioittaen. OE50* Tavoitteen asettamiselle määritellään myös ehdottomia tapoja. *Yhteisen tavoitteen asettaminen pitää lähteä lapsen elämänkaaren tunnistamisesta. Tavoitteen on oltava lapsen tilanteen kokonaisvaltainen näkeminen. Suunnitelmat vain asiakassuunnitelmasta toiseen ovat liian lyhytnäköisiä. ..Riittävän pitkälle suunniteltu yhteinen tavoite ja sen mukaiset välitavoitteet helpottavat yhteistyötä. SE38* Yhteinen tavoite nähdään mahdollisuutena löytää ratkaisuja ristiriitatilanteissa. *Ristiriitatilanteissa pystyttiin joustamaan ja näkemään lapsen paras kaikkien osapuolien ensisijaisena tavoitteena. AE27* Tarinoissa nousee esiin myös yhteisen tavoitteen tai yhteisymmärryksen löytyminen lapsen ilmaisun tai toiminnan kautta. *Asiakasneuvottelu on varsin yksimielinen, koska Pasi ei jaksa asua nykyisessä kodissa. SE36* Toisaalta toivotun tavoitteen eteen ollaan valmiita tekemään uhrauksia. *Yhdessä puhuimme kotiutumisesta ja taistelimme sen eteen. Suostuin melkein mihin vain mitä sossut ehdottivat. VE16*

Yhteisten toimintatapojen sopiminen on niin ikään tarinoiden keskiössä. Sääntöjen laatiminen kotilomille tai kotiin nousee esiin ohjaajien tarinoissa. Tässä tarkoituksessa säännöt näyttivät olevan vanhemmuuden tukemisen työkalu eivätkä niinkään yhteisen toiminnan ohjaajia. *Puhuimme siitä ensin miksi tähän on tultu että sääntöjä yhdessä mietimme. Vanhemmat kertovat ensin omat näkemyksensä, toiveensa ja mitkä säännöt kokevat heidän perheelle tärkeiksi. HE25* Avohuollon sijoituksen aikana kotilomia on pikkuhiljaa lisätty ja kotiin on laadittu kotilomasääntöjä [...] Vanhemmat ovat saaneet

riittävästi tukea omaan vanhemmuuteensa ja sijoituksen aikana heidän voimavaransa ja kykynsä murrosikäisen kasvattajana ovat saaneet vahvistusta. OE47

Neutraali-kehyskertomuksissa yhteistyön merkitys korostuu erityisesti vanhempien ja sijaisvanhempien välillä. Näissä tarinoissa on näkyvissä niin luottamuksen rakentuminen, yhteinen tavoite kuin sovitut toimintatavatkin. *Vanhemmat ymmärsivät että sijaisvanhemmat eivät yritä korvata heitä, vaan toimivat ”vara vanhempina”. ON59 Niin syntymävanhemmat kuin sijaisvanhemmat toteavat, että yhteistyö on toiminut hyvin. Molemmat kuuntelevat ja ottavat huomioon toistensa ajatuksia[...] Sijaisperhe pitää syntymävanhempiin säännöllisesti yhteyttä. ON60 Vanhemmat kertovat, että he voivat tarvittaessa ottaa matalalla kynnyksellä yhteyttä sijaisvanhempiin, joilta voivat kysyä neuvoa ongelmatilanteissa. ON65*

Vaaraksi-kehyskertomuksen Yhteistyö-tyyppitarinoissa neuvottelut kuvataan sosiaalityöntekijän johdolla tehtävinä selvittelyinä. Keskustelu kohdistuu menneisiin tapahtumiin tulevaisuuden tavoitteellisen toiminnan sijaan. *Sosiaalityöntekijä selvittelee eri osapuolten näkemyksiä[...] Jos tilannetta ei pureta, ei selvitetä perusteellisesti, riitä voi tulla moneksi muuksi lasta koskevasta asioista ja lapsi kärsii siinä. AV31 Tarinoissa viitataan myös tavoitteen kannalta merkityksettömään puheeseen. Lasta ei kuunnella tarpeeksi eikä lapsen etu toteudu vaikka siitä puhutaan paljon! SV42 Myös puhumatta jättämisen mieli on näkyvissä näissä Vaaraksi-kehyskertomusten tarinoissa. Turha ongelmistä on puhua ”arkiaikuisten” kanssa, sehän pahimmassa tapauksessa voi vaikeuttaa kotiin pääsemistä. VV19*

Erinomainen-kehyskertomustarinoissa loppu antaa kuvan neuvottelusta paikkana, jossa on voinut purkaa tuntemuksiaan ja kokemuksiaan luottamuksellisessa ja kannustavassa ympäristössä. Kaikki osapuolet ovat saaneet viestitetyksi asiansa. *Tiukkojen keskustelujen ja tunteenpurkausten jälkeen olo tuntuu luottavaiselta ja hyvältä. Sosiaalityöntekijä on tavatessamme huolehtinut, että tärkeät asiat käsitellään vaikka ne olisivat vaikeita-kin. Sos.työnt. on antanut vaikeissa tilanteissa tilaa ja ymmärrystä sekä tarvittaessa tukenut. EE8 Tarinoissa luotetaan asioiden järjestymiseen uusien vaikeuksien eteen tullessa. [...] Toisinaan asiat sujuvat, mutta hetkessä asiat voivat olla taas sekaisin. Jossa mikään ei suju samankin lapsen kanssa. Esim. eri ikäkausina. SE37*

Neuvottelun tuloksiin ollaan tyytyväisiä vaikka yhteisen näkemyksen löytyminen on vaatinut ponnisteluja. *Neuvottelutilanteen jälkeen asia on lähtenyt rullaamaan erittäin hyvin. SE36 Aina päätökset eivät ole helpoimpia aikuisen kannalta, mutta se on kestävä. Lapsi keskiöön ja kohti yhteistä tavoitetta. SE38*

Vanhempien ja sijaisvanhempien välisen yhteistyön onnistuminen nousee keskeiseen osaan Neutraali-tarinoiden lopussa. *Sijaisvanhemmat kertovat, että pitävät tärkeänä lapsen ja vanhempien tapaamisia ja pyrkivät omalta osalta olemaan tukena ja apuna, jotta tapaamiset toteutuisivat onnistuneesti. ON65* Myös sosiaalityöntekijän rooli vanhempien ja sijaisvanhempien tukena nousee esille niin Erinomainen- kuin Neutraali-kehyskertomustarinoissa. *Sos.työnt. on antanut vaikeissa tilanteissa tilaa ja ymmärrystä sekä tarvittaessa tukenut. Sijaisvanhemmat ja vanhemmat ovat saaneet voimia lapsen arkeen yhteistyöstään. EE8 Ongelmatilanteiden satuttua kohdalle, on sekä sijais- että syntymävanhempien ollut helppoa keskustella ja sopia asioista Reinon asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. ON60*

Vaaraksi-kehyskertomustarinoissa loppu kuvaa ratkaisujen etsintää erimielisyyksiin. *Etsitään yhdessä ratkaisua. Joskus ja aika usein myös sos.tt. joutuu tekemään ja asettamaan rajoja lapsen edun toteutumiselle. AV31* Mikäli ratkaisuja ei etsitä, päättyvät tarinat osapuolten yksinäisyyteen, mikä ilmenee eri tavoin. *Sijaisvanhemmat ajavat ”yksin” lapsen etua. SV42 Kotiasiat on kotiasioita ja niitä on turha sijoituspaikan kanssa sotkea. VV19*

Erinomainen-kehyskertomuksen tarinoissa nousevat lopussa esiin myös tahto jatkaa yhteistyötä. *Nuori kotiutuu palaverin jälkeen, mutta perhetyötä jatketaan vielä siirtymävaiheen ajan, jotta voidaan olla varmoja tilanteen pysymisestä hyvänä. OE47* Tarinoiden lopussa kuvataan myös emotionaalista tilaa, joka yhteistyöstä ja sillä saavutetusta tavoitteesta on jäänyt. *Yhteistyöllä, sisulla, rakkaudella. Tätä tunnetta haluan vaalia. VE16*

Tämä tyyppitarina muistuttaa kuvauksiltaan vahvasti Kaarina Mönkkösen (2007, 110, 118–120) kuvaamaa yhteistyötä sosiaalisen vuorovaikutuksen portaissa. Yhteistyö vuorovaikutuksen neljäntenä tasona edellyttää yhteistä päämäärää, jonka saavuttamiseksi tarvitaan työnjakoa. Lisäksi yhteistyösuhteen edellytyksenä on yhteinen ymmärrys siitä,

kuinka päämäärän saavuttamiseksi kannattaa edetä. Yhteistyön edellytyksenä on luottamus yhteiseen työskentelyyn.

Yhteistyö-tyyppitarinoissa on paljon yhteyksiä Antti Särkelän (2011, 63–64) auttamistyön kuvaukseen. Tarinoissa näkyvät toimintatavat psyykkisine toimintoineen ja toiminta-areenoineen sekä tavoitteet, jotka sisältävät perustehtävän suuntaisten tavoitteiden lisäksi paljon erilaisia kilpailevia tavoitteita. Näiden tavoitteiden perusteella tuotetaan sekä itseä että toiminta-areenoita. Erilaisten avaamatta jääneiden kilpailevien tavoitteiden aiheuttama epäluottamuksellinen toiminta-areena on nähtävissä Vaarallinen-tarinan kulussa. Se tuottaa ihmisille yksinäisyyttä ja yksin olon tunnetta, mikä vahvistaa vain tätä epäsuotuisaa yhteistyökuviota, jossa ongelmat tahtovat paisua ja monimutkaistua.

Asiakassuhteen lisäksi tarkastelen tätä tyyppitarinaa myös työyhteisönäkökulmasta, koska tarinoissa on myös piirteitä siitä, ettei vanhempia ajatella asiakkaina tässä yhteydessä vaan lapsi on asiakas. Tätä tasoa kuvataan työyhteisötasolla puhuttaessa tiimityöstä. Työyhteisönä tarkasteltuna tämä Yhteistyö-tyyppitarina kuvastaa toimivaa yhteistyötä, jossa vuorovaikutussuhteet, työryhmän (tiimin) prosessi ja verkostot ovat hallinnassa. Vuorovaikutussuhteiden hallinta tarkoittaa luottamuksen rakentamista, vuorovaikutussuhteiden ylläpitoa sekä vuorovaikutussuhteen etäisyyden ja läheisyyden välistä tasapainoa. Ryhmän prosessin hallinta koostuu ryhmän muodostamisesta, vuorovaikutuskäytänteiden luonnista sekä aktiivisesta johtajuudesta. Verkoston hallintaan kuuluu keskinäisen kilpailun hallinta, erilaisuuden hyödyntäminen ja suunnitelmien konkretisointi toteutuksiksi. (Aira 2012, 130–131.)

Mikä tahansa yhteinen tekeminen ei ole yhteistyötä, yhteistyö vaatii tavoitteellisuutta. Yhteistyö lähtee tässä tarinassa liikkeelle erilaisista tavoitteista, kuten yhteistyön alussa usein voi olla. Erilaiset tavoitteet lisäävät yhteistyön kontekstisidonnaisuutta. Tässä tyyppitarinassa näkyvät esimerkiksi sosiaalityön, sijaishuollon ja vanhempien kodin kontekstit. Yhteisten tavoitteiden määrittely voi olla hyvin haasteellista. Pitkäkestoinen yhteistyö, jossa yhteistyön luonne on monimuotoista ja jossa yhteistyön osapuolet määrittävät tavoitteensa yhdessä yhteistyöhakuisuuden löytämiseksi ja yhteisten merkitysten muodostamiseksi, vaatii paljon osapuolten välistä vuorovaikutusta. (Aira 2012, 129.)

Yhteistyöprosessi sisältää aina neuvottelua toimintatavoista ja vastuista. Näitä neuvotteluja käydään avoimesti ja suoraan (eksplisiittisesti) neuvottelutilanteissa, kuten tässä tarinassa. Toisaalta neuvottelua toimintatavoista käydään myös erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja asiayhteyksissä (implisiittisesti) niin sanottuina kirjoittamattomina sääntöinä. Tässä tyyppitarinassa tällaisena kirjoittamattomana sääntönä voidaan nähdä se, että aikuisten tulee kestää kaikenlaista palautetta ja kohtelua lapsen parhaan nimissä. Epämuodollisista sopimuksista syntyy yhteistyölle joko ääneen lausuttuja tai hiljaisesti muodostuneita normeja. (Aira 2012, 139.)

Toimiva yhteistyö edellyttää vuorovaikutussuhteen ylläpitoa yhteistyötä edistävänä. Vuorovaikutussuhteen rakentaminen ja ylläpito ovat keskeisiä luottamuksen rakentumisen ja säilymisen kannalta. Luottamuksen rakentaminen on keskeinen vuorovaikutuksen hallintaan liittyvä osa toimivan yhteistyön takaajana. Vanhemman asema sijaishuollossa on keskeinen ja samalla moninainen. Tässä yhteydessä tarkastelen vanhempia yhteistyön tekijöinä lapsen vanhemmuustehtävien toteuttamisessa, enkä asiakkaana. Toimivan yhteistyön kannalta vanhempien asema haastaa tasapainoilua osapuolten etäisyyden ja läheisyyden suhteen. Vuorovaikutussuhteissa yhteistyön toimivuuden kannalta optimaalisin välimatka on jossain täysin etäisen ja täysin läheisen vuorovaikutussuhteen välimaastossa. Silloin, kun osapuolilla on samankaltaiset odotukset vuorovaikutussuhteen välimatkasta, tämä ilmiö ei välttämättä ole lainkaan merkityksellinen. Merkitykselliseksi se nousee kun osapuolten käsitykset välimatkasta poikkeavat huomattavasti toisistaan. (Aira 2012, 134–135.) Erilaiset käsitykset välimatkasta ovat monella tapaa mahdollisia vanhemmuutta hoitavien aikuisten kesken, erityisesti suhteessa vanhempiin. Vanhempien yksityiselämä on usein tarkasteltavana sijaishuollossa ja varsinkin kontrollin kohteena.

Yhteistyön osapuolten välisen riippuvuuden käsitetään olevan seurausta tehtävien ja yhteistyön tavoitteiden välisestä riippuvuudesta. Sarjariippuvuus tarkoittaa sellaista keskinäistä töiden suhdetta, jossa toisen tulokset ovat pohja toisen työlle. Yhteistyötutkimuksessa puhutaan myös löyhästä yhteispanosriippuvuudesta, jossa osapuolten toimienpiteet jäävät erillisiksi, sekä molemminpuolisesta riippuvuudesta, jossa työtehtävät voidaan suorittaa vain yhdessä tekemällä. Pitkäkestoisessa yhteistyössä osapuolten välinen riippuvuus näyttää olevan yhteydessä heidän vuorovaikutussuhteeseensa. (Aira 2012, 137.) Toisaalta yhteistyön osapuolten välisen vuorovaikutuksen nähdään olevan

suoraan verrannollinen työtehtävien väliseen riippuvuuteen. Työtehtävien ollessa toisistaan riippuvaisia on yhteistyön osapuolten välillä jatkuvaa vuorovaikutusta (Hakonen ym. 2007, 133–135).

5.5 Tyypitarina ”Yhteistoiminta”

Viidennen tyypikertomuksen nimesin Yhteistoiminnaksi. Näitä tyypitarinoita on kirjoitettu sijaisvanhempia lukuun ottamatta kaikista kirjoittajaryhmistä. Suhteellisesti eniten tämän ryhmän tarinoita ovat kirjoittaneet vanhemmat, joiden tarinoita on yli puolet tästä ryhmästä. Tässä tyypiryhmässä ei ole lainkaan Vaaraksi-kehyskertomuksen tarinoita lisäksi Erinomainen- ja Neutraali-kehyskertomustarinat ovat toistensa kaltaisia. Tämän vuoksi en ole tehnyt kehyskertomusvariaatiovertailua tässä.

Tarinat alkavat kuvauksella hyvin tutustumisesta ja vahvasta luottamuksesta. *Ensin tutustumme, ja mitä paremmin toisen tuntee, niin tavat, ajatukset tulee tutuksi, mikä tekee yhteistyön tekemisestä helpompaa. HE26 Tämä usko ja luottamus meihin vanhempiin ja perheyhteyden parantavaan voimaan, voimaannutti koko perhettä. Myös nuorta. VE13* Alussa on myös kuvauksia luottamuksen synnystä. *Koen että minulle on ollut aikaa ja työskentely on aikuista ja lasta tukevaa. Olen saanut selkokielellä kaiken tarvittavan tiedon lasta koskevista asioista, toiminnassa. VN17 Kaikkien osapuolten on ollut helpo olla toiseensa yhteydessä, koska pelisäännöt ovat kaikille selvät. EN4*

Tarina alkaa myös kuvauksella osapuolten yhteisen tavoitteen muodostumisesta. *Tässä palaverissa on tarkoitus päättää tytön kotiin palauttamisesta ja huostaanoton purkamisesta. Me vanhemmat olemme tätä kohti työskennelleet jo pitkään, samoin lapsi. Sijaisvanhemmat ovat olleet tukenamme alusta asti omalla tavallaan kyseenalaistaen ja kannustaen tarvittaessa. Lopulta saimme myös sosiaalityöntekijän näkemään kotiuttamisen mahdollisena vaihtoehtona ja lähtemään yhdessä kanssamme tutkimaan ja selvittämään sen etuja ja haittoja lapsen kannalta. VE14* Yhteiseen työskentelyyn vauhdittavat myös ulkoisen tekijän asettamat ehdot. *Lapsi ei ollut tavannut biologista äitiään kahteen vuoteen. Tämä päätös oli tullut sos.toimistosta keskeneräisen rikosprosessin vuoksi. Rikos todettiin perättömäksi ja hoitava lääkäri ilmoitti, että lapsi ja biologinen äiti voisivat tavata kun lapsi täyttää 18 vuotta. EE7*

Tarinoiden keskiosassa huokuu luottamus yhteiseen tekemiseen. *Luottamuksen ilmapiiri on vallinnut, minkä takia vaikeatkin asiat on ollut helppo nostaa esille. Ennen kaikkea lapsen etu on toteutunut. EN4 Jotta yhteistyömme on sujuvaa, täytyy meidän kaikkien toimijoiden kesken olla keskinäinen (hyvä) luottamus. HE26* Myös kokemuksena luottamus omasta asemasta ja osallisuudesta lapsen vanhemmuuden hoidossa on tarinoissa. *Koen, että minulla on ollut mahdollisuus vaikuttaa asioihin, olen tullut kuulluksi aikuisena ja saanut tukea selvitä vanhemmuudesta. Toiminta on ollut avointa toiminnassa ja asioiden hoidossa. En ole kokenut itseäni ulkopuoliseksi eikä minua ole tyrmätty vanhempana. VN17*

Tarinoissa on näkyvissä yhteinen tavoite lapsen parhaasta ja tapa miten se käytännössä toteutettiin. *Antoivat konkreettista palautetta miten paljon rauhoittavaa ja ilahduttavaa vaikutusta oli kotilomilla lapseen. Tukivat, kannustivat ja kehottivat lasta olemaan paljon yhteydessä kotiin. Se oli mahdollista kun asuimme samalla paikkakunnalla. Tiivis yhteydenpito omahoitajaan viikoittain on myös tärkeä kanava. Omahoitaja uskaltaa ottaa vastaan myös palautetta joka pätee puolin ja toisin. Hän luottaa meihin asiantuntijana oman lapsemme kohdalla. Myötätuntoinen, keskusteleva, kuunteleva ilmapiiri on kannustanut myös nuorta avoimemmaksi. Hänelle annetaan tilaa ja aikaa, ei pakoteta muottiin väkisin. Esimerkkinä kun hän kieltäytyi aloittamasta terapiaa (jonka sos.toimi ja omahoitaja kokivat tarpeelliseksi) ei häntä pakotettu siihen väkisin. VE13* Yhteisen näkemyksen muodostumisen prosessi on myös näkyvissä tarinoissa. *Yhdessä on myös kartoitettu mahdollisia esteitä sekä ratkaisuja niihin. Jokainen on tuonut keskusteluihin omat huolensa ja myös voimansa. Nyt työskentely on loppusuoralla ja hyvin sujuneen puolen vuoden kotiin sijoittamisen jälkeen olemme kaikki yhdessä samalla kannalla ja iloisia rohkeudestamme tutustua toisiimme ja ryhtyä yhteistyöhön. Aikaisemmat väännöt ja yhteenotot tuntuvat kaukaisilta ja turhilta. Tässä hetkessä työskentelemme yhdessä toisiamme kunnioittaen. VE14*

Tarinoiden lopussa on kuvattu yhteistyön tuloksena syntynyt lapsen paras. *Lapsi oli tyytyväinen päätökseen. EE7* Kului 3 kk ja hän itse oivalsi, että se voisi auttaa häntä ja purkaa mielen painolasteja. *Luottamus, myötätunto ja kuuntelu ovat ne tärkeimmät. VE13* Asiat lähtivät sujumaan paremmin siinä hetkessä, kun tajusimme että meillä kaikilla oli erilaisista näkemyksistämme huolimatta sama tavoite: mahdollistaa rankkoja kokeneelle lapselle eväät onnellisuuteen nyt ja aikuisena. *VE14* Vaikka tilanne tuntuu

joskus raskaalle on ilo huomata, että toiminta ja yhteistyö perustuu lasta tulevaisuuteen ja itsenäisempään sekä pärjäämistä tukevaan toimintaan. VE17

Osa tarinoista päättyy tyytyväisyyteen yhteistyötä kohtaan. *Ihannetapauksessa vanhemmat ovat voimaantuneet ja lapsi on voitu palauttaa kotiin ensin huostaan otettuna ja sitten avohuollon tukitoimena ja huost. otto on purettu. EN4 Koen tärkeiksi ja keskeiksi sanoiksi: Yhteistyö -> avoimuus, luottamus -> samalla työn päämäärä, tavoite. HE26 Myös luottamus ja näkymä edelleen jatkuvaan yhteistyöhön ovat läsnä tarinoiden lopussa. Jatkossa voimme ehkä miettiä jaettuja vastuualueitakin lapsen asioissa, jos kushan lapsen on aika itsenäistyä ja nojattava enemmän vanhemman tukeen. Toteamme neuvottelussa vielä miten hienoa on ollut perhe- ja lapsilähtöinen joustavuus tapaamisten ja kotilomien suhteen sekä hyvä tiedonkulku ja sen merkitys. VE20*

Yhteistoiminta-tyyppitarinan juoni kulkee vahvan luottamuksen ja yhteistyön tietoisesta rakentamisesta lapsen edun mukaiseen tietoiseen yhteistoimintaan, missä jokaisella toiminnalla ja toimijalla on merkitys tuloksen saavuttamisen kannalta. Lopuksi päädytään arvioimaan onnistunutta yhteistyötä.

Kaarina Mönkkösellä (2007, 110, 118–120) Yhteistoiminta viidentenä vuorovaikutustasona edellyttää sekä yhteistä päämäärää että tiedostamista. Yhteistoiminta perustuu luottamukselle, jolloin kontrollia ei tarvita päämäärään pääsemiseksi. Yhteistoiminnassa on kyse sosiaalisesta toiminnasta, mikä edellyttää asiakassuhteessa molemminpuolista vastuuta, yhteistä päämäärää ja jaettua tehtävää. Sijoitetun lapsen vanhemmuuden toteuttajina kukaan aikuisosapuoli ei ole asiakassuhteessa, vaan lapsi on asiakas, jonka parhaaksi yhteistyötä tehdään.

Ammattilaisia ja asiakkaita on koettu hyödyttävän yhteinen demokraattinen työskentely. He ovat hyötynneet sekä vertaisuudesta että toistensa kokemusten kuuntelemisesta. Tasavertaisena työskentely on tuottanut kollektiivista vastuunkantoa, joka on tärkeää sijaishuollossa kasvavien lasten yhteisessä vanhemmuudessa. (Palsanen & Kääriäinen 2015, 200–201.)

5.6 Yhteenvedo tyypitarinoista

Edellä esitetyistä tyypitarinoista olen koonnut taulukon (taulukko 7), jossa on pelkistetyt kuvaukset tarinoiden juonesta, keskeisistä toimijoista sekä yhteistyön tavoitteesta. Tämä tiivistys osoittaa yhteistyöllä olevan eri tavoitteet tyypitarinoittain. Myös keskeiset toimijat vaihtelevat tyypitarinoittain. Tyypitarinoista nousi esiin piirteitä niin asiakassuhteen yhteistyöstä kuin monitoimijaisesta (moniammatillisesta) yhteistyöstäkin. Yhteenvedoksi tyypitarinoista tarkastelen taulukon perusteella tyypitarinan yhteistyön luonnetta samalla vastaten tutkimuskysymykseen ”Miten lapsen edun mukainen yhteinen vanhemmuus huostaanotettujen ja sijaishuollossa kasvavien lasten osalta voisi toteutua?”

Taulukko 7. Tiivistetty yhteenvedo tyypitarinoista onnistuneen yhteistyön näkökulmasta (1=Suhteessa olo, 2=Sosiaalinen vaikuttaminen, 3=Peli, 4=Yhteistyö, 5=Yhteistoiminta)

Tyyppi-tarinat	Tarinan alku	Keskikohta	Loppu	Toimijat	Tavoite
1	Yhteistyö lapsen ja verkoston kanssa	Tieto lapsesta ja hänen mielipiteestä	Tyytyväisyys omaan suoritukseen	Työntekijät ja edunvalvojat	Lapsen kuuleminen
2	Kaikki yhteistyössä, sos.tt.n valmistelu	Kaikilla mahdollisuus osallistua	Vanhempien ja sijaisvanhempien tuen saanti	Kaikki sosiaalityöntekijän johdolla	Vanhemmuuden vahvistaminen
3	Erilaiset intressit ja toimintatavat	Ei epäillä eikä puhuta pahaa toisista	Sovitaan yhteiset kasvatusperiaatteet	Kaikki, erityisesti vanhemmat ja sijaisvanhemmat	Lapsen kasvatusta
4	Kannustetaan vanhempia yhteistyöhön	Yhteiset toimintatavat, tavoitteet, keskustelut	Luottamus tulevaan	Kaikki yhdessä, sosiaalityöntekijä johtaa	Yhteinen käsitys lapsen parhaasta, yhdessä toimiminen
5	Luottamus ja yhteinen tavoite	Lapsen parhaan tavoittelu, luottamus yhteistyöhön	Lapsen paras yhteistyön tuloksena	Kaikki yhdessä	Lapsen paras

Suhteessa olo-tyypitarinassa toiminta keskittyy lapsen kuulemiseen ja tuntemiseen, mikä on myös yhteisen toiminnan tavoite. Tämän kaltaista yhteistyötä tulee olla tilanteissa, jossa tarvitaan tietoa lapsesta ja hänen kokemusmaailmastaan, eikä lapsi itse voisi syystä tai toisesta olla sitä tuomassa. Tämän tarinatyyppin tarinoissa keskeisinä toimijoi-

na ovat sosiaalitoimen työntekijät ja edunvalvojat, joskin vanhemmat ja sijaisvanhemmatkin ovat tarinoissa mainittu, mutta heillä ei ole vastuuta tämän yhteisen toimen onnistumisesta. Tyypittarina edustaa kaiken kaikkiaan asiantuntijalähtöistä ja lapsikeskeistä ajattelua. Näissä tarinoissa yhteistyö on heikkoa, joskin kaikki toimijat lukuun ottamatta lasten vanhempia ovat siinä mukana.

Sosiaalisen vaikuttamisen tyypittarinoissa työskentelyn tavoitteena on vanhemmuuden vahvistaminen, mikä tarinoissa toteutuu sekä vanhempien että sijaisvanhempien tukemisena. Vanhempien omien ongelmien hoitaminen ja heidän tukemisensa hoitoon sekä vanhempien omien asiakassuunnitelmien laatiminen on tarinoissa keskeistä. Kaikki osallistuvat tähän yhteiseen toimintaan omalta alueeltaan käsin. Sosiaalityöntekijä johtavat yhteistä toimintaa ja vastaavat niin yhteistoiminnasta kuin päätöksenteostakin. Toiset toimijat odottavat häneltä ohjeistuksia ja pyyntöjä yhteistyön tarpeisiin. Sosiaalityöntekijällä on tarinoissa valtaa, jota hänen odotetaan käyttävän tasa-arvoisesti. Vanhemmat ovat tässä suhteessa asiakkaita ja muodostivat yksikön lapsen kanssa. Heidän välisen suhteensa vaaliminen on tarinoissa tärkeä tavoite. Laitosten ohjaajat näyttäytyvät näissä yhteistyötarinoissa työntekijöinä, joiden tehtävänä on opettaa vanhempana oloa. Tarinoissa on niin asiakas- kuin asiantuntijakeskeisiäkin tarinoita. Asiakkaana näissä tarinoissa näyttäytyvät usein lapsi ja vanhempi yhdessä. Vanhemmuus esiintyy näissä tarinoissa kunkin toimijan omana projektina, josta informoitiin sosiaalityöntekijää.

Peli-tyypittarina onnistuneena yhteistyönä liittyy tavoitteellisesti lapsen kasvatukseen. Keskeisinä toimijoina ovat näissä tarinoissa vanhemmat ja sijaisvanhemmat, jotka huonosti keskenään toimeen tulevinakin pystyvät toimimaan yhteistyössä. Heillä on yhteisesti sovitut kasvatuseriaatteet ja toimintatavat. Muut toimijat osallistuvat myös yhteisten sopimusten tekemiseen ja toimivat niiden mukaisesti. Näissä tarinoissa lapsi on toiminnan objekti. Tässä tyypittarinassa onnistuminen perustuu vanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyölle. He toteuttavat keskenään vanhemmuuden tehtävää.

Yhteistyö-tyypittarinan keskeinen tavoite työskentelylle on löytää yhteinen käsitys lapsen parhaasta. Tämän käsityksen rakentamiseen osallistuvat kaikki tasaveroisina toimijoina ja yhteistoimintaa johtaa sosiaalityöntekijä. Tarinoissa tiedostetaan vanhempien kohtaamat vaikeudet osallistua tasavertaisina ja heidän auttamisekseen työskennellään

yhdessä. Tarinat sisältävät paljon kuvausta keskusteluista ja vuorovaikutuksesta eri yhteyksissä. Nämä tarinat luovat luottavaisen kuvan tulevasta. Ongelmia ei pelätä, niitä ratkotaan yhdessä. Näissä tarinoissa lapsen edun takeena on kaikkien toimijoiden välinen yhteistyö.

Yhteistoiminta-tyyppitarinoiden tavoitteena on lapsen paras, jota kohden kaikki toimijat työskentelevät sitoutuneesti. Yhteistoiminta perustuu vahvaan keskinäiseen luottamukseen, joka taas perustuu toistensa tuntemukseen. Keskusteluja on käyty paljon ja käydään edelleen. Lapsi on osallisena toiminnassa. Näissä tyyppitarinoissa vanhemmuus on yhteisesti jaettua sekä yhteisvastuullista ja yhteistyö on toimivaa.

6 LAPSEN ETU KERTOMUKSISSA

6.1 Sosiaalityö

Sosiaalityö on tarinoissa eniten mainittuna lapsen edun yhteydessä niin lapsen edun mukaisena kuin lapsen etua vaarantavana. Tämä viittaa hyvän sosiaalityön suureen merkitykseen lapsen edun toteutumisessa. Toiseksi eniten lapsen etuun vaikuttavana tekijänä tarinoissa mainitaan vanhempien ja lapsen välinen suhde, joka mainitaan lapsen edun mukaisissa tarinoissa useammin kuin lapsen etua uhkaavissa tarinoissa. Huostassa olevan lapsen ja hänen vanhempansa välinen suhde on positiivinen lapsen edun suhteen. Vuorovaikutus ja kanssakäyminen-yläluokkaan kuuluvat tarinat esiintyvät lähes yhtä paljon lapsen edun mukaisissa kuin sille vaaraksi olevissa tarinoissa. Hyvä vuorovaikutus on takeena lapsen edulle. Tarinoissa esiintyvät lähes yhtä paljon yläluokat Työskentelevät ja Lapsen osallisuus.

Sosiaalityötä (taulukko 8) käsittelevän teeman alaluokissa on osioita, jotka ovat suoraan merkityksellisiä aikuisten väliseen yhteistoimintaan. Lapsen edun toteutuminen tai toteutumatta jääminen yhteistyössä on näissä tarinoissa sosiaalityön vastuuta. Neuvottelun onnistuminen on yhteyksissä sosiaalityöntekijän esityöskentelyyn ja neuvottelun valmisteluun. Asioiden valmistelun lisäksi hänen odotetaan valmistelevan myös toiset osallistujat. *Sosiaalityöntekijä on tehnyt alkukartoituksen oikein ja lapsi on ollut niin sanottu ”kotikuntainen” sekä valmistellut hyvin biologiset vanhemmat kuin myös sijaisvanhemmat.* SE43 Sosiaalityöhön liittyvät vahvasti ennakointi ja valmistelu. Asiakkaan

subjektiksi tekeminen on sosiaalityössä keskeistä. Sosiaalityöntekijä tarvitsee asiakasta yhteistyökumppanikseen, jotta he kumpikin voivat antaa ja saada uusia otteita esillä olevaan asiaan. Tällä yhteistoiminnalla tuotetaan niin uutta toimintaympäristöä kuin itseä, asiakas omaan elämäänsä nähden ja sosiaalityöntekijä ammatilliseen osaamiseen nähden. Niin ikään asiakkaan orientointi työskentelyyn on tärkeää, jotta hän on subjekti yhteistyössä. Hänen on hyvä tietää missä mennään ja mitä seuraavaksi tapahtuu. (Särkelä 2011, 63, 69.) Asiakassuhdeajattelu sopii hyvin vanhempien osalle, mutta ajatellaanko sosiaalityössä sijaisvanhempia asiakkaana. Pitävätkö sijaisvanhemmat suhdetaan sosiaalityöhön asiakassuhteen kaltaisena? Asiakastyön näkökulmasta sosiaalityöntekijät ovat sijaisvanhempien palveluiden ostajia. Toisaalta sijaisperheen ja sosiaalityöntekijän keskinäinen suhde ei avaudu asiakassuhteen avulla. Anna-Liisa Koisti-Auerin (2008, 98) tutkimuksessa sukulaissijoituksista hyvät yhteistyöedellytykset sukulaisperheiden ja sosiaalityöntekijöiden välillä perustuivat heidän suhteensa tasavertaisuuteen.

Sosiaalityöntekijän esityöskentelyn kuvaus liittyy tarinoissa myös asiasisältöihin ja erityisesti yhteisen näkemyksen valmisteluun. *Sosiaalityöntekijä ristiriitatilanteissa myöhemmin sijoituksen aikana pystyi katsomaan lapsen etua suhteessa kaikkiin osapuoliin eri näkökulmista ja sanottamaan tunteita myös muille. Sosiaalityöntekijä pyrki saamaan lapsen ”edusta” ja parhaasta eri osapuolten kertomuksien kautta holistisen näkemyksen.* AE27 Yhteinen käsitys lapsen parhaasta sosiaalityöntekijän kanssa on noussut vahvasti esille myös muissa sijaishuoltoa käsittelevissä tutkimuksissa (Koisti- Auer 2008, 96). Vaarallisissa kehyskertomuksissa nousee sama asia esiin sosiaalityöntekijöiden vaihtumisen yhteydessä, vahvistamaan asian tärkeyttä. *Sosiaalityöntekijä on jälleen vaihtunut. Hän on aika hyvin perillä perheen tilanteesta, mutta äitiä selvästi ärsyttää vaihtunut työntekijä. Palaverissa tulee esiin, että erilaisia sopimuksia joita olemme tehneet, eivät ole pitäneet[...] Sosiaalityöntekijä on epäpätevä sijainen ja paikka menee hakuun. Vaikuttaa siltä, että suljemme silmämme, toivomme parasta, pelkäämme pahinta.* HV24 Eivät tulleet kertaakaan, vaikka joka kerta 2-3 vko ennen pojan kotona käyntiä soitin ja sovimme kotikäynnin mutta sos.työntekijä perui ne joka kerta. Aikaa kului, tammikuussa 2006 sos.työntekijä vaihtui. Hänen edeltäjänsä ei ollut kirjannut yhteydenottojani josta uusi työntekijä veti johtopäätöksen etten ole tosissani purkuhakemuksen kanssa. VV11 Sosiaalityöntekijöiden määrään, kuormitukseen ja vaihtuvuuteen on kiinnitetty huomiota monissa eri tutkimuksissa ja yhteyksissä (Alhanen 2014; Lavikai-

nen & Ruuskanen 2013; Lavikainen & Juurakko 2014). Toivoa vain sopii, että poliittinen tahtotila asian ratkaisemiseksi löytyy.

Sosiaalityöntekijöiltä odotetaan myös tilanteen johtajuutta niin yhteistyöprosessin johtajana kuin valtaa käyttävänä päätöksentekijänäkin. Vaikka asiakasta ajatellaan yhteistyökumppanina, on sosiaalityöntekijän aina tiedostettava hänellä oleva valta. *Sos.työntekijä haluaa vaihtaa sijoituspaikkaa (perhettä). Hän on jo päättänyt asian mielessään eikä kuuntele ohjaajan (eikä perheen eikä sijaisperheen) mielipidettä eikä halua tukea heitä.* OV51 Hyvässä asiakassuhteessa voidaan asiakasta auttaa, mutta myös vahingoittaa. Merkittävässä asiakassuhteessa toimiminen vaatii aina korkeaa eettistä tasoa ja valta-aseman väärinkäytön välttämistä. (Särkelä 2011, 40.) Yhteistyöprosessin vastuullisena johtajana sosiaalityöntekijän rooli tulee myös tarinoissa esille. *Sosiaalityöntekijän on uskallettava ottaa vastuu ja oma roolinsa rohkeasti.* SE38 *Sosiaalitt. päättävänä viranomaisena on saanut kattavat yhteenvedot kaikilta yhteistyötahoilta[...]* Sos.tt. *kertoo lopuksi kuullut ja käsitellyt asiat ja tekee jatkopäätöksen niiden perusteella/ niihin viittaen. Jonkun asian vaatiessa päätöksissä jatkoselvennyksiä, ne kerätään ja otetaan huomioon.* ON62

Taulukko 8. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”sosiaalityö”

Erinomaiset kehyskertomukset n=28	Tarinat N= 54	Vaaralliset kehyskertomukset n=26
Alaluokka	Yläluokka	Alaluokka
Sosiaalityöntekijä on hyvin valmistellut työskentelyn ja osallistajat. Hän tarttuu selkeästi asioihin, vaikeisiin. Antaa tilaa ja tukee osapuolia. Näkee lapsen edun laajasti, luo holistisen näkemyksen. Hän kuuntelee lapsen tarinaa aikaa käyttäen ja perehtyen. Hän vastaa yhteistyön toimivuudesta ja pitää yhteyttä kaikkiin osapuoliin. Hänellä on selkeät toimintatavat. Hän ottaa vastuun ja on rohkea. (15) Tuetaan eri osapuolia sijaishuollon aikana ja sen jälkeen. (6) Onnistunut sijaishuoltopaikan valinta. (2)	Sosiaalityö (46)	Sosiaalityöntekijä on uusi, ulkopuolinen, manipuloitavissa tai välinpitämätön. Sosiaalityöntekijän asema epäselvä, hänellä ei ole mahdollisuutta sitoutua ja tutustua lapsen asioihin. Hän tekee omavaltaisia nopeita ja puolueellisia johtopäätöksiä. (12) Vaihtuvat sosiaalityöntekijät eivät kykene tai halua tukea sijaisvanhempia. (4) Sijoituspaikan valinta on epäonnistunut, se on vääränlainen tai väärässä paikassa. (6) Äitiä suositetaan kasvattajana. (1)

Tarinoissa nousevat esiin myös sosiaalityöntekijöiltä vaadittavat ihmissuhde- ja asiakastyön taidot, joita tarvitaan niin yhteistyön ristiriitatilanteissa kuin kohdatessa erilaisissa elämänvaiheissa ja todellisuuksissa eläviä ihmisiäkin. *Sosiaalityöntekijä antaa meille aikaa ja tilaa, on valmis kuuntelemaan tarinaamme. Ei tee nopeita johtopäätöksiä ja rutiinitoimia, vaan arvostaa yksilöllistä tarinaa. Vain kuuntelemalla sekä vanhempia että nuorta sekä kuuntelemalla, katselemalla perheen yhdessäolon ”hiljaisia viestejä” voi tarinaa ulkopuoleltakin seurannut tehdä viisaita päätöksiä sydämellä. Rehellisyys, avoimuus, uskallus näyttää myös ne rikkinäiset puolet ovat tärkeitä perheelle. Osoitus viisaasta ja ajattelevaisesta sekä humanista tavasta toimia on minulle muistooni jäänyt sosiaalityöntekijän lause.* VE13 Yksi keskeinen asiakassuhteen muodostumiselementti on asiakkaan kannustaminen osallistumaan sekä työskentelyyn että yhteistyöhön (Hietamäki 2015, 151). Antti Särkelä (2011, 31–42) kuvaa hyvän asiakassuhteen elementteinä hyväksymisen, luottamuksen, välittämisen, jämäkkyyden sekä auttajan ominaisuudet. Hyväksyminen yksinkertaisesti tarkoittaa asiakkaan hyväksymistä sellaisena

kuin hän on. Hänen tekojaan ei kuitenkaan tarvitse hyväksyä. Luottamus tarkoittaa työntekijän ja asiakkaan yhteistä pyrkimystä sellaiseen hyvään, johon kumpikin voi sitoutua. Välittäminen emotionaalisenä suhteena tarkoittaa sellaista suhdetta, jossa asiakas kokee, että työntekijä todella välittää siitä mitä hänelle tapahtuu. Jämäkkyys tarkoittaa työntekijän sellaista vaativuutta jonka asiakas kokee välittämisenä. Auttajan hyviksi ominaisuuksiksi on liitetty empatia, aitous, asiakkaan kunnioittaminen ja konkreettisuus. (Särkelä 2011, 31–42.) Kyky tai kykenemättömyys tuen antoon on yhteydessä asiakastyöntaitoihin. *Koska vanhempien, sos. työntekijöiden ja edunvalvojan ”polku” ”Ei ole kiva” kuten lapsi sanoo[...] Lapsi saa kuitenkin haluamansa kaverit, vapauden, vastuuttomuuden omista tekemisistä pääasiassa sosiaalityöntekijän siunauksella[...] Biologinen äiti/isä ovat voimattomia, koska lapsi on saanut sosiaalityöntekijöiden suosion puolelleen. Pelottelemalla oikeudenkäynneillä ja valittamalla eteenpäin. SV35*

6.2 Vuorovaikutus ja kanssakäyminen

Aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta ja kanssakäymisestä nousee esiin useita tasoja (taulukko 9). Käsitteitä vuorovaikutus, yhteistyö ja yhteydenpito käytetään tarinoissa synonyymeinä ja myös tiedottaminen sekä tiedonannot kuvataan keskeiseksi yhteistyöksi. Usein toistuneet adjektiivit, joita liitetään lapsen edun mukaiseen yhteistyöhön tarinoissa, ovat avoimuus, luottamus ja kunnioitus. *Yhteistyö on ollut avointa ja luottamuksellista. SE37 Yhteistyössä tärkeitä avoimuus, lapsen oman tausta kunnioittaminen, arvostamalla ja huomioimalla. AE30 Näiden ominaisuuksien puute yhteistyössä johtaa lapsen edun vaarantumiseen. Sijaisperheessä minusta huolehditaan, mutta ei ne välitä kun itken öisin. Miksi ette koskaan juttele yhdessä. Joskus olen kuullut, että haukutte toisianne, kun olette luulleet minun nukkuvan. Kaikki sanoo, että sosiaalityöntekijä päättää missä asun ja missä elän, mutta kuka se täti oikein on, ei hän ole minulta mitään kysynyt. OV55 Keskeiseksi kahdenväliseksi aikuissuhteeksi nousee tarinoissa vanhempien ja sijaisvanhempien välinen suhde. Lapsen edun kannalta olennaiseksi siinä suhteessa nousee vastavuoroinen, luottamuksellinen yhteistyö. Tytön sijoitusta arvioitaessa voidaan nyt yhdessä todeta, että yhteistyö, arvostus ja luottamus on ollut tärkeässä osassa siinä, että tilanne on nyt näin hyvä. Sijaisvanhemmat jatkavat tytön elämässä vielä tukiperheenä. Vanhemmat arvostavat sitä, että tyttö on saanut hyvää huolenpitoa. AE28 Vanhempien ja sijaisvanhempien suhteen epäonnistuminen merkitsee tarinoissa lapsen edun vaarantumista ja se tuhoaa lapsen suhteita eri osapuoliin. Sijaisvanhempien*

ja lasten syntymävanhempien kesken on tullut ristiriita lapsen asioiden hoitamisesta ja lapsen tulevaisuuden suunnitelmista. Syntymävanhempien odotukset ja toiveet eivät ole olleet realistisia ja näin ollen he eivät ole tyytyväisiä sijaisvanhempiin. Syntymävanhemmat ovat haukkuneet sijaisvanhempia lapsen kuullen ja lapsille joka siis vaikuttaa lapsen suhtautumiseen sijaisvanhempiin. SV45

Taulukko 9. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”vuorovaikutus ja kanssakäyminen”

Erinomaiset kehyskertomukset n=28 Alaluokka	Tarinat N= 54 Yläluokka	Vaaralliset kehyskertomukset n=26 Alaluokka
Vuorovaikutus ja yhteistyö ovat avointa, luottamuksellista, rakentavaa ja tavoitteellista. Eri osapuolia kuunnellaan ja ristiriitoja pystytään käsittelemään, aiemmista erimielisyyksistä huolimatta. Keskustelu on kunnioittavaa ja rehellistä, asioita ei kaunistella. (14) Vanhempien ja sijaisvanhempien/-kasvattajien yhteistyö on avointa, luottamuksellista ja toisiaan tukevaa. (5)	Vuorovaikutus ja kanssakäyminen (37)	Yhteistyö ja yhteydenpito ovat heikkoja toimijoiden välillä. Tärkeitä asioita ei oteta puheeksi, eikä luoteta toisiin toimijoihin. (9) Vanhempien ja sijaisvanhempien suhde huono, ollaan vihamielisiä. Riidellään lapsesta ja hänen asioidensa hoidosta. Mustamaalataan muita osapuolia lapsen kuullen. (9)

Yhteistyön sujuvuuden ja luottamuksellisuuden merkitystä korostetaan erityisesti vanhempien ja sijaisvanhempien tai sijaiskasvattajien välillä. Miia Pitkänen (2011, 88) nimesi tämän suhteen vanhempien kokemana rinnakkaisvanhemmuudeksi. Käsitteenä se korostaa vanhemman omaa roolia lapsen elämässä ammatillisista lähtökohdista mukana olevien aikuisten rinnalla. Asetelma antaa, Pitkäsen käsityksen mukaan, vanhemmille mahdollisuuden pitää emotionaalisesti ja yksityisistä lähtökohdista rakentuva lapsen ja vanhemman välinen suhde henkilökohtaisena. Sosiaalisen välimatkan säätelyn kannalta rinnakkaisvanhemmuus mahdollistaa vanhemmille säätelyn siinä määrin, ettei se välttämättä haittaa yhteistyötä. Sosiaalisen välimatkan säätely nousee vaikeuttamaan yhteistyötä, mikäli osapuolilla on erilaiset käsitykset ja toiveet sosiaalisesta välimatkasta yhteistyössä. (Aira 2013, 135.)

6.3 Toimintatavat

Lapsen etua tukevien toimintatapojen kannalta (taulukko 10) ovat keskeisiä selkeät sopimukset, dokumentit ja roolit. *Lisäksi meillä on keskenään erilaiset tehtävät ja roolit. EE8 Kaikista päätöksistä on saanut asiallisesti päätökset valituskelpoisina[...]* Asiakirjoissa olevat asiat pitävät paikkansa. Asiakirjoja ei ole kadonnut. Palaverissa on otettu huomioon, että toiselle vanhemmista ja lapselle on asioiden helpottamiseksi auttavaa saada nauhoittaa palaverit. Nauhoituksista kopiot viranomaispuolella myös. Valitusten tekemisessä on neuvottu. VE12 Kaikessa yhteistyössä on merkittävää se, että kaikille toimijoille löytyy oma merkityksellinen rooli. Vanhemmille oman roolin löytymisen merkitys suhteessa sijaishuollossa elävään lapseensa on noussut tutkimuksissakin esille (Vähämaa 2008, 84), mutta se on helppo ymmärtää myös vanhemmuuden arkisen toteutumisen ja vanhemman identiteetin kannalta. Asiakirjojen sekä sisällöllinen että muo- dollinen merkitys on ollut esillä ja keskustelun kohteena sosiaalityössä viimeisen kym- menen vuoden aikana. Aino Kääriäinen (2003) pureutui väitöskirjassaan sosiaalityön dokumentointiin ja lukemiseen kuvaten prosessien suuntia ja tiedonmuodostusta niissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta on julkaistu opas asiakastietojen käyttöön ja kirjaamiseen (Laaksonen ym. 2011), jotta sekaviksi todettuihin kirjaamiskäytänteisiin saataisiin yhtäläisyyttä ja lainmukaisuutta.

Taulukko 10. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”toimintatavat”

Erinomaiset kehyskertomuk- set n=28 Alaluokka	Tarinat N= 54 Yläluokka	Vaaralliset kehyskertomukset n=26 Alaluokka
Toimintatavat yhteisiä ja kaikkien tiedossa. Tiivis yhteistyö. Sovitut säännöt, kotisäännöt. (11) Dokumentit selkeitä ja lapsen tarpeet ilmaisevia. Salassapi- tosäädöksiä noudatetaan ja tar- kastukset ovat säännöllisiä. (3) Toimijoiden roolit selkeinä. (5)	Toimintatavat (34)	Tietoa jaetaan tai ollaan jaka- matta. (3) Palaverit valmisteltu huolimat- tomasti ja liian harvoin. (4) Aikaa kuluu paljon ja asioiden merkitykset muuttuvat. Hidas prosessi aiheuttaa uusia ongel- mia. (6) Ulkopuolisen rooli auktoriteetti- na. Oma rooli tunnistetaan. (2)

Edellä mainittujen elementtien epäselvyyksien lisäksi vaaraksi lapsen edulle nousee tarinoista hidas prosessi. Aika, erilaisin vertauskuvoin, oli tarinoissa kaiken kaikkiaan

mielenkiintoinen ulottuvuus. *Minulle luvattiin että kyse on tilapäisestä asiasta. No, ei-hän se sitä ollut. Meni sen kaksi vuotta. VE16 Toimivaa yhteistyötä voivat haitata muun muassa liian vähäiset resurssit esim. sosiaalityössä sekä siitä johtuva kiire. Kiireettömyys on iso osa toimivaa kasvatusta. HE23 Ajan kuluminen prosessissa on välillä negatiivinen asia ja toisinaan toivottu kiireettömyys. Varsinkin päätöksenteossa nopeat päätökset näyttäytyvät uhkaavilta. (Sosiaalityöntekijä) Ei tee nopeita johtopäätöksiä ja rutiinitoimia. VE13 Teemu on 10-vuotias poika, joka on otettu äidin suureksi hämmästykseksi huostaan selvittämättä tarkemmin kodin olosuhteita. AV3*

6.4 Tavoite

Lapsen edun mukaiseksi tavoitteeksi (taulukko 11) nousee lapsen luottamus aikuisten yhteistyökykyyn. *Vanhemmat ja sijaisvanhemmat ovat pystyneet tekemään hyvää yhteistyötä, jolloin lapselle on syntynyt luottamus siihen, että aikuiset pystyvät/haluavat hoitaa hänen asioitaan. OE50 Hyvän tavoitteen puolesta ollaan valmiita panostamaan niin työtä kuin aikaakin. Lapsen edulle vaaraksi olevissa tarinoissa perheen jälleen yhdistäminen on tavoitteena. Vanhemmat vihdoinkin sitoutuneet oma-aloitteisesti hoitoon ja päässeet alkoholista ja aineista eroon, saaneet töitä ja elämänsä kuntoon kaikin puolin (näyttöä on ollut usealta vuodelta). Hakevat huostaanoton purkua. Sijaisperhe vastustaa koska pelkää menettävänsä lapsen. Sosiaalityöntekijän olisi pakko purkaa huostaanotto, koska perusteita huostassa pidolle ei ole enää. Lapsen etu olisi saada jäädä sijaisperheeseen. ON58 Lainsäädännössä oleva ristiriita, jota käsittelin kappaleessa 2.1, lapsen edun ja perheen jälleen yhdistämisen välillä nousee tässä esiin.*

Taulukko 11. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”tavoite”

Erinomaiset kehyskertomukset n=28 Alaluokka	Tarinat N= 54 Yläluokka	Vaaralliset kehyskertomukset n=26 Alaluokka
Lapsi voi luottaa, että aikuiset hoitavat hänen asioitaan yhdessä. (6) Aito kiinnostus lapsen asioista. (1) Onnistumisen kokemukset, panostuksiin katsomatta. (4)	Tavoite (17)	Perheen yhdistäminen tavoitteena. Lapsen etua ei aja kaikki aikuiset. (6)

6.5 Aikuisten osallisuus

Aikuisten osallisuus (taulukko 12) nousee lasten edun mukaisissa tarinoissa esille kaikkien yhteistyössä olevien osapuolten osallisuutena, mutta erityisesti vanhempien osallisuutta ja kokemusta siitä korostetaan. *Vanhempia ja lasta on kohdeltu kunnioittavasti, ystävällisesti ja heitä on kuunneltu. Jokaisen mielipiteitä ja ehdotuksia on oikeasti otettu käsittelyyn.* VE12 Lapsen edun mukaisissa aikuisten osallisuutta käsittelevissä tarinoissa, lapsen etu vaarantuu, jos vanhemmat jätetään yhteistyön ulkopuolelle. *Lapsi ei ollut tavannut biologista äitiään kahteen vuoteen. Tämä päätös oli tullut sos.toimistosta keskeneräisen rikosprosessin vuoksi. Rikos todettiin perättömäksi ja hoitava lääkäri ilmoitti, että lapsi ja biologinen äiti voisivat tavata kun lapsi täyttää 18 vuotta.* EE7 Lapsen edun vastaisissa tarinoissa vanhemmat olivat vastustajia, väärin toimijoita sekä ulkopuolisiksi jätettyjä.

Taulukko 12. Kehyskertomusvariaatioiden vertailu yläluokassa ”aikuisten osallisuus”

Erinomaiset n=28	N= 54	Vaaralliset n=26
Alaluokka	Yläluokka	Alaluokka
Vanhemmat ovat yhteistyökumppaneina, arvostettuina ja huomioituina. (10) Yhteisessä työskentelyssä on kaikkien näkemykset tiedossa ja käytössä. (5) Kokemus kuulluksi tulemisesta ja mukaan ottamisesta. (2)	Aikuisten osallisuus (29)	Vanhemmat ulkopuolisia ja voimattomia (4) Vanhemmat ovat vastustajina ja väärin toimijoina. (8)

Kokemus osallisuudesta ja hyväksytyksi tulemisesta sisältää tarinoissa myös emotionaalisen latauksen. *Tämä usko ja luottamus meihin vanhempiin ja perheyhteyden parantavaan voimaan voimaannutti koko perhettä. Myös nuorta. Laitos johon tyttäreemme sijoitettiin tuki vanhemmuutta samalla linjalla. Antoivat konkreettista palautetta miten paljon rauhoittavaa ja ilahduttavaa vaikutusta oli kotilomilla lapseen. Tukivat, kannustivat*

ja kehottivat lasta olemaan paljon yhteydessä kotiin. Se oli mahdollista kun asuimme samalla paikkakunnalla. VE13

6.6 Yhteenveto

Teemoittelusta olen koonnut yhteenvedon (taulukko 13). Jäsensin yhteenvedon kappaleessa 2.4 esittelemäni systeemisen yhteisen vanhemmuuden kanssa. Teemoissa esille nousseet merkitykselliset lapsen etua palvelevat yhteistyöhön liittyvät asiat eivät taipuneet yksiselitteisesti systeemisen yhteisen vanhemmuuden osiin. Siksi tein niistä oman lohkon, jonka nimesin ”muuta tärkeää”-nimikkeellä. Tätä taulukkoa tutkailemalla haen seuraavaksi vastausta tutkimuskysymykseen ”Miten yhteistyötä ajatellaan tehtävän lapsen edun mukaisesti?”

Taulukko 13. Yhteistyönteemat jäsenytyneenä systeemisen vanhemmuuden osiin

Teemat	Systeeminen yhteinen vanhemmuus				Muuta tärkeää
	Syntymävanhemmuus	Puhuttu ja eletty vanhemmuus	Vanhemmuus yhteiskunnan yksikkönä	Lapsen kokema vanhemmuus	
Sosiaalityö	Kumppanuus vanhempien kanssa	Valmistelee osallistujat	Sosiaalityöntekijä yhteistyöprosessin vastuullisena johtajana ja vallankäyttäjänä		lmissuhde- ja asiakastyöntaidot
Vuorovaikutus ja kanssakäyminen	Syntyperän kunnioitus Vanhempien ja sijaisvanhempien suhde				Luottamus Avoimuus Kunnioitus
Toimintatavat	Sopimukset	Sopimukset	Dokumentit Roolit		Ajan syklit tiedostettuina
Tavoite				Luottamus aikuisten yhteistyökykyyn	Onnistumisen kokemukset
Aikuisten osallisuus	Vanhempien osallisuus Kokemus osallisuudesta	Osallisuuden kokemus	Kaikkien osallisuus		Kokemus osallisuudesta

Luonnon ja fysiologian osajärjestelmän tulosta on systeemisen vanhemmuuden kentällä syntymävanhemmuus. Tämä nousee tarinoissa monella muotoa esille lapsen edun kanalta. Yhteistyökumppanuutta syntymävanhempien kanssa korostetaan erityisesti sosiaalityöntekijän kanssa. Suomalainen lastensuojelu edustaa hyvinvointipainotteista las-

tensuojelua, missä lastensuojelu rakentuu sosiaalityöntekijöiden ammatillisen työskente-
lyn varaan (Heino 2009, 210). Tämä sosiaalityöntekijäkeskeisyys näkyy vahvasti tutki-
muksen tarinoissa. Yhteistyökumppanuus on kuvattu asiakastyön yhteistyökumppanuu-
tena varsinkin sosiaalisen vaikuttamisen tyyppitarinoissa, joissa valta ja vastuu yhteis-
työn tuloksellisuudesta lasketaan sosiaalityön varaan. Näissä asiakasyhteistyön kuvauk-
sissa lapsen edun kannalta keskeiseksi nousee lapsi-vanhempi-suhteen tukeminen ja
ylläpito, mikä viittaa Fox Hardingin (1997) esittämään kolmanteen biologisten vanhem-
pien oikeuksia korostavaan lastensuojelumalliin. Toisaalta näkemyksiä, jotka nojasivat
valtiopaternalistiseen malliin, jossa heikko/vaurioittava vanhemmuus korvataan laaduk-
kaalla sijaishuollolla, on nähtävissä tarinoissa.

Lorraine Fox Harding (1997, 162–163) on tiivistänyt angloamerikkalaista lastensuoje-
lunäkemyksiä neljään malliin. Ensimmäisessä perheiden yksityisyyttä korostavassa pa-
ternalistisessa lastensuojelumallissa (*laissez-faire*) valtion puuttumisella perheeseen on
korkea kynnys. Toinen malli on valtiopaternalistinen, jossa korostuu valtion rooli lapsen
ja vanhempien suhteen ja oikeuksien määrittäjänä. Valtion roolina on suojella lasta
puutteelliselta vanhemmuudelta sekä vanhemmilta ja korvata se laadukkaalla sijaishuol-
lolla. Kolmannessa mallissa korostetaan biologisten vanhempien oikeuksia, toiveita ja
odotuksia suhteessa valtioon. Yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden ja köyhyy-
den nähdään mallissa aiheuttavan perheiden ja vanhempien ongelmat. Erilaisilla palve-
luilla ja tuilla perheitä ja vanhemmuutta pyritään tukemaan. Neljäs malli korostaa lapsen
oikeuksia ja vapauksia ja siinä lapsi nähdään autonomisena yksilönä.

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden tarinoissa ja tarinoissa, joissa kuvattiin laitoksien
ja pienryhmäkodin työskentelyä, näkyy vanhemmuustyöhön orientoitumista vain pien-
ryhmäkodista kertovissa tarinoissa. Ohjaajien työnkuvaksi rakentuu näissä yhteistyöku-
vauksissa lähinnä vanhemmuuden opettajan rooli eikä vanhemmuuden tehtäviä jakavan
sijaishuollon työntekijän toimenkuvaus. Ohjaajat painottavat kertomuksissaan erityisesti
vanhempien ja sijaisperheiden välisen yhteistyön merkitystä. Mukana olevat laitokset
olivat perhetukikeskus tyyppisiä pääasiassa lyhyihin sijoituksiin erikoistuneita yksikkö-
jä, joiden toiminta näyttää näissä yhteistyötarinoissa vahvasti perustuvan valtiopaterna-
listiseen ajatteluun.

Vanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyön merkitys nousee vahvasti esiin erityisesti Sosiaalinen vaikuttaminen- ja Peli-tyyppitarinoissa, mutta myös muissa tarinoissa tuon suhteen sujuvuuden merkitys on esillä. Perhesijoituksen ensisijaisuus astui voimaan lastensuojelussa vuoden 2012 alussa (LsL 2007, 50§). Se voi olla osavaikuttaja asian yleisyyteen tarinoissa. Toisaalta kirjoittajat ovat voineet sattumoisin valikoitua niin, että ovat enemmän tekemisissä perhesijoitusten kun laitossijoitusten kanssa, vaikka puolet sijoitetuista lapsista vuoden 2012 tilastojen mukaan (Kuoppala & Säkkinen 2013, 5) elivät Suomessa laitoksissa.

Syntymävanhempien kokema osallisuus näyttäytyy tarinoissa lapsen edun mukaista yhteistyötä vahvasti tukevana tekijänä. Se näyttää olevan tie vahvaan luottamukseen, mikä on Yhteistyö-tyyppitarinoissa lopputuloksena ja edellytys onnistumiselle Yhteistoiminta-tyyppitarinoissa. Vanhempien kokemus osallisuudesta tuo tarinoihin myös kannattelevan emotionaalisen latauksen. Tunteet ovat kokemuksia, jotka ilmentävät ihmisen tajunnallista suhdetta aiheeseen välittömästi. Suurin osa tunteista on kehotunteita, jotka saavat aiheen omasta kehosta. Ilman kehollista elämäntilannetta ja tajunnallista suhdetta siihen ihminen olisi ymmärrykseltään köyhempi. (Perttula 2008,124.)

Kielellinen ja sosiaalinen osajärjestelmä tuottaa puhutun ja eletyn vanhemmuuden. Mitä ja miten kukin on vanhemmuuden kokenut ja todentanut? Kuinka vanhemmuudesta puhutaan ja sitä eletään yhdessä ja erikseen? Tämän osajärjestelmän merkityksellisyyden kokemukseen liittyy koko tutkimukseni. Sosiaalinen vuorovaikutussuhde on keskeinen edellytys tämän osajärjestelmän tuotokselle, jonka systeemisessä vanhemmuudessa sijoitetuilla lapsilla voitaisiin ajatella olevan yhteinen vanhemmuus. Yhteys toiseen ihmiseen ilmenee sekä konkreettisina seikkoina, kuten ilmeet, eleet ja pukeutuminen että abstraktina kielellisenä vuorovaikutuksena. Sosiaalisen osajärjestelmän välineenä kieli on opittua, osa yhteisöllistä ja opittua osajärjestelmää. (Niemelä 2014, 84.) Tämänkaltaisen ajattelu nostaa yhteistyön merkityksen vanhemman tehtäviä hoidettaessa erityisen merkitykselliseksi. Toimijoiden täytyy löytää ensin yhteinen kieli vuorovaikutuksen välineeksi, ettei kukaan toimijoista jää tahtomattaan ulkopuoliseksi muukalaiseksi.

Sosiaalityön tehtävänä tällä sektorilla ilmenee tarinoissa osapuolten valmistelu yhteistyöhön ja neuvottelutilanteeseen. Keskinäisen ja kulttuurisen ymmärryksen löytymisek-

si on sosiaalityöntekijän suorittama valmistelu tulevan ennakkoinnin lisäksi tärkeää, varsinkin vanhempien kannustamiseksi yhteistyöhön. Yhteisen vanhemmuuden toteutumisen kannalta on niin ikään vanhempien ja sijaisvanhempien keskeinen vuorovaikutus olennaista. Lisäksi kaikkien kokemus osallisuudesta nousee tarinoissa esille. Nämä tekijät näkyvät erityisesti Yhteistyö-tyyppitarinoissa.

Vanhemmuus yhteiskunnallisena yksikkönä esiintyy systeemisessä vanhemmuuskäsityksessä jaettuna vanhemmuutena. Yhteiskunnan toimesta sijoitetun lapsen vanhemmuuden tehtävät on jaettu eri toimijoiden kesken. Sosiaalityöntekijälle on tarinoissa osoitettu vahva asema tämän tehtävän johtamisessa. Roolien selkiyttäminen jaettujen tehtävien mukaan nousee esille tärkeänä yhteistyön varmistajana. Lisäksi dokumentoinnin merkitys korostui. Nämä yhteiskunnalliseen vanhemmuuteen liittyvät yhteistyötekijät esiintyivät yhteisen vanhemmuuden tapaan Yhteistyö-tyyppitarinoissa.

Lapsen kokema vanhemmuus systeemisestä vanhemmuuden osana nousi vahvasti esiin Yhteistoiminta-tyyppitarinoiden tuloksena, jossa lapsen paras oli tavoiteltavaa. Näiden tarinoiden perusteella yhteistyö näyttäytyy suunnitelmallisena tapana vaikuttaa lapsen kokemaan vanhemmuuteen. Ilman tätä vaikuttamiskanavaa tutkimuskohteena olleiden tarinoiden perusteella lapsen kokema vanhemmuus jäisi sattumanvaraisuudeksi. Lapsen kokemukseen on vaikuttamassa monia osajärjestelmiä, joista saadaan käsitys vain tarkastelemalla kokonaisuutta kaikkine osajärjestelmineen. Yhteistoiminta lapsen vanhemmuuden tehtäviä toteutettaessa nousee tarinoissa mahdollisuudeksi lapsen positiiviseen vanhemmuuskokemukseen.

7 ARVIOINTIRYHMÄT

Arviointiryhmissä käytyjen keskustelujen jäsenyyskategoria-analyysillä haen vastausta tarkentavaan tutkimuskysymykseen ”Miten rakentuu yhteistä vanhemmuutta hoitavien aikuisten ryhmä?” Keskustelut jäsentyivät kolmeen osioon esitellyn tarinaaineistoanalyysin perusteella. Kolme keskustelua herättänyttä kohtaa olivat kertojan ääni, yhteistyön tyyppitarinat sekä lapsen etu tarinoissa. Aluksi kuvailen ryhmäkeskusteluja yleisesti, nostaen esille erityisesti lapsen aseman kuvauksen suhteessa aikuisten yhteistyöhön. Sen jälkeen siirryn kirjoittajaryhmien kategoriisiin esittelyihin. Esittelyjärjestys on sama kuin eläytymismenetelmämatriisissa käyttämäni järjestys, alkaen van-

hemmasta ja päätyen edunvalvojaan. Jäsenyysskategoriaesittelyissä kuvaan ensin kirjoittajaryhmän saamat kategoriat ja niiden kategoriasidonnaiset toiminnot suhteessa yhteiseen vanhemmuuteen. Seuraavaksi kuvaan keskustelussa nousseet kategoriakokoelmat sekä jäsenkategorisointivälineet. Kunkin kirjoittajaryhmien jäsenkategoriakuvauksen lopussa on taulukko, jossa olen tiivistetysti esittänyt edellä mainitut jäsenkategoriaosat.

Tarinoiden kirjoittajien äänillä ei ole juuri merkitystä tutkimuskysymyksen kannalta, mutta kirjoittajan ääntä kuvaavan taulukon tarkoitus oli nostaa keskusteluun arviointiryhmissä eri kirjoittajaryhmät ja antaa mahdollisuus arviointiryhmille käydä keskustelua eri rooleista. Ilman arviointiryhmiä olisin itse tutkijana tulkinnut passiivissa kirjoittamisen johtuvan salassapitosäädöksistä. Arviointikeskustelu osoitti jo tässä tarpeellisuutensa ja tiedon konstruointi todentui, sillä arviointiryhmien tulkinta oli omastani poikkeava. Passiivissa kirjoittamisella nähtiin olevan yhteys tehtävissä vallalla olevaan kirjoitustapaan sekä kirjoittajan asemaan sijaishuollon suhteen.

AC1: Minä mietin sitä että ei kai sosiaalityöntekijöillä tai sijaisvanhemmilla tai sijaiskasvattajilla ole sen kummempaa, kun ne ovat tottuneet kirjoittamaan raportteja, siit toiminnasta ja ne kai on aika usein kirjoitettu sillee niiku passiivimuodossa...

Tuija: Voisko olla salassapito? [Ei vastausta.]

T4: Mie en muista mitä olen kirjoittanut.

Tuija: Eihän siitä omasta tarvitse muistaakaan.

T9: Mie muistan, miulla oli sellainen ristiriitatilanne vaaraks lapselle ja olin siinä vaiheessa sijaishuollon ulkopuolella. Niin aloin miettiä laajemmin, että missä tilanteissa tulisi sellaisia tilanteita. Tulee ristiriitatilanne, mistä lähetään selvittämään ja miten lähetään selvittämään. Noin se lähti mulla, että menin passiivin puolelle, lähdin lokeroimaan sellaisia tilanteita. Mulle tuli ensimmäisenä se mieleen ja mulle tuli niikuin tällainen ajatus.

T7: Minulle tuli niinku ihan selkeesti sit taas. Se on ihan niin kuin sosiaalityöntekijä joutuu viemään eteenpäin sitä prosessia ja samalla on kolmekymmentä projektia. Siihen tulee sellainen passiivisuus, sie teet työtäs ja sie otat siihen huomioon lainsäädännön, edunvalvonnan, sijaisvanhemmat ja biologiset vanhemmat ja hoitopaikat ja muut. Ja vedät naruja yhteen niin, että siinä on enemmän tänkaltainen ote. Kuin ehkä sijaisvanhemmalla on vähän, voi olla vähän erilaisessa roolissa kuin edunvalvoja.

Lapsen kannalta yhteistyön tärkeys nousee esille lapsen parhaan mahdollistajana. Yhteistyö kuvataan myös mahdollisuudeksi ymmärtää lapsen tilaa ja kuulumisia.

T8: Tää niin kuin kuvaa sitä miten hirveän tärkeää on se yhteistyö kaikkien tahojen kanssa, jotta tää lapsen paras toteutuis. Ei se muuten. Se jää hirveen hataraks tai sellaiseksi, että yritetään paikkaa. Se on niin kuin kokoajan se yhteistyö kaikkien osapuolten kanssa toimiva, sitte se näyttäytyy siin neuvottelussakin et oikeesti tiedetään, mitä lapselle kuuluu. Ja sitten tiedetään mihin asioihin pitäis jatkossa kiinnittää huomiota, korjata ja auttaa. Niin se matka täältä ykkösestä vitoseen ei ole niin pitkä, jos miettii, että se laps ois aina ensimmäisen mielessä ja ajatuksissa ja paneuduttais ja jokainen omal kohtaa miettis sitä kohtaamista.

T6: Tavallaan sen yhteistyön ja luottamuksen elementit olis näkyvissä kaiken aikaa.

Ristiriitojen ja erimielisyyksien uhriksi tunnistetaan lapsi. Ristiriitojen ja erimielisyyksien seurauksena yhteistyötä kerrotaan tulevan haastamaan asianajajat lainsäädännöllisin tulkinnoin. Riitaisessa yhteistoiminnassa nähtiin analogiaa huoltoriitoihin.

T7: Kun tuossa sanoitte että huoltoriitaelementit niin kyllähän näissä on aivan samalla lailla. Kaikki rakastaa koko sydäimestään ja lapsi on siinä välissä.

Tuija: Ymmärränkö oikein teitä, että siinä ei sitten lapsen etu toteudu kauheen hyvin, jos se menee riitelyks?

T6: Kyl se vaikee sitten on turvata.

T8: Voi joutua sillai ristivetoon sitten lapsi, se on huono.

Arviointitapaamisessa tyyppitarinoiden koonnista keskustellaan kokonaisuutena. Viiden tyyppitarinan taulukko nähdään prosessina, jossa kohti lapsen parasta työskennellään yhteistyötä kehittäen vaiheittain.

T7: Tämä on mielenkiintoista kun katsoo alkua keskikohtaa tai loppua tarinoista ykkösestä (tyyppitarinat) vitoseen niin kaikki kulkevat kohti yhteistä lapsen parasta, kohti yhteistä työtä ja kohti lapsen parasta. Kaikki menee näin, katot sie miten tahansa niin tulema on yhteistoimintaan ja lapsen parhaaseen.

Tuija: Tarkoitatko jotenkii, että yhteistyöllä on merkitystä?

T7: Joo tarkotan. Ku lähetään alusta ja suunnitellaan että miten tästä niin kuin tehdään, miten kuullaan. Ja sitten lähdetään tukemaan vanhempia ja sijaisvanhempia ja siitä sitten yhteisiä sääntöjä, sitten haetaan luottamusta ja sitten ollaankin jo. Jos vaikka mietitään ryhmäytymistäkin, niin samantyyllisellä periaatteella mennään eteenpäin.

Tuija: Mönkkösellähän on tässä sellaiset hierarkiset...[lause jää kesken]

T7: Just hierarkiset niin samallalailahan nää menee, et otetaa yks palikka kerrallaan niin silloin sen vetovastuussa olevan pitää tietää mitä kohden tavoitellaan. Tulee jossakin vaiheessa se, että kun sovitaan yhteisistä kasvatuseriaatteista, niin tiedetään mitä kohden mennään.

Toisaalta tyyppitarinoita pidetään erillisinä omina tapoina työskennellä yhdessä.

AC1: No minusta ne kaikki ryhmät kuulostaa sillee hyvältä, että niitten kautta voidaan tehdä hyvää ja lapsen etua tavoittelevaa yhteistyötä. En nää niit sillee erillisina toimivina tai toimimattomampina vaan et-tä...lause jää kesken.

Eri tyyppitarinoita pidetään myös toisiinsa sekoittuvina toimintatapoina.

AC2: Miust ainekii tuntuu et siin ei oo mitää sellast selkeää yhtä mitä noudattais tai seurais, vaan ne sekottuu sillee keskenää et saavutetaan se mitä ainekii mejän työssä tavotellaan.

7.1 Vanhemman kategoriat ja yhteistyö

Vanhemman näkökulmasta keskustelussa nousee esille mahdollisuus yhteisen vanhemmuuden toteuttamiseen. Usko yhteisiin tavoitteisiin on kuultu, mutta epäusko yhteiseen toimintaan tulee puheessa näkyväksi. Sijoitetun lapsen vanhempi -kategorian vahvistamiseksi viittaa vanhempi tekemäänsä yhteistyöhön koulutus- ja kehittämistehtävissä. Kokemus yhteistyön ulkopuolelle jäännistä nousee esille sijoitetun lapsen äidin kategoriasidonnaisena toimintana. Hän palaa aiheeseen useassa puheenvuorossaan.

AC1: Minua kiinnostaa se [miten eri kirjoittajaryhmät olivat kirjoittaneet?] lähinnä siit näkökulmasta, että kun on ollu tekemisissä, siis sen lisäksi et oon sijoitetuna olleen lapsen äiti, oon myös tota ollu erinäisissä kehittämis- ja koulutusjutuissa aiheeseen liittyen mukana. Ja kun mun kokemus jotenkii on se, et sielt jotekii nousee kaikilta osapuolilta samat asiat tärkeinä esiin, niiko sillonku puhutaan siitä, että miten asiat pitäis olla, että ne sujuu hyvin, mutta käytännössä sitä ei kuitenkaan nähdä jotenkii. Kootaan eripuolilla olemista vaikka ne tavoitteet olis ihan samat. Nii miust ois kiinnostava tietää kuin samat asiat tässä nousi eri kirjoittajaryhmiltä? [...]

AC1: Mä en oikeesti edes muista mihin noist ryhmist mä oon kirjoittanu. Must se ois se kiinnostavaa siitäkin näkökulmista niin se helpottaisi yhteistyötä jatkossa. [...]

AC1: Must se ois niiku kiinnostavaa siitäki näkökulmasta, mul on toki omat toiveetkin, mitä sielt tulis esiin. Jos sä ne selvität, jos siellä näkyis se, että siellä nousee esiin kaikilla osapuolilla ne samat asiat. Niin se helpotais sitä ikään kuin yhteistyötä jatkossa ja sen miettimistä miten se saadaan toimimaan.

Vanhempien yhteistyöstä ulkopuolelle jääminen tulee esille myös muiden toimijoiden puheenvuoroissa. Vanhemmat kuvataan eri mieltä olevina ja perusteluja vaativina ristiriitatilanteissa. Sijaisvanhempien vaatimus ei nouse yhtä merkittävänä esille.

T4: Mie kyllä nään et siinä kohteena on se laps. Sit joutuu miettimään, jos siel on niiku ristiriitatilanne ja vanhemmat vaatii jotain ja sijaisvanhemmat jotain. Vanhemmat vaatii, ni sitä joutuu niku kokoajan miettimään, miten tää homma ja kuinka tätä selvitellään. Ja onko tässä yhtä totuutta? Ja monella keinolla voidaan päästä siihen samaankin, en tiedä ehkä tämä menee jo ulkopuolelle tän. Ne on niin monimuotoisia ne tilanteet kuitenkin.

Vanhemman kategoriana esiintyy myös huoltaja, joka ei ole läsnä yhteistyössä. Mahdottomasta tilanteesta puhuttaessa toimijaksi personoituu huoltaja. Huoltaja on juridinen termi, joihin ei sidota tunnetta vaan enemmänkin virallista toimintaa.

Tuija: Näissä tarinoissa oli myös niitä, joissa ei oollut mahdollista se yhteistyö, syystä tai toisesta. Ne oli mahdottomia.

T6 & T8: Kyllä niin.

T8: Kun siinä tehtävässä annettiin tehtäväksi miettiä se mahdottominkin vaihtoehto niin tietysti siinä tuli niitä.

T7: Jos nyt katsoo tuota kolmostyyppin tarinaa, niin siinä on tavoitteena lapsen kasvatusta. Niin kun sopii yhteiset kasvatuseriaatteet, niin se siinä toteutuu vaikka sitten jää muut asiat ulkopuolelle, jos ei ole muuta mahdollista käsitellä. On vaikka hävinny huoltajia tai ne ei tuu paikalla niin se yksi asia siinä sitten käsitellään.

Huoltaja-kategoria nousee esille myös esteenä muiden yhteisen vanhemmuuskokemuksen toteutumiselle. Laitoksen työntekijä kuvaa oman työtehtävänsä kuulumattomuutta vanhemmuuden hoitoon perustellen sitä huoltajan roolilla. Laitoksessa on paljon avo-
huollon sijoituksia.

AC2: Hoidetaan sit arjesta huolehtimista, mutku meil on niiku, jos ajatellaan vaikka kokeita koulusta. Et myö ei voida niitä allekirjoittaa, vaan se on huoltaja, joka allekirjoittaa ne, ku ne ei oo huostaan otettuja ne nuoret.

Vanhemman kategoriakokoelmana nousee esille erityisesti yhdistyminen sijaisvanhempien kanssa. Vanhemmat itse näkevät toimintajoukon laajempänä, mutta varsinkin sosiaalityöntekijöiden puheessa nousevat vanhemmat ja sijaisvanhemmat yhtenä ryhmänä esille. Vanhemman kategoriana nousee esille myös biologinen vanhempi samassa yhteydessä kun heidän ja sijaisvanhempien yhteyttä vanhemmuuden hoitoon tuodaan esille.

T7: Ja sitten lähdetään tukemaan vanhempia ja sijaisvanhempia. Ja siitä sitten yhteisiä sääntöjä, sitten haetaan luottamusta ja sitten ollaankin jo. Jos vaikka mietitään ryhmäytymistäkin, niin samantyyllisellä periaatteella mennään eteenpäin. [...]

T5: Kyllähän näistä tuo sosiaalityöntekijän rooli nousee ihan selkeesti, että tota päätoimijoina. Jos puhutaan jaetusta vanhemmuudesta, niin aika usein sanotaan, että jaettu vanhemmuus niin puhutaan sijaisvanhemman ja biologisen vanhemman jakamasta vanhemmuudesta. [...]

Vanhempien kategoriakokoelmana nousee keskustelussa esille myös perhe. Perheen jäsenyysskategorisointiväline on ristiriitainen suhteessa yhteiseen vanhemmuuden hoitoon. Se nostaa esille niin tunteet kuin juridiset kysymyksetkin.

T8: Se on yks vaikeimpia tilanteita ratkoa silloin, kun siinä ikään kuin se luottamus, sitä kun siinä lähtee ratkomaan, kun se laps on. Senhän näkee et se laps on rakas sijaisvanhemmille, kun se on ollut siellä, ja omille vanhemmille. Kun tavoitteeks on asetettu perheen yhdistäminen, niin joskus

siin näkee ihan huoltoriidan merkkejä sit. Se menee ikään kuin jo sille tasolle kun se laps on kaikille niin rakas ja tää on, minä ainenkin koen, et tilanteena se on yks vaikeimpia. [...]

Osallinen- ja Tarinoiden kirjoittaja -kategoriat esiintyvät puhuttaessa vanhemmista. Kategoriakokoelmiksi nousevat osalliset ja kirjoittajat, joihin kaikki mukana olleet ovat osallisia. Tämä osallisuus ja tarina-analyysin myötä näyttäytynyt yhteinen nostaa keskusteluun myös tutkimuksessa käytettyyn menetelmään kohdistuneet epäilyt.

AC1: Siis tosta osallisuuden kokemuksesta. Miust on hyvä et tuol lukee osallisuuden kokemus ja kokemus osallisuudesta erikseen koska nehän ovat aika eri asia. Koska mä luulen, et jos on kokemus osallisuudesta onpa mikä osapuoli tahansa niiku et voi olla vaikuttamassa siihen lapsen asiaan nii sitä ei tarvitse kyseenalaistaa kokoajan ja saa sanoa miten kokee sen. [...]

AC1: Mä sanoinkin ennen kuin tulitte paikalle, et ensin kuulostaa hassulta, että kerätään keksittyjä tarinoita. Sen sijaan, et kerättäis ihmisten kokemuksia. Mutta mä luulen, et niihin on helpompi saada kaikki se mitä kokee tärkeeksi tai vaaraksi asioille. Silloin kun sä ikään kuin seipität sen asian niin sinnehän laittaa just ne asiat, mitkä halua tuoda esille. Ja kylhän ne, mikä auttaa tai mikä vaikeuttaa yhteistyötä, nousee sieltä ihmisten kokemuksista, eikä mistään keksityistä asioista.

Taulukko 14. Vanhemman jäsenyysskategoriat

Kategoria	Kategoriasidonnaiset toiminnot	Kategoriakokoelma	Jäsenyysskategorisointiväline
Vanhempi	-ei tarvitse kirjoittaa raportteja -jyrää johonkin suuntaan -kokemus siitä, että voi vaikuttaa	-kiintymyssuhteet -perhe -sijaisvanhemmat ja vanhemmat -vanhemmuus	-vaikeaa juridiikka/tunteet, erimielisyys hankalaa -perheen yhdistäminen, ristiriitailanteessa vaikea punnita, vaatii huolellista valmistelua -tuetaan ja haetaan yhteisiä sääntöjä, luottamusta ja sitten ollaankin jo yhteistoiminnan tasolla. Samantyyppisesti kuin ryhmäytymisessäkin. -vaativat jotain -kokemus osallisuudesta
Aikuinen	-rakastaa koko sydämensä	-kaikki osapuolet	-yhteinen näkemys helpottaisi yhteistä toimintaa -tulisi osata valmistautua kohtaamaan toisensa
Sijoitetun lapsen äiti	-tekemisissä viranomaisten kanssa	-yhdessä kehittämis- ja koulutustehtävissä muiden kanssa	-yhteinen näkemys, mutta jotenkin ei vain toimi käytännössä
Osapuoli	-on osallinen	-kaikki osapuolet	-samat asiat ja tavoitteet, kuitenkin tunne eripuolilla olemisesta
Kirjoittaja	-on osapuoli	-kirjoittajaryhmä	-samat tavoitteet ja asiat
Äiti	-kaikenlaisen yhteistyön avulla voidaan tehdä hyvää ja lapsen etua tavoittelevaa yhteistyötä		
Huoltaja	-hävinnyt tai ei tule paikalle -on se joka allekirjoittaa koulun kokeet		

Tarja Pelkonen (2013, 21–24) on tutkimuksessaan tyypitellyt perhehoidossa olevan lapsen läheisiä asiakirjojen perusteella neljään ryhmään, joilla on erilainen yhteistyösuhde viranomaisten kanssa. Hänen tutkimuksensa on yhtenevä tutkimukseni havaintojen kanssa siitä, että vanhempien asema yhteistyössä on ristiriitainen ja sitä säätelee sosiaalityöntekijän rooli ja aktiivisuus yhteistoimintaan sekä muiden toimijoiden asenteet. Hän nimeää tyypit hyviin, pahoihin, rujoihin ja kadotettuihin. Hyvien läheisten kanssa viranomaisten ja sijaisvanhempien yhteistyö sujuu. He kykenevät ottamaan vastaan palautetta suuttumatta. Luottamus ja hyvä yhteistyö takaavat yhteydenpidon sijoitettuun lapseen. Tässä tutkimuksessa (taulukko 14) näitä tunnusmerkkejä on kategorioilla Äiti, Kirjoittaja, Osapuoli ja Aikuinen. Pahat ovat uhkaavia ja vaikeita yhteistyökumppaneita. Heihin ei luoteta, vaikka näyttöä yhteistyön rikkomisesta ei olisikaan. Tarja Pelkosen

pahat-tyypin kanssa yhteisiä piirteitä ilmenee tässä tutkimuksessa kategorialla Vanhempi ja Sijoitetun lapsen äiti. Pelkosen rujojen, joiden sosiaaliset suhteet ovat epävakaita, vaihtuvia ja väkivaltaisiakin, kaltaisia kategorioita ei tässä tutkimuksessa esiinny. Kadoitetut ovat Pelkosen tyypittelyssä läheisryhmä, jotka ovat hävinneet lapsen elämästä syystä (esim. kuolema) tai toisesta (esim. isyys kiistanalainen ja selvittämättä) sijais-huollon aikana. Yhteydenpito heihin on katkennut tai katkaistu. Tämän tyypin kaltainen kategoria on tässä tutkimuksessa Huoltaja.

7.2 Sosiaalityöntekijän kategoriat ja yhteistyö

Sosiaalityöntekijä on vahvasti esiin noussut kategoria kummassakin arviointikeskustelussa. Esiin nousseita sosiaalityöntekijän jäsenyysskategorioita esittelen kootusti taulukossa 15. Sosiaalityöntekijä- ja Virkamies-kategoriat ovat yhteneviä kategoriasidonnaisilta toiminnoiltaan niin, että virkamies kategoria kokonaisuudessaan sisältyy myös Sosiaalityöntekijä-kategoriaan. Sosiaalityöntekijän virkamiehisyyttä toimintana kuvaa työn luonne, johon liittyy prosessin vetämistä, raporttien kirjoittamista ja päätösten tekoa. Tämä virkamiehisuus esitetään samalla myös esteeksi sosiaalityöntekijän osallisuudelle yhteiseen vanhemmuuteen. Toisaalta keskustelussa arvellaan sosiaalityöntekijän tehtäväksi yhteisen vanhemmuuden johtaminen.

T7: Niin kyllä se siihen arjen kasvattamiseen siihen vanhemman rooliinkin käytännössä hänen roolihan on samanlaista kun sijaisvanhemmankin. Sehän kuuluu siihen vanhemmuuteen, sijaisvanhemmilla lähemmin kuin ohjaajilla. Ohjaajathan tekee sen kaheksan tuntia työpäivässä ja sijaisvanhempitekee 7/24. Ja sitten taas tää sosiaalityöntekijän rooli, mistä sie äsken puhuit suhteessa tähän jaettuun vanhemmuuteen, ihan ilman sellaisia syvempiä mutusteluja, se tuntuu vieraalta. Niin, että määrättyjä asioita sosiaalityöntekijä tekee virkatyönä. Ja kuuluu niku tehdäkin ja sitten tätä lastensuojeluprosessia vetää, pitää olla tietoinen asioista ja tekee määrättyt päätökset, mut sitten se vanhemmuus sanana se tuntuu vieraalta. Ei myö koskaa, nyt mie olen vähän väärällä pallilla, mut nyt kun olen työpäikällä niin tota se vanhemmuus sana tuntuu ja mie luulen et puhun kaikkien sosiaalityöntekijöiden suulla, se tuntuu vieraalta tai jaettu vanhemmuus sekin tuntuu vieraalta.

T8: Mut onko se sosiaalityöntekijä se jonka tavoitteena on löytää se yhteisen vanhemmuus biologisten vanhempien, sijaisvanhempien ja näiden kasvattajien välillä? Se on se, joka varmaan on se sosiaalityöntekijän homma, löytää se.

Sosiaalityöntekijän valta-asema suhteessa muihin toimijoihin nousee keskustelussa monella tapaa niin sosiaalityöntekijän kategoriasidonnaisissa toiminnoissa kuin kategoriakokoelmissa kuin jäsenyysskategorisointivälineissäkin. Sosiaalityöntekijältä kerrotaan odotettavan johtajuutta ja vastuullista vallankäyttöä, toisaalta epäily sosiaalityöntekijöiden vallasta on myös keskustelussa näkyvissä. Sosiaalityöntekijän toiminnan varassa, nähdään yhteisen vanhemmuuden joko onnistuvan tai kaatuvan. Tämän vallan ja johtajuuden perusteella sosiaalityöntekijän paikka nähdään yhteisen vanhemmuuden jakamisessa.

AC2: Joo totta kai ollaan osallisina siinä miettimässä miten asiat saisi paremmaksi ja miten vois lapsi palata parhaassa mahdollisessa tapauksessa sinne kotiin. Mut toi miten se sosiaalityö on tuolla. Se hyvin karkeesti sanottuna, se sosiaalityöntekijä on se vallankäyttäjä. Niin sehän on se, joka ne päätöksetkin siinä kohtaa tekee ja vanhemmat ovat ne huoltajat ja me ollaan se joka pyörittää sitä arkee. [...]

AC1: [...] Sillon kun saa sen kokemuksen, et voi vaikuttaa, lapsen asioihin ja sanoo oman mielipiteensä, tekee paremmin sen, on sitten vanhempi tai ohjaaja tai sosiaalityöntekijä. En tiedä kuin paljon sit sosiaalityöntekijöillä on kokemuksia osattomuudesta, kai ainenkin siitä etteivät pysty tekemään kaikkea sitä mitä haluaisivat tehdä.

Tuija: Olen kattonut lainsäädännön osalta nämä osallistujat. Kun olen esitellyt tätä tutkimustani niin on noussut esille sosiaalityöntekijöiden paikan kyseenalaistaminen tässä (yhteisen vanhemmuuden) yhteydessä. Tässä on jotain mielenkiintoista tän osallisuuden kysymyksessä.

AC1: Tärkeätä, että ne sosiaalityöntekijät on just siellä mukana. Jos muut on kyseenalaistanu sosiaalityöntekijöiden roolia tässä mie kehun sitä. Mie

kuulun niihin jotka ovat vahvaa ja vastuullista vallankäyttöä vaatimassa just niiltä sosiaalityöntekijältä. Se vaikuttaa niiden muiden aikuisten mahdollisuuksiin toimia siin yhteistyössä sen lapsen edun mukaan, se miten se sosiaalityöntekijä siinä toimii. Ja kylhän se sosiaalityöntekijä, koska se valta mitä se sosiaalityöntekijä siinä käyttää niin kuuluu normaalitilanteessa niille vanhemmille itelleen, niin kylhän se sillo toteuttaa osaa siitä vanhemmuudesta. [...]

T5: Kyllähän näistä tuo sosiaalityöntekijän rooli nousee ihan selkeesti, että tota päätoimijoina. Jos puhutaan jaetusta vanhemmuudesta, niin aika usein sanotaan, että jaettu vanhemmuus niin puhutaan sijaisvanhemman ja biologisen vanhemman jakamasta vanhemmuudesta ja täällä kuitenkin määrääväksi nousee sosiaalityöntekijä. Et se siinä arjessa jää, et tein (sosiaalityöntekijöiden) kyllä kuuluu jakaa se vanhemmuus, eikä ikään kuin se jaettais kahtia. Jotenkin se on musta se, joka täs nousee hyvin esille.

Sosiaalityöntekijä erottuu omaksi kategoriakokoelmaksi ammatillisin perustein. Sosiaalityöntekijä nousee esille suhteessa muihin osapuoliin. Yhteisen vanhemmuuden ja yhteistyön tekemiseen sosiaalityöntekijöillä nähdään olevan vahva rooli. Se, mitä edellä olevassa keskusteluotteessa kutsutaan yhteiseksi vanhemmuudeksi, kuvataan seuraavassa keskusteluotteessa sosiaalityöksi.

T6: Tuohan on sitä mitä X puhui juuri tuossa alussa, että sosiaalityöntekijällä pitää olla tilanne näpeissä ja sen prosessin taikka sen asian eteenpäin vieminen ja johtaminen ja sitten sen aseman mukainen vallankäyttö. Sehän on sitä sosiaalityötä.

T8: Se vastuun kanto on hirveen tärkeätä, ettei säilytä muille sitä vastuuta vaan hoitaa sen tontin. Muuten helposti voi esimerkiksi käydä niin, että sijaisvanhemmille ja biologisille vanhemmille tulee siitä hankala tilanne, kun sosiaalityöntekijä ei kanna sitä omaa vastuutaan. Et sitten antaa, laittaa toiset tekemään, jotain velvotteita ja ratkaisuja. Laittaa kertomaan vaikka niitä perustelui jostain, koska se perustelujen kertominen ja vastuunotto on työntekijän tehtävä. Nimenomaan, eikä sitä pidä säilyttää muil-

le osapuolille. Jos sen säilyttää, niin se voi vaikeuttaa heidän yhteistyötä. Näin mie aattelen.

T5: Se on näkyvää, et kaikki osapuolet tietää kuka kantaa vastuun ja kuka vastaa tästä päätöksestä. Mietin sit viel näitä rooleja. Nehän selkiyttää kun tiedetään ne omat paikat ja omat roolit. Ja sen verran on tullut esille näissä esim. selviytyjien toiminnassa ja nyt lastensuojelun salapoliisiryhmissä. Myös niinku lapset ja nuoret toivoo, et se on se sosiaalityöntekijä joka on sen päätöksen tehnyt, joka myös sen ilmoittaa, että minä päätin sinun elämästäsi näin näillä perusteilla. Eikä niin et se on joku omahoitaja, joka kertoo vaan he haluaa ihan kasvatusten tietää kuka se oli. Jotta se on näkyvää.

T8: Se on reilua ihmistä kohtaan, et se joka on sanonut rajoituksen tai muun niin kertoo et tämän takia on jouduttu tekemään näin.

T7: Tää ei voi olla sellasta mielivaltaa, vaan kaikki päätökset pitää pystyä järkevällä tavalla perustelemaan.

Sosiaalityön ja yhteisen vanhemmuustyön erottaviksi tekijöiksi keskustelussa nousevat tunteet ja juridiikka. Niiden yhtäaikainen perusteltu olemassaolo tunnistetaan ja perustellaan sosiaalityön kautta, mutta perusteiden kyseenalaistaminen esimerkiksi lainopillisesti tunnistetaan ja koetaan rajoittavaksi.

T7: Vaikea on kun siinä on se juridiikka. Sit siinä on nää tunnepuolen asiat nää kiintymyssuhteet, jota me tiedetään miten tärkeet ne on hyvinvoinnin kannalta, et syntyy lapsen ja sijaisperheen välille ja sitten taas laitoshjaajien kanssa se on erilaista. Sitähän me tietysti halutaan, et tällainen niin kuin syntyy, mut et varmast tulee tilanteita jois nousee joku juriidinen juttu tai joku muu. Jos selkeesti syntyy ja nousee se vanhemman rooli, joka lähtee jyräämään johonkin suuntaan ohitse. Ja sosiaalityöntekijät aika usein miettivät, mitkä tekijät nyt pitäis ottaa huomioon. Ja jos siihen vielä nousee tällaiset, et lainsäädäntö tai lakimiehet mukana niin ne painotuskysymykset.

T8: Mie aattelen, et se kiintymyssuhde kuitenkin on sen lapsen kasvun pohja ja perusta. Jos sitä ei synny pienelle lapselle, niin eihän hän voi hyvin voida ja kasvaa ja kehittyä onnelliseksi ihmiseksi niin, että se on niin tärkeä juttu. Eikä miusta lainsäädännössä ole mitään estettä et pitää arvioida se lapsen etu. Se tarkoittaa juts nimenomaan sitä, et jos on se pitkä kiintymyssuhde niin että ei se pois ole hävinnyt sieltä lainsäädännöstäkään, se on siellä kuitenkin.

T7 [edellisen päälle puhuttua]: Mutta asianajajat kyseenalaistaa kiintymyssuhteen ja miten sitä mitataan ja silloin] yksittäinen sosiaalityöntekijä on aika kahen tuulen välissä.

Sosiaalityöntekijän kategoriana nousee esille myös Vetovastuussa olevan kategoria, jonka kategoriasidonnaisena tehtävänä on tietää tavoite. Kategoriakokoelmana ovat Sopijat, joiden kuuluu yhdessä sopia asioista. Osapuoli on kaikille yhteinen kategoria, jonka kategoriasidonnainen toiminta on olla osallinen. Oman suorituksen korostaminen nähdään tarinoissa poikkeavana.

T7: Just hierarkiset niin samalla laillahan nää menee, et otetaa yks palikka kerrallaan. Niin silloin sen vetovastuussa olevan pitää tietää mitä kohden tavoitellaan. Tulee jossakin vaiheessa se, että kun sovitaan yhteisistä kasvatuseriaatteista niin tiedetään mitä kohden mennään.

Tuija: Vielä se, että minä en ole asettanut näitä tähän hierarkiseen järjestykseen.

T7: Joo mutta se näyttäytyy sillälailla. Että, jos katsoo sillä silmällä.

T6: Avaa mulle jotenkin tuon ykköstyypin tarinan loppukohtaa, kun mun nousee esille tuo tyytyväisyys omaan suoritukseen. Mitä se pitää sisällään?

Tuija: Tarinat siinä oli niitä negatiivisia tarinoita kaikki. Lasta ei oltu kuunneltu ja kukaan ei tiennyt mitä lapselle kuuluu. Ja sitten päädyttiin siihen, että minä itse lopulta menin tai lopulta saimme selville jotain. Sem-

moinen siinä oli, että nämä negatiiviset tarinat pyrki päättymään lopulta positiivisesti, myönteinen näky jäi kaikkiin lopulta. Ei mihinkään kaivonpohjalle mikään tarina loppunut.

T8: Tää niin kuin kuvaa sitä miten hirveen tärkeää on se yhteistyö kaikkien tahojen kanssa, jotta tää lapsen paras toteutuis. Ei se muuten se jää hirveen hataraks tai sellaiseksi, että yritetään paikkaa. Se on niin kuin koajan se yhteistyö kaikkien osapuolten kanssa toimiva sitte se näyttäytyy siin neuvottelussakin, et oikeesti tiedetään mitä lapselle kuuluu ja sitten tiedetään mihin asioihin pitäis jatkossa kiinnittää huomiota. Korjata ja auttaa niin se matka täältä ykkösestä vitoseen ei ole niin pitkä, jos miettii että se laps ois aina ensimmäisen mielessä ja ajatuksissa ja paneuduttais ja jokainen omal kohtaa mietti sitä kohtaamista.

Taulukko 15. Sosiaalityöntekijän jäsenyyuskategoria.

Kategoria	Kategoriasidonnaiset toiminnot	Kategoriakokoelma	Jäsenyyuskategorisoitinväline
Sosiaalityöntekijä	- työn luonne - heiltä toivotaan vahvaa ja vastuullista vallankäyttöä - suunnittelee miten edetään, lähdetään liikkeelle ja kuunnellaan - joutuu paikkaamaan aiemmat virheet - tekee virkатыötä - on päätoimija - tavoitteena löytää yhteinen vanhemmuus - vanhemmuus tuntuu vieraalta - puoltaa kiintymyssuhteen muodostumista - on kahden tuulen välissä - pohtii yhteistyökuviota - eivät pysty tekemään kaikkea mitä haluaisivat	- sosiaalityöntekijä, sijaisvanhemmat ja sijaiskasvattajat - sosiaalityöntekijät suhteessa muihin osapuoliin - muut aikuiset kuin sosiaalityöntekijä	- joutuvat kirjoittamaan raportteja - kohtaavat yhdessä kotiuttamisprosessin - ovat määräävässä asemassa vaikka eivät tunnista omaa osaansa jaetussa vanhemmuudessa - sosiaalityöntekijän toiminta vaikuttaa muiden mahdollisuuksiin toimia yhteistyössä
Virkamies	- kirjoittaa raportteja - vetää lastensuojeluprosessia - tekee määrätty päätökset - on tietoinen asioista	- sosiaalityöntekijä, sijaisvanhemmat ja sijaiskasvattajat - lainsäädäntö, edunvalvoja, sijaisvanhemmat, biologiset vanhemmat, hoitopaikat ja muut	- ovat virkamiehen roolissa - sosiaalityöntekijä joutuu viemään prosessia eteenpäin ja pitämään kokonaisuutena kasassa
Vetovastuussa oleva	- tietää tavoitteen	- sopijat	- sovitaan yhteisistä kasvatusperiaatteista
Osapuoli	- tietää mitä lapselle kuuluu	- aikuiset	- kestävät muutoksia

7.3 Sijaiskasvattajan kategoriat ja yhteistyö

Sijaiskasvattajan jäsenyyuskategoriat esittelen kootusti taulukossa 16. Sijaiskasvattajakategorian lisäksi samantyyppisenä kategoriana on Kasvattaja. Näissä kategorioissa keskeisenä kategoriatoimintana on lapsiin kohdistuva kasvatustyö. Vanhemmuustyönä kasvattajuutta ei koeta.

AC2: No se varmaan ainekin meillä ehkä niiku meneekin just niin, ku ollaan edelleen viel vastaanotto-osastolla. Niin silloinhan se huoltajuus eikä vanhemmuus siirry millään tavalla, vaan myö nimenomaan yritetään mahdollisimman hyvin olla siinä tukena ja työskennellä kohti sit lapsen parasta. On se lapsen paras sit kotiinpaluu tai johonkii toisee laitoksee siirtyminen tai sijaisperheeseen siirtyminen. Mutta että kun myö ei. Se ois varmaan eriasia jos meidän laitokseen sijoitettais huostaanotettui nuorii ja ne olis meillä muutamankii vuoden. Meil niinu ne siotukset on vain korkeintaan puol vuotta, niin eihän se tuu sit sitä jaettuu vanhemmuutta vaan me ollaan se läpikulkumatka vaa.

AC1: Mut kylhän te sen ajan kun lapsi on siel teillä hoidatte sitä arjesta huolehtimisvanhemmuutta.

AC2: Hoidetaan sit arjesta huolehtimista mutku meil on niiku, jos ajatellaan vaikka kokeita koulusta, et myö ei voida niitä allekirjoittaa vaan se on huoltaja joka allekirjoittaa ne, ku ne ei oo huostaan otettuja ne nuoret.

Tuija: Eli se osattomuuden kokemus siihen vanhemmuuteen on teilläkin arjessa läsnä?

AC2: Joo kyllä se niiku. Teen työni kyllä hyvin, mutta en mie koe mitenkään et olisin vanhempi sille lapselle vaan saatan olla tukena sille vanhemmalle ja yhdes pohditaan mitä pitäis tehdä et asiat ois paremmin, mut se koenko itseni vanhemmaksi niin en.

Sijaiskasvattajan muina kategorioina keskustelussa nousi esille Ohjaaja ja Laitoksen ohjaaja. Näihin kategorioihin liittyi kategoriasidonnaisena toimintana niin ikään kasvataminen. Ohjaajan rooliin aseteltiin osittain myös vanhemmuuden elementtejä.

T6: Tässä on se kasvattaja näkökulma. Kasvattajuus pitääkö ne vähän erilaisia asioita sisällään vai onko? En tiä. Kun joku laitoksen ohjaaja tai mie näen niin, et kasvattajan roolissa taas vanhemmuus voi olla pikkasen eriasia kuitenkin.

T7: Niin kyllä se siihen arjen kasvattamiseen siihen vanhemman rooliinkin käytännössä. Hänen roolihan on samanlaista kun sijaisvanhemmankin. Sehän kuuluu siihen vanhemmuuteen, sijaisvanhemmilla lähemmin kuin ohjaajilla. Ohjaajathan tekee sen kaheksan tuntia työpäivässä ja sijaisvanhempi tekee 24/7 [...]

Sijaiskasvattajien keskeiseksi jäsenyysskategorisointivälineeksi keskustelussa nousee lapsen parhaan ensisijaisuus ja sen taustalla vanhemmuuden vahvistaminen. Laitoksissa työskentelevät sijaiskasvattajat tunnistavat tyyppitarinoista toisen ryhmän omakseen. Siinä tavoitteeksi määriteltiin vanhemmuuden vahvistaminen.

AC2: Joo, kyl mie ehkä tosta ton kakkosjutun ryhmän nään niin, et ehkä se on se oma. Mutta kyl siel on se lapsen paras, kuuluu myös sinne tavoitteeseen vanhemmuuden vahvistamisen kanssa viel ehkä enemmän. Meil jote-kii, ehkä arkityössä se näkyy ennemin, ehkä just niin päin, että se lapsen etu ja lapsen paras on se meidän päätavoite ja vanhemmuuden vahvistaminen tulee sit siellä taustalla, et saavutetaan se, lapsen etu. Et se menee niiku niin päin.

Taulukko 16. Sijaiskasvattajan jäsenyysskategoriat

Kategoria	Kategoriasidonnaiset toiminnot	Kategoriakokoelma	Jäsenyysskategorisointiväline
Sijaiskasvattaja	-kirjoittaa raportteja	-vanhemmuus	-ei vanhemmuutta -pitäisi olla arjestahuolehtimisvanhemmuutta -ei koettua vanhempana oloa
Ohjaaja	-tehtävänä vanhemmuuden vahvistaminen, johon sisältyy lapsen paras -tunnistaa ryhmän 2 tarinan omaksi -ei jaettua vanhemmuutta	-sijaishuollon laitostyö -ohjaaja ja sosiaalityöntekijä	-lapsen etu ja paras on päätavoite, vanhemmuuden vahvistaminen tulee taustalla -tiivis yhteistyö varsinkin prosessin alussa viikottaista
Kasvattaja	-työnä kasvattajuus ei vanhemmuus	-laitoksen ohjaajat	-vanhemmuus on erilaista -lapselle me ollaan vain läpikulkupaikka
Laitosohjaaja	-suhde lapseen erilainen kuin sijaisperheessä		
Osallinen	-olla osallinen		

7.4 Sijaisvanhemman kategoriat ja yhteistyö

Taulukossa 17 on esitelty Sijaisvanhemman jäsenyysskategoriat. Sijaisvanhempi-kategorian kategoriasidonnaisiksi toiminnoiksi keskusteluissa nousee niin virallista toimintaa kuin tunnesuhteita rakentavia odotuksia. Sijaisvanhemman kategoriana nousee keskustelussa myös Kasvattaja, joka rooli jää sijaisvanhemman ohella vähempiarvoiseksi kuin jotkut muut toimijat.

T5: Minä olen ajatellut kasvattajuus ja vanhemmuus. Ja näin paljonhan nyt on lähdetty sellaiseen kiintymyskeskeiseen kasvattamiseen ja terapeutiseen vanhemmuuteen. Et panostetaan paljon siihen sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen väliseen suhteeseen. Ja sitten taas toisaalta, kun se syntyy ja tulee esille niin me (sijaisvanhemmat) ollaankin sitten vain kasvattajia. Millo se pitää olla ja välillä se ei saa olla, ja et se on jotenkin sellainen ristiriitainen asia. Toisaalta siihen panostetaan hirveesti ja toisaalta sitten ollaan vain sijaisvanhempia ja sit se. Varmaan siinä on se, mikä pitäis löytää, et mitä se sitten on ja mitä oikeesti halutaan. Se ei voi niiku tänään olla ja seuraavassa palaverissa sitä ei sitten ole, se oli hyvä ja nyt se on sit huono. Mun mielestä monimutkainen ja vaikea asia.

Sijaisvanhemmuuden yksi kategoria on myös Perhehoitaja, jonka kategoriasidonnaisena toimintana on valmentautuminen tehtävään. Niin Sijaisvanhemman kuin Perhehoitajan kin kategoriaa mitataan suhteessa lapseen ja suhteen kestävyYTEEN. Tasavertaisina Sijaisvanhemman kategorioina nousee keskustelussa esiin Vanhempi ja Aikuinen. Vanhempi on tietävä ja Aikuinen kestävä sekä suhteessa lapseen että hankalaan tilanteeseen. Kategoriakokoelmana aikuisille ihmisille ja sijaishuoltoapaikan aikuisille annetaan sekä velvoite että lupa kiintyä lapseen. Yhteisen vanhemmuuden nimissä tietoisuus siitä, että lapsesta täytyy olla valmis myös luopumaan, näyttäytyy jäsenyysskategoriovälineenä.

T9: [...] Se on tällanen, mitä mun mielestä sosiaalityössä pitäis pohtia ihan ja yhteistyökuvioo yhteistyökuviona. Kun sijoituspaikoissa ja perhehoitajien kanssa, silloin kun valmennetaan, ja sosiaalityöntekijöiden kanssa, ja kyllä itsekin tarviis siihen ihan lisäkoulutusta sillä kotiuttamisprosessi on hyvin haasteellinen.

T6: Se on lainsäädännön myötä vielä noussut perheenyhdistämisenä. Se on niin kuin tätä päivää. Ennen ei ehkä ollut niinkään yleistä se, et lasta ylipäättään, et lasta lähettiin sijaisperheestä kotiuttamaan. Mut tänäpäivänä se on ihan täyttä totta, et se elementti on uutena tullut mukaan sijaisvanhemman rooliin ja tehtävään.

T5: Jotenkin mie aattelin sitä sen lapsen kannalta, että kun lapsi luo sitä kiintymyssuhdetta niin. Niin et jos se kiintymyssuhde on sit syntynyt niin lapsel ei ole sit lupaa tuoda sitä esille sitä et hän on kiintynyt sijaishuoltopaikkaan. Ja tota sitten sitä et vaikka me vanhempina tiedetään ja keste-tään se, et sijoitus voidaan aina purkaa tai sijaishuoltopaikka voi vaihtua, mut kun mä mietin lapsen maailmassa sitä, että hän ei saa olla varma siitä tulevaisuudestaan. Niiku tavallaan hänen annetaan rakentaa sitä kiintymystä, mutta hän ei saa luottaa siihen että se jatkuu. Jotenkin minusta se on jotenkin kohtuutonta lapsen kannalta, kyllä me aikuisina vielä kesketään. Voidaan vain sanoa että seuraavaan asiakassuunnitelmaan saakka olet tässä.

[Muut ryhmäläiset hymistelevät]

T8: Kun on pitkään jatkunut sijoitus ja lapsella on koko ajan tietty epävarmuus niin, eihän se voi olla hänelle hyväksi. Sellainen rauha olla ja kasvaa on jokaiselle aikuisellekin ihmiselle hirveen tärkeitä tietää vähän eteenpäin mitä tulevaisuus on.

T6: Paitsi et se laps rakentaa sitä kiintymyssuhdetta sinne sijaishuolto- paikkaan, niin sillä sijaishuoltopaikan aikuisellakin pitää olla lupa rakastuu siihen lapseen. Ei voi toimia niin kuin puolella liekillä. Vaan täytyy olla tunteet pelissä ja joskus se on haasteellista.

Sijais- ja biologiset vanhemmat ovat yhdessä kategoriakokoelmana, jonka jäsenyysskategorisointiväline on jaettu vanhemmuus. Tämän olen kuvannut jo Vanhempi- kategorian yhteydessä. Sijaisvanhemman ja Ohjaajan kategoriat muodostavat niin ikään kategoriakokoelman. Jäsenyysskategoriovälineenä niille esitetään samanlainen tehtävä, joka toisella vain on ajallisesti pidempi.

T7: Niin kyllä se siihen arjen kasvattamiseen siihen vanhemman rooliinkin käytännössä. Hänen roolihan on samanlaista kun sijaisvanhemmankin. Sehän kuuluu siihen vanhemmuuteen, sijaisvanhemmilla lähemmin kuin ohjaajilla. Ohjaajathan tekee sen kaheksan tuntia työpäivässä ja sijaisvanhempi tekee 24/7 [...]

Sijaisperhe kategoriakokoelmana sisältää jäsenyysskategoriana tunnesuhteen. Tämä tunnesuhde kuvataan lapsen kannalta keskeiseksi hyvinvoinnin tekijäksi.

T7: [...] me tiedetään miten tärkeet ne on hyvinvoinnin kannalta, et syntyy lapsen ja sijaisperheen välille ja sitten taas laitosohjaajien kanssa se on erilaista. [...]

Taulukko 17. Sijaisvanhemman jäsenyyskategoriat.

Kategoria	Kategoriasidonnaiset toiminnot	Kategoriakokoelma	Jäsenyyskategorisointiväline
Sijaisvanhempi	-kirjoittanut pelitarinan -on väliaikaisempi kuin aiemmin -on epävirallinen rooli	-sosiaalityöntekijä, sijaisvanhemmat ja sijaiskavattajat -sijaisvanhemmat ja biologiset vanhemmat -sijaisvanhemman ja ohjaajan rooli -sijaisperhe	-joutuvat kirjoittamaan raportteja -kohtaavat yhdessä kotiuttamisprosessin -jaettu vanhemmuus -saman arvoisia, erona sidottu aika 8 tuntia tai 24/7 -tärkeää mahdollistaa lapselle kiintyminen
Virkamies	-kirjoittaa raportteja		
Kirjoittaja	-on osapuoli		
Kavattaja	-panostetaan sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen väliseen suhteeseen	-kiintymyskeskeinen ja terapeutin vanhemmuus	-on valittu ja lähdetty toteuttamaan -välillä keskeinen, välillä ei, vaikea ennakoita
Aikuinen	-rakastaa koko sydämensä	-vanhemmat ja sijaisvanhemmat	-vaativat jotain

7.5 Edunvalvojan kategoriat ja yhteistyö

Edunvalvojan kategoriana (taulukko 18) tulee keskustelussa esiin vain Edunvalvoja.

Kategoriasidonnaisena toimintana nousee esiin vain toisiin toimijoihin verratut ilmaisut.

T7: Minulle tuli niinku ihan selkeesti sit taas. Se on ihan niin kuin sosiaalityöntekijä joutuu viemään eteenpäin sitä prosessia ja samalla on kolmekymmentä projektia. Siihen tulee sellainen passiivisuus, sie teet työtäs ja sie otat siihen huomioon lainsäädännön, edunvalvonnan, sijaisvanhemmat ja biologiset vanhemmat ja hoitopaikat ja muut. Ja vedät naruja yhteen niin, että siinä on enemmän tänkaltainen ote. Kuin ehkä sijaisvanhemmalta on vähän, voi olla vähän erilaisessa roolissa kuin edunvalvoja.

Edunvalvojien voidaan ajatella kuuluvan kategoriakokoelmiin, joilla viitattiin kaikkiin osapuoliin ja tahoihin. Kaiken kaikkiaan edunvalvojat ovat kovin näkymättömässä roolissa keskustelussa.

Taulukko 18. Edunvalvojan jäsenyysskategoria.

Kategoria	Kategoriasidonnaiset toiminnot	Kategoriakokoelma	Jäsenyysskategorisointiväline
Edunvalvoja	-eroa sosiaalityöntekijän roolista -vanhempien kanssa samassa roolissa	-kaikki tahot	-jotta lapsen etu toteutuu

Edunvalvojen kirjoittamissa minämuotoisissa tarinoissa keskiössä on toiminta ja tilanteen kuvaus. Edunvalvojat kirjoittavat tekstissään myös omaa arviointiaan tilanteesta ja sen toivottavista käänteistä. Tähän voi hyvin olla selityksenä lastensuojelun edunvalvonnan nuoruus suomalaisen lastensuojelun kentällä. Edunvalvojan rooli on vahvasti oikeudelliseen toimintaan sidottu lapsen puhevallan käyttäjä vanhemman sijaan. Työskentely lapsen kanssa on niin ikään toimenpidekeskeistä. (Tulensalo 2011, 97.)

[...]Vähitellen olen tutustunut sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin keskustellen, sijaisperheen ja lapsen äidin mielteisiin heitä myös tavatessani. Sosiaalityön asiakastiedot olen käynyt läpi sosiaalitoimistossa ja tehnyt niistä muistiinpanoja. Hallinto-oikeudelle kirjoitin lausunnon työskentelyni pohjalta, siinä esitin näkemykseni huostaanoton ja sijaishuollon tarpeellisuudesta. Hahmotin pojan ongelmaksi vaikean suhteen yksinhuoltajaäitiin. Lapsen elämäntilanteen pysyvää parantumista edistäisi äidin ja lapsen vuorovaikutussuhteen eteen työskentely. EN2

7.6 Yhteenveto jäsenyysskategorioista

Arviointiryhmien keskusteluaineistojen jäsenyyssanalyysillä haen vastausta tutkimuskysymykseen ”Miten rakentuu yhteistä vanhemmuutta hoitavien aikuisten ryhmä?”

Periaatteellisena ajatuksena keskusteluissa tuli esille kaikkien osapuolten yhteistyön tärkeys. Näkemyksiä erotti käsitys yhteistyön tarkoituksesta. Sosiaalityöntekijät ja ohjaajat rajoittivat työnsä vanhemmuuden toteuttamisen ulkopuolelle. Muut keskustelijat näkivät sosiaalityöntekijän kategoriasidonnaisen toiminnan johtavana ja keskeisenä yhteisessä vanhemmuuden hoidossa, jaetussa vanhemmuudessa. Erityisesti vanhemmat ja sijaisvanhemmat painottivat tätä. Ohjaajien jäsenyysskategorisointivälineeksi yhteiseen

vanhemmuuteen kategoriakokoelmassa Sijaisvanhempien kanssa liitettiin kahdeksan tunnin työaika.

Olen koonnut analyysissä esille nousseet kategoriat kategoriasidonnaisten toimintojen perusteella taulukkoon 19 suhteessa yhteiseen vanhemmuuteen vertaillen kategorian edustajan omia näkemyksiä toisten kategorioiden edustajien näkemyksiin. Yhtenäinen näkemys kaikilla osapuolilla oli Vanhempi- ja Sijaisvanhempi-kategorioista ja niiden kategoriasidonnaisista toiminnoista. Yhteisen vanhemmuuden alueella Vanhemmat ja Sijaisvanhemmat muodostivat kategoriakokoelman, jolla on useita jäsenyysskategorisointivälineitä, yhtenä keskeisenä vanhemmuus. Sijaisvanhemmat, Sosiaalityöntekijät ja Sijaiskasvattajat muodostivat niin ikään yhteisen vanhemmuuden alueella kategoriakokoelman, jossa jäsenyysskategorisointivälineeksi nousi raporttien kirjoittaminen.

Taulukko 19. Kategorioiden suhde vanhemmuuteen (*Johtajuuskategoria suurennettulla fontilla. Ryhmiin sisältyvät kategoriakokoelmat tummennettuina.*)

	Oma näkemys	Muiden näkemys
Vanhemmuus	Sijoitetun lapsen äiti Sijaisvanhempi	Vanhempi Edunvalvoja
Yhteinen vanhemmuus	Vanhempi Sijaisvanhempi Aikuinen Osallinen	Biologinen vanhempi Sijaisvanhempi Sosiaalityöntekijä Sijaiskasvattaja Ohjaaja (8 tuntia) Osallinen Kirjoittaja
Ei vanhemmuutta	Sosiaalityöntekijä Virkamies Sijaiskasvattaja Kasvattaja	Huoltaja Virkamies Laitoksen ohjaaja Perhehoitaja

Yhteistä vanhemmuutta hoitavien ryhmä muodostuu tämän keskusteluaineiston ja analyysin perusteella ideaalina biologisista vanhemmista, sijaisvanhemmista, sijaiskasvattajista sekä yhteistyötä johtavasta ja ohjaavasta sosiaalityöntekijästä. Lisäksi osallisena ryhmään voi kuulua myös edunvalvoja. Kategorioiden edustajina Vanhemmat ja Sijaisvanhemmat tunnistavat kategoriasidonnaiseksi toiminnakseen yhteisen vanhemmuuden. Tunnistettuina kategorioina ovat myös Osallinen ja Aikuinen, mutta niilläkin viitataan vanhempisiin ja sijaisvanhempiin ja erityisesti tunnesiteisiin. Sosiaalityöntekijät rajaavat itsensä ulos yhteisestä vanhemmuudesta perustellen sitä virkamiehisyydellä, ammatilli-

silla toimilla ja työn kuormalla. Ohjaajat kuvaavat omaa työtään toissijaisena ja läpikulkupaikkana, jolloin he eivät näe mahdollisena vanhemmuuden jakamista.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vilma Hännisen (2002, 21) kuvaamaa tarinallisuuden kiertokulkua seuraten löytyy perusteita tutkimuskysymyksen aiheellisuudelle. Tutkimusprosessin ajan (2012–2015) situaatio (työtehtävät, lait ja perhesuhteet) pysyi pääosin samana, mutta vanhemmuuden ja yhteisen tulkinnat poikkesivat toisistaan aiheuttaen jännitteitä. Tarinoissa nousivat esille erilaiset yhteistyön tavat, jotka arvottuivat yhteisissä keskusteluissa. Lisäksi vanhemmuuden käsitteen erilaiset tulkinnat nousivat esille keskusteluissa. Yhteisöllisenä sisäisenä tarinana tulkintaan yhteisestä vanhemmuudesta syntyi tutkimuksen edetessä niin ikään jännitteitä. Osapuolten kokemukset osallisuudesta vanhemmuuteen vaihtelivat tutkimusprosessin eri vaiheissa. Mikäli olisin tyytynyt analysoimaan pelkästään aineiston tarinoita, olisivat tarinoihin liittyvät jännitteet jääneet havaitsematta. Tutkimukseni yhteisöllisessä tarinallisessa kiertokulussa yhteisen vanhemmuuden kertomus muuttui tutkimusprosessin edetessä. Yhteisen vanhemmuuden (draama) hypoteettinen lähtökohta, aikuisten välisen yhteistyön välttämättömyys lapsena olemiselle, jäi tutkimuksessa vaille vastausta. Yhteisestä vanhemmuudesta keskustelemisen tärkeys nousi sen sijaan näkyviin siihen liittyvien monien jännitteiden ja avoimien kysymysten kautta.

Yksilölliset tarinat vaativat yksilöllisiä toimintamalleja ja ratkaisuja, joihin vaikuttavat niin aika, paikka kuin toimijatkin. Ymmärtääkseen toimintojen ja ratkaisujen mahdollisia vaikutuksia, tulee toimijoiden ymmärtää keskinäisen toimintansa vaikutuksia ja niihin liittyviä jännitteitä. Tässä tutkimuksessa vanhemmuustehtävää jakavien aikuisten yhteistyö kerrotaan lapsen edun mukaisena ideaalisena tarinana, johon liittyy useita jännitteitä.

8.1 Lapsen edun mukainen yhteinen vanhemmuus

Yhteinen vanhemmuus, jolla tässä tutkimuksessa tarkoitan yhteistyötä sijaishuollossa kasvavan lapsen vanhemmuustehtävää jakavien aikuisten kesken, oli tämän tutkimuksen kaikissa tutkimusaineistoissa tavoiteltava asia lapsen edun kannalta. Vaikka aineisto käsittää myös negatiivisia tarinoita yhteistyöstä, niin yhteistyön tärkeyttä ei tarinoissa

kyseenalaistettu lainkaan. Yhtenä vaikuttimena kritiikittömyyteen ja yksimielisyyteen voidaan nähdä se, että yhteistyö lapsen edun mukaisena on kirjoitettu lakeihin ja niiden perusteluihin ja lastensuojelu perustuu vahvasti lainsäädäntöön (LsL 2007, ShL 2014). Toisaalta kehyskertomuksissa annoin valmiina käsityksen yhteistyön lapsen edun mukaisuudesta.

Lapsen edun mukainen aikuisten yhteistyö vanhemmuuden hoidossa perustui tässä aineistossa siihen, että lapsi voi luottaa aikuisten yhteistyökykyyn. Lapselle syntynyt kokemus aikuisten yhteistyöstä vanhemmuuden hoidossa oli keskeisin peruste välittömälle lapsen edulle. Edellä kuvattu ajattelu voidaan nähdä yhtenevänä Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (1989) kanssa, aikuisten vastuullisena toimintana lapsen oikeuksien toteutumiseksi. Toisaalta tyyppitarinoissa, muun muassa Peli-tyyppitarinassa, nousivat esille toimijoiden erilaiset intressit, tavat ja arvot. Näiden yhteen sovittamisen vaatimuksena nousi aineistosta keskinäisen luottamuksen, avoimuuden ja kunnioituksen vaade. Edellä mainitut tekijät nähtiin tarinoissa yhteistyön ja vuorovaikutuksen edellytyksinä.

Vertauskuvana epäonnistuneelle yhteistyölle käytettiin huoltoriitaa erotilanteissa. Erotilanteissa yhteistyössä hoidetun vanhemmuuden tarinoita tutkineessa Nina Kauppinen lisensiaatintutkimuksessa (2013, 143) tulivat näkyviksi lapsen edun mukaiset vaikuttimet. Niitä olivat tavoitteiden asettelu, omistautunut arvojen mukainen toiminta, tietoinen lapsilähtöisyys sekä omien tunteiden asettaminen toissijaiseksi. Edellä mainitut vaikuttimet nousivat esiin myös tämän tutkimuksen aineistossa. Yhteiset selkeät tavoitteet nousivat esille kaikissa tyyppitarinoissa kuten myös yhteisen vanhemmuuden toimintatavoissa. Kaikkien osallisuus ja sitoutuminen (omistautunut toiminta) olivat keskiössä niin yhteistyön tyyppitarinoissa, yhteistyön teemoissa kuin arviointikeskusteluissakin. Tietoinen lapsilähtöisyys tuli erityisesti esiin ensimmäisen tarinatyyppin myötä sekä arviointikeskusteluissa käytettynä perusteena (lapsen kuuleminen). Varsinkin vanhempien kirjoittamissa tarinoissa kuvattiin tarvetta siirtää omat tunteet sivummalle lapsen edun vuoksi.

Lapsen edun toteutuminen yhteistyössä oli tarinoissa sosiaalityön vastuulla. Samoin sosiaalityöntekijän vastuullinen toiminta ja tilanteiden vaatima vallankäyttö nousivat esiin lapsen edun mukaisen yhteistyön takeina. Ennakoivan ja onnistuneen sosiaalityön

merkitys oli keskeinen tekijä yhteistyön onnistumiselle. Miia Pitkäsen (2011, 116) kuvaama lapsisensitiivinen vanhemmuustyö sisältää sosiaalityöltä vaadittavat elementit, jotka vahvistavat lapsen edun toteutumista. Lapsisensitiivisessä vanhemmuustyössä huostaanotto nähdään lapsen oikeutena, sijaishuollon järjestäminen on lapsen näkökulmasta välttämätöntä ja vanhemmuus toteutuu suhteessa lapsen etuun. Lapsen ja vanhemman välisen suhteen merkitsevyyttä tulee sijaishuollon aikana ylläpitää tukemalla vanhempia vanhemmuuteen. Sosiaalityöntekijän tuen tärkeys lapsen edun kannalta tuli esiin myös sijaisvanhempien ja sijaiskasvattajien kannalta. Tämän tuen antaminen on mainittu myös lainsäädännössä ja se on tullut esiin myös aiemmissa tutkimuksissa (LsL 2007; Koisti-Auer 2008; Pasanen 2007, 103). Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijältä vaaditaan lapsen edun toteutumiseksi yhteistyössä kykyä aikaansaada hyvän asiakassuhteen elementit, joita ovat hyväksyminen, luottamus, välittäminen, jämäkkyys sekä auttajan ominaisuudet (Särkelä 2011).

8.2 Ideaalitarina yhteisestä vanhemmuudesta

Tarinatyyppit nostettiin esiin arviointikeskustelussa sekä erillisinä toimivina yhteistyöpoina sekä hierarkkisena järjestelmänä. Kaikkien osapuolten sitoutuminen ja yhteistyö oli tavoiteltavaa. Yhteistyön sujuvuuden ja onnistumisen edellytys oli tarinoissa sidottu sosiaalityöntekijän toimintaan. Yhteistoiminta-tarinan yhteistyö ei vaatinut sosiaalityöntekijän aktiivista johtamistyötä, mutta Yhteistoiminta-tasolle pääseminen vaati tarinoissa sosiaalityöntekijän *selkeää ja vastuullista vallankäyttöä*, kuten asia keskustelussa ilmaistiin.

Yhteistyön edellytyksenä ollut sosiaalityöntekijän toiminta jakautui tarinoissa valmistelemaan työskentelyyn, asiakassuunnitelma työskentelyyn ja asiakassuunnitelman jälkeiseen työskentelyyn. Sosiaalityöntekijän valmistelevan työn elementteihin sisältyi tarinoissa yhteistyö lapsen sekä hänen verkostonsa kanssa ja lisäksi kaikkien osallisten valmistelu asiakasneuvotteluun. Sosiaalityöntekijän tavoitteena yhteistyössä lapsen kanssa esiintyi erityisesti lapsen ja hänen verkostonsa tuntemus, ymmärrys lapsen maailmasta ja tieto lapsen mielipiteestä. Osallisten valmistelulla asiakasneuvotteluun tarinoissa tarkoitettiin kunkin osapuolen kanssa etukäteen käytyjä keskusteluja asiakasneuvottelussa esille nousevista asioista, jotta kaikki olisivat tietoisia siitä, mistä asioista neuvottelussa on tarkoitus sopia. Lisäksi sosiaalityöntekijän neuvottelua ennakoiivaksi

tehtäväksi nousi lapsen vanhempien kannustaminen yhteistyöhön. Tässä taustajatuksena oli ymmärrys vanhempien kokemukseen ulkopuolisuudesta ja syrjäytetyksi tulemisesta lapsen huostaanoton yhteydessä (Alhanen 2014; Eronen 2013; Hoikkala & Heinonen 2013; Pitkänen 2011; Heinonen 2011). Sosiaalityöntekijän tehtäväksi tarinoissa nousi esiin myös kumppanuus vanhempien kanssa. Keskeiseksi edellytykseksi sosiaalityöntekijän onnistuneelle työlle nimettiin ihmissuhde- ja asiakastyön taidot. Sosiaalityöntekijän virheillä ja osaamattomuudella oli tarinoissa yhteistyötä estävä ja tuhoava merkitys.

Sosiaalityöntekijän toiminta neuvottelun aikana oli neuvottelun sekä yhteistyön johtamista. Kaikki osapuolet odottivat tarinoissa sosiaalityöntekijältä selkeää johtamista. Sosiaalityöntekijällä nähtiin olevan runsaasti valtaa yhteistyössä ja hänen toivottiin sitä käyttävän. Sosiaalityöntekijän keskeinen rooli nousi esiin tarinoissa sekä vanhemmuusyhteistyön teemoissa. Sen roolia vahvistettiin ja alleviivattiin myös arviointikeskusteluissa. Keskusteluissa korostettiin erityisesti sitä, että sosiaalityöntekijä kantaa vastuullisesti valtaansa kaikissa asioissa, eikä delegoi esimerkiksi päätöstensä tiedottamista muille osapuolille. Asiakasneuvottelujen jälkeinen työskentely sosiaalityöntekijällä tarinoissa keskittyi selkeään ja totuudenmukaiseen dokumentointiin. Onnistuneen sosiaalityön tuloksena syntyi keskinäinen luottamus, kun taas sosiaalityöntekijän virheellinen toiminta johti tarinoissa kaikkien välisen luottamuksen katoamiseen. Metaforana sosiaalityöntekijän rooliin yhteisen vanhemmuuden hoidossa voidaan nähdä kapellimestarin rooli orkesterisoitossa.

Loxleyn (1997, 78) yhteistyön puitteiden kuvauksen mukaisesti tämän tutkimuksen tarinoissa nousevat esille yhteistyön teorian mukaiset sosiaaliset elementit. Tarinoissa uskotaan ja luotetaan kaikkien kapasiteettiin yhteistyöhön. Edellä mainittu kuvaa yhteistyöteorian mukaan toiminnan kulttuuria ja arvoja. Arviointikeskustelussa jopa vähän hämmästeltiin tuloksia siltä osin kun ne kohdistuivat yhteistyöhaluttomuuteen tai -kyvyttömyyteen. Kyvykkyyteen liittyvä sosiaalinen elementti yhteistyön teoriassa on riittävä innostuminen. Tämän tutkimuksen osalta innostuminen käsitteenä on vieras, tarinoissa sitoutuminen yhteistyöhön ja yhteisiin sopimuksiin oli keskeinen yhteistyön onnistumisen tae. Katseen kiinnittäminen tulevaisuuteen oli keskeinen asiakasneuvottelujen lopputulos ja tavoitteena oli parempi tulevaisuus. Tämän tutkimuksen perusteella

Loxleyn (1997, 78) kanssa yhtenevät sosiaalityöntekijän tarvitsemat ydintaidot olisivat rakenteiden luominen ja prosessin johtaminen.

Edunvalvoja oli ainoa toimijaryhmä, jonka rooliin ei kohdistunut yhteistyössä jännitteitä. Hänen paikkansa yhteistyössä ei näyttäytynyt tarinoissa tai jäsenyydessä vanhemmuutta toteuttavien aikuisten ryhmässä. Hänen tehtävänsä liittyi enemmänkin yhteistyön edellytyksenä olevaan lapsen mielipiteen tuntemiseen. Edunvalvojan sijaisen määrääminen huoltajan sijaan käyttämään lapsen puhevaltaa lastensuojeluprosesseissa vaatii lähtökohtaisesti ristiriidan huoltajan omien ja lapsen etujen välille (Räty 2007, 130). Sijaishuollon kuluessa, edunvalvojan tehtäviin kuuluu oikeus osallistua sijaishuollossa olevan lapsen asiakassuunnitelmiin ja muihin lapsen asiassa järjestettäviin neuvotteluihin. Hänellä on myös oikeus saada asianosaisena valituskelpoiset hallintopäätökset sijaishuollon kuluessa ja oikeus panna vireille sijaishuollossa olevaa lasta koskeva lastensuojeluasia sekä oikeus käyttää itsenäistä puhevaltaa hallintotuomioistuimissa. Edunvalvoja on 12 vuotta täyttäneeseen lapseen ja huoltajaan verrattavissa oleva asianosainen, minkä vuoksi hänellä on oikeus lasta koskevaan tietoon ja häntä koskettaa asianosaisjulkisuus. Edunvalvojan toiminta asettuu siis lähemmäksi lasta kuin hänen vanhemmuuttaan hoitavia aikuisia. Tietyllä tavalla häntä voidaan kuvata itsenäistä harkintaa käyttäväksi lapsen rinnalla toimivaksi lapsen asiamieheksi. (Araneva 2011, 69–73, 74–75, 80.)

Tutkimukseni tarinoissa ovat nousseet esille yhteistyön monimutkaisuus sekä jäsenten ja systeemien monimuotoisuus. Kuvatakseni tätä moninaisuutta, jonka kapellimestariksi sosiaalityöntekijä tarinoiden yhteistyössä asettuu, sovellan Whittingtonin (2003, 36) mallia tutkimukseni tuloksiin nojaten (kuva 11). Mallissa on edustettuna viisi tasoa yhteydessä toisiinsa. Nämä viisi vuorovaikutustasoa muodostuvat työntekijöistä ja asiakkaista, ihmissuhdetasosta, ammattien välisestä tasosta, monitieteellisten tiimien sekä organisaatioiden välisistä tasoista.

Kuva 11. Yhteisen vanhemmuuden yhteistyömalli mukaillen Whittingtonin (2003, 40–41) yhteistyömallia

Whittingtonin (2003, 58) mallissa kumppanuuden keskeisiksi tekijöiksi nimetyt tekijät nousivat tässäkin tutkimuksessa keskeisiksi onnistuneen yhteistyön tekijöiksi lapsen edun kannalta. Erityisesti tavoitteiden selkeys, jaettu sitoutuminen, johtajuus, luottamus sekä selkeä päämäärä olivat yhteistyön tekijöitä näissä tarinoissa. Työskentelyjärjestys, arvioinnin menetöt sekä oppiminen nousivat keskeisiksi Whittingtonin yhteistyömallissa ja näistä työskentelyjärjestys nousi esiin tässä tutkimuksessa varsinkin sosiaalityöntekijän valmistelevina tehtävinä.

Kuvassa 11 esitetty ideaalinen malli tarjoaa systemisen lähestymistavan tarkastella vanhemmuuden toteuttamista kokonaisuutena. Tämän tutkimuksen tarina-aineistosta ja keskusteluista välittyy käsitys kahdenvälisiin suhteisiin painottuvasta työskentelystä. Yhteisen vanhemmuuden yhteistyömallin systeminen kokonaisuus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella vanhemmuuden toteuttamista suurempana kokonaisuutena, johon sisältyy tosin paljon erilaisia tasoja, sekä vanhemmuutta systemisenä kokonaisuutena.

Tarinoissa yhteinen vanhemmuuden hoitaminen vaikuttaa kiistattomalta yhteistyöltä, jota sosiaalityöntekijä johtaa ja koordinoi. Muut osalliset hoitavat omia erityistehtäviään yhteistyössä ja tietoisina toisistaan. Keskinäisissä suhteissa vanhempien ja sijaisvanhempien suhde on erityisen tärkeä ja sen suhteen toimivuuden eteen työskennellään. Edunvalvojan toimintakenttä on yhteisen vanhemmuuden rajapinnalla varmistamassa lapsen osallisuuden toteutumista. Yhteistyön kehittymisessä tavoiteltavana tasona nähdään yhteistoiminnallisuus, missä kaikki osapuolet luottamuksen vallitessa yhdessä ja tasavertaisina työskentelevät tavoitteenaan lapsen etu.

8.3 Jännitteet yhteisessä vanhemmuudessa

Yhteistoiminnan esteiksi nousee tarinoissa useita jännitteitä. Jännitteet liittyvät niin ihmissuhteiden, toimijoiden (ammattien) kuin organisaatioiden välisiin sekä monitieteellisiin tasoihin. Jännitteet nousivat esiin niin tarinoissa, keskusteluissa kuin vihjeinäkin. Tässä kappaleessa kokoan tutkimuksessa esiin nousseita yhteisen vanhemmuuden jännitteitä.

Epäilyt yhteistyön kyseenalaistamisista tulivat tutkimusprosessin aikana esille vihjeisiin verrattavissa kommentteissa. Tarinan alkuun tai loppuun oli kirjoitettu sulkuihin kommentti tai ennen varsinaisen keskustelun alkua esitettiin kysymys. *”Mielikuvitusta tämä todella vaatii!”* VE 14. *”Mutta tämähän oli vain satu? Näin vain harvoin käy!”* SE 43. *”Tota sellaista haluaisin heti kysyä tuliko niistä kaikista, pidettiinkö yhteistyötä aina lapsen etuna.”* AC1 Yhteistyöhön ja sen merkitykseen liittyy sinällään jännitteitä, joiden sisällöstä tai muodosta ei tullut tässä tutkimuksessa tarkempaa selvyyttä. Kuitenkin jännitteiden olemassaolo tuli tutkimuksessa vihjeellisesti esiin.

Sosiaalityöntekijän toimintaan liittyviä jännitteitä nousi tarinoissa esille. Työntekijöiden vaihtuvuus ja kokemattomuus oli keskeinen jännite, mikä saattoi johtaa yhteistyön epäonnistumiseen tai onnistumiseen. Sattumanvaraisuus oli vaihtuvuuden ja kokemattomuuden keskeinen seuraus. Lisäksi jännitteinä esiintyivät sosiaalityöntekijän toimet sinällään. Toisaalta haluttiin sosiaalityöntekijältä selkeitä sekä vastuullisia päätöksiä ja toisaalta pelättiin sosiaalityöntekijän päätösten oikeellisuutta.

Sosiaalityöntekijän keskeinen ja vastuullinen rooli oli esillä niin tarinoissa kuin arviointikeskusteluissakin. Sosiaalityöntekijä oli yhteistyön johtaja ja päätöksentekijä. Hänen tehtävänsä korostuivat niin asiakasneuvotteluja edeltävässä, neuvottelun aikaisessa kuin jälkikäteisessä työskentelyssäkin. Kaikki olivat yksimielisiä hänen asemastaan ja paikastaan yhteistyössä. Sosiaalityöntekijät itse eivät kuitenkaan pitäneet omaa työtään vanhemmuustyönä tai yhteisenä vanhemmuutena. Tämän aineiston perusteella ei voida sanoa, miten sosiaalityöntekijät ajattelevat oman työnsä asettuvan suhteessa yhteiseen vanhemmuuden hoitoon tai tarkemmin sijaishuollossa kasvavan lapsen vanhemmuuteen. Vanhemmuustyöksi he eivät kuitenkaan tässä aineistossa omaa rooliaan koe, vaikka lasten vanhemmat ja sijaisvanhemmat heidät yhteisen vanhemmuuden toteuttajiksi nimeävätkin. Tämä sosiaalityöntekijöiden rooli suhteessa yhteiseen vanhemmuuteen on tutkimuksessa keskeisin esiin noussut jännite.

Sijaiskasvattajat ovat tämän aineiston perusteella yhteiseen vanhemmuuteen nähden samankaltainen ryhmä kuin sosiaalityöntekijät. Muut ryhmät pitävät heitä yhteisen vanhemmuuden jakajina, mutta he itse kuvaavat olevansa vain välikäsiä. Oikea vanhemmuus jakautuu heidän näkökulmastaan vanhempien ja sijaisvanhempien kesken. Tässä aineistossa suurin osa sijaiskasvattajista työskenteli yksiköissä, joissa lapset olivat sijoitettuina vain muutamia kuukausia. Arviointikeskustelussa nousi esiin toive sijaiskasvattajien selkeästä roolista yhteiseen vanhemmuuteen arjen kulussa, sitä kutsuttiin arkivanhemmuudeksi. Tähän vastattiin kuvaamalla sijaiskasvattajien roolia vain rutiinien hoitajana. [...] *sosiaalityöntekijä on se vallankäyttäjä, niin sehän on se joka ne päätöksetkin siinä kohtaa tekee ja vanhemmat ovat ne huoltajat ja me ollaan se joka pyörittää sitä arkee.* AC2. Tarinoissa sijaiskasvattajien työ näyttäytyi vahvasti vanhemmuutta korjaavana tai tukevana työnä. Jännite sijaiskasvattajien roolin osalta liittyykin tämän aineiston osalta tavoitteiden asetteluun ja työn kohteeseen. Onko työn fokus lapsen kanssa työskentelyssä vai vanhemmuuden vahvistamisessa?

Perheen jälleenyhdistämisen velvoite nousi esiin niin tarinoissa kuin keskusteluissakin yhtenä jännitteisenä kysymyksenä. Lapsen edun toteutuminen ja perheen jälleenyhdistämisen vaade nousi esiin arviointikeskustelussa erityisesti oikeusoppineiden ja sosiaalityön välisessä suhteessa. Sosiaalityöntekijät kuvaavat olevansa heikoilla puolustaessaan lapsen etua sosiaalityön näkemyksin ja moniäänisin perustein. Tämän vuoksi heidän dokumentointitapansa voi poiketa siitä keskustelusta jota neuvotteluissa on käyty. Hei-

dän mukaansa oikeuslaitoksen kohtaamisuhka luo jännitteen lapsen edun perustelulle. *[...] mut et varmast tulee tilanteita jois nousee joku juriidinen juttu tai joku muu jos selkeesti syntyy ja nousee se vanhemman rooli joka lähtee jyräämään johonkin suuntaan ohitse ja sosiaalityöntekijät aika usein miettivät mitkä tekijät nyt pitäis ottaa huomioon ja jos siihen vielä nousee tällaiset et lainsäädäntö tai lakimiehet mukana niin ne painotuskysymykset. T7*

Jännitteinen rooli on tämän aineiston perusteella niin ikään useissa aiemmissä tutkimuksissa esiin noussut sijoitettujen lasten vanhempien rooli (Alhanen 2014; Eronen 2013; Hoikkala & Heinonen 2013; Pitkänen 2011; Svensson 2014). Vanhempia toivotaan ja heidän asemaansa pidetään itsestään selvänä lapsen vanhemmuustehtävää jakamassa, mutta toisaalta heidän läsnäoloonsa liittyy epäilyksiä. Ovatko he yhtenä aikuisena jakamassa yhteistä vanhemmuustehtävää vai ovatko he lapsen kanssa muodostamassa perhettä? Miten asiakkuus muodostuu?

8.4 Johtopäätökset

Tarinoiden voidaan ajatella kuvaavan mahdollista todellisuutta yhteisestä vanhemmuudesta. Systeemisessä yhteisessä vanhemmuudessa (kuva 4) Niemelää (2014, 163) mukaan on ytimessä lapsen kokemus vanhemmuudesta. Siihen vaikuttavat luonnollisesti niin lapsen yksilölliset tekijät kuin myös kulttuurin, yhteiskunnan ja luonnon tuomat vaikutteet. Keskeisintä vanhemmuuden positiivisen toteutumisen kannalta on se, että vanhemmuus ulottuu niin lähelle lasta, että hänen yksilölliset tarpeensa ja kokemuksen sa tulevat nähdyksi ja vuorovaikutukseen vanhemmuuden kanssa. Tällä tarkoitan aikuisen emotionaalista lapsen rinnalla kulkemista, jonka avulla lapsen kokemus tulee myös tunnetuksi yhteisessä vanhemmuudessa. Yhteisessä vanhemmuudessa tuleekin tiedostaa kenellä tai keillä ilman kisailua on mahdollisuus tämänkaltaiseen suhteeseen lapsen kanssa. Tarinoissa tämä mahdollistui vanhempien ja sijaishempien hyvällä yhteistyöllä.

Syntymävanhemmuus luonnon fysiologisena totuutena tunnistettiin ja tunnustettiin tarinoissa merkitykselliseksi. Syntymäalkuperän kunnioitus liitettiin niin lapsen edun mukaisuuteen kuin vanhempien ja sijaishempien yhteistyöhönkin. Vaikka tutkimuksissa on todettu vuosikymmenien ajan merkittävän syyn sijaishuollon tarpeeseen olevan

vanhempien omat ongelmat, niin ei heidän auttamisekseen ole vielä tehty merkittäviä työskentelykulttuurisia muutoksia. Tämä kuvastaa biologisen vanhemmuuden vähäistä kunnioitusta yhteiskunnan taholta sijaishuollon aikana. Syntymävanhemmuus on vahva yhteiskunnallinen, perustuslain takaama velvollisuus ja oikeus sijaishuollon ulkopuolella, mutta siihen liittyy epäilyjä tämän aineiston mukaan sijaishuollon aikana. Vanhemmat kertovat tässäkin aineistossa tarinaa ulkopuolisuuden kokemuksesta, kun taas muut tahot nostavat esiin kertomuksissa vanhempien mahdollisen haluttomuuden tai kyvyttömyyden vanhemmuuteen. Tämä syntymävanhempiin kohdistuva jännitteisyys välittyy systeemisen vanhemmuuskäsityksen mukaan lapsen kokemukseen ja kertomuksissa kuvastuu lapsen käyttöä kiistakapulana ja lapsen jättämistä yksin.

Tutkimuksen aineistoissa kulttuurinen, puhuttu ja eletty vanhemmuus näyttäytyi jännitteisenä. Tarinallisessa aineistossa ihanteellisena tavoitteena kuvattiin yhteistä tasaverstaista vastuullista vanhemmuutta. Arviointikeskusteluissa nousi vahvana keskusteluihin se, etteivät sijaiskasvattajat ja sosiaalityöntekijät koe hoitavansa vanhemmuustehtävää. Tässä lienee kysymys heidän sisäisistä tarinoista, jotka ovat kiinnittyneet vahvasti ammatillisiin (situationaalisiin) elementteihin sekä sosiaalisen tarinavarannon vähyyteen, mistä osoituksena olivat tarinoissa esiintyneet sekä tutkimusprosessin aikana kohtaamani epäilyt oikeutuksesta puhua yhteisestä vanhemmuudesta. Aineistossa niin tarinoissa kuin keskusteluissakin nousi esiin arkivanhemmuus, johon vanhemmuudesta kieltäytyneitä sijaiskasvattajia haastettiin mukaan. Siitä huolimatta, että arkivanhemmuuden tehtävät tunnistettiin omaan työhön liittyviksi, ei omaa paikkaa koettu vanhemmuudeksi. Tämä kertonee myös vanhemmuuden käsitteeseen liittyvästä tulkinnallisesta jännitteestä. Jännitteinen puhuttu ja eletty vanhemmuus tuottaa lapselle todennäköisesti epävarmuutta omasta paikasta. Hänen tehtäväkseen jää asettautua suhteeseen kulttuurisen vanhemmuuden kanssa.

Sijaishuollossa vanhemmuus yhteiskunnan yksikkönä näyttää valuvan vanhempien ja sijaisvanhempien ratkaistavaksi. Tarinoissa tämän suhteen onnistuneista kokemuksista on useita esimerkkejä, mutta myös jännitteitä suhteeseen kohdistuu. Negatiivisissa tarinoissa tämän suhteen herkkyyys haavoittumiselle tulee näkyviin esimerkiksi työntekijöiden virheiden ja osaamattomuuden myötä. Tämä vaikutusmekanismi puoltaa mielestäni sosiaalityöntekijöiden ja sijaiskasvattajien roolien kuulumista yhteisen vanhemmuuden piiriin. Heidän vanhemmuustehtävänsä tarinoissa näyttäisi olevan enemmän välillinen

suhteessa muihin vanhemmuuden jakajiin kuin suoraan suhteessa lapseen. Yhteiskunnallisesti vanhemmuus on vahvasti sidottu biologiseen vanhemmuuteen, mutta sijaishuollossa yhteiskunta on ottanut tehtävän itselleen ja jättänyt sosiaalityöntekijän ratkaisemaan sen toteutuksen. Lapselle tämä epämääräisyys välittyy merkittävänä vasta sitten kun siitä muodostuu ristiriitoja, esimerkiksi jos vanhemmat tai sijaisvanhemmat väsyvät niin, että sanoutuvat irti vanhemmuudesta. Tarinoissa esiintyy myös kuvauksia lapsista, jotka sanoutuvat irti epämääräisestä vanhemmuudesta vetäytyen tai kapinoiden.

Taulukko 20. Systeeminen vanhemmuus ja tarinallisuuden kiertokulku

Systeeminen vanhemmuus	Keskeiset tekijät	Jännitteet	Paino tarinallisuuden kiertokulussa
<i>Lapsen kokema</i>	-jonkun aikuisista tulee elää niin lähellä lasta, että yhteys lapsen maailmaan toimii	-aikuisten keskinäiset suhteet vievät kaiken huomion -lapsi jää yksin	draama, sisäinen tarina
<i>Syntymä-</i>	-alkuperän kunnioitus -vanhempien kannustus ja avustaminen yhteistyöhön -yhteistyö sijaisvanhempien kanssa	-vanhemmat kokevat ulkopuolisuutta -vanhempien mukanaoloa epäillään	situaatio
<i>Puhuttu ja eletty</i>	-yhteistyö on tärkeää kaikkien kesken -vanhempien ja sijaisvanhempien hyvä suhde	-vanhemmat kokevat ulkopuolisuutta -sijaishuollossa koetaan osattomuutta -sosiaalityön sattumanvaraisuus (työntekijöiden vaihtuvuus ja kokemattomuus)	sisäinen tarina, situaatio
<i>Jaettu-</i>	-sosiaalityöntekijän valta ja vastuu	-sosiaalityöntekijät em-pivät osallisuuttaan yhteiseen vanhemmuuteen -vanhemmuus jää vanhempien ja sijaisvanhempien keskenään hoidettavaksi	sisäinen tarina, draama

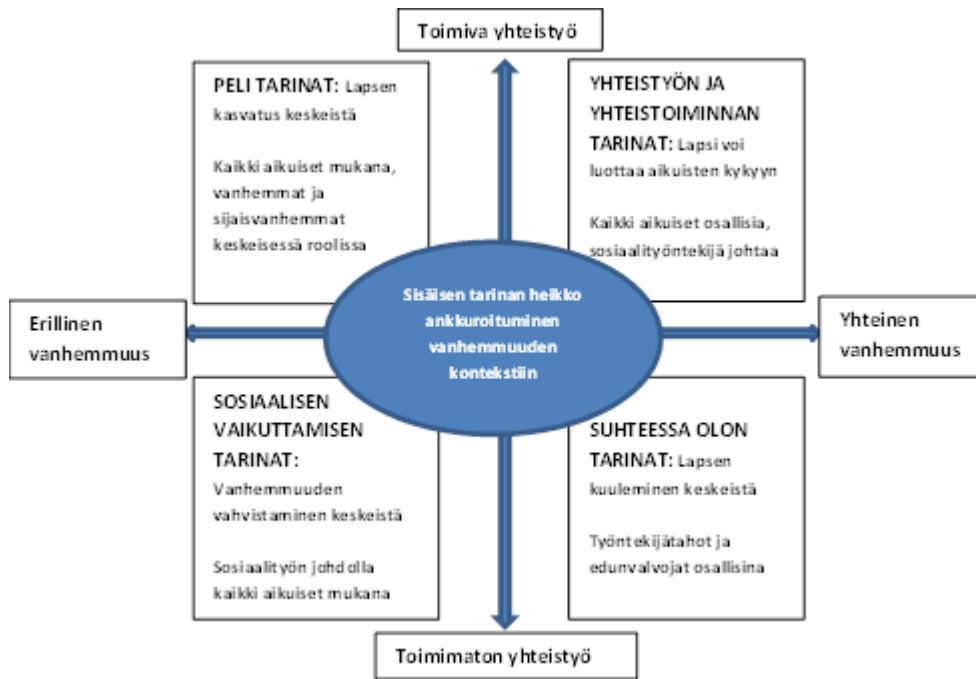
Taulukkoon 20 olen koonnut systeemisen vanhemmuuden osiin jaotellen keskeiset tekijät ja jännitteet yhteisessä vanhemmuudessa. Lisäksi olen kiinnittänyt ne sisällöllisiin perustein tarinallisen kiertokulun teorian osioihin. Tutkimusprosessi osoittaa lapsen kokeman vanhemmuuden yhtenevyyttä tutkimuksiin (ks. esim. Tideman ym. 2011), joissa vaikuttamalla aikuisten asenteisiin ja ajatteluun voidaan helpottaa lasten pulmia.

Lapsi tulkitsee elämänsä tapahtumia sisäisen tarinansa prosessissa sekä lapsena olemisen (situaation) tarjoamia mahdollisuuksia ja rajoja sosiaalisesta tarinavarannosta omaksumiensa tarinallisten mallien avulla (Hänninen 2002, 21). Sosiaalisen tarinavarannon sisältö huostassa olleiden lasten elämästä on vaikeasti elämän tarinoiksi taipuvaa (Eronen 2012) ja ylipäättään lastensuojeluun ja lapsuuteen liittyvä puhe on viime vuosikymmeninä ollut huolen täyteistä riskipuhetta, pullollaan aikuisten pelkoja (Harrikari & Hoikkala 2008; Koskela 2009; Forsberg & Ritala-Koskinen 2010). Yhteiskunnan lupaus paremmasta vanhemmuudesta sijaishuollon aikana on kyseenalainen, mikäli aikuisten ristiriidat ja osaamattomuus aiheuttavat lapselle lisää yksinäisyyttä.

Syntymävanhemmuudessa, kuten puhutussa ja eletyssä vanhemmuudessaakin, elämäntilanteen kokonaisuuden (situaatio) tarjoamat mahdollisuudet ja rajat luovat jännitteitä yhteisen vanhemmuuden kertomuksissa. Elämäntilanteen kokonaisuus muuttuu jatkuvasti ihmisen toiminnan seurauksena ja siitä riippumatta. Se ei muutu pelkästään ajattelua muuttamalla, mutta sille voidaan antaa sisäisessä tarinassa erilaisia tulkintoja. (Hänninen 2002, 20.) Vanhemmuustyö sijoituksen aikana on keskeistä, mutta kuva vanhemmuudesta sijaishuollon aikana on hämärä. Mikä on lastensuojelun vanhemmuuskuva? Tämä kysymys nousee esiin Miia Pitkäsen (2011, 117) tutkimuksessa. Tämän tutkimuksen perusteella se jätetään vanhempien ja sijaisvanhempien ratkaistavaksi.

Jaetun vanhemmuuden osalta sosiaalityöntekijän ammatillinen paikka vanhemmuuden toteuttajana on keskiössä. Sosiaalityöntekijän asema on selkeästi paikannettu lastensuojelulaissa vastuulliseksi lapsen asioissa. Mitä tämä on tuonut toiminnallisesti sosiaalityön sisältöön suhteessa lapseen tai sosiaalityön sisäiseen tarinaan.

Sijaishuollossa olevan lapsen vanhemmuus on suurelta osin yhteiskunnalle siirtynyttä tehtävää. Sosiaalityöntekijä on vastuullinen lapsen asioissa, mutta hän ei koe olevansa vanhemmuuden toteuttaja. Vanhemmuuskuvan selkiyttäminen nousee tässä sosiaalityön haasteeksi.

Kuva 12. Tarinat yhteisestä vanhemmuudesta suhteessa yhteistyöhön.

Tiivistetty vastaus tutkimusongelmaan (kuva 12) osoittaa tyyppitarinoiden paikan suhteessa yhteiseen vanhemmuuteen ja yhteistyöhön. Silloin kun ristiriitoja ei vanhemmuuden hoidossa ilmene, ovat kaikki yhteistyön tavat toimivia. Ristiriitojen ilmaantua sosiaalityöntekijän rooli on keskeinen. Yhteistyö- ja Yhteistoiminta-tarinat ovat tuollain lapsen edun mukaisia. Tarinoiden lisäksi nelikentässä on kerrottu tarinoiden keskeisin suhde lapsen etuun sekä aikuisten osallisuus vanhemmuuden toteutumiseen. Koko kuvion keskiössä on jännite, jonka muodostaa sisäisen tarinan heikko ankkuroituminen vanhemmuuden kontekstiin. Vanhemmilla on kokemus siitä, ettei heitä oteta yhteisen vanhemmuuden toteuttajiksi. Sijaishemmat kokevat vastuun yhteisestä vanhemmuudesta kaatuvan heidän vastuulleen ilman valtuuksia. Sijaiskasvattajat ja sosiaalityöntekijät eivät tunnista yhteistä vanhemmuutta omaksi roolikseen. Tähän vaikuttaa vanhemmuuskäsitteen yhteinen määrittelemättömyys sekä yksilön paikka vanhemmuudessa. Yksilön paikan vanhemmuudessa määrittelee hänen asemansa suhteessa kokonaisuuteen ja toisiin toimijoihin. Yksilön asemaan suhteessa vanhemmuuteen on ulkoapäin liitetty vaatimukset, mahdollisuudet sekä tavat, joilla ihminen itse, sisäisen tarinan perusteella, ottaa roolinsa kannettavakseen. (Hänninen 2002, 60). Tutkimus nostaa esiin myös risti-

riidan ulkoapäin liitettyjen vaatimusten ja sisäisen tarinan välille, mikä vaikeuttaa vanhemmuudessa yksilöiden paikan löytymistä.

Tämän tutkimuksen myötä on sosiaaliseen tarinavarantoon noussut kertomuksia yhteisestä vanhemmuudesta sijaishuollossa ja erityisesti yhteistyön merkityksestä lapsen edulle. Kertomusten merkitys tulevaisuuden sijaishuollon yhteisessä vanhemmuudessa jää nähtäväksi. Keskustelut ja kertomukset jatkuvat, mikäli ne ovat tarkoituksenmukaisia. Prosessuaalisuus niin tiedonmuodostuksessa kuin tutkimuksen etenemisessä on ollut tärkeässä roolissa. Nämä kertomukset ovat nostaneet näkyväksi systeemisen ajattelun ja toiminnan merkityksen. Ilman systeemiä ja vuorovaikutuksellista lähestymis- ja tutkimustapaa olisi ymmärrykseen ollut vaikea saada syvyyttä.

9 LOPUKSI

Minulla on niin yksinäinen olo kaiken tämän ihmispaljouden keskellä. Nämä ihanat ihmiset ovat antaneet tarinoita minulle luettavaksi ja palanneet niistä keskustelemaan. Kaikki urani aikana kohtaamani sijoitettujen lasten vanhemmat, työntekijät, sosiaalityöntekijät ja edunvalvojat ovat pyörineet mielessäni nämä vuodet, joina olen tutkimustani suunnitellut ja työstänyt. Meitä on niin paljon – ja kuinka yksinäisiä me olemme – muistoinemme. Onko tämä samaa kulttuurista yksinäisyyttä lastensuojelun sijaishuollon tarinoissa, josta Tuija Eronen (2012, 100–101) puhuu lastenkodeissa asuneiden lasten tarinoiden yhteydessä.

Vai olenko imenyt itseeni lapsen yksinäisyyden aikuisten välisten mahdollisten ristiriitaisuuksien keskeltä?

Tiedostamme yhteistyön tarpeen, ymmärrämme yhteistyön merkityksen ja toimimme yhteistyön saavuttamiseksi, mutta sen toteuttaminen on vaikeaa. Ihminen tarvitsee yhteisöjä liittyäkseen maailmaan ja yhteiskuntaan sen tasavertaisena jäsenenä. Yhteisöön kuulumiselle esteiksi muodostuvat rakenteelliset, poliittiset ja taloudelliset rajoitteet. Sosiaalityössä toiminnan arvo rakentuu sosiaalisen kautta. (Sennett 2012, 273; Särkelä 2013.)

Vaikuttaa siltä, että yhteiskunnan itselleen ottama sijoitetun lapsen vanhemmuustehtävä valuu yksittäisten ihmisten (vanhemmat ja sijaisvanhemmat) hoidettavaksi. Sosiaalityön yhtenä tehtävänä on siirtää yksilöille siirtynyt kokonaisuuden kuorma takaisin kokonaisuudelle. Sosiaalialan työntekijöiden tulee palauttaa yhteiskunnallisesti näkyviksi yksilöllisiksi ongelmiksi naamioituneet yhteiskunnalliset kehitystendenssit. (Särkelä 2013, 131.)

Mielestäni sijaishuollossa elävän lapsen vanhemmuustehtävän hoitaminen on systeminen prosessi. Sosiaalityöntekijöiden vaikutus ja valta tehtävän hoitamiseen on suuri, vaikka vanhemmuuden tehtävät tuntuvatkin vieraalta ja sopimattomalta ammattikuvaan. Sosiaalityöntekijä on merkittävä yhteisen vanhemmuuden toteuttaja. Tämä haastaa työn käytänteitä ja kulttuuria vuorovaikutteisen asiantuntijuuden suuntaan, jonka edellytyksenä on ammattikeskeisestä asiantuntijaroolista luopuminen. Ammattikeskeisyys lastensuojelussa on vahvasti ja perinteisesti lailla määriteltyä, joten tilan antaminen vuorovaikutteiselle asiantuntijuudelle on haastavaa.

KIRJALLISUUS

Ahonen, Arja Maarit (2013) Lapsen edun argumentaatio sijaishuollossa. Lisensiaatin-tutkimus, sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Turun yliopisto. Saatavissa:

<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=b16f69f0-1f9e-4894-996a-d2730ae1bc52> Luettu 31.07.2015

Aira, Annaleena (2012) Toimiva yhteistyö. Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Alhanen, Kai (2014) Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Allardt, Erik (1993) Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (toim.) The Quality of Life. Oxford: Clarendon Press, 88–94.

Anttila, Markus & Rousu, Sirkka (2004) Haravalla kootut. Moniasiantuntijuus, strateginen kumppanuus, seudullinen kumppanuus. Kerava: Savion kirjapaino Oy.

Araneva, Mirjam (2011) Lapsen asema ja edunvalvojan rooli lastensuojeluasiassa. Teoksessa Paula Marjomaa & Milja Laakso (toim.) Lastensuojelun edunvalvonta - lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 15, 58–86.

Aristoteles (2000) Runousoppi. Teoksessa Simo Knuuttila, Ilkka Niiniluoto & Holger Thesleff. Helsinki: Gaudeamus, 159–171.

Bardy, Marjatta (toim.) (2009) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Berridge, David & Brodie, Isabelle (1998) Children's Homes Revisited. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Bertalanffy, Ludwig (1969) *General Systems Theory. Foundations, Development, Applications*. New York: George Braziller.

Bruner, Jerome S. (1986) *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.

Burr, Vivien (2007) *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. Tampere: Vastapaino.

Buchanan, David & Huczynski, Andrzej (2004) *Organizational Behaviour: An Introductory Text*, 5th edition. London: Prentice-Hall.

Castrén, Anna-Maija (2014) Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 139–166.

Dance, Cheryl & Ouwejan, Danielle & Beecham, Jeni & Farmer, Elaine (2008) *Adoption agency linking and matching practice in England and Wales: Survey Findings*. <http://eprints.lse.ac.uk/32754/> Luettu 30.07.2015

Enroos, Rosi (2008) Vankila lapsuudessa – lapsi vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. *Rikosseuraamusviraston julkaisusarja 2008 (1)*. Vammala: Rikosseuraamusvirasto.

Erkkilä, Raija (2008) Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 195–226.

Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. *Acta Universitatis Tamperensis 1713*. Tampere: Tampere University Press.

Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Raportti 4/2013. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuslaitos.

Eskola, Jari (1997) Eläytymismenetelmäopas. Tampere: TAJU.

Eskola, Jari (2001) Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston ke-
ruu: Virikkeitä aloitteleville tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 69–84.

Eskola, Jari (2007) Laadullisen tutkimuksen juhannustaijat. Laadullisen aineiston ana-
lyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutki-
musmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtö-
kohtiin ja analyysimenetelmiin. 2nd edition. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere:
Vastapaino.

Forsberg, Hannele (2014) Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa
Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauk-
sia. Helsinki: Gaudeamus, 123–138.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2010) From welfare to illfare: public con-
cern for Finnish childhood. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Kröger, Teppo (toim.) So-
cial Work and Child Welfare Politics. Through Nordic lenses. Bristol: Policy Press, 47–
64.

Fox Harding, Lorraine (1997) Perspectives in Child Care Policy. 2nd edition. London
and New York: Longman.

Freire, Paulo (2005) Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Giddens, Anthony (1984) The constitution of society. Gambridge: Polity Press.

Guba, Egon G. & Lincoln, Yvonna S. (1989) Fourth generation evaluation, Newbury
Park: Sage.

Guba, Egon G. & Lincoln, Yvonna S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research. Teoksessa Norman Dentsin & Yvonna Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 105–117.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James (1990) *What is Family?* London & Toronto: Mayfield.

Hakonen, Marko & Koivisto, Satu & Ruohomäki, Virpi (2007) Organizing distributed work and collaboration. Teoksessa Matti Vartiainen, Marko Hakonen, Satu Koivisto, Petri Mannonen, Mika P Nieminen, Virpi Ruohomäki & Anni Vartola (toim.) *Distributed and mobile work*. Helsinki: Otatieto, 130–155.

Harrikari, Timo & Hoikkala, Susanna (2008) Nuorten hyvinvointipolitiikka - pahoinvointiin puuttumista ja riskien hallinnointia? Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008*. Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisoasiain neuvottelukunta, Stakes, 150–160.

Heikkinen, Hannu L.T. (2007) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: PS-kustannus, 142–158.

Heikkinen, Miia (2014) Ongelmaperustainen pedagogiikka muuttaa arviointia. Tapaustutkimus ongelmaperustaisen opetussuunnitelman siirtymävaiheesta Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 276. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. *Työpapereita* 30. Helsinki: Stakes.

Heino, Tarja (2009) Lastensuojelu - kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 198–213.

Heino, Tarja (2014) Lastensuojelun pirallinen tehtävä. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 286–308.

Heinonen, Hanna (2011) Sadoissa verkoissa sukkulointia – kumppanuudet sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

http://www.lskl.fi/files/935/Sadoissa_verkoissa_sukkulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf Luettu 08.07.2015

Helavirta Susanna (2006) Lapsen hyvä ja huono elämä eläytymistarinoiden valossa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 195–219.

Herranen, Jatta & Kivijärvi, Antti (2009) Monikulttuurinen yhteisöllisyys: Yhteyden ehdot ja tilat. Teoksessa Kaarin Filander & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy, 159–186.

Hietamäki, Johanna (2015) Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Väitöstutkimus. Jyväskylä: University Library of Jyväskylä.

Hiitola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seurakunnissa ja Etelä-Pirkanmaalla – hanke. Työpapereita 21. Helsinki: Stakes.

Hiitola, Johanna (2009) Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkautetuista huostassapidoista. Avauksia (15) 2009. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Acta Universitatis Tamperensis 2026. Tampere: Tampere University Press.

Hoikkala, Susanna & Heinonen, Hanna (2013) Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Hyvärinen, Matti (2004) Eletty ja kerrottu kertomus. Sosiologia 4 (2004), 297–309.

Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus.

http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf Luettu 05.04.2015

Hämäläinen, Kati (2012) Perhehoitoon sijoitetun lapsen antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56/2012. Helsinki: Väestöliitto. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/f77bf29afb1300be57d7d84a2c7bcf39/1428221426/application/pdf/3231118/H%C3%A4m%C3%A4l%C3%A4inen_Perhehoitoon%20sijoitettujen_net.pdf Luettu 05.04.2015

Hänninen, Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. 5th edition. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampere: Tampereen yliopisto.

Intersubjektiivisuus vuorovaikutuksessa - huippuyksikkö (2015). Suomen Akatemia. <http://www.intersubjectivity.fi/> Luettu 31.07.2015

Isoherranen, Kaarina (2005) Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: WSOY.

Jalonen, Tanja (2013) Minun sinun vai meidän lapsemme? – Kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessin aikana. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/60214/Tanja%20Jalonen.pdf?sequence=1> Luettu: 22.11.2014

Juhila, Kirsi (2004) Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus 12(2), 155–183.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012) *Kategoria-analyysin juuret*. Teoksessa: Kirsi Juhila, Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino, 17–43.

Jussila, Johanna (2014) ”Mukavia ohjaajia ketkä kuuntelee mua jos jotain painaamieltä” Nuorten käsityksiä hyvästä lastensuojelun laitoshuollosta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Kauppinen, Nina (2013) Eron jälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. *Lisensiaatintutkimus, sosiaalityön erikoistumiskoulutus*. Turun yliopisto. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=60ceecbb-8026-47c1-8345-07641897ea96>
Luettu 31.07.2015

Karila, Kirsti (2006) *Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena*. Teoksessa Kirsti Karila, Maarit Alasuutari, Maritta Hännikäinen, Anna Raija Nummenmaa & Helena Rasku-Puttonen (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 91–110.

Kestilä, Laura (2008) *Pathways to Health. Determinants of Health, Health Behaviour and Health Inequalities in Early Adulthood*. Helsinki: National Public Health Institute.

Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012a) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1) 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 34–52.

Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012b) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6) 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 599–619.

Keyton, Joann & Stallworth, Virginia (2003) *On the Verge of Collaboration: Interaction Processes Versus Group Outcomes*. Teoksessa Lawrence R. Frey (toim.) *Group Communication in Context*. Studies of Bona Fide Groups. Mahwah: Erlbaum, 235–260.

Koisti-Auer, Anna-Liisa (2008) Sukulaisvanhemmuuden profiili. Tutkimuksia (1) 2002. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Koskela, Hille (2009) Pelkokierre. Helsinki: Gaudeamus.

Kumpula, Kristiina (2013) 8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat. Selvityksiä ja ohjeita 2013 (32). Helsinki: Oikeusministeriö.

http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1370865930372/Files/8-vuotiaan_lapsen_kuolemaan_johtaneet_tapahtumat.pdf Luettu 30.07.2015

Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2013) Lastensuojelu 2012. Tilastoraportti (30) 2013. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuusela, Pekka (2002) Sosiaalipsykologian maailmahypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot. Kuopio: Unipress.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia (1) 2003. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Laakso, Riikka & Pätäri, Jere (2013) Antaa vanhemmuuden puhjeta kukkaan - lastensuojelulaitoksen ohjaajien ajatuksia jaetusta vanhemmuudesta. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69468/Patari_Jere.pdf?sequence=1 Luettu 12.08.2014

Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä. Acta Universitatis Tamperensis 1444. Tampere: Tampere University Press.

Laakso, Riitta (2012) Vanhempien kanssa tehtävä työ ja moraalikysymykset lastenkodissa. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 25–44.

Laakso, Riitta (2013) Mistä koti huostaan otetuille lapsille? Sastamala: Kunnallissalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisusarjan julkaisu nro 73.

Laaksonen, Maarit & Kääriäinen, Aino & Penttilä, Marja & Tapola-Haapala, Maria, Sahala, Heli & Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu (2011) Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Raportti (54) 2011. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983

Lapsiasiainvaltuutettu (2013) Jyväskylä: STM. www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet Luettu 4.6.2014.

Laurila, Anja (1999) Toinen mahdollisuus. Acta Universitatis Tamperensis 701. Tampere: Tampere University Press.

Laurila, Anja (2008) Nuorten itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-Kustannus, 99–122.

Lavikainen, Marjo & Juurikko, Annika (toim.) (2014) Toimiva lastensuojelu. Toteuttamissuunnitelma vuosille 2014-2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita (19) 2014. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf. Luettu 14.10.2014.

Lavikainen, Marjo & Ruuskanen Kristiina (2013) Lastensuojelun laatusuositus. Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita (20) 2013. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26810.pdf. Luettu 07.05.2014.

Lewis L. K. (2006) Collaborative interaction. Review of communication scholarship and a research agenda. Communication Yearbook 30. 197 – 247.

Loxley, Ann (1997) *Collaboration in Health and Welfare. Working with Difference*. United Kingdom, London: Jessica Kingsley Publishers Ltd.

LsL, Lastensuojelulaki 417/2007

Luo, Yadong (2005) Toward coopetition within a multinational enterprise: a perspective from foreign subsidiaries. *Journal of World Business* 40, 71–90.
<http://down.cenet.org.cn/upfile/37/2006112125554137.pdf> Luettu 01.08.2015

Marjomaa, Paula & Laakso, Milja (2011) *Terveisiä täältä kodista. Lasten, vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon*. Helsinki: Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o 17.

Miles, Matthew & Huberman, Michael (1994) *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Thousand Oaks: Sage.

Milligan, Ian & Stevens, Irene (2006) *Residential Child Care. Collaborative Practice*. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Morse, Janice, Barrett, Michael, Mayan, Maria, Olson, Karin & Spiers, Jude (2002) Verification Strategies for Establishing Reliability and Validity in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods* 1 (2), 13–22.

Myllärniemi, Annika (2006) *Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: Heikki Waris – instituutti.

Mäkipää, Kirsi (2014) *Yhdessä lapsen parhaaksi–rinnakkaisen vanhemmuuden rakennuspalikoita pienryhmäkodissa. Opinnäytetyö*. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/73915/Makipaa_Kirsi.pdf?sequence=1
 Luettu 12.08.2014

Mönkkönen, Kaarina (2001) Kun kumpikaan ei tiedä. Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus auttamistarinoiden retoriikassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (5) 2001. Stakes, 432–447.

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 94. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Mönkkönen, Kaarina (2007) Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Niemelä, Pauli (2009) Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 209–236.

Niemelä, Pauli (2014) Systemaattinen ihmiskäsitys. Ihminen järjestelmänä: rakenne (3³) ja toiminta (3x3). United Press Global.

Nikander, Pirjo (2010) Jäsenkategoria-analyysi ja haastattelun kulttuuriset järjestykset. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 242–268.

Niskanen, Sirkka (2008) Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 89–114.

Oulasmaa, Petri (1994) Lapsen etu oikeudellisena käsitteenä. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) Lapsen etu ja viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 106 – 124.

Palsanen, Kati & Kääriäinen, Aino (2015) Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset. Janus 23 (2), 189–204.

Pasanen, Kaarina (2007) Riskien ja suojaavien tekijöiden pohdintaa. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsen kanssa - olennaista etsimässä. Artikkelikokoelma Minun Elämäni -projektin työstä 2003–2006. Forssa: Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o 7, 96–104.

Pekkarinen, Elina (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus. Asiantuntijoiden näkökulma. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf> Luettu 05.04.2015

Pelkonen, Tarja (2013) Kertomuksellinen tutkimus perhehoitoon sijoitettujen lasten läheisistä. Lisensiaatintutkimus. Itä-Suomen yliopisto.

<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=a45d5af8-889d-47b9-9dfc-23a298918cf0> Luettu 05.04.2015

Perttula, Juha (2008) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 115–162.

Pietarinen, Juhani (2002) Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 58–69.

Pinnalla (2009) Tarinoita selviytymiseen nuorilta nuorille. Jyväskylä: Pesäpuu ry

Pitkänen, Miia (2011) Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lasten huostaanotoissa. Helsinki: Socca ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro: 26.

Pohjola, Pasi & Pitkänen, Niina & Koivisto, Juha (2015) Sosiaalityön tietokäytännöt vuorovaikutteisina vaihtoalueina. Janus 23 (2), 174–188.

Polkinghorne, Donald (1995) Narrative Cofiguration inQqualitative Analysis. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) Life History and Narrative. London: Falmer, 5–23.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kertomuksia koulukodista. Helsinki: Stakes.

Rolin, Kristiina (2002) Tieteen etiikka metodologian näkökulmasta. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 92–104.

- Ruusuvuori, Johanna (2001) Harvey Sacks Arkielämän metodit ja keskusteluanalyysi. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 383–403
- Räisänen, Ulla (2003) Masentuneet nuoret mediassa: Riskiryhmiä ja masennuksen orjia. Teoksessa Tuija Modinos & Annikka Suoninen (toim.) Merkillinen media. Tekstit nuorten arjessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 39–63.
- Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.) (2005) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Räty, Tapio (2007) Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> Luettu 24.09.2014
- Saarikallio-Torp, Miia & Heino, Tarja & Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta (2010) Lapset huollossa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 236–264.
- Saastamoinen, Kati (2010) Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Sacks, Harvey (1972) On a Analysability of Stories by Children. Teoksessa: Coulter, Jeff (toim.) Ethnomethodological Sociology. Aldershot: Edward Elgar Publishing Company, 254–270.
- Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2002:7.
- Sennet, Richard (2013) Together. The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation. New Haven & London: Yale University Press.

Shenton, Andrew K. (2004) Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. Amsterdam: IOS Press. Education for Information 22 (2), 63–75.

ShL, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

SpL, Suomen perustuslaki 731/1999

Squire, Corinne (2008) Experience-centred and Culturally-oriented Approaches to Narrative. Teoksessa Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou (toim.) Doing Narrative Research. London, California, New Delhi, Singapore: SAGE, 41–63.

Suikkanen-Malin, Tuija (1993) Perhekuva – Lapsen todellisuus. Pro gradu –tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Svensson, Kristina (toim.) (2014) ”Kun joka makarooniin pitää mahtua pöytätävät” Hetkiä ja tarinoita huostaanotettujen lasten vanhempien elämästä. Keuruu: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto, Sininauhaliitto.

Swift, Karen. J. (1995) Manufacturing `Bad Mothers` A Critical Perspective on Child Neglect. Toronto: University of Toronto Press.

Särkelä, Antti (2011) Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Kolmas painos. Tampere: Vastapaino.

Tideman, Eva & Vinnerljung, Bo & Hintze, Kristin & Aldenius Isaksson, Anna (2011) Improving foster children’s school achievements Promising results from a Swedish intensive small scale study. Adoption & Fostering Journal Volume 35 (1) 2011. British Association for Adoption and Fostering, 44–56.

http://www.kineo.nu/skolfam/moodle/pluginfile.php/48/mod_resource/content/1/Skolfam%20Helsingborg.pdf Luettu 30.07.2015

Tulensalo, Hanna (2011) Edunvalvojan toiminta lapsen kanssa. Teoksessa Paula Marjomaa & Milja Laakso (toim.) Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 88–117.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Törrönen, Maritta (toim.) (1994) Lapsen etu ja Viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Törrönen, Maritta (2003) Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: University Press.

Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu (2012) Itsenäistymisen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Forssa: SOS Lapsikylä ry.

Valkonen, Leena (1995) Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonuorten vanhempisuhteet. Saarijärvi: Stakes tutkimuksia 52.

Vanhanen, Sonja (2014) Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleenyhdistäminen - kehittämishankkeen raportti. Forssa: SOS Lapsikylä ry.

Varilo, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana (2012) Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelun sijaishuollon kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja. 2012:6. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf> Luettu 30.07.2015

Veistilä, Minna (2013) Child-sensitive Elements of the Construction of Child Well-being During an Acculturation Process. Exploring the Narratives of Well-being of Children with a Russian Background. Teoksessa Marita Törrönen, Olga Borodkina, Valentina Samoylova & Heino, Eveliina (toim.) Empowering Social Work: Research and Practice. Kotka: Palmenia Centre for Continuing Education, University of Helsinki, 174–197.

Whittington, Colin (2003) *A Model of Collaboration*. Teoksessa Jenny Weinstein, Colin Whittington & Tony Leiba (toim.) *Collaboration in Social Work Practice*. London: Jessica Kingsley publishers Ltd, 39–62.

Vikman, Eija (2009) Lasten kerronta ja sen merkitys. Narratiivinen tutkimus lasten ja kriisikeskuksen työntekijän välisistä keskusteluista. Lappeenranta: Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja A. 7.

VM, Valtiovarainministeriö (2012) Eurooppa 2020 –strategia. Suomen kansallinen ohjelma. Taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset 16a/2012.

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20120419Euroop/Europa_2020_strategia_suomi.pdf Luettu 27.01.2013

Voikukkia - verkostohanke (2015). Huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus voi kukkia. Suomen kasvatus- ja Perheneuvontaliitto ry.

<http://www.voikukkia.fi/component/content/article?id=83:yleistae-hankeinfoa&catid=1> Luettu 30.07.2015

Vuori, Jaana (2001) *Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnellat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere : Tampere University Press.

Vähämaa, Pirjo (2008) Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa. Lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Lapsi- ja nuorisososiaalityö. Tampere: Tampereen yliopisto.

Värri, Veli-Matti (2004) Hyvä kasvatus- kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. 5.painos. Tampere: Tampere University Press.

YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista 20.11.1989.

www.unicef.fi/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf Luettu 4.6.2014

Liite 1. TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

”Yhteistä vanhemmuutta” – tutkimuksen tehtävänä on luoda ymmärrystä sijoitetun lapsen vanhemmuutta jakavien aikuisten keskinäiseen toimintaan. Vanhemmuutta jakavat aikuiset ja tutkimuksen informaatit ovat sijoitettujen lasten vanhemmat, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, sijaiskasvattaja sekä lastensuojelun edunvalvoja.

Tutkimusluvan hakija opiskelee Helsingin yliopistossa lisensiaatin tutkintoa sosiaalityön erikoistumiskoulutuksena yhteisösosiaalityön erikoistumisalalla. Hakija toimii lehtorina Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalialan osaamisalalla. Tutkimukseen osallistuu sosionomi (AMK) opiskelijoita keräten tutkimusaineistoa ja tehden omia opinnäytteitään samasta tutkimusaineistosta tutkijan ohjauksessa. Tutkimusaineisto koostuu eläytymismenetelmällä kerättävistä tarinoista. Tarinat kerätään kokousten, koulutusten tai tapaamisten yhteydessä. Vastaajalle on varattava aikaa tarinan kirjoittamiseen noin 20 minuuttia. Aineistossa ei ole mitään tapaus tai tunnistetietoja. Tarinan kirjoittamisen yhteydessä kirjoittajilta kysytään halukkuutta myöhemmin toteutettavaan fokusryhmä analyysikeskusteluun. Keskustelut keskittyvät tarinoiden perusteella tehdyn kokoavan analyysin arviointiin. Tutkimusluvan hakija vastaa tutkimusaineiston asianmukaisesta säilyttämisestä ja tuhoamisesta. Tarinallisen aineiston kerääminen toteutetaan maaliskuu – syyskuu 2013. Fokusryhmien analyysikeskustelut toteutetaan helmikuuhun 2014 mennessä.

Lisätietoja antaa vastuullinen tutkija: Tuija Suikkanen-Malin, Mäyrämäentie 90, 47450 Perheniemi. Puhelin: 044-0980673, sähköposti tuija.suikkanen-malin@kyamk.fi

Lisensiaattityön ohjaaja: Erja Saurama, Valtiotieteen tohtori, Helsingin yliopisto.

SUOSTUMUS:

Organisaatio: _____

Päivämäärä: ____/____ Paikka: _____

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 2. OHJEET AINEISTON KERÄÄMISEEN

Lupa keräämiseen täytyy olla saatu organisaatiolta, jonka tilaisuudessa keräystä suoritetaan. Mikäli kerääminen tapahtuu henkilöiden omalla ajalla, on heiltä kysyttävä lupa keräämiseen ennakolta.

Kirjoittajille kerrotaan tutkimuksen keskittyvän sijoitetun lapsen jaettuun vanhemmuuteen. Tutkimusaineistona on eläytymismenetelmällä kerätyt tarinat. Kirjoittajille kerrotaan myös tutkijan pyyntö kirjoittajien osallistumisesta Fokusryhmään. Kerääjä kertoo kirjoittamisen vapaaehtoisuudesta. Kehyskertomuksia jaettaessa on tärkeä kertoa kirjoittajille, että kaikki kirjoitukset ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta. Samassa yhteydessä jaetaan myös Fokusryhmään suostumus kaavakkeet. Tarinan pituudella ei ole merkitystä, kiinnostavaa on miten kirjoittajan mielestä asia voisi olla. Kirjoittajia pyydetään kirjoittamaan selkeällä käsialalla. Tarinaa voi jatkaa paperin kääntöpuolelle.

Keräämistilan on oltava häiriötön. Osallistujille jaetaan kehyskertomuksia mielellään niin, että vierekkäisille kirjoittajille annetaan eri kehyskertomukset. Erityitä huomiota kirjoittamatta jättämiseen ei tule osoittaa.

Kirjoittamiselle annetaan aikaa 20 minuuttia. Kukin voi lähteä kirjoitettuaan, mutta välttämättä häiritsemästä muiden kirjoittamista.

Kerätyt tarinat koodataan keräystilaisuuksien mukaan.

Keräystilaisuuksista kirjoitetaan seuraavat tiedot:

Tilaisuus: _____

Sille annettu koodi: _____

Miten ja milloin kirjoittajat informoitiin: _____

Kuinka monta henkilöä oli paikalla: _____

Huomioita kirjoittamistilasta ja ajasta: _____

Kerääjän suhde kirjoittajien ryhmään:

Liite 3. KEHYSKERTOMUS

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina palvelevan erinomaisesti lapsen etua. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?

Kirjoittajalla on omakohtaista kokemusta:

Sijoitetun lapsen vanhemmuudesta Kyllä_____

Sijaiskasvattajana toimimisesta Kyllä_____

Edunvalvojana toimimisesta Kyllä_____

Lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä toimimisesta Kyllä_____

Lastensuojelun asiakasneuvottelusta, jossain muussa roolissa. Missä?

Liite 4. YHTEISTYÖKUTSU

Yhteisösosiaalityön lisensiaattitutkimuksessani Helsingin yliopistoon, tutkin jaetun vanhemmuuden edellytyksiä sijaishuollossa. Lastensuojelulaissa veloitetaan sosiaalityöntekijää, biologisia vanhempia/hoitajia ja sijaisvanhempia/-kasvattajia yhteistyöhön. Lisäksi lapselle voidaan määrätä edunvalvojan sijainen käyttämään lapsen puhevaltaa hoitajan sijaan. Edellä mainitut neljä aikuisryhmää ovat tutkimukseni informaatteja, joilta aineisto kerätään. Millaisena yhteistyö nähdään näiden vanhemmuutta toteuttavien toimijoiden kesken?

Tutkimukseni perusta on sosiaalisessa konstruktionismissa, jonka mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisissä suhteissa. Todellisuudesta on mahdotonta saavuttaa varma ja yleispätevä tieto. Sosiaalisen konstruktionismin tieteenperinteeseen sisältyy monenlaisia ajattelutapoja. Yhteistä sosiaalisen todellisuuden koostumisessa on kielellisen rakentumisen, kulttuurin ja historiallisuuden korostaminen (Kuusela 2002, 51).

Tutkimusmetodini on aineistolähtöinen vaiheittain etenevä ja informaatteja osallistava. Aineiston kerään eläytymismenetelmällä koska se on eettisesti ongelmattomampi kuin moni muu menetelmä ja soveltuu tiedonkeruuseen silloin kun kiinnostus kohdistuu siihen, mikä vastaajien mielestä olisi mahdollista (Eskola 1997, 14-15). Eläytymismenetelmä tiedonkeruumenetelmänä soveltuu tutkimuksiin, joissa tutkitaan ajattelun logiikkaa, asenteita ja representaatioita. Eläytymismenetelmä tarkoittaa pienimuotoisten tarinoiden keräämistä tutkijan ohjeiden mukaan. Eläytymismenetelmän passiivisessa muodossa käytetään aineiston keruussa kehyskertomuksia varioiden. (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Eskola & Suoranta 1998, 111-115) Omassa tutkimuksessani käytän kolmea eri variaatiota, hyvää, tavallista ja huonoa yhteistoiminnan kuvausta.

Sosionomi (AMK) opiskelijoita kutsun tutkimusyhteistyöhön eläytymismenetelmällä kerättävän aineiston osalta. Toimin tutkijana opiskelijoiden opinnäytetöiden tilaajana. Haen tutkimusluvat yhdessä opiskelijoille, jotka keräävät kehyskertomusteni mukaisia aineistoja omiin opinnäytteisiinsä liittyen. Opiskelija voi oman tutkimusintressinsä mukaan kerätä aineiston vain joiltakin tutkimusinformaattiryhmiltäni (esim. hoitaja vanhemmilta) ja valitsemallaan kehyskertomus variaatioilla. Lisäksi opiskelija voi rajata oman tutkimuksensa esim. yhden sijaishuoltoyksikön tai yhden lapsen vanhemmuutta jakavien mukaan. Muistakin variaatioista olen valmis keskustelemaan.

Opiskelija saa tässä yhteistyössä käyttöönsä kehyskertomukset yhteisten tutkimuslupien lisäksi. Opiskelijan tulee antaa käyttööni eläytymismenetelmällä keräämänsä aineisto. Aikataulullisesti aineiston keräämiseen on aikaa kevät 2013. Sitoutuisin mielelläni tukemaan opiskelijoiden opinnäytteitä muutoinkin, mutta opiskelija voi halutessaan toivoa muutakin opettajaa ohjaajakseen opinnäytteeseensä.

Mikäli, olet kiinnostunut yhteistyöstä tämän aiheen ympärillä niin ota minuun pikaisesti yhteyttä!

T: Tuija Suikkanen-Malin tuija.suikkanen-malin@kyamk.fi puh. 0440980673

Lähteet:

Eskola, Jari 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: TAJU.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Kuusela, Pekka (2002). Sosiaalipsykologian maailmahypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot. Kuopio: Unipress

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 24.11.2012.)

Liite 5. Taulukko kehyskertomusvertailusta ala- ja yläluokat.

Erinomaiset kehyskertomukset n=28	Tarinat N= 54	Vaaralliset kehyskertomukset n=26
Alaluokka	Yläluokka	Alaluokka
Sosiaalityöntekijä on hyvin valmistellut työskentelyn ja osallistujat. Hän tarttuu selkeästi asioihin, vaikeisiin. Antaa tilaa ja tukee osapuolia. Näkee lapsen edun laajasti, luo holistisen näkemyksen. Hän kuuntelee lapsen tarinaa aikaa käyttäen ja perehtyen. Hän vastaa yhteistyön toimivuudesta ja pitää yhteyttä kaikkiin osapuoliin. Hänellä on selkeät toimintatavat. Hän ottaa vastuun ja on rohkea. (15) Tuetaan eri osapuolia sijaishuollon aikana ja sen jälkeen. (6) Onnistunut sijaishuoltopaikan valinta. (2)	Sosiaalityö (46)	Sosiaalityöntekijä on uusi, ulkopuolinen, manipuloitavissa tai välinpitämätön. Sosiaalityöntekijän asema epäselvä, hänellä ei ole mahdollisuutta sitoutua ja tutustua lapsen asioihin. Hän tekee omavaltaisia nopeita ja puolueellisia johtopäätöksiä. (12) Vaihtuvat sosiaalityöntekijät eivät kykene tai halua tukea sijaisvanhempia. (4) Sijoituspaikan valinta on epäonnistunut, se on vääränlainen tai väärässä paikassa. (6) Äitiä suositaan kasvattajana. (1)
Vanhempien ja lapsen perheyhteyttä arvostetaan. (5) Lapsen ja vanhemman suhde arvokas, se on kehittämisen ja suojelun kohteena. (6) Vanhemman rakkaus lapseen kannattelee. Vanhempien kyvyttömyys on uhkana lapselle. (11)	Vanhempien ja lapsen suhde (40)	Vanhemmat heikkoja ja ohjattavia (5) Lapsen ja vanhempien tapaamiset ovat harvinaisia, haitallisia tai estettyjä. Vanhemmilla on halu tapaamisiin, tapaamiset kontrolloituja. (13)
Vuorovaikutus ja yhteistyö ovat avointa, luottamuksellista, rakentavaa ja tavoitteellista. Eri osapuolia kuunnellaan ja ristiriitoja pystytään käsittelemään, aiemmista erimielisyyksistä huolimatta. Keskustelu on kunnioittavaa ja rehellistä, asioita ei kaunistella. (14) Vanhempien ja sijaisvanhempien/-kasvattajien yhteistyö on avointa, luottamuksellista ja	Vuorovaikutus ja kanssakäyminen (37)	Yhteistyö ja yhteydenpito heikkoja toimijoiden välillä. Tärkeitä asioita ei oteta puheeksi, eikä luoteta toisiin toimijoihin. (9) Vanhempien ja sijaisvanhempien suhde huono, ollaan vihamielisiä. Riidellään lapsesta ja hänen asioidensa hoidosta. Mustamaalataan muita osapuolia lapsen kuullen. (9)

toisiaan tukevaa. (5)		
Toimintatavat yhteisiä ja kaikkien tiedossa. Tiivis yhteistyö. Sovitut säännöt, kotisäännöt. (11) Dokumentit selkeitä ja lapsen tarpeet ilmaisevia. Salassapitosäädöksiä noudatetaan ja tarkastukset ovat säännöllisiä. (3) Toimijoiden roolit selkeinä. (5)	Työskentelytavat (34)	Tietoa jaetaan tai ollaan jakamatta. (3) Palaverit valmisteltu huolimattomasti ja liian harvoin. (4) Aikaa kuluu paljon ja asioiden merkitykset muuttuvat. Hidas prosessi aiheuttaa uusia ongelmia. (6) Ulkopuolisen rooli auktoriteettina. Oma rooli tunnistetaan. (2)
Lapsi on tietoinen asioistaan, aikuisten toiminnasta ja prosessista. Lapsi saa elää omaa arkeaan ja hänellä on lupa oireilla. Lapsen kanssa ollaan vuoropuhelussa. (11) Aikuiset ymmärtävät ja ottavat huomioon lapsen näkökulman. (2)	Lapsen osallisuus (33)	Lapsi on yksin, kukaan ei huomioi ja kuule häntä. Lapsen mielipidettä kuunnellaan liian nuorena. Lapsi määrittelee ja vastuussa aikuisten toiminnasta. (10)
Vanhemmat ovat yhteistyökumppaneina, arvostettuina ja huomioituina. (10) Yhteisessä työskentelyssä on kaikkien näkemykset tiedossa ja käytössä. (5) Kokemus kuulluksi tulemisesta ja mukaan ottamisesta. (2)	Aikuisten osallisuus (29)	Vanhemmat ulkopuolisia ja voimattomia (4) Vanhemmat ovat vastustajina ja väärin toimijoina. (8)
Lapsi voi luottaa, että aikuiset hoitavat hänen asioitaan yhdessä. (6) Aito kiinnostus lapsen asioista. (1) Onnistumisen kokemukset, panostuksiin katsomatta. (4)	Tavoite (17)	Perheen yhdistäminen tavoitteena. Lapsen etua ei aja kaikki aikuiset. (6)
Lapsella on mahdollisuus yksilöllisyyteen. (4) Tutustutaan lapseen ja hänen tarinaansa. (4)	Lapsi erityisenä yksilönä (14)	Lapsella on tai häneen on liitetty jokin luokitteleva ominaisuus. (3) Lapsen oireilee ja käyttäytyy ei toivotusti. (3)
Vanhempien omaa kuntoutusta tuetaan ja heille on laadittu oma asiakassuunnitelma. (6)	Perheen olosuhteet (12)	Vanhemmille laaditaan oma asiakassuunnitelma. Heillä on ongelmia tai ovat kuntoutuneet. (4) Kodissa tilaa lapselle. Köyhä koti, eletään sosiaalityöillä.

		Rahaa sijaishuoltopaikassa. (2)
Lasta tuetaan ja kannustetaan. (6)	Huolenpito lapsesta (11)	Lapsen huolenpito ja hoiva laiminlyöty, aavistus paremmasta tulevaisuudessa. (5)

Liite 6. SUOSTUMUS FOKUSRYHMÄÄN

KIRJALLINEN SUOSTUMUS FOKUSRYHMÄN TYÖSKENTELYYN

FOKUSRYHMÄN TARKOITUS

Fokusryhmän toiminta liittyy ”Yhteistä vanhemmuutta” – tutkimuksen tarinallisen aineiston analysointiin. Tutkimuksessa on sosiaalityön käytäntötutkimuksesta nouseva yhteinen tiedontuottamisen piirre. Tämän laatupirteen ydin on pyrkimys jaettuun ja yhteiseen tiedontuottamiseen mukanaolijoiden kesken, kaikkien mahdollisuus toimia tietävinä subjekteina ja yhteisönsä rakentajina.

Ryhmän kokoontuessa tutkija esittää analyysinsä tarinallisesta aineistosta. Nauhoitettavissa fokusryhmä tilaisuuksissa keskustellaan ja uudelleen analysoidaan tarinallista aineistoa. Tämä nauhoitettu aineisto on seuraavan analyysin kohde. Tämä analyysi alisteetaan uudelleen fokusryhmän arvioitavaksi.

SUOSTUMUS FOKUSRYHMÄÄN

Minulle on selvitetty yllämainitun fokusryhmän tarkoitus. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että fokusryhmään osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään hankkeen lopussa.

Suostun osallistumaan fokusryhmään. Fokusryhmässä antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää osallistumiseni milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Lisätietoja antaa vastuullinen tutkija: Tuija Suikkanen-Malin, Puhelin: 044-0980673, sähköposti tuija.suikkanen-malin@kyamk.fi

Liite 7. Kirje arviointiryhmään ilmoittautuneille.

HEI!

Kiitän teitä arvokkaasta osallistumisesta lisensiaattitutkimukseni aineiston tuottamiseen kirjoitettuanne tutkimusaineistooni tarinan yhteisestä vanhemmuudesta sijaishuollossa. Olette antanut ____ päivänä _____kuuta 201__ suostumuksen, että voin lähestyä teitä analyysini valmistuttua kutsulla fokusryhmään.

Nyt kysynkin onko teillä halua ja mahdollisuutta osallistua edelleen tällaiseen ryhmäta-
paamiseen? Lisäksi kysyn:

Onko teidän mahdollista osallistua ryhmään Kouvolassa, Helsingissä vai jossain muual-
la, missä? (matkakustannukset olen valmis korvaamaan)

Onko teille mahdollista tapaaminen maanantaina 1.12. tai 29.12. vai tiistai 2.12. tai
30.12.2014? Jos mikään esittämistäni päivistä ei ole teille hyvä, niin olisiko teillä ehdo-
tus sopivaksi päiväksi? Mikä kelloaika olisi kannaltanne paras?

Tutkimukseni edetessä olen muuttanut fokusryhmän arviointiryhmäksi, jonka tehtävä on
hyvin lähellä suostumuspaperissa esiteltyä tehtävää:

*”Tutkimuksessa on sosiaalityön käytäntötutkimuksesta nouseva yhteinen tiedontuotta-
misen piirre. Tämän laatupiirteen ydin on pyrkimys jaettuun ja yhteiseen tiedontuotta-
miseen mukanaolijoiden kesken, kaikkien mahdollisuus toimia tietävinä subjekteina ja
yhteisönsä rakentajina. Ryhmän kokoontuessa tutkija esittää analyysinsä tarinallisesta
aineistosta. Nauhoitettavissa arviointiryhmän (fokusryhmä) tilaisuuksissa keskustellaan
analyysistä ja aineistosta. Tämä nauhoitettu aineisto on seuraava tutkijan analyysin
kohde.”*

Ryhmään osallistujilta odotan erityisesti palautetta tarinoista tekemäni analyysin uskot-
tavuuteen. Olen erityisen kiinnostunut teidän näkemyksistänne!

Vastaustanne 15.11.2014 mennessä odottaen,

syysterveisin! Vastaan mielelläni kysymyksiinne!

Iitissä 27.10. 2014

Tuija Suikkanen-Malin

tuija.suikkanen-malin@kyamk.fi puh. 044098067

Liite 8. Power Point -esitys arviontiryhmille

Aineisto

Narratiivinen aineisto on kerätty eläytymisleleillä. Käytössä ollut kolme kehyskertomusraatiota. Aineisto kuvaa miten asiat voisivat olla ja mitä ne merkitsivät. Esillä, joul (2007) Eläytymisleleille annettiin ja kysyttiin, miksesä. Ainoa, 1. & Yöllä, 8. koulun) kaksiosainen tutkimusaineisto. (Materiaalin valinta ja analysointi toteutettiin tuulijalle, jouluk. 1998, 71-88.)

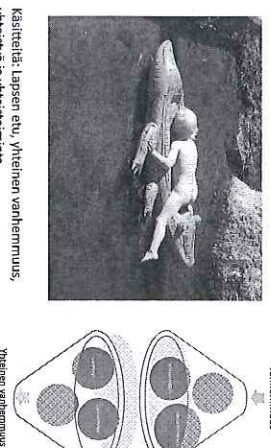
Kertoja	Ennenäinen	Neutraali	Vaaraksi	Yhteensä
Vanhemmat	5	1	5	11
Sosiaalityöntekijät	3		3	6
Sijaisvanhemmat	9		5	14
Sijaisasiantuntijat	7	8	10	25
Yhteensä	4	2	3	9
Yhteensä	28	11	26	65

YHTEISTÄ VANHEMMUUTTA SIAISHUOLLOSSA
Tärkeitä yhteistyöstä vanhempien tehtäviä
hoitavien välillä

Kuvaus tutkimuksesta ja analyysin
tuloksista
Tuula Suikkanen-Maija

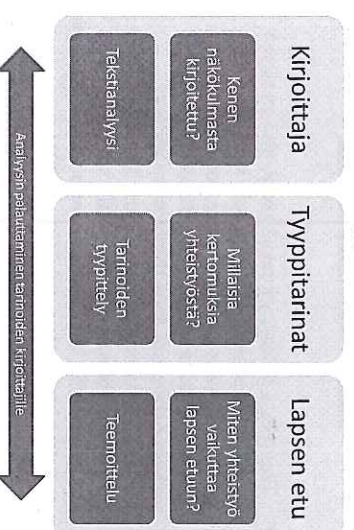
Tutkimuskysymys:

Lapsen edun mukainen yhteinen
vanhemmuus sijaishuollossa?

Käsitteitä: lapsen etu, yhteinen vanhemmuus,
yhteistyö ja yhteistoiminta

Analyyysin kuvaus

Kehyskertomukset

Ennenäinen	Neutraali	Vaaraksi
Kuville, että lapsen asikasvutveluun kokoontuessaan (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintaa ja keskeisen yhteistyön lapsen vanhemmuuden toteuttajina päättävät. Kuilla olle toimintaa ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?	Kuville, että lapsen asikasvutveluun kokoontuessaan (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintaa ja keskeisen yhteistyön lapsen vanhemmuuden toteuttajina päättävät. Kuilla olle toimintaa ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?	Kuville, että lapsen asikasvutveluun kokoontuessaan (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintaa ja keskeisen yhteistyön lapsen vanhemmuuden toteuttajina päättävät. Kuilla olle toimintaa ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?

Kenen näkökulmasta kirjoitettu? Kertojan ääni

Kirjoittajaryhmä	Y1	Y3	M1	M3	UK/ pass	2 ynd
Edunvalvojat	5	1	1		2	
Sijaisasiantuntijat	2	1	1	1	18	2
Sijaisvanhemmat		1	2		11	
Sosiaalityöntekijät					6	
Vanhemmat	5		3		1	2

Y1 = yksikön ensimmäinen persoona
Y3 = yksikön kolmas persoona
M1 = monikon ensimmäinen persoona
M3 = monikon kolmas persoona
UK / pass = ulkopuolinen kertoja tai passiivi
2 ynd = kaksi edellisistä yhdistettynä esiin. Y1 ja M1

tilanteestaan sekä kohtaamisista ja kohtelusta

- ...Ok, ehkä me vanhemmat ei olla niin fiksuksi aina toimittu, mutta yrittetty ollaan.... (VV15)
- ...Tämä usko ja luottamus meihin vanhempiin ja perheyhteyden parantavaan voimaan voimaannutti koko perhettä. Myös nuorta. Läitos johon yrittäimme sijoitettiin tuki vanhemmuutta samalla linjalla... (VE13)
- ...Me vanhemmat olemme tätä kohti työskennelleet jo pitkään, samoin lapsi. Siis vanhemmat ovat olleet tukenaan alusta asti omalla tavallaan kyseenalaistaen ja kannustaen tarvitessaan... (VE14)

Sosiaalityöntekijöiden passiivissa (Uk/pass) kirjoitetuissa tarinoissa on kuvattu sosiaalityöntekijöiden toimintaa sekä heidän arvioitaan lapsen tilanteesta.

- ...Tilanteessa sosiaalityöntekijä arvioi, että on tärkeää tavata useampaan kertaan niin lasta kun hänen vanhempansa ja sijaishanhempia, jotta he saisivat kokemuksen tulla kuulluksi. Miettiään olisiko verkostopalaverista apua tilanteeseen yhdessä kaikkien asianomaisten kanssa. Jos tilannetta ei puretta, ei selvitetä perusteellisesti, rita voi tulla moneksi muuksi lasta koskevasta asiasta ja lapsi kärsii siinä. Etsitään yhdessä ratkaisua... (AV31)

Kaksi tarinaa oli kirjoitettu lapsen näkökulmasta (Y3).

- ... Pasi tuntee itsensä ulkopuoliseksi nuoresta iästä huolimatta. Kenelläkään ei riittä aikaa hänelle... (SE36)
- Kirje lapselta äidille: Hei äiti! Minulla on ikävä sinua... (OV55)

- ...Vähitellen olen tutustunut sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin keskustellen, sijaisperheen ja lapsen äidin

- ...Vähtellen olen tutustunut sosiaalityöntekijöiden näkemyskin keskustellen, slaisperheen ja lapsen äidin mieltäisiin heitä myös tavatessani. Sosiaalityön asiatekijät olen käynyt läpi sosiaalityötoimistossa ja tehnyt niistä muistinpänoja. Hallinto-ohjeudelle kirjoitin lausunnon työskentelyni pohjalta, siinä esitin näkemäkseni huostanoton ja sijaishuollon tarpeellisuudesta. Hämmötin pojan ongelmaksi vaikean suhteen yksinhuoltajaaitiin. Lapsen elämäntilanteen pylvää parantamista edistää äidin ja lapsen vuorovaikutussuhteen eteen työskentely... (EN2)

Millaisia kertomuksia yhteistyöstä?
Typipitarinat

Typi-	Tarinan alku	Keskiohja	loppu	Toiminta	Tavoite
1	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Tuoksuvoimien oman suoruuden	Tuoksuvoimien lausuminen	Laulun lausuminen
2	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen
3	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen
4	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen
5	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen	Maailman laulun lausuminen

1=Suhteessa olo, 2=Sosiaalinen vaikuttaminen, 3=Peli, 4=Yhteistyö, 5=Yhteistoiminta

Typipitarina "Tilanteessa olo"

- Ennne ole tehneet perhetöitä emmekä yhteistyötä muutenkaan perheen kanssa... Ennne ilmeisesti yhteistyötä lapsen verkoston kanssa (koulu, sosiaalitoimi, poliisi, hoitavat tahot jne. HV21)
- ...sijaishuollon työntekijät (sos.ti ja sos.ohj) eivät ole taranneet lasta pitkään aikaan ja edunvalvojakin on ehtinyt vain soittaa sijaisperheeseen. Lapsen vanhemmat ovat olleet kiireisiä, eikä heidän ja lapsen tapaamista ole ollut -vuolet. Sijaisiä ei ole myöskään huomannut asiasta maininta puhelinkeskusteluissa...”
AV29
- ”Koko aikuisporukka jää ymmällään Niran käyttäytymisestä. Alkava toisten sytytely. Edunvalvojana tunnen joston sydämessäni ja yritän ottaa itseäni niskasta kiinni – Roolin palautus tähtäimessä ja anteeksi – pylvyt läpistä” EY9

Typipitarina ”Sosiaalinen vaikuttaminen”

- Lähtökohteisesti ja lapsen etu huomioiden lapsen asioista on neuvoteltu etukäteen eri viranomaisstahojen kanssa, vanhempien ja sijaishanhempien kanssa. Näin on toimitu siksi, että viranomaisilla on yhtenäinen käsitys asiasta vanhempien kanssa... OE49
- Biologisille vanhemmille tukea ja apua omiin ongelmiin A-Klinikka yms. Toimintatavat selkeät sekä ohjeet ja sanktiot kaikkien tiedossa. Edunvalvoja aktiivinen toimija ja alaa lapsen asista. Sosiaalityöntekijä tehnyt toimintatavat selväksi. Sijaishanhemmille riittävät tukitoimet vertaisryhmät, arkinen tuki... SE43
- ... Neuvottelusta kaikki lähtevät tyytyväisinä ja hyvän yhteistyön hengessä. EE6

Typipitarina ”Yhteistoiminta”

- Ensin tutustumme, ja mitä paremmin toisen tuntee, niin tavat, ajankäyt tule tutuksi, mikä tekee yhteistyön tekemisestä helpompaa... HE26
- Antavat konkreettista palautetta miten paljon rauhoitettava ja lähdettävä vakuutus oli kotiomilla lapsen, tukivat, kannustivat ja kehoittivat lasta olemaan paljon yhteydessä kotiin. Se oli mahdollista kun asuimme samalla paikkakunnalla. Työryhmä on ollut aktiivinen ja on ollut mukana myös palautetta jolla pääte puoli ja toisen. Hän luottaa uskallaa ottaa vastaan myös palautetta jolla pääte puoli ja toisen. Hän luottaa meihin asiantuntijana oman lapsenmme kohdalla. Myöskuntionen, keskustelu, kuunteleva ilmapiiri on kannustanut myös muorta avoimemmaksi. Hänelle annetaan tilaa ja aikaa, ei pakoteta muuttin väkisin. Esimerkkinä kun hän kielitöyri aloittamasta terapiaa (jonka sosioimi ja omahoitaja kokivat tarpeelliseksi) ei häntä pakotettu siihen väkisin...VE13
- ... Asiat lähtivät sujumaan paremmin silinä hetkessä. Kun tajusimme että meillä kaikkia oli erilaisista näkemysstämme huolimatta sama tavoite: mahdollistaa raitkioja kokeneelle lapselle evät omellisuuteen nyy ja aikaisena.VE14

Typipitarin ”Peli”

- ... Vanhemmat vihdoin sitoutuneet oma-aloitteisesti hoitoon ja päässeet alkoilolisa ja mnesta etoon..., saaneet totia ja elämäänsä kuntoon kaikin puolin. Tärkeää on ollut useita vuodelia). Hakavat huostaanoton purkua... ON58 ...
- ... Lapsen omat vanhemmat haluavat lapsen takaisin ja ovat leikkinneet vaiheellisa asioita sijaishanhemmista sekä manipuloineet lapsen kodikkaimella myös. Joillon sosiaali-työntekijät ovat alkaneet uskoa satuja todeksi... SV34 ... Joku sanoi juuri, että minä olen se joka heittää kapulioita rataisiin ja esää lapsen edun mukaisen yhteistyön... VV18
- ... Ollaan kiinnostuneita lapsen asioista myös muissa kodeissa tapahtuvien asioiden suhteen, ei vähäillä minkään kodin osuuta. Noudatataan yhteneväisiä kasvatusperti-aitteita jokaisessa kodissa. SV33

Miten yhteistyö vaikuttaa lapsen etuun? Tarinoiden teemoittelu

Teemat	Syntymä- vanhemmuus	Puhuttu ja eletty	Yhteiskun- pillinen	Lapsen kokemus	Muuta
Sosiaalityö	Kunpajisuus, vanhempien kerta	Vuorokäsi oaditit	Yhteistyöryhmän toiminta ja vaihtelu		hankkua ja oaditit
Vuorokäsi	hankkua ja oaditit, sijaishanhempien uide	Vanhempien ja sijaishanhempien suhte			Luottamus, Asuimus, kunnioitus
Toimintatavat	Seppimukset	Seppimukset	Roolit		Ajan sieti
Tavoite					Luottamus, Oudittumisen kokemus
Alkudun oaditit	Vanhempien oaditit, Kaksim	Oudittumisen kokemus	Kokien oaditit	Luottamus, Yhteistyöryhmän	
	Oaditit	Kaksim			Oaditit

Muut teemat: Vanhempien ja lapsen suhte, Lapsen oaditit, Lapsi yksilönä, Perheen oaditit, Huonepiti lapsista

Typipitarina ”Yhteistyö”

- Kun lapsi huostaan otettiin, sijaishanhemat ymmärsivät menetyksen merkityksen sekä vanhempien ja lapsen elämässä, sekä osasivat tulkitä puhetta, käyttäytymistä ja toimintaa kontekstissaan, jossa eri osapuolet olivat. AE27
- ...Tärkeää on ollut avoimuus, keskustelu, pohdinnat, joissa kukin on asettanut kaiken parhaan etusijalle.EE8
- ...Neuvottelutilanteen jälkeen asia on lähtenyt rullaamaan erittäin hyvin...SE36 ...Aina päätökset eivät ole helpoimpia alkuisen kannalta, mutta se on kestävä. Lapsi keskiodn ja kohti yhteistä tavoitetta...SE38

Mitä ajattelette?

- Olen kiinnostunut kaikesta siitä, mitä tämä koontini teissä herätti.

Joissain tarinoissa luki: ” ... tämä on vain satua...”

Arviointiryhmät

- 2.12.2014 klo 12 alkaen Virtuaaliuokassani:
<http://flax.kyamk.fi/kyamktuiasuikananemalin>

Tarkempi ohjeistus:

Valitse: Enter as a Guest

Kirjoita nimesi tai puumerkkiisi ja paina Enter Room

Odota, että etäin hyväksyy kirjautumisesi

Kun näkymä avautuu, aseta ääniasetuksesi:

Avaa Meeting -valiosta Audio set Up Wizard -toiminto ja suorita se.

(Eriellinen Word - tiedosto s-postin liitteenä)

Mukana olleiden sosionomiopiskelijoiden opinnot:

- Jalonen, Tanja (2013) Minun sinun vai meidän lapsemme? – Kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessin aikana. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/60214/Tanja%20Jalonen.pdf?sequence=1> Luettu: 22.11.2014
- Laakeo, Riikka & Pätäri, Jere (2013) Antaa vanhemmuuden puhjeta kukkaan - lastensuojelulaitoksen ohjaajan ajatuksia petusta vanhemmuudesta. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69468/Patari_Jere.pdf?sequence=1 Luettu 12.08.2014
- Mäkipää, Kirsi (2014) Yhdessä lapsen parhaaksi -rinnakkaisen vanhemmuuden roken vuorokloista tilanrynnäkköistä. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/73915/Makipaa_Kirsi.pdf?sequence=1 Luettu 12.08.2014